

Otcové po rodičovské dovolené

Bc. Hana Pavezková, DiS.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Hana Pavezková, DiS.**
Osobní číslo: **H160318**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Otcové po rodičovské dovolené**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rodiny, volného času, otcovství, rodičovské dovolené a možností podpory rodiny ze strany státu.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvalitativního výzkumu s využitím metody polostrukturovaného rozhovoru.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- BAKOŠOVÁ, Zlatica. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.**
GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. Rodinná terapie: systemické a naratívni přístupy. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2390-7.
KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
NOVÁK, Tomáš. O otcovské roli: [význam otce v rodině]. Praha: Grada, 2013. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-4498-8.
ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
TOMEŠ, Igor. Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jan Kalenda, Ph.D.**
Centrum výzkumu FHS

Datum zadání diplomové práce: **1. prosince 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2018**

Ve Zlíně dne 1. prosince 2017

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 20. 04. 2018

.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odprá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíádně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením = užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce pojednává o životní situaci otců po skončení rodičovské dovolené. Práce je rozdělena do dvou hlavních částí. Teoretická část vymezuje základní charakteristiku rodiny, poukazuje na výchovu dítěte v rodině, na rodičovství, otcovskou roli v rodině a na otcovství. Pozornost v ní je zaměřena na rodičovskou dovolenou a na možnou finanční podporu rodin s dětmi ze strany státu. Praktická část je realizována kvalitativním výzkumem formou hloubkového polostrukturovaného rozhovoru. Hlavním cílem výzkumu je zjistit, porozumět a analyzovat, jak reflektují a hodnotí svou životní situaci otcové po skončení rodičovské dovolené. K analýze rozhovorů bylo použito postupu zakotvené teorie. Z interpretativních výsledků vyplynulo, že otcové hodnotí svou životní situaci po skončení rodičovské dovolené velmi kladně, a to jak z ekonomické, tak výchovné stránky. Nejsou však spokojeni s nastavením sociálního systému a informovaností o aktivním otcovství.

Klíčová slova: otec, rodina, rodičovství, rodičovská dovolená, výchova, životní situace.

ABSTRACT

This diploma thesis deals with a life situation of fathers after their parental leave. The thesis is divided into two main parts. The theoretical part defines the basic characteristics of the family, which refers to the child's upbringing in the family, parenthood, father's family role and paternity. Main attention is focused on the parental leave and a possible financial support of families with children by the state/government. The practical part is realized by qualitative research in the form of a deep semi-structured interview. The main objective of the research is to find out, understand and analyze how the fathers reflect and evaluate their life situation after their parental leave. The Grounded Theory procedure was used to analyze the interviews. From the interpretative results that fathers assessed their life situation after the parental leave very positively, both from the economic and the educational side. However, they are not satisfied with the setup of the social system and information about the active fatherhood.

Key words: father, family, parenthood, parental leave, education, life situation.

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce, panu Mgr. Janu Kalendovi, Ph.D., za jeho odbornou pomoc při vedení, důležité osobní názory, cenné připomínky i za jeho ochotu a trpělivost, kterou mi poskytoval při vypracování této práce. Rovněž chci vyjádřit svůj dík všem informantům výzkumu, kteří souhlasili s účastí ve výzkumu, byli ochotni se mnou provést rozhovor a tak mi dovolili nahlédnout do jejich soukromí. Bez těchto mužů-otců by tato práce nemohla vzniknout. V neposlední řadě děkuji své rodině za morální podporu, kterou mi poskytovali nejen při zpracování mé diplomové práce, ale také děkuji za vytvoření zázemí po celou dobu mého studia, kterého si nesmírně vážím.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Prohlašuji také, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala zcela samostatně a použitou literaturu i informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	13
1 VYMEZENÍ A VÝZNAM RODINY.....	14
1.1 FUNKCE RODINY.....	15
1.2 CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY SOUČASNÉ RODINY	17
2 VÝCHOVA DÍTĚTE V RODINĚ	19
2.1 VÝCHOVNÉ CÍLE.....	21
2.2 VÝCHOVNÉ STYLY V RODINĚ.....	23
2.3 VÝCHOVNÉ PROSTŘEDKY	26
3 RODIČOVSTVÍ.....	29
3.1 KONTAKTNÍ RODIČOVSTVÍ	30
3.2 RODIČOVSKÁ ROLE V RODINĚ.....	31
3.3 ROLE OTCE V RODINĚ	33
4 OTCOVSTVÍ.....	38
4.1 VZTAH OTCE A SYNA	39
4.2 VZTAH OTCE A DCERY	40
5 MATEŘSKÁ A RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ	42
5.1 MATEŘSKÁ A RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ.....	43
5.2 OTCOVSKÁ DOVOLENÁ.....	45
5.3 OTCOVSKÁ DOVOLENÁ VE SVĚTĚ	47
6 FINANČNÍ MOŽNOSTI PODPORY RODIN S DĚTMI ZE STRANY STÁTU.....	49
6.1 PŘÍMÁ A NEPŘÍMÁ FINANČNÍ PODPORA RODINY.....	50
6.2 AKTIVITY K PODPOŘE RODINY A SLUČITELNOST PROFESNÍCH A RODINNÝCH ROLÍ	53
II PRAKTICKÁ ČÁST	55
7 DESIGN VÝZKUMU.....	56
7.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	56
7.2 CÍL VÝZKUMU	57
7.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	57
7.4 METODA VÝZKUMU.....	58
7.5 METODA SBĚRU DAT	59
7.6 KONCEPTUALIZACE.....	59
7.6.1 Popis konceptuální struktury.....	60

7.7	VÝZKUMNÝ SOUBOR	62
7.7.1	Místní a časový rámec výzkumu	63
7.7.2	Etické aspekty výzkumného šetření a role výzkumníka	64
7.7.3	Limity výzkumu a validita	65
7.8	REALIZACE VÝZKUMU	65
7.8.1	Charakteristika informantů	68
8	ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	71
8.1	FÁZE ZPRACOVÁNÍ ANALÝZY DAT	72
8.1.1	Způsob zpracování analýzy dat	72
8.1.2	Interpretace dat podle jednotlivých kategorií	73
8.2	OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ	74
8.2.1	Kategorie č. 1: „Role otců, aneb otec jako hlavní pečující osoba“	80
8.2.2	Kategorie č. 2: „Přínos rodičovské dovolené, aneb mužská zkušenost s dítětem“	82
8.2.3	Kategorie č. 3: „Motivace, aneb příležitost jak vypnout přepracovaný mozek“	87
8.2.4	Kategorie č. 4: „Budme PROFI, aneb aktivní otcovství, když pečují tátové“	91
8.2.5	Kategorie č. 5: „Výchova miminem udělá z chlapa dobrého tátu“	98
8.2.6	Kategorie č. 6: „Snažíme se o to, aby to byl příběh pozitivní změny“	107
8.2.7	Kategorie č. 7: „Stát se nemá pléct do rodin“	111
8.2.8	Kategorie č. 8: „Chceme podpořit začátek nového příběhu, aneb sladování rodičovské a profesní role“	115
8.2.9	Kategorie č. 9: „Čas strávený s dětmi, aneb volný čas – obyčejné starosti a radosti“	122
8.3	AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ JAKO DALŠÍ KROK V ZAKOTVENÉ TEORII	126
9	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	129
	DOPORUČENÍ PRO PRAXI	143
	ZÁVĚR	146
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	151
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	165
	SEZNAM OBRÁZKŮ	166
	SEZNAM TABULEK	167
	SEZNAM PŘÍLOH	168

ÚVOD

V diplomové práci se zabýváme tématem otců po rodičovské dovolené. Téma práce považujeme za originální, přitažlivé, málo známé a prezentované. V odborné literatuře je stále zmiňováno spíše marginálně, proto se domníváme, že stojí za zamýšlenou, zaměřit se na životní situaci otců po skončení rodičovské dovolené. Rovněž tak prozkoumat tuto oblast otců je zapotřebí v souvislosti s jejím narůstajícím společenským výskytem, jenž vyplývá z údajů MPSV.

Tato problematika patří v české společnosti v posledních desetiletích mezi vysoce aktuální témata a to díky politickým, sociálním, ekonomickým a zároveň legislativním změnám, které proběhly a nadále probíhají. Do popředí zájmů odborné či laické veřejnosti se totiž dostávají témata, která před několika lety nebyla považována za důležitá, nebo jim nebyl věnován dostatečný prostor. Řadí se tak mezi netradiční, specifická, zajímavá, relativně nová, společensky aktuální, možná lehce kontroverzní, ale v každém případě společností ještě ne zcela zpracovaná témata.

Každá rodina je stále nejdůležitější jednotkou společnosti a tou se sociální pedagogika zabývá. Tak jak se mění společnost, mění se i rodina, musí se přizpůsobovat novým socioekonomickým a kulturním podmínkám, musí čelit novým změnám a požadavkům. Toto vše je příčinou vzniku nových typů rodin a rodinných soužití, kdy na rodičovské dovolené zůstávají muži.

K výběru zvolení daného tématu přispělo více faktorů. Jedním z nich je zájem proniknout do života otců po skončení rodičovské dovolené. Další inspirací pro téma naší diplomové práce byla absolventská práce Hany Pavezkové, kdy jsme v roce 2013 zkoumali otce na rodičovské dovolené. Naše vášeň pro vědecké zkoumání se stala pro nás výzvou k tomu, abychom na dané téma volně navázali po několika letech od skončení rodičovské dovolené a rozšířili si pohled na otce ze širšího úhlu pohledu. Domníváme se, že tomuto významnému období v životě muže-otce je stále věnována malá pozornost, proto by naše práce měla přispět k poznání dané oblasti.

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, porozumět a analyzovat, jak otcové reflektují a hodnotí svou životní situaci po skončení rodičovské dovolené. Podle našeho názoru, role otce je krásnou a významnou životní rolí, která si zaslouží být zkoumána a obzvláště životní situace otců

po skončení rodičovské dovolené musí být zajisté náročná, proto se výzkumem snažíme poznat další životní příběhy těchto otců.

Protože je tento cíl rozsáhlý, vytvořili jsme si oblasti, které se opírají o teoretickou část práce. Na základě studia odborné literatury jsme si stanovili čtyři dílčí cíle. Objasníme zde zejména, jak otcové ze svého pohledu zvládli svou roli otců ve výchovném procesu po skončení rodičovské dovolené; jak otcové reflektují výchovu a péči o dítě po skončení rodičovské dovolené; jak otcové reflektují a hodnotí rodinnou finanční situaci a pomoc od státu a v poslední řadě, jak otcové reflektují a hodnotí svou životní situaci po skončení rodičovské dovolené s ohledem na sladování rodičovské a profesní role.

Zvolené téma diplomové práce velmi úzce souvisí se sociální pedagogikou v několika směrech. Jedním z nich je významné pojetí rodiny v socializačním, výchovném, ekonomickém, reprodukčním, sociálním a psychologickém procesu. Registruje změny, kterými rodina prochází a poukazuje na její možné modely v budoucnosti. Vztah zvoleného tématu k oboru sociální pedagogiky spatřujeme v tom, že sleduje změny ve funkcích rodiny a zaměřuje se na každodenní život jedince, na zvládání jeho životních situací bez ohledu na věk a snaží se uvést do souladu jeho individuální potřeby a zájmy jedince s možnostmi společnosti. (Kraus, 2008, s. 7)

Pro přehlednost je tato práce rozdělena do dvou hlavních částí, část teoretickou a část praktickou, která se dále dělí na metodologickou a analytickou část. Teoretická část je pojata jako vzhled do dané problematiky a člení se do šesti kapitol podle obsahových souvislostí, které jsou dále systematicky rozčleněny několika podkapitolami, řešící danou problematiku vycházející z jejich názvu. První kapitola textu je koncipována jako úvodní, vztahuje se k rodině, kde charakterizujeme její nenahraditelné základní funkce při výchově a znaky současné rodiny. Druhá kapitola pojednává o výchově dítěte v rodině, kde objasňujeme výchovné cíle, výchovné styly v rodině a používání výchovných prostředků jako jsou odměny a tresty.

V životě dítěte má otec několik důležitých rolí. Má významnou úlohu především při vedení dětí a to je náplní třetí kapitoly, jejímž obsahem je rodičovství a s tím spojené rodičovské a otcovské role v rodině, jak z hlediska tradičního, tak i moderního pojetí. Zvláštní pozornost je věnována otcovství obecně v navazující čtvrté kapitole a stranou pozornosti nezůstanou specifika vztahu otce k synovi a dceři. Pátá kapitola se zabývá stručně legislativně právní úpravou mateřské a rodičovské dovolené, kde jsou uvedeny jednotlivé úpravy pro mužskou rodičovskou dovolenou. Dále vymezujeme nově schválenou otcovskou dovolenou a její po-

rovnání v jednotlivých zemích. Závěrečná šestá kapitola přibližuje finanční možnosti podpory rodin s dětmi ze strany státu ve formě přímé a nepřímé finanční podpory, aktivit k podpoře rodiny a slučitelnosti profesních a rodinných rolí.

Praktická část je věnována výzkumnému šetření a propojení teorie s praxí v návaznosti na teoretickou část práce. Je koncipována do tří hlavních oblastí, a to do samotné metodologie výzkumu, vyhodnocení výzkumu a vyvození závěru.

V metodologické části práce představujeme kvalitativní metodu výzkumu, jehož výsledky přináší odpovědi na výzkumné otázky související s cílem této diplomové práce a v němž byl nutný citlivý přístup, pečlivá příprava a proniknutí do hloubky. Zjišťování těchto pohledů je realizováno pomocí polostrukturovaných rozhovorů s devíti muži. Cílovou skupinou výzkumu jsou muži-otcové, kteří mají přímou zkušenost s rodičovskou dovolenou a tím spojenou přímou péčí o děti. Ve druhé kapitole se zabýváme samotným již výše zmíněným výzkumem. Jsou zde uvedeny analýzy a interpretace dat. K analýze získaných dat byla využita metoda zakotvené teorie. V poslední a současně nejpodstatnější kapitole se orientujeme na vyhodnocení získaných dat, kde je výzkum analyzován a hodnocen a jsou zde interpretovány výsledky rozhovorů s otci po rodičovské dovolené. Dále shrnujeme výsledky provedeného výzkumu. Práce je ukončena závěrem a doporučením pro praxi.

Prostřednictvím této práce bychom rádi přispěli k rozšíření informací o dané problematice otců po skončení rodičovské dovolené a poukázali zároveň tak na roli otce a možnostech otců čerpat rodičovskou, příp. otcovskou dovolenou. Výsledky práce mohou být cenným zdrojem informací pro všechny otce, kteří se rozhodnou čerpat rodičovskou dovolenou a mohou přispět k náhledu na sladování sféry práce a rodiny po skončení rodičovské dovolené a tak se mohou vzájemně obohatit.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ A VÝZNAM RODINY

Mnozí sociologové, psychologové a lékaři upozorňují na potřebu vyzvednutí role muže jako člověka, který přebírá vedení rodiny. (Chapman, 2011, s. 153) Naše práce se zaměřuje na otce po rodičovské dovolené. Vstupní kapitola rodiny má podat pohled na základ rodiny a připomenout význam rodiny, která je pro většinu lidí nejdůležitější součástí jejich životů.

Rodinu z hlediska sociální pedagogiky je nezbytné chápat jako dynamický systém, který se neustále vyvíjí a mění svou strukturu. V průběhu historie prošla řadou vývojových proměn. Reprodukce své základní podmínky, které se stávají potenciálním východiskem vzniku nového systému (nové rodiny), jako společenský subsystém primárně zabezpečující individuální a celospolečenské zájmy a potřeby, jako strukturovaný celek, jehož podstatou je vytvářet relativně bezpečný a stabilní prostor reprodukce a produkce lidského života. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 78)

Problematicke rodiny se ve svých dílech věnuje řada autorů (Hartl, Hartlová 2010; Matějček, 1994; Matoušek, 2003; Možný, 1990, Sobotková, 2012 a další) a téměř každý přišel s vlastní koncepcí rodiny.¹ Přesně vymežit a definovat pojem rodina je také velmi složité vzhledem k množství procesů a vztahů, které v rodině jsou a probíhají. Je tedy nemožné zmiňovat zde všechny dosud vytvořené teorie. Liší se podle charakteristického přístupu různých vědních disciplín. Vždy ale můžeme dojít k závěru, že teorie o rodině jsou si v jádru hodně podobné. Ze sociálně pedagogického pohledu mluvíme o rodině v jejich různých podobách a odlišnostech.

Co se týče vzniku rodiny, jako základní sociální skupiny, přikláníme se k názoru Veselé (2003, s. 11), která uvádí: „O rodině můžeme mluvit až tehdy, když se muži a ženy, kteří spolu žijí, narodí dítě.“ Bakošová (2008, s. 87) popisuje rodinu jako předmět zájmu různých věd. Z pohledu pedagogiky zkoumá aspekty výchovy dětí v rodinách, etické principy, sociálněpatologické jevy nebo vztahy prostředí a výchovy. Střelec (1992, s. 7) definuje rodinu vznikem manželství. Podle něj je rodina „jedinečná svými vztahy, sdílením každodenního života i výjimečných situací. Jsou to také vztahy mezi příbuznými, a v neposlední řadě také vztahy mezi rodinou a společností. V rodině se očekává a plánuje společná budoucnost.“²

¹ Tomeš (2011, s. 187) uvádí, že neznáme univerzální, obecně uznávanou nebo platnou definici rodiny.

² Důležitost pokrevního pouta zdůrazňují ve svých definicích také Jandourek (2012, s. 194) a Matoušek (2003, s. 187).

Pro sociální pedagogiku je rodina základem, velmi významně ovlivňuje vývoj lidského jedince a jeho mezilidské vztahy. Je předmětem řešení každého jednotlivého případu, protože od rodiny se nemůže nikdo zcela odpojit. Rodinu chápeme jako nejdůležitější společenskou instituci, kde její členové se vzájemně respektují a plní úkoly s ní spojené. Rodina propojuje generace, vytváří pouto solidarity. Výše uvedené definice bychom mohli stručně shrnout tak, že rodina je nenahraditelným prostředím, podle Krause (2006, s. 26) především v „oblasti emocionálního vývoje dítěte, je citovým zázemím a útočištěm.“ V tomto prostředí dochází k rozvoji osobnosti, předávání hodnot a norem, utváření postoje k okolí i k sobě samému a formují se zde modely chování.

1.1 Funkce rodiny

Rodina je neodmyslitelnou součástí našeho života a mnohdy ani nevnímáme, jaké důležité funkce ve společnosti plní. Funkce můžeme označit jako úkoly, které rodina plní vůči svým členům i vůči celé společnosti. Složitě a stále se vyvíjející podmínky života společnosti jsou také podmínkami pro život rodiny. V průběhu vývoje rodiny se funkce rodiny pod vlivem určitého společenského prostoru mění, mizí, objevují se nové, některé ztrácí svůj původní význam, jiné se přetvářejí nebo se naopak posílily (Singly, 1999, s. 20) Některé funkce rodiny převzal především stát a tím se zcela ztratily, některé se během vývoje rozšířily, zúžily, zesílily nebo oslabily. (Dunovský, 1986, s. 7) Podle Matějčka (1989) došlo k zániku funkcí např. výrobní,³ vzdělávací, ochranné, pojišťovací aj. Zato však nabývají na významu dvě základní funkce, a to zajistit citové zázemí všem jejích členům a připravit děti pro život v dané společnosti.

Rodina ve své podstatě plní celou řadu funkcí a zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, předává kulturní dědictví svým potomkům, snaží se jim vštípit morální postoje. Zabezpečuje dětem potravu, domov, chrání je, podporuje, ovlivňuje a usměrňuje jejich chování. Zajišťuje uspokojování potřeb manželů. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti, jedná se především o reprodukci obyvatelstva, a to jak reprodukci biologickou, tak i kulturní. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 79)

³ K funkcím rodiny, které pozbyly svého původního významu, patří funkce výrobní. Rodina byla výrobní jednotkou, zajišťující společnou obživu členů rodiny. Nejdéle se zachovala tato funkce u venkovských rodin, které soukromě hospodařily na půdě, nebo u rodin, které se živily domácí výrobou – tkalcovství, řezbářství, bižuterie apod. (Vágnerová, 2004, s. 30)

Úloha rodiny vyplývá z potřeb dítěte i dospělého jedince. Aby byla rodina funkční a plnila všechny své funkce, je třeba přítomnosti všech jejích členů. (Klevetová a Dlabalová, 2008, s. 41) Zmíněné konstatování podtrhuje nezastupitelný význam té formy rodiny, která je tvořena manželským párem a jeho biologickými dětmi.⁴ Mezi hlavní funkce rodiny patří výchova dětí a uspokojování potřeb dospělých členů rodiny (Matoušek, 1997, s. 132). Různé publikace i autoři uvádí více či méně základních funkcí rodiny a tyto odlišně pojmenovávají. Ve své podstatě musí rodina plnit aspoň ty základní úkoly a funkce, které zabezpečují život člověka ve společnosti ve všech etapách jeho existence. Špaňhelová (2010, s. 12) vymezuje čtyři základní funkce rodiny, se kterými se ztotožňují i jiní autoři,⁵ a které představují:

- biologicko-reprodukční funkce: má význam jak pro společnost jako celek, tak také pro jedince, kteří rodinu tvoří; spočívá v tom, že rodiče plodí děti;
- ekonomicko-zabezpečovací funkce: rodina se stará o to, aby své děti co nejlépe zabezpečila z materiálního hlediska. Tato její funkce by neměla převyšovat míru funkce emocionální. Je to velmi důležité pro další zdravý růst dítěte z hlediska psychického;
- emocionální funkce: rodiče by měli děti emočně zabezpečovat, sdílet s nimi jejich pocity, pomáhat jim tyto emoce vyjadřovat, dávat je najevo a také o nich mluvit. Děti je nutné zahrnout láskou, ve které mají spatřovat jistotu, kterou jim rodiče přinášejí do jejich života;
- socializačně-výchovné funkce: rodiče by měli děti vychovávat k tomu, aby si byly jisté v prostředí, kde se pohybují, aby si uměly zdůvodnit různé jevy v životě, dokázaly se připravit na své fungování mezi jinými dětmi a také ve společnosti dospělých lidí;⁶

Ochrannou funkci rodiny, která je jinými slovy funkcí zaopatřovací a pečovatelskou, zmiňují Kraus, Poláčková (2011, s. 81-83) a Procházka (2012, s. 110). Spočívá v zajišťování životních potřeb (biologických, zdravotních) nejen dětí, ale u všech členů rodiny. Rodina je vždy konkrétním prostorem a tak právě domistifikační funkce rodiny dle Procházky (2012, s. 110) spočívá ve vytvoření faktického zázemí, ve kterém může každý její člen najít fyzické útočiště a emocionální přijetí, pocit bezpečí a jistoty (hmatatelný pocit, že každý člen rodiny

⁴ Úkolem rodiny je zajistit reprodukci člověka, pečovat o děti, působit na jejich socializaci, předávat tradice a hodnoty rodiny a společnosti. Rodina je pro své členy zázemím, poskytuje ochranu, oporu a pomoc v každodenním životě i v krizových situacích. Dohlíží na chování svých členů, vede je k mravnímu a morálnímu životu. Rodina sdílí se svými členy radosti i smutek, úspěchy i neúspěchy, starosti i radosti. Přijímá a poskytuje péči. (Čáp, Mareš, 2007)

⁵Dunovský, 1999, s. 93; Havlík, Koťa, 2002, s. 68; Mühlpachr, 2008, s. 152-153.

⁶ Zachování funkcí rodiny je spjato s odolností rodiny: „Jde o dynamickou rovnováhu mezi nároky na udržení základních funkcí rodiny při obtížných, stresových situacích či napětích, a mezi kapacitou rodiny a jednotlivých členů se s nimi vyrovnávat, vzájemně se podporovat a rozumně komunikovat“ (Břicháček in Plaňava, 2002, s. 12).

má své místo mezi nejbližšími). Aktivním trávením volného času rodina plní rekreační a regenerační funkci, která má pozitivní význam pro utváření kladného životního stylu a na opodstatněném základě doplňují Kraus, Poláčková (2011, s. 81-83) a Procházka (2012, s. 110) tedy další funkci rekreační, relaxační, zábavnou.⁷

Ztotožňujeme se s názory Krause (2008, s. 81-83) který uvádí, že především funkce emoční je zásadní a nezastupitelná, protože žádná jiná instituce nedokáže vytvořit podobné a tak potřebné citové zázemí - pocit lásky, bezpečí a jistoty. Dále se přikláníme k názoru Dunovského (1986, s. 7), i když se funkce rodiny a její význam v poslední době zpochybňuje, mění se pouze její funkce i postavení. Přesto pro společnost zůstává důležitá a dokonce ve vztahu k dítěti posiluje a obrací v jeho prospěch, který je nezbytný pro jeho správný vývoj.

1.2 Charakteristické znaky současné rodiny

Vlivem společenských a ekonomických podmínek se rodina stále vyvíjí a mění. Na základě tohoto vývoje můžeme uvést některé trendy současné české rodiny dle Šulové (in Gillernová, Kebza, Rymeš a kol., 2011, s. 106-109):⁸

- mění se očekávání trvalosti vztahu a s tím se objevují nové alternativy soužití. Partneři nechtějí riskovat a raději vstupují do otevřeného vztahu, ze kterého mohou bez větších obtíží vystoupit. Ačkoli spolu vychovávají společné děti, žijí raději v neformálním svazku;
- nízká stabilita rodiny, vysoká rozvodovost se promítá do složení rodin a domácností. Česká republika se řadí mezi státy s nejvyšším podílem manželství zaniklých rozvodem;
- odklad uzavření prvního manželství do vyššího věku;
- odsouvání rodičovství na pozdější období a s ním související snižování počtu dětí. Jedinec dává přednost kariéře a mnohdy pak s vyšším věkem se mohou objevit i zdravotní problémy;
- většina partnerů má již předmanželskou zkušenost v oblasti sexu, která je v dnešní společnosti běžně přijímána;

⁷ Konkrétnější rozdělení uvádí Helus (2007, s. 135), který se zabývá velmi podrobně funkcemi rodiny a popisuje deset funkcí rodiny, mající zásadní význam pro socializaci dítěte. Jedná se o uspokojení základních potřeb dítěte, potřeba sociální jistoty a přináležitosti, prostor pro seberealizaci dítěte a sebeprožívání, nabízí vzorce chování, upevňuje vědomí povinnosti, seznamuje dítě s okolím a vztahy mezi lidmi a generacemi a je pro dítě bezpečným přístavem v případě bezradnosti.

⁸ Také Výrost, Slaměnik (1998, s. 305-308) rozpracovali určité charakteristické znaky současné české rodiny.

- zralost partnerů při prvních intimních zkušenostech je často pouze fyziologická;
- intimní vztah a trvalé partnerství bez vazby;
- specifičnost mužské a ženské role je stále více stírána;
- akceptace dvoukariérového manželství, kdy rodiče přenechávají péči o dítě třetí osobě; výchova je přenášena na instituce a činnosti dříve zajišťované rodinou spočívají na společnosti jako celku;
- důraz na materiální hodnoty;
- výchovné působení rodičů je do jisté míry nahrazováno institucemi;
- omezování bezprostředních kontaktů mezi partnery i dětmi; (Šulová in Gillernová, Kebza, Rymeš a kol., 2011, s. 106 – 109)⁹

Dále se Šulová (in Gillernová, Kebza, Rymeš a kol., 2011, s. 106-108) zamýšlí nad skutečností, že v posledních letech je stále méně pohlíženo na rodinu jako na významnou strukturu opodstatněnou zachováním lidského rodu se zajištěním potřeb a zdravého vývoje dítěte ve prospěch vnímání rodiny jako sociální struktury, ve které dochází k naplňování potřeb jejích členů.

Celkový vývoj rodiny a formování tradiční rodiny v rodinu moderní s sebou přineslo několik změn, které umožňují jednotlivcům výběr uspořádání si jejich životů. Lidé dnes mají mnoho možností, jak si své životy zařídit. Mohou se rozhodnout, zda chtějí rodinu, zda chtějí žít v manželství, nebo v jiném soužití. Mohou si zvolit kariérní růst namísto tradičního rodinného života. V případě, že si pár založí rodinu, mají mnoho možností, jak v této rodině fungovat. Záleží pouze na partnerech, zda zůstanou u tradičního uspořádání rodin, nebo uspořádání rodiny přizpůsobí jejich osobním nebo společenským potřebám. (Pavezková, 2013, s. 14) I přes všechny proměny je rodina i nadále považována za základní buňku společnosti a za bezpečný přístav každého z nás.

⁹ Helus (2007, s. 137 – 143) uvádí pět znaků současné rodiny, Kraus a Poláčková (2008, s. 83-86) vymezili devět základních charakteristických rysů současné české rodiny (demokratizaci, dezintegraci, rozvodovost, atomizaci, izolovanost, technizaci, konzumní životní styl a vysoké pracovní nasazení rodičů)

2 VÝCHOVA DÍTĚTE V RODINĚ

První kapitole byla věnována rodina. S rodinou je neodmyslitelně spjata výchova, která se od rodičů mající své potomky očekává. Tato kapitola se zaměří na výchovu v přirozeném prostředí rodiny jako důležitého prvku. Má shrnout informace ohledně výchovy dítěte v rodině, výchovných cílech, stylech výchovy, výchovných prostředků a celkového pohledu na výchovu dnes.

Výchova je složitý proces, v rodině začíná ihned po narození dítěte.¹⁰ Kraus (2006, s. 5) definuje výchovu jako „záměrné, cílevědomé působení, které se projevuje všestranným formováním osobnosti. Je to specificky lidská činnost. Společnost i člověk se neustále proměňují, přesto v každém historickém období je potřebné vychovávat děti k hodnotám lásky, slušnosti, úcty, tolerance, přátelství, solidarity a dobra. (Bakošová, 2008, s. 94) Přikláníme se k názoru Satirové (1994, s. 23), že „výchova v rodině je snad nejnepříjemnější práce na světě.“ Dítě v rodině a jeho výchova přináší rodičům nejkrásnější a současně i ty nejstrastiplnější okamžiky jejich života. Samotná výchova klade na rodiče vysoké požadavky po stránce citové, finanční, intelektové, fyzické i psychické. (Friel, 2014, s. 19)

Mnoho lidí se domnívá, že výchova je těžká. (Mühlan, 1995) Předpokládají to zvláště mladí rodiče, kteří vyrostli v rodinách, kde nebyl soulad, a proto v ní neprožili pocit bezpečí. Musí se tedy mnohému naučit, jelikož se nemohou opřít o vlastní zkušenosti. Střelec (1992, s. 76-77) dodává, že se výchova děje nepřetržitě a je součástí našeho rodinného života.

Rodinná výchova je základem, má primární vliv na formování osobnosti a je zde důležitý emoční vztah rodičů a dětí. Kraus (2006, s. 26) uvádí, že „rodinná výchova má největší význam po celé období předškolního věku, postupně její výchovná role slábne spolu s nástupem dalších výchovných činitelů.“ Podle Nakonečného (1997, s. 44) rodinná výchova zahrnuje „vztah rodičů k dítěti (láskyplný či odmítavý), způsob a míru kontroly dítěte, zahrnující také způsoby jeho trestání a odměňování, výchovné strategie, což jsou intelektuální a emocionální stimulace či aktivizace dítěte, vedení k samostatnosti, míru náročnosti na výkony dítěte, lhos-

¹⁰ Pojmem výchova se obvykle rozumí záměrné působení dospělých na děti, které míří k jasnému cíli, s použitím výchovných prostředků a metod (jako je vysvětlování, přesvědčování, odměny a tresty aj.). Tradičně se výchovou rozumělo výchovné působení vychovatele na vychovávaného. Novější (komunikativní) koncepce chápe výchovu jako vzájemné působení mezi nimi a klade důraz na aktivitu dítěte i jeho sebevýchovu (Čáp, 1993, s. 109). Dítě nevychovávat pouze rodiče, na dítě záměrně působí také pedagogové, výchovné zařízení, ale také masmédiá a organizace zaměřující se na mládež. Pro výchovu je důležité také to, jak děti přijímají své rodiče, jak vnímají požadavky, které jsou na ně kladeny, zda ony samy se snaží něčemu naučit či rozvinout v sobě určité vlastnosti. (Čáp, 1996, s. 13-14)

tejnost vůči jeho potřebám, atd.“ Hroncová (2010, s. 133-135) dodává, že výchova představuje těžiště socializačního působení rodiny. Rodiče jsou pro děti první výchovné vzory, které mají zpravidla u dětí velkou autoritu, což umožňuje efektivnost rodinné výchovy. Oproti tomu Vágnerová (2005, s. 276-277) hovoří o pozitivní a negativní výchově.¹¹ Vorlíček (2000, s. 9-10) je toho názoru, že rodiče vychovávají své děti tak, jak sami byli vychovávaní, nebo pokud svou vlastní výchovu hodnotí kriticky, snaží se najít lepší výsledky. Dle Raser (2000, s. 15-21) je při výchově důležitý vztah mezi vychovatelem, tedy rodičem, a vychovávaným, dítětem.

Trvalého vlivu v chování je možno dosáhnout v tomto vztahu interakcí, tedy kontaktem s vychovávaným. Ve výchově je důležité, aby dítě získalo nezávislost a samostatnost. Tohoto lze dosáhnout právě vymezováním a upevňováním hranic. Hranice by dítě měly chránit v morálních a vztahových záležitostech. Hranice dané realitou představují meze (Cloud a Townsend, 2007, s. 162-163)

Nejpodstatnějším faktorem je celá osobnost rodiče, dále postoje k výchovným metodám a celková úroveň inteligence vychovatele, jeho životní filozofie a jeho schopnost citového prožívání. Dále k tomu Matějček (2015, s. 44 - 49) dodává, že nejdůležitějším faktorem ve výchově je dítě samo, neboť každý jedinec je individualita a musí se tak k němu přistupovat. (Matějček, 2015, s. 44 - 49) Wildová (2012) uvádí, že ve snaze dosáhnout co nejlepších výsledků ve výchově hledají rodiče často radu, jak správně vychovávat v odborné literatuře, rodinné poradně nebo navštěvují různé kurzy, kde se řeší problematika „receptů na výchovu“. Rogge (2005, s. 10) dodává, že neexistuje dokonalá výchova. I chyby ve výchově a špatné životní podmínky mají v životě smysl, jen je nutné vše dobře pochopit a dokázat je zhodnotit. (Lacinová, Škrdlíková, 2008, s. 40)

Podle Aldortové (2010, s. 12) dnešní rodiče hledají cesty, jak vychovávat a vést děti bez používání moci. Každodenně se setkáváme s rozdílnými představami o výchově dětí. Můžeme říci, že výchovný vztah se různě utváří – kontakt s rodiči je jiný než s vychovatelkou nebo učitelkou, jiný je vztah k dědečkovi či babičce, jiný k přátelům rodičů. (Rogge, 2005, s. 62)

¹¹ Pozitivní výchova je taková, kdy je prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, emočně vyrovnané. Výchova je vedena v rámci demokratického stylu vedení. Tato výchova je využívána asi ve všech rodinách, kde není narušena některá z funkcí rodiny. Pokud hovoříme o negativní výchově, máme na mysli výchovu, kde neprobíhá socializace tak, jak by měla. Jako příklad můžeme uvést rodinu, která neplní, či jen částečně plní některou ze svých funkcí např. emocionální. (Vágnerová, 2005, s. 276-277)

Nicméně se ukazuje, že díky vrozeným dispozicím, a zejména rozdílné výchově chlapců a děvčat přece jen existují rozdíly mezi „mužskou“ a „ženskou“ výchovou. Různost ve výchově může být a je důležitá, ale rodiče by se měli shodnout na jakémisi přibližném „cíli výchovy“, například na hodnotách, které jsou pro ně výchovně důležité, a vlastně na tom, jakého člověka by chtěli z dítěte vychovat. (Lacinová, 2008, s. 104) „Současná generace otců se svým dětem věnuje minimálně stejně, obvykle však více, než se jim věnovala generace jejich otců, což jinými slovy znamená, že participace mužů při výchově dětí spíše vzrůstá, než že stagnuje.“ Maříková, 2003, s. 108)¹² Podle Lacinové, Škrdlíkové (2008, s. 23-25) dnes rodiče při výchově dětí trápí, např.:

- potíže s autoritou (např.: „vůbec mě neposlouchá; je drzé,“ apod.);
- nepříjemné nebo nežádoucí projevy v chování dítěte (např.: „lže doma i ve škole nebo krade, i když má všechno; nedokáže si pohrát samo – neudělám s ním žádnou práci,“ apod.);
- obavy o správný vývoj dítěte (např.: „nechci nic zanedbat a chci, aby se co nejlépe rozvíjelo,“ atd.);
- nejistoty a pochybnosti o vlastní rodičovské kompetenci (např.: „myslím, že moje dítě mě nemá rádo; nejsem dobrý rodič, nezvládám to“).

O výchově můžeme říci, že se jedná o proces, ve kterém jedinec, rozvíjí svou osobnost. Ztožňuje se s prostředím, ve kterém se nachází. Přebírá hodnoty a kulturu dané společnosti.

2.1 Výchovné cíle

Výchova si klade za úkol splnit výchovné cíle. Ty se mohou dle vychovatelů diametrálně velmi lišit. Obecně si každý rodič může sám vytyčit cíle své výchovy. V této podkapitole se zabýváme druhy výchovných cílů. Průcha (2017, s. 29) definuje cíl výchovy „v nejobecnější podobě ucelenou představu (ideál) předpokládaných a žádoucích vlastností člověka, které lze získat výchovou“. Cíle výchovy vymezují další hranice v rozvoji dětí, které mohou a mají být dosaženy. Cíle by měly odrážet vědomě zvolené a reálné výchovné možnosti. Stanovení výchovných cílů bezprostředně souvisí s výběrem hodnot. V cílech rodinné výchovy dětí se zpravidla promítají hodnoty, které rodiče uznávají a o jejichž významu pro další život

¹² Tuto proměnu otec-dítě můžeme sledovat i v průběhu jedné generace. Že muži se obvykle více věnují odrostlejším dětem, je mýtus, který vyvrátily některé výzkumy. Samozřejmě že existují muži, kteří se více věnují svým odrostlejším dětem, ale jsou i tací, kteří více času věnují přece jen těm nejmenším, obdobně jako ženy. V případě zástupnosti při celkové péči o dítě se však muži ve vztahu k dítěti situují spíše do role vychovatele než pečovatele a o žádnou zásadní změnu v tomto ohledu nestojí (Maříková, 2003, s. 108).

děti jsou přesvědčeni. Cíle, které si rodiče kladou při výchově svých dětí, souvisejí s jejich vlastní činností a vycházejí z jejich životních zkušeností (Střelec, 1992, s. 118-119). Vnější cíle výchovy před děti staví někdo jiný a děti k nim mohou trvale nebo dočasně zaujmout neutrální nebo dokonce záporný postoj. Vnitřní cíle výchovy přirozeně souvisejí s hodnotou a zájmovou orientací vychovávaného. (Střelec, 1992, s. 118-119) Rodiče by měli svým dětem pomáhat při dosahování cílů, které si děti vytyčily v rámci svých zájmových aktivit, protože každý takto dosažený cíl má výchovný charakter a podílí se na formování osobnosti. (Azarov, 1983, s. 98) Úspěšná výchova by měla mít svou strategii, tzn., že má být promyšlená a plánovaná. Při posuzování každé výchovné situace je účelné rozlišit tři její základní prvky: 1) souhrn podmínek, ve kterých výchova probíhá; 2) soustava výchovných cílů; 3) soustava výchovných prostředků. Smyslem výchovy je naučit dítě sebeovládání, rodiče by měli dítě vést k tomu, aby se stalo ukázněným člověkem (Peltová, 2000, s. 77).

Výchovné cíle si rodiče při výchově dítěte vybírají s ohledem na vlastní hodnotový systém a předpoklady, které každé dítě má. Co se týká hodnotového systému, jedná se o hodnoty, které byly preferovány v rodině, ve které rodič sám vyrůstal a byl vychováván. Hovoříme-li o předpokladech na straně dítěte, máme na mysli dosaženou rozumovou, emocionální a sociální zralost, osvojené dovednosti a schopnosti a také zájmy, talenty a temperamentové osobitosti dítěte. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 263)

Čábalová (2011, s. 44) dále popisuje „v cílech výchovy je zahrnut jak soubor znalostí a činností, postojů, názorů a hodnot, tak i jednání a chování člověka, jeho návyky, motivační struktury, vlastnosti osobnosti apod.“ Podle Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 263) by výchovné cíle měly být stanovovány na základě zásady zralosti, zásady kontinuity a zásady individualizace. Aby si dítě mohlo osvojit určité návyky a mravní hodnoty, je potřeba jej vychovávat záměrně, cílevědomě a promyšleně. Svým způsobem chování rodiče na dítě působí a často takové jednání pro dítě představuje odměnu nebo trest. Rodiče svým chováním na dítě působí také jako vzor, např. tím, jak se k sobě chovají navzájem. Jedná se tak o formu spontánního chování, neboť některé tyto vlivy si rodiče při výchově neuvědomují. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 268-269)

J. Dewey (podle Grečanová a kol., 1998, s. 86-87) uvádí následující znaky dobrých cílů:

- vytčený cíl musí vycházet z přítomného stavu věcí, musí být založen na vnitřních činnostech a potřebách toho, kdo má být vychováván;
- cíl musí být schopný změny, podle potřeby musí čelit okolnostem;

- cíl nesmí být odloučený od prostředků, kterými se má dosáhnout. Každý prostředek je dočasný cíl, pokud jsme ho nedosáhli. Každý cíl se stává prostředkem k dalšímu vykonávání činnosti, jakmile byl dosažen.¹³

2.2 Výchovné styly v rodině

Do výchovy zahrnujeme také různé výchovné styly. Podle pedagogického slovníku je výchovný styl souhrnem záměrných i spontánních způsobů chování vychovatele k vychovávanému. (Průcha a kol., 2013, s. 289) Výchovné styly jsou jakýsi návod, podle kterého lze teoreticky rozdělit chování a přístup rodičů k výchově. Tyto styly popisují, jak se rodiče chovají ke svým dětem, jaký si s nimi vytváří vztah. Existují různé klasifikace výchovných stylů, které se mohou dle autorů lišit (např. Řezáč, 1998¹⁴; Grecmanová, 1998¹⁵; Laca, 2013¹⁶; Binarová, 2000¹⁷; Vaníčková, 2004¹⁸) apod.¹⁹ Vesměs se shodují na základní charakteristice výchovných stylů. V reálném životě se jedná většinou o kombinace těchto charakteristik. Jedno z možných dělení výchovných stylů jsou otcovské styly výchovy podle Yablonského (1995, s. 152-154), který je charakterizuje do několika základních typů, a to:

1.) Citlivý a milující otec: dvojníci – otcové zdánlivě ideální, zajímaví se. Rizikem tohoto typu je přílišné ochránčství bránící rozvoji vlastní identity dítěte; je to člověk zdravý po citové stránce, dává přednost potřebám dětí před potřebami vlastními, má schopnost vnímat city dětí jako své vlastní. Díky vzájemnému porozumění dokáže s dětmi prožívat radost, smutek i bolest.

2.) Otec kamarád: miluje své děti jako sourozence, nedokáže dětem zajistit potřebnou autoritu, ty pak postrádají správný otcovský vzor, pozitivní stránkou tohoto stylu je, že bývají pro děti dobrými partnery při různých hrách. Tento otec se snaží být rovnocenným kamará-

¹³ Výchovné cíle přehledně vypracoval Jůva (2001, s. 51-53), který uvádí cíle individuální a sociální; cíle obecné a specifické; cíle materiální (informativní) a formální (formativní); cíle abstraktní a konkrétní; cíle adaptační a anticipační; cíle teoretické a praktické; cíle autonomní a heteronomní.

¹⁴ Řezáč (1998, s. 200-203) rozlišuje výchovné styly na nevhodné a adekvátní.

¹⁵ Grecmanová (1998, s. 13) uvádí dva styly výchovy - autoritativní a liberální.

¹⁶ Laca (2013, s. 51) rozlišuje výchovné styly typu: demokratická, harmonická výchova; autoritářská výchova; liberální výchova; zanedbávaná výchova; nadměrně ochranná výchova; disharmonická výchova; merkantilní výchova;

¹⁷ Binarová (2000, s. 35-36) uvádí tyto typy výchovných stylů rodičů v rodině: výchova rozmazlující; výchova podeceňující; autoritářská výchova.

¹⁸ Vaníčková (2004, s. 22-23) se zmiňuje o dvou základních typech výchovy v rodině, tzv. tvrdá a měkká výchova. Přičemž tvrdou výchovou označuje typ výchovy autoritativní a měkkou pak antiautoritativní výchovu. Nelze říct, že by jeden typ výchovy byl lepší než ten druhý, ale zkušenosti ukazují, že mají stejné důsledky.

¹⁹ Fontana (1997, s. 24) uvádí následující typy rodičovských stylů: autoritativní rodičovský styl výchovy; autoritářský rodičovský styl výchovy; shovívavý rodičovský styl výchovy; zanedbávající rodičovský styl výchovy.

dem dítěti, což mu ubírá na autoritě a opravdovosti. Někdy zatěžuje dítě svými dospělými názory a problémy. Výchova je zde záležitostí partnerky.

3.) Otec machr: otcova vlastní mužnost je zde spjata s výkony dítěte, zároveň neumožňuje dětem nezávislost. Jeho moc souvisí s vnitřní a vnější agresivitou. Žije s přehnanou představou o významu mužnosti, jeho osobní mužnost je spjatá s výkony jeho syna, jehož prostřednictvím tak uspokojuje své egocentrické potřeby. V mnoha případech tito otcové své děti bijí či určitým způsobem týrají. Děti těchto otců trpí psychickými problémy, které se odrážejí na jejich vývoji.

4.) Otec psychopat: otec, který trpí mravní nebo charakterovou poruchou, není schopen empatie, jeho myšlení je v zásadě egocentrické. Neprojevuje jakékoli emoce ve vztazích, manipuluje s dětmi a využívá je k dosažení svých cílů. Má omezené sociální vědomí, neumí jednat s lidmi, je nespolehlivý, vznětlivý a lehkomyšlný, u dětí vyžaduje naprostou poslušnost. Děti těchto otců často hledají vzor otce v mužích ve svém okolí.

5.) Egocentrický otec: (také psychopatický styl, který se ale projevuje jen v jednání s dětmi) je zaměřen na svou vlastní osobu, i když má dítě rád a chová k němu kladné city, považuje ho za překážku v cestě za úspěchem, což se může negativně projevit při výchově na rozvoji osobnosti dítěte, zvláště jeho sebevědomí. V krajním případě může dojít i k tomu, že pro vlastní úspěch je schopen své dítě odložit. K dětem má takový otec chladný vztah, často s nimi manipuluje ve svůj prospěch. Důraz klade na svou kariéru a konkurenční postoj. (Yablonsky, 1995, s. 152-154) ²⁰

Mimo výchovných stylů lze dělit výchovu i z pohledu přístupu. Těchto přístupů je mnoho, každý autor si s tímto termínem spojuje něco jiného, někteří jako Langmeier a Krejčířová (2006, s. 270) ho užívají jako synonymum výchovného stylu a libovolně je v textu zaměňují. I přes tuto skutečnost existují určitá pravidla, kterých se rodiče mohou při výchově držet. Bez ohledu na kulturu, ve které děti vyrůstají, musejí všechny děti dokončit vývojové úkoly. Na těchto pravidlech staví například Eriksonova teorie vývoje. (Frielovi, 2014, s. 57-117)

²⁰ Biddulph (2007) sestavil následující typologii otcovských výchovných stylů: Muž – král: otec, který nadhodnocuje význam své osoby a zaměstnání, má silnou autoritu, jeho rodina mu plní každé přání, podstrojuje mu. Zpravidla nemá domácí povinnosti, ve výchově se účastní hlavně udílení trestů a odpouštění. Kritický otec: otec věčně nespokojený, litující se, frustrovaný. Je aktivní, ale negativním způsobem, ve výchově neužívá pozitivní stimulaci, ale spíše urážky a kritiku. Touží po větším úspěchu, vkládá to svých dětí své naděje, nikdy však není spokojen. Pasivní otec: otec, který je v rodině pouze „do počtu“. Nezajímá se o dění v rodině, všechny kompetence přebírá partnerka, později i děti. Je odevzdaný svému osudu, se kterým je nespokojen, ale není dost silný na to, být aktivní. Většinou z rodiny prchá (k televizi, alkoholu, dětským koníčkům apod.). Nepřítomný otec: otec velice schopný a ambiciózní, zajistí zpravidla rodinu finančně, není však přítomný duchem ani fyzicky, věnuje se seberealizaci. O chod rodiny se stará partnerka, které k tomu zajistí finance a služby.

To, jakým způsobem rodič své dítě vychovává a vede, nám umožňuje výchovu rozdělit na následující styly ve výchově. Langmeier a Krejčířová (2006, s. 269) zdůrazňují tři starší styly výchovy, které se většinou prolínají, a to kvůli odlišným výchovným přístupům každého z rodičů:

- 1.) autoritativní výchovný styl: klade důraz na bezpodmínečnou poslušnost. Rodiče trvají na podřízení dítěte autoritě rodiče a uposlechnutí všech zákazů a příkazů dospělé osoby bez předchozích diskuzí;
- 2.) liberální výchovný styl: označován jako styl „laissez-faire“, zdůrazňuje volnost dítěte, aniž by jej rodiče omezovali v jeho vlastní aktivitě;
- 3.) demokratický výchovný styl: pokládá za nejdůležitější respektování dítěte jako samostatné bytosti s právem rozhodovat o sobě poměrně svobodně vzhledem k věku a k předpokládaným následkům jednání. Dítě si musí být vědomo své odpovědnosti vůči druhým lidem v rodině i mimo ni. Rodiče jsou v tomto případě dítěti spíše staršími a zkušenějšími přáteli, spolupracujícími partnery. Demokratická výchova zdůrazňuje společně nalezené přijatelné řešení konfliktů nebo jednání.

Langmeier s Krejčířovou (2006, s. 269) dodávají, že poslední zmíněný styl demokratický je považován za nejvládnější pro zdravý rozvoj osobnosti dítěte. Dává mu uměřenou volnost a zároveň i meze. Dále zmiňují, že navzdory tomuto dělení výchovných stylů nemůžeme s jistotou určit, zda se v rodině uplatňuje výhradě jeden z výše jmenovaných stylů.²¹

Dítě na vlastní kůži zažívá různé způsoby výchovy. Učí se srovnávat, poznávat, který z modelů výchovy je přiměřenější. Setkávání s nejrůznějšími styly výchovy přináší dětem životaschopnost, dodává jim sebevědomí a posiluje jejich sebedůvěru, důvěru v to, že se v různých každodenních situacích správně zachovají a osvědčí. (Rogge, 2005, s. 62)

Rodiče by tedy měli přistupovat k svému dítěti s láskou a porozuměním. Měli by mu být průvodci a poradci při jeho prvních etapách života. Utvoření příznivých vztahů mezi dítětem a rodičem je základním kamenem pro kvalitní způsob výchovy.

²¹ Langmeier a Krejčířová (2006, s. 269-270) jmenují nevhodné styly výchovy, se kterými se autoři nejčastěji setkávají v poradnách. Těmi jsou: výchova rozmazlující, výchova zavrhuje, výchova nadměrně ochraňující, výchova perfekcionista, výchova nedůsledná a výchova zanedbávající, týrající, zneužívající dítě, deprivující.

2.3 Výchovné prostředky

V oblasti edukačního působení mají velký vliv nejrůznější interakce mezi rodiči a dětmi a dále také výchovné prostředky. Výchovné prostředky nám slouží k dosažení určitých výchovných cílů.²² Bývají zakládány nejen na vědeckých poznacích, ale i na tradici a zkušenostech. Čáp (1996, s. 135) mezi výchovné prostředky řadí odměny a tresty, vysvětlení, kladení požadavků, slovní působení, osobní příklad, výchovu vzorem apod. Langmeier a Krejčířová (2006, s. 262-263) uvádějí, že ve výchově lze volit mezi několika výchovnými prostředky, které je vhodné podle potřeby obměňovat či kombinovat.

Základním výchovným prostředkem je kladení požadavků na dítě a jejich důsledná kontrola. Může se jednat o různé příkazy, zákazy, usměrňování chování dle určitých morálních norem, vztahu k životnímu prostředí, apod. Všechny tyto výchovné požadavky mají za cíl stimulovat dítě ke zdravému způsobu života, k rozvoji jeho osobnosti a zvládnání životních situací. Při kladení požadavků na dítě by se jeho schopnosti neměly podceňovat nebo přeceňovat, je nutné vždy přihlížet k jeho schopnostem, možnostem, věku a k individuálním rozdílům. (Čáp, Mareš, 2007, s. 250-251) S přibývajícím věkem dítěte je nutno brát na zřetel, že výchovné prostředky, které jsou vázány na tělesné pocity, nejsou tak účinné jako výchovné prostředky vázané na duševní povahu. Tedy ocenění či pochvala, nebo výčitky či domluvy, nabývají na významu. (Matějček, 2015, s. 74)

Rodiče odjakživa užívají ve výchově dvou nástrojů – odměn a trestů.²³ Trest je metoda k potlačování nevhodných projevů a měla by být využívána v krajních případech. Rodiče by měli zvážit, zda nevhodné chování není důsledkem špatného kladení jejich požadavků. Tresty, ať už typu zákazů televize, mobilních telefonů či her, nebo fyzických trestů, vedou k usměrnění chování dítěte, ovšem pouze v určitém okamžiku. Tyto prostředky vedou k negativním prožitkům, děti se stávají uzavřenými a úzkostlivými. Děti porozumí potrestání, ale nikoliv důvodu trestu. (Vaníčková, 2004, s. 23) Na každého jedince působí trest jinak,

²² Výchovné metody jsou postupy a způsoby, které vedou k vytýčenému cíli výchovy. Díky nim můžeme regulovat chování a jednání vychovávaných. Výchovné metody je vhodné volit individuálně. Každá situace, každý úkol, každý problém je třeba zhodnotit a uváženě zvolit vhodnou metodu. Výchovné metody korelují s výchovnými styly. Každý styl preferuje jiné výchovné metody. Žádná z výchovných metod není dokonalá a nefunguje shodně za všech situací. „Postoje k výchovným metodám se tvoří dávno dříve, než se staneme vychovateli a než můžeme těchto metod prakticky použít. Odráží se v nich zkušenosti z vlastního dětství.“ (Matějček, 2000, s. 41)

²³ Jsou dva druhy trestů, a to fyzické a psychické (chladné chování k dítěti, odepření projevu lásky nebo vyhrožování odepření lásky). Přehnané fyzické trestání může být pro dítě ponižující a také zvětšuje jeho agresivitu. Děti, které byly trestány psychicky, mají sice silné svědomí, ale mnohdy až příliš (pocit viny, nejistota, úzkost a mnohdy až neurotičnost). Je proto důležité, aby dítě vědělo, za co a proč je trestáno, a aby trest byl přiměřený provinění. (Čáp, 1993, s. 316)

co je trestem pro jednoho, nemusí být i pro druhého. Někdo jej přijme a podle toho změní své chování, jiný jej přijme pouze na venek, ale vnitřně s ním nesouhlasí.²⁴ Matějček (2000, s. 46) definuje trest, že není jen to, co vidíme navenek, ale i procesy, které se odehrávají v dítěti uvnitř, co dítě při trestu prožívá. Jsou to nepříjemné pocity tísně, zahanbení a ponížení. (Matějček 2015, s. 29-30)²⁵

Analogií trestu je odměna. Odměnou je něco, co dítě za odměnu považuje, a ta se váže s příjemnými pocity uspokojení, které bychom si chtěli udržet co nejdéle. (Matějček 2015, s. 29-30) Odměna motivuje, povzbuzuje, posiluje kladné chování, může mít i negativní důsledky. V nesprávném dávkování mohou odměny zcela zničit motivaci pro vlastní snažení. Dítě pak věci nedělá proto, že jsou správné, nebo proto, že chce, ale pouze pro odměnu. U odměn jsou častěji účinnější odměny emoční, tj. pochvala, úsměv, povzbuzení atd., než odměny materiální. Také Dobson (1997, s. 61) zdůrazňuje, že by odměna měla být použita následně po žádoucím chování dítěte. Odměny rodiče užívají tehdy, dodržuje-li dítě své povinnosti a řídí se pravidly. Takové chování dítěte je důležité odměnit pochvalou, uznáním či podporou. (Kast-Zahn, 2008, s. 137)

Odměnu i trest bychom měli uskutečnit vždy v okamžiku potřeby. Pokud budeme čekat, protože se to teď zrovna nehodí, můžeme tak posilovat nežádoucí chování dítěte. Důsledná výchova doma nebude nic platná, pokud ji rodiče nebudou uskutečňovat i na veřejnosti. Dítě pak čím dál častěji bude vymáhat po rodičích své zájmy křikem a pláčem. (Hoskovcová, Ryntová, 2009, s. 64) Role odměn je podmíněna především věkem dítěte, rodinným přístupem a danou situací. Mertin (2013, s. 43) klade důraz na vnitřní motivaci dítěte. Dává přednost chválení konkrétní činnosti, než upozorňovat na určité vlastnosti. Severe (2000, s. 38-39) zdůrazňuje ve výchově používání kladné zpětné vazby, která rodiči poskytne nástroj pro zlepšování chování a budování sebeúcty u svého dítěte. Ve výchově je důležité povzbuzení dítěte, které vede k motivaci a k růstu jeho sebevědomí. (Severe, 2000, s. 41)

Výchovné prostředky by měly být dítěti vždy srozumitelné. Množství požadavků kladených na dítě má velký vliv na rozvoj jeho osobnosti. Při nedostatku požadavků se osobnost nevyvíjí, nebo se vyvíjí nedostatečně. Příliš vysoké požadavky působí nepříznivě na vývoj dítěte,

²⁴ Vacínová a Langová (2007) uvádějí, že trest je spojen s negativní intrapsychickou tenzí na podkladě úzkosti a strachu, které mimo dezorganizujícího vlivu na učení mohou způsobit neurotické symptomy až organická onemocnění. Dále negativní postoje a nedůvěra ke škole, k pedagogovi apod. Přesto ale tresty mohou mít i své pozitivní motivační důsledky a mohou sloužit jako prostředek upevnění kázně.

²⁵ Řičan (2013, s. 32-37) vymezuje dvanáct pravidel trestání.

dítě může být nadměrně přetěžováno. Při kladení požadavků je třeba přihlížet k aktuálním možnostem, věku a stupni rozvoje a k individualitě dítěte. Požadavky jsou všeobecně lépe vnímány od osob, na kterých nám záleží, kdo je milý, laskavý, než od toho, kdo je zlý, nesympatický. Důležitý je také tón, jakým požadavek klademe, zda jej podáme jako prosbu, nabídku, nebo rozkaz. Požadavky však nestačí pouze klást, je nutné i kontrolovat jejich plnění. Bez kontroly dítě záhy zjistí, že požadavky vlastně plnit nemusí a přestane je brát vážně.

3 RODIČOVSTVÍ

Rodičovství jako významné období v životě manželském se stalo pro odborníky i veřejnost aktuální v době, kdy na rodičovskou dovolenou začali nastupovat muži. Přechod manželů do role rodičů můžeme chápat jako důležitou součást identity dospělého člověka. Má vliv na osobnost člověka, na jeho uvažování, emoční prožívání i na další mezilidské vztahy. Obsahuje všechny úlohy spojené s výchovou dítěte, které vedou k utváření nezávislé dospělé osobnosti. Rodičovský stav je trvalý a je pevnější než ostatní vztahy. Je to vztah, který na rozdíl od partnerského není vázán žádnou zrušitelnou dohodou. „V situaci, kdy je láska mezi mužem a ženou tolik křehká a nestabilní, stává se právě dítě objektem dlouhodobé a hluboké lásky rodičů“ (Dudová, Vohlídalová, 2005, s. 3). Ve společnosti je rodičovství považováno za něco zcela přirozeného.

Rodičovství začíná už před narozením dítěte a je součástí rodinných vztahů. Podle Možného (2011, s. 148-150) je přechod k rodičovství považován za nejvýznamnější v rodinném cyklu a zároveň nejvýznamnější přechod v našem životě. Je to nesmírně závažný, citlivý, variabilní a složitý jev. O rodičovství hovoří jako o soukromé záležitosti každého člověka. Novák (2013, s. 11) doplňuje, že rodičovství se nedá předem natrénovat. K tomu Lacinová a Škrdlíková (2008, s. 21) dodávají, že rodičovství nebylo nikdy tak komplikované jako dnes. Mladí rodiče musí dnes rozhodovat o řadě záležitostí, jako jsou různé dilemata. (Lacinová, Škrdlíková, 2008, s. 22) Rodičovství je řemeslem i uměním. Je součástí životní cesty, pro každého jedinečné.

Každý rodič je jiný, každé dítě je jiné a liší se i naše životní okolnosti a možnosti. Je zapotřebí naslouchat svému vnitřnímu hlasu a přemýšlet. (Koucká, 2014, s. 202)²⁶ Podle Dudové (2008, s. 35) se rodičovství stává stále zodpovědnějším úkolem a rodiče jsou povinni milovat své dítě a udělat maximum pro jeho rozvoj. Jako motivaci k rodičovství zmiňuje Matějček (1986, s. 18) aspekty, jako jsou psychologické a společenské tendence, které se projevují přáním potvrzení své plodnosti a umožní vyrovnat se ostatním. Vedle těchto aspektů může jít také o touhu o posílení rodinného společenství, nebo naopak o odchod z původní rodiny.

²⁶ Aktivní, vědomé rodičovství zdůrazňuje naplňování potřeb dítěte, citlivý přístup k němu a zároveň vymezování určitých hranic jeho chování. Aktivní rodič o výchově přemýšlí, čte, případně se účastní kurzů, konzultuje s odborníky. Snaží se rozvíjet schopnosti, dovednosti a cenné vlastnosti dítěte, jít příkladem, tráví s ním co nejvíce času a vyplňuje jeho další volný čas, většinou různými kroužky. Zajímá se o správnou výživu dětí, zná kamarády svého potomka i rodiče kamarádů, kontroluje pohyb dítěte na internetu, plnění školních povinností, pomůže všude, kde může. (Koucká, 2014, s. 200)

Rodičovství naplňuje reprodukční funkci rodiny a zároveň přináší do života rodičů mnoho nových zkušeností, ale i povinností. Již nejsou pouze párem, manželi, ale jsou i rodiči - otcem a matkou. Jde tak o významný projev generativity v období dospělosti a naplněním intimity, protože umožňuje vznik hluboké vazby, která většinou přetrvává po celý život. Rodičovství je jedním z hlavních důvodů uzavření manželství a je považováno za zcela přirozené. Je zdrojem obohacení jak po stránce psychické, tak sociální, ale zároveň představuje velkou životní zátěž. (Vágnerová, 2007).

Rodič je podle psychologického slovníku „jedinec, který zplodil nebo porodil a/nebo vychoval potomka“ (Hartl, Hartlová, 2010, s. 503). Podle Colorosové (2008, s. 14) rodičovství není úkol, se kterým bychom byli hned hotovi. Zabere hodně času. Rodičovství často znamená upozadit některé své potřeby a dát přednost potřebám dítěte. K tomuto může dojít pouze v případě, že dítě je pro rodiče významnou hodnotou. Na rodiče jsou kladeny vysoké nároky a nezbytným předpokladem, aby se tyto nároky snažili splňovat, je kladný citový vztah k dítěti. Dítě ideálně přináší rodiči radost a uspokojuje jeho životní a psychické potřeby. (Matějček, 1986, s. 15)

Rodičovství představuje v životě člověka velký mezník. Dochází ke změně pohledu na hodnotový systém, získáváme nové povinnosti a zároveň nové radosti. Význam rodičů je v životě potomků nezastupitelný. Vztahy mezi rodiči a dětmi jsou základem pro vytvoření harmonické rodinné atmosféry. Jedinečnost těchto interakcí je dána jejich bipolaritou a zastřešuje celý výchovný proces. Vedle rodičů se na rozvoji jedince podílí i sourozenci, kteří vytváří zcela osobité společenství založené na kooperaci a vzájemné pomoci.

Snad nejtěžším a nejzávažnějším úkolem rodičů je pomoci svým dětem, aby se z nich staly vyspělé společenské bytosti. Jedinečnost každého dítěte i naše vlastní a faktory dané individuálním prostředím i situací rodiny, spolu s dalšími vnějšími i vnitřními okolnostmi, komplikují proces dospívání, který je sám o sobě dost složitý.

3.1 Kontaktní rodičovství

Kontaktní rodičovství není jen pro matku, ale také i pro otce. Otec nemůže dítě kojit, ale ostatní prostředky kontaktního rodičovství může využívat stejně, jako matka dítěte. Když otec chce znát své dítě, je dobré, aby se mu věnoval, vnímal jej od narození. Pokud se do péče o dítě zapojí, lépe funguje celá rodina. Otec, který praktikuje kontaktní rodičovství, se také lépe postará o dítě, když nemůže být matka v přítomnosti dítěte. (Searsovi, 2012, s. 232-233)

Pokud je otec s dítětem sám doma, není dobré, když je matka opakovaně kontroluje, zda to doma spolu zvládají. Žena by měla dát svému muži volné pole působnosti, aby si věřil v péči o své dítě a nechat rozhodnutí na otci, aby si sám rozvrhl čas, který s dítětem tráví. (Jungwirthová, 2009, s. 139-142) V kontaktním rodičovství je důležitý vztah dítěte a otce, musí se na něm pracovat. Gjuričová a Kubička (2009, s. 132) uvádějí, že rodičovství je „nejsilnějším vnějším faktorem, který drží pár pohromadě a je nezvratnou událostí ve vývoji vztahu.“ Může být partnery vnímán jako „naplnění, vítaný přechod do další životní fáze, rána osudu či upevnění vztahu a přináší s sebou nutnost rychlých změn.“ Je důležité, aby muž akceptoval a miloval svou ženu. Naopak i žena by měla milovat svého muže.

U partnerů by měla být citová podpora vzájemná. Oba navzájem o sebe pečují, snaží se udržovat ve vztahu rovnováhu. Pokud do partnerského vztahu přijde dítě, matka začne věnovat pozornost dítěti. V tomto případě může pomoci, když se otec zapojuje do péče o dítě. A aby byl pár dobrými rodiči, je důležité, aby si poskytoval oporu navzájem. (Gutmanová, 2013, s. 125-128) Nejen matka potřebuje oporu od otce, ale také otec potřebuje oporu od matky, ale i od okolí. Pro otce jsou oporou jeho vlastní emoce. Další oporu mu poskytuje zaměstnání. Pro muže znamená prostředí práce pevné postavení, kde si ho kolegové váží pro jeho schopnosti. Dále mu práce umožňuje vydělávat peníze, je to jeho spolehlivé místo. Muž je jediný, který má pro sebe každodenní volný čas. (Gutmanová, 2013, s. 129-130)

V životě každého člověka většinou nastane chvíle, kdy se začne cítit být připravený na to, mít dítě. Důležité je, aby byl na rodičovství připraven i partner, protože jakmile se jednou člověk stane rodičem, je to závazek na celý život. Přichází zodpovědnost a pocity strachu o své dítě. Rodičovství je stimulováno jak zvnějšku, tak i vnitřně. K vnějším stimulantům patří uzavření manželství, tolerance společnosti k odkládání rodičovství ale i vlastní zážitky a zkušenosti z dětství. K vnitřním stimulantům můžeme zařadit biologickou potřebu zplodit potomky a zajištění pokračování existence rodu. Dítě je zdrojem nových zážitků a zkušeností, objektem citového vztahu. Společné vědomí odpovědnosti rodičů prohlubuje a zpevňuje vzájemný vztah obou. Vytváří a obdarovává rodiče trpělivostí, schopností pochopit a pomáhat, uměním odpouštět, jedním slovem - schopností lásky.

3.2 Rodičovská role v rodině

Velmi důležitou součástí identity dospělého člověka je rodičovská role, která významně přispívá k osobnostnímu rozvoji. Přijetí a řádné zvládnutí rodičovské role považuje veřejné mí-

nění za znak normality a morální integrity. (Novák, 2013, s. 41) Rodičovská role je sociálně vysoce ceněna. Zahrnuje v sobě velké množství možností, jak tuto roli prožívat a zároveň ji reprezentovat navenek. Kvalitně ji vykonávat předpokládá vysokou psychickou, sociální i mravní vyspělost a současně velké emoční zaujetí. Definovat rodičovskou roli není vůbec jednoduché. Nejprve je potřeba definovat pojem role a z toho je pak možné odvodit, co je to pojem rodičovská role. Matoušek (2003, s. 190) definuje role jako „standardy chování, očekávané od jedince v určité sociální pozici, které určují kdy, kde a co má vykonat. Tyto standardy zároveň určují, co on může očekávat od druhých v případě, že danou roli přijme nebo nepřijme.“ Rodičovská role je primárně biologicky podmíněná a má svou psychickou a sociální hodnotu. Rozvíjí se sociální a emoční inteligence, empatie a flexibilita, prohlubuje se schopnost vytvořit hluboký a trvalý citový vztah a člověk získává mnoho důležitých zkušeností. Charakteristiku obecných vlastností rodičovské role můžeme shrnout do následujících bodů:

- rodičovská role je velmi asymetrická. Je to role nezpochybnitelně nadřazená, protože dítě bere rodiče jako dominantní autoritu. Je mu ve všem podřízené a je závislé na jeho péči. Rodič rozhoduje téměř o všem, co se dítěte týká;
- specifickým znakem je její nevratnost. Když se člověk stane rodičem, zůstává jím navždy;
- dítě jednoho rodiče poutá nezrušitelnou vazbou k partnerovi, protože je jejich společným potomkem;
- rodičovství vyžaduje změnu životního stylu, protože jde o zásadní zvrát v životě člověka. Dítě je závislé a rodičovství přináší mnoho povinností a omezení. Společně s rodičovstvím také přichází veliká míra zodpovědnosti (Vágnerová, 2007, s. 344).

Tradiční mužské a ženské, otcovské a mateřské role prošly v minulých desetiletích značnými změnami. V posledních letech se zvláště projevuje touha mnoha žen realizovat se mimo domov a vstoupit do světa takového společenského uplatnění, které bylo dříve vyhrazeno pouze mužům. Muži otevřeně dávají najevo svou lásku k dětem a vychovávají je způsobem původně připisovaným jen matkám. Existuje stále více důkazů pro tvrzení, že mohou působit ve své roli milujících otců-dvojníků stejně efektivně jako ženy ve své tradiční mateřské roli. (Bidulph, 2011, s. 23)

Belbinova (in Jungwirthová, 2013, s. 47-55) teorie rozdělení rolí byla adaptována na rodinné systémy, kdy popsal základní role a každá má své pozitivní a negativní stránky. Role se na-

vzájem doplňují, a pokud jedna role chybí, funkčnost skupiny se sníží. Ze začátku jsou tyto role rozděleny mezi rodiče a další dospělé členy rodiny, po narození dětí do rodiny některé role přecházejí na ně:

- Běhal, šmejdil, sháněl – tento člen rodiny přináší nápady, zabraňuje stagnaci a uzavření rodiny před okolním světem. Často je to nejoblíbenější člen rodiny.
- Režisér – usměrňuje aktivity rodiny k dosažení společného cíle. Po ostatních členech rodiny vyžaduje ukázněnost, systematickosti a smysluplné chování.
- Rejpal – nabízí členům své originální nápady a snaží se o to, aby se členové rodiny nezabývali zbytečnostmi a nesmysly. Většinou má správný a objektivní úsudek, který je mnohdy vnímán negativně.
- Chrlíč – bývá nejtvůřivější z členů rodiny a těžko snáší kritiku svých nápadů.
- Zralý rodič – dokáže nejen mluvit, ale i všem členům rodiny naslouchat a využít jejich potenciál pro prospěch celku. Působí jako přirozená autorita a nenásilným způsobem udržuje disciplínu.
- Hasič, svorník, tmel – snaží se o jednotu a bezkonfliktnost rodiny. Snaží se předcházet konfliktům v rodině a případné konflikty pak urovnat.
- Tahoun - pracuje na plnění cílů a strategii mění v konkrétní úkoly. Má silný charakter a vyžaduje řád a stabilní strukturu. On sám potřebuje od rodiny uznání a negativní kritika ho omezuje.
- Dotahovač – ujistí se, že vše potřebné bylo detailně splněno. Vyžaduje dodržování termínů a netoleruje nezodpovědné jednání. Mnohdy pro detaily ztrácí přehled o důležitých věcech. Jeho neustálý dohled je určitou pojistkou pro efektivní chod rodiny. (Belbin in Jungwirthová, 2013, s. 47-55)

3.3 Role otce v rodině

V naší práci se zabýváme otci po rodičovské dovolené, proto je důležité podrobněji rozebrat mužskou roli²⁷ v rodině. Je přirozená, existuje sama od sebe, přiřazuje se k mužskému pohlaví automaticky. Není však neměnná. Může nabývat mnoha podob jak v rámci jedné kultury, tak mezi mnoha kulturami. Být rodičem vyžaduje určité přizpůsobení. Narození dítěte otřese našimi zvyky, hodnotami, postavením, rolami. Otec hraje v rodinném i dětském životě nespočet

²⁷ V psychologii a sociologii pojmu role bývá přikládán různý význam. V naší souvislosti chápeme roli jako soubor směrnic, předpisů a pravidel chování, určujících pohlavně specifické chování osobnosti. (Karsten, 2006, s. 63)

různých rolí. Pod otcovskou rolí v rodině si můžeme představit souhrn všeho, co je očekáváno od osoby, která zastává status otce, tedy souhrn norem spojených se sociální pozicí otce. (Dudová, 2008, s. 44)

Otcova cesta k patřičným metám naplňujícím jeho poslání má složitý vývoj. Nejprve to byl především šéf, nejvyšší v rodině, pak spíše živitel a ochránce. Často reprezentoval dobovou mužskou roli se všemi jejími ctnostmi a nectnostmi. V současné době „nový otec“ může přejímat ledaco z toho, co je výše uvedeno. Přinejmenším kombinuje role (částečného) živitele, pečovatele, pomocníka, učitele, vzoru, kamarádské autority aj. Výčet nemůže být nikdy úplný, neboť „roste s úkoly“. (Novák, 2013, s. 9) K tomu dále Henslin (2003, s. 9) dodává roli muže, manžela, otce a terapeuta. Otcovská role je tak ve střetu s dalšími sociálními rolemi, které daný muž může mít a podle Dudové (2008, s. 44) např. s rolí zaměstnance, syna, bratra, přítele či kolegy. Podle Marsiglia (1995, s. 80-81) a identity theory otcovství zahrnuje i otcovský status a identitu, se kterými je spojováno větší množství rolí (např. živitel rodiny, partner při hře, pečovatel, učitel morálky, disciplinátor aj.).

Otcovská role stejně jako otcovská identita jsou složeny z více rozměrů či rolí, hierarchicky uspořádaných podle důležitosti, kterou jim jedinec přikládá. Tato hierarchie odráží relativní pravděpodobnost, se kterou jedinec využije konkrétní způsoby jednání spojené s jednotlivými dimenzemi. Této hierarchii rolí odpovídá také hierarchie dílčích identit, které dohromady tvoří otcovskou identitu. Dudová (2008, s. 39) vysvětluje, že otcové jsou schopni zastat roli velmi blízkou roli mateřské, „přesto se v realitě mateřský a otcovský přístup odlišují.“ Ani ve školním věku razantnější proměna role otce neprobíhá. Koriguje problémy, má stále větší autoritu než matka. Větší autorita otce je dána i sociokulturní tradicí. Otec je alternativním modelem dospělé osoby a i nadále pomáhá utvářet dítěti jeho genderovou identitu. Funguje jako partner v různých činnostech a je oporou dětské samostatnosti (Vágnerová, 2012, s. 317-318).²⁸ Dále Vágnerová (2007, s. 461) uvádí, že role muže již není spojována pouze s pozicí živitele rodiny, jako tomu bylo dříve, ale častěji i s pozicí otce.

Otec je zpravidla ten, kdo zabezpečuje rodinu ekonomicky. Když už má však možnost být s dětmi, poskytuje jim řadu podnětů, hraje si s nimi, je schopen pečovat o dítě stejně jako matka, jen to dělá jiným způsobem. Často se však věnuje dítěti, až když je soběstačné

²⁸ Většina autorů zabývajících se sociologií rodiny a jejím vývojem uvádí, že ve vztahu k dítěti zastávají oba rodiče nezastupitelné místo. Přítomnost matky má pro dítě velký emocionální význam, otec více či méně podporuje jeho sebedůvěru, samostatnost, tvořivost a odolnost vůči konfliktním situacím. (Gillernová a kol., 2011, s. 116)

a je schopno se s ním dorozumět. (Sobotková, 2012, s. 177) Slovo otec je jedno z velmi často používaných pojmů, který do sebe zahrnuje muže, jenž se stal rodičem. Můžeme ho chápat jako právní vztah, který se týká výchovy a vyživovací povinnosti na dítě (Hartl, 2010, s. 78), avšak pro účely naší práce se budeme zabývat otcem ve vztahu k dítěti. Pavlát (2008, s. 190) uvádí otce jako stěžejní osobu, která je zodpovědná za vytváření sociálních vazeb dítěte.²⁹ Byly odhaleny následující otcovské dimenze či repertoáry. Některé z těchto repertoárů jsou pro performanci otcovské role povinné (zejména repertoár otce živitele), ostatní jsou víceméně volitelné. (Dudová, Hastmanová, 2007, s. 20). Jedná se o repertoáry:

Otec jako živitel

I přes všechny změny, kterými otcovství během několik posledních desítek let prošlo, se vztah otců k výdělečné činnosti zásadně nezměnil. Dimenze živitele zůstává klíčová pro mužskou identitu. Tato norma je všudypřítomná. (Dudová, Hastmanová, 2007, s. 20) Podle Matouška (2003, s. 18) je muž o něco lépe vybaven na to, aby byl ochráncem rodiny proti vnějšímu ohrožení a jejím živitelem (žena je lépe vybavena na to, aby se zabývala vnitřními záležitostmi rodiny).³⁰

Otec jako pečovatel

Další součástí role otce je otec jako pečovatel. Dudová (2008, s. 96) uvádí, že významnou složkou rodičovské role je pečovatelská rovina. Tato dimenze zahrnuje osobní péči o děti i domácnost a poslední dobou začíná silně ovlivňovat otcovství. Otcové mají stejnou schopnost zvládnout péči o dítě jako matky. Tím, že otec převezme základní péči o děti od kojeneckého věku výše, rozšíří si muži svou životní zkušenost. Muži, kteří si vytvářejí svůj vztah k dítěti v této úplnější podobě, rozvíjejí současnou i svou obecnější schopnost většího soucítění a lidskosti ve všech svých životních vztazích. (Biddulph, 2011, s. 24) Výzkumníci Lupton a Barclay (1997, s. 124-133) ve své longitudinální studii zkušeností otců docházejí k závěru, že muži i ženy mají stejné předpoklady vytvořit si blízký a intimní vztah se svými dětmi prostřednictvím každodenních pečovatelských aktivit. Na základě tohoto výzkumu vyplývá,

²⁹ Otec je definován jako rodič mužského pohlaví. Můžeme rozlišit různé pohledy, a to biologický (otcem je ten, kdo dítě zplodil), sociální (otec je ten, kdo se o dítě stará) a právní (otec je ten, komu náleží rodičovská odpovědnost a práva i povinnosti s ní spojené). (Bakalář, 2002, s. 43)

³⁰ K této roli mohou muži přistupovat třemi různými způsoby. Buď jako otcové – „živitelé“, kteří tuto normu bez výhrad akceptují a zastávají názor, že otec má v první řadě finančně zabezpečit rodinu. Nebo jako otcové – „živitelé na úrovni reprezentace“, kteří tuto normu akceptují, ale není pro ně již tak jednoznačná a samozřejmá a souhlasí s tím, že otec má i jiné povinnosti a nároky, kterým by měl dostát. Nebo jako otcové – „odmítající normu živitele“, kteří přikládají větší důležitost jiným dimenzím otcovství.

že mají jak matky, tak otcové, stejné podmínky vytvoření si vztahu k dítěti v rámci pozice hlavní pečující osoby. Znamenalo by to tedy, že je toho stejným způsobem schopen jak otec, tak matka.

Otec jako vychovatel

Jednou ze základních úloh každého otce, je své dítě vychovávat. Otec je dnes mnohem více vychovatelem svých dětí než kdykoliv předtím. Otec předává svým dětem vzory chování, pravidla, hodnoty a normy. Je pro něj autoritativní figurou. Díky tomu, že se do vztahu s dítětem dostává již od jeho narození, má možnost podílet se na utváření jeho osobnosti. Otec chrání dítě před nepřátelským světem a zajišťuje mu pocit bezpečí. Potřeba jistoty je jednou z nejdůležitějších potřeb lidského života a jde o to, aby v této potřebě bylo dítě plně uspokojováno. Řádný otec pocítuje také odpovědnost za vedení rodiny. (Matějček, 1989, s. 57-58) Každý otec považuje úlohu vychovatele za stěžejní ve svém vztahu k dítěti. Tradiční pohled na výchovu otcem v rodině je ten, že otec je nositelem autority a podílí se na výchově. (Dudová, 2008, s. 55-56)

Otec jako učitel

Tato dimenze je důležitým socializačním činitelem a je definována učením dítěte něčemu novému. Úlohou otce, je naučit dítě různým individuálním a sociálním dovednostem, znalostem, které dítě ke svému životu potřebuje. Podporuje je při jeho školních a mimoškolních aktivitách. Do této kategorie spadá například řeč, chůze nebo poznatky, které jsou běžně dostupné k poznání v přírodě. Druhou kategorií jsou znalosti a dovednosti, které dítě bezpodmínečně ke svému životu nepotřebuje, ale rozvíjejí jeho osobnost. Dále se jedná o různé umělecké aktivity, hry, sport a intelektuální rozvoj. Tato role je z velké části zastávána školskými institucemi a od rodičů se vyžaduje, aby s těmito institucemi spolupracovali. Rovněž i tady jsou otcové dělení do dvou kategorií. (Dudová, 2008, s. 58).³¹

Otec jako významného blízkého dítěte

³¹ První kategorie otců „školního kouče“, je charakterizována velkou snahou své děti něčemu naučit a podílet se na jejich školní přípravě (plánování školního vzdělávání dítěte). Dimenzi učitele tak považují za klíčovou a chtějí své děti mnohé naučit. Mají jasnou představu o tom, jaká škola by pro jejich dítě byla nejvhodnější. Učení se svými dětmi považují za samozřejmou součást rodičovství. Dále předávají dětem i svůj kulturní kapitál, učí je novým dovednostem a rozšiřují jim obzory skrze cestování po památkách či přírodě. Zapisují je do kroužků a vedou je k zájmovým činnostem. Druhou kategorií jsou otcové „baviči“, pro které není tato dimenze příliš důležitá. Ne, že by své děti něčemu neučili, ale výuka není prvotním záměrem a navíc je pořádána nějakou zábavnou formou, jako návštěva hradu, muzea, zoologické zahrady, iq-parku, lanové dráhy. Kulturní a intelektový rozvoj neshledává za klíčový. Jeho zájem o školní prospěch se redukuje na zjištění známek a školní přípravu ponechává zcela na matce. Primárním cílem těchto aktivit, je spíše příjemné strávení času s dítětem. Pokud dítě učí něčemu novému, týká se to většinou sportu, či fyzických aktivit. Chodí do přírody, staví bunkry, vytváří luky atd. Argumentují tím, že dítěti chtějí ukázat něco, co s matkou nezažije.

Tento repertoár je popisován, stejně tak jako repertoár pečovatele, jako dimenze, která se řadí k modernímu pojetí otcovství, tzv. novému otcovství. Předpokladem je otcovo usilování o citovou blízkost, porozumění a důvěrnost mezi ním a dítětem. Důležitá je nejen citová blízkost a důvěra, ale také fyzická a časová dostupnost otce. Jedná se o společně prováděné aktivity, které probíhají například ve volném čase. Nemusí se však jednat pouze o fyzický kontakt při hře, ale o určité souznění, dá se říci až intimitu, kterou lze navázat i při obyčejném rozhovoru na téma, které otce i dítě zajímá. V určitých okamžicích dokáže zapomenout na to, že je autoritou a soustředí se výhradně na dítě a danou situaci. Tato dimenze je ovlivňována množstvím a charakterem času, který otec s dítětem tráví. V této dimenzi existují opět čtyři skupiny mužů.³² (Dudová, 2008)

Výše uvedené repertoáry (repertoár živitele, pečovatele, vychovatele, učitele, blízkého dítěte) jsou považovány podle Dudové (2008, s. 57) za jádrové dimenze, které jsou základem konstrukce otcovské role. Tyto role se navzájem ovlivňují a finální skladba dimenzí otcovské role může být tedy ovlivněna jinými rolemi. Po analýze rozhovorů odhalila Dudová (2008) ještě další repertoáry, které nazývá přidané repertoáry. Jedná se o repertoár baviče a partnera při hře, repertoár hlavy rodiny a repertoár představitele rodu. U některých mužů se tyto repertoáry vyskytují, u jiných však nikoli. Domníváme se, že těchto repertoárů existuje velké množství a že každý otec si může vytvořit sám pro sebe individuální repertoár, ve kterém je mu příjemně a který pokládá za důležitý. Pokud má muž náročnou práci nebo mnoho zálib, promítá se to i do povahy a počtu repertoárů, která začleňuje do role otce.

³² První skupinou jsou otcové – „mazlíci se“, budující blízkost s dítětem převážně prostřednictvím fyzické blízkosti (hlazení, mazlení) ale i hrou. Tento přístup je typičtější pro otce mladších dětí, ve vyšším věku ho doprovází mnoho zábran. Druhou skupinou jsou otcové – „komplicové“, kteří charakterizují svou blízkost k dítěti zejména prostřednictvím verbální komunikace a považují svůj vztah k dětem za kamarádský. Budování citové blízkosti realizují převážně skrze komunikaci s dítětem. Fyzické kontakty nehrají ve vztahu hlavní roli. Podstatná je konverzace, slovní interakce relativně důvěrného charakteru. Dokáže se přizpůsobit úrovni dítěte a jedná jako jeho vrstevník. Podstatou je najít správnou vzdálenost, nebýt moc blízko ani moc daleko. Další, třetí skupinou jsou otcové – „na dálku“, kteří jako blízký dítěte fungují spíše na dálku, skrze matku jejich potomka. Se svými dětmi nebudují žádný zvláštní druh blízkosti. Láska mezi otcem a dítětem není přímým důsledkem jejich vzájemných osobních kontaktů a blízkosti, ale přichází jako něco navíc, o čem se nahlas nehovoří. Tito otcové nemají potřebu se s dětmi mazlit či s nimi důvěrně hovořit, ale jsou připraveni jim kdykoli pomoci v praktických záležitostech. Jedná se o jakousi tradiční podobu této dimenze. Tímto se podobají spíše otcům z let minulých. Objevují se také otcové – „bez vztahu“, kteří z různých důvodů nemají se svým potomkem blízký vztah. Jedná se spíše o muže, u kterých došlo v době, kdy byli jejich děti ještě malé, k rozchodu s partnerkou.

4 OTCOVSTVÍ

Tato kapitola se zabývá pojmem otcovství obecně, v podkapitolách vymežíme vztah otce s dcerou a synem. Názor na otcovství se měnil se společenským vývojem, kulturní, ekonomickou a politickou situací ve světě. V důsledku toho bylo otcovství oproti mateřství několik let na okraji zájmu a význam otce při výchově dětí byl snižován a zanedbáván.

Otec má neopomenutelný podíl na přivedení nového člověka na svět, jeho role je však až do narození dítěte ryze pozorovací. Přirozeně vznikající pouto dítěte s matkou tak otcové zažívají většinou až mnohem později. Dalo by se říci, že přeskakují pouto biologické a uplatňují až pouto psychické. Podle Zoje (2005, s. 23) platí, že „muž a dítě se vzájemně objevují a postupně se rozvíjí jejich vztah.“ Janebová (2006, s. 104) popisuje otcovství takto: „jedná se o možnost či povinnost pro otce zůstat těsně po narození dítěte v domácnosti za účelem spolupěče o dítě“. Jakmile se dítě jednou narodí, člověk se stává rodičem nevratně, a to platí i pro otcovství, i když muž se snáze může ke svému rodičovství neznat. (Možný, 2011, s. 152) Podle Augustyna (2004, s. 136) otcovství „vyžaduje stálou přítomnost, stálé pouto s dítětem, stálou péči o ně. Dítě se potřebuje s otcem podělit o svou každodennost. Každého dne ukládá otec něco do „banky vzpomínek“ svých synů a dcer. Z tohoto vkladu budou pak čerpat celý pozdější život.“

Úloha otce při výchově dětí byla postupně vnímána jako nezastupitelná a otec si tak vytvořil své ustálené místo v přímé péči o děti. Podle Barclay a Lupton (1997, s. 9) se v tomto období stalo otcovství novým fenoménem. Možný (1999, s. 18) je toho názoru, že otec je potřebný nejen, když jsou děti starší, ale i v raných letech. Otec je tím, kdo uvádí dítě do vnějšího světa, pomáhá mu naučit se v něm žít a porozumět jeho zákonitostem. Zoja (2005, s. 14) k tomu dodává, že se od otce přímo žádá, „aby své dítě učil žít ve společnosti, tak jako matka dítě naučila žít v těle.“ Podle Šulové (2004, s. 139) si otec vytváří reprezentaci svého otcovství a dítě potom svým chováním „ovlivňuje způsob, jakým se otec cítí být otcem“.

Otcovství není jen potvrzení mužské identity, ale především záležitost pozitivní, optimistická a veselá. (Novák, 2013, s. 11) K tomu Gjuríčová a Kubička (2009, s. 61) dodávají, že otcovství bylo a je významnou součástí mužské identity, jde ale o to, jaké podoby může mít. Otcovství se proměňovalo, ale význam neztrácelo. Otec, má-li se otcovsky chovat, musí se k tomu rozhodnout. Rozhodnutí tohoto typu vyžaduje určitou intelektuální úroveň. (Novák, 2013, s. 17) Dnešní otcové se svým dětem věnují mnohem víc než otcové předchozí generace (některé studie udávají, že otcové dnes tráví s dětmi třikrát víc času, než tomu bylo dříve).

(Biddulph, 2011, s. 20) Dnešní otcové postoupili o další krok. V průběhu posledních pěti desetiletí se u řady otců v rovině emocí mnohé změnilo. Vztah s dětmi je dnes láskyplnější, něžnější a starostlivější. Dává se i veřejně najevo. Pro mnoho mužů je otcovství opravdu smyslem života. Má velký význam při bilancování. (Ballnik, 2012, s. 25) „Otcovství je tedy na rozdíl od mateřství velmi citlivé k vytváření kontextů osobního – rodinného a sociálního.“ (Pavlát, 2008, s. 191) Dudová (2008, s. 38) se opírá o lacanovskou teorii, která ovlivňovala studium otcovství ve Francii, a tvrdí, že „zatímco matka představuje péči, citovost, reálno, otcova funkce spočívá v zosobnění zákona, autority a symbolična.“

4.1 Vztah otce a syna

Vztah otce a syna poodhalíme hlouběji, neboť z dnešních synů budou zítřejší otcové. Biddulph (2011, s. 76) mezi potřeby chlapců řadí otce nebo alespoň někoho, kdo ho nahradí; naučit, jak se chovat k děvčatům – respektovat je, považovat je za rovnocenná; ochránit před vlivem násilí a banality, jež by z nich udělaly povrchní, bezcitné a vulgární jedince; naučit pracovat a poradit si s různými úkoly v domácnosti; otcové potřebují při výchově svých synů pomoc ostatních mužů. Role otce je důležitá zejména ve výchově chlapců. Chlapci se nejčastěji identifikují právě se svými otci, jejichž životní normy interiorizují (Kohoutek, 2001, s. 114)³³

Každý chlapec potřebuje svého otce, potřebuje fungující mužský vzor, model, který mu ukáže, jak se mužský život žije. Rozdíly mezi chlapci a dívkami jdou od dětství ruku v ruce s fyziologickým vývojem. (Oakleyová, 2000, s. 76) Otcové mají značný vliv na utváření osobnosti svého syna. Pro syna by měl být otec příkladem, vzorem. Jeho životní postoj, příběh by měl synovi poskytovat vodítko v životě, s nímž se může syn nejen srovnávat, ale které mu poskytuje inspiraci v jeho vlastním životě. (Brody, 1999, s. 197) Chlapec od svého otce přebírá mužské rysy, které se později stávají součástí jeho osobnosti, učí se chovat jako muž (Jungwirthová, 2009, s. 142).

Berlinsky a Biller (1982, s. 711-714) zdůrazňují, že podle mnoha studií vřelý a cituplný vztah mezi otcem a synem posílí rozvoj mužské identity u syna. Dále dodávají, že hranice a disciplína prosazované otcem se uplatní účinně pouze v rámci onoho vztahu. Podle nich je kvalita

³³ Stejně tak i Vágnerová (2000, s. 174) tvrdí, že otec je významným modelem mužské role a v tomto smyslu je nezbytný hlavně pro syny (ale i dcerám poskytuje důležitou zkušenost, sloužící jako model role, která je k jejich vlastní ženské roli komplementární). Otec poskytuje synovi jeden z možných vzorů mužské role, která má různé složky: profesní zaměření, záliby, sporty, obecné způsoby jednání a řešení situací atd. Chlapec se učí na úrovni nápodoby, resp. pomocí identifikace s otcem, ale i v interakci s ním, kdy si určité způsoby chování procvičuje a potvrzuje jejich správnost.“

vztahu mezi otcem a synem, stejně důležitá jako přítomnost otce. Tvrdí, že otec může být nezávislý a schopný v práci, ale pokud po návratu domů jen usedne na gauč a věnuje se sledování televize, nebude se podílet na chodu rodiny, pak jeho syn dost možná zůstane pasivní a nedokáže se v životě prosadit. Synova identita je zakotvena v těle otce. (Berlinsky, Biller, 1982, s. 711-714) Dobré citové pouto mezi otcem a synem je pro výchovu rozhodující. Ve vlídném a přátelském vztahu se syn nejlépe učí, jak má vypadat mužské jednání, a čím dál jasněji chápe, co to znamená být pro své děti opravdu dobrým otcem. (Augustyn, 2004, s. 71)

Pro chlapce je důležité, aby poznal a identifikoval se s tím, co otec dělá, nebo naopak si uvědomil, co nechce dělat v budoucnu tak jako on. Až on sám bude partnerem a otcem, jeho táta je tedy v mnoha věcech vodítkem, jak se bude jednou chovat on sám. (Špaňhelová, 2010, s. 21) Otce, který je na blízku, potřebují jak chlapci, tak i dívky. Pro chlapce však může být přítomnost otce zásadní. Chlapci jsou pravděpodobně naprogramováni tak, že denně potřebují strávit několik hodin v mužské společnosti. Touto společností mohou být učitelé, skautští vedoucí, trenéři, ale především by to měli být otcové. (Corneau, 2012, s. 162)

Na závěr této podkapitoly je potřeba zdůraznit hlavní myšlenku, která by měla z výše napsaného vyznít, a to, aby se kladl důraz na blízký vztah otce a syna, protože to je nejlepší investice, kterou otec může svým synům dát.

4.2 Vztah otce a dcery

Následující podkapitola se bude věnovat vztahu otce a dcery. Otec má dceru vychovávat stejně jako matka. Když se otec zapojí do výchovy dcery, přinese do vztahu vlastní názory, hodnoty a víru, tvrdí Leman (2008, s. 125) Lipinská (2009, s. 28-29) k domu dodává, že otec bývá často nazýván „první láskou“ své dcery. Je tím, kdo má rozhodující vliv na její sebevědomí. Otec dává dceři možnost poznat, jací muži jsou a jak se k nim chovat. Každý muž v životě dcery bude vědomě či podvědomě srovnáván s otcem. Nejenže má otec schopnost přinášet dceři svými slovy emocionální zdraví a pohodu, ale také jí poskytuje vedení v dalších oblastech života. Je pro ni vzorem zdravého mužství, jí také ukazuje mužský pohled na život. Dívka potřebuje věřit, že má pro svého otce takovou hodnotu, že s ní chce trávit čas. (Johnson, 2013, s. 41)

Podle Ballnika (2012, s. 23) pokud jako otec povzbuzuje své dítě v jeho identitě, pokud je pro své dítě oporou, zajímá se o ně a stará se o dítě, umožňuje tak dítěti rozvinout postoj kladného sebehodnocení. Rovněž i Novák (2009, s. 11-13) zastává názor, že otec je považován za prv-

ního muže v životě dívky. Jeho role je pro dceru velmi důležitá, protože právě on ovlivňuje její vztah k mužům v budoucím životě. Otec se stává hlavně předobrazem volby budoucího partnera dívky.³⁴ Pro zdravé fungování vztahu mezi otcem a dcerou je podle Billera a Trottera (1994, s. 243) vztah otce v životě dcery důležitý tím, že on je tou osobou, která má vliv na to, jak bude dcera ve své dospělosti vycházet s muži. Johnson (2013, s. 7) je toho názoru, že otec má neuvěřitelný vliv (pozitivní či negativní) na téměř každou oblast života dcery. Pro dceru je obrovským vzorem vlastností, které hledá u muže, a měřítek, která uplatňuje ve svých vztazích. Je prvním mužem v jejím životě a předvádí jí, jak by měl muž jednat se ženou a jak muž projevuje ženě zdravou lásku a cit. Podle Vágnerové (2005, s. 150) chování otců k dcerám zahrnuje, přinejmenším částečně a v nějaké transformované podobě, jejich vztah k partnerce, tj. matce dítěte. Mnohdy do dcery matku projektují a nalézají u ní vlastnosti, které přičítají i matce (ať už jsou pozitivní nebo negativní). Tuto podkapitolu bychom uzavřeli výrokem Nováka (2009, s. 8), který uvádí, že: „Každý muž chce syna, ale touží po dceři. Otec je prvním mužem v životě dcery a dcera je poslední ženou, kterou on dokáže ovlivnit.“

³⁴ To potvrzuje i Preuschoff (2007, s. 140), která uvádí, že otec je prvním mužem v životě dívky a hraje velmi důležitou roli. Představuje mužské pohlaví, a tak je vzorem životní role. Dcery budou každého muže, který v jejich životě získá určitý význam, srovnávat se svým otcem.

5 MATEŘSKÁ A RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ

Podmínky mateřské a rodičovské dovolené se v průběhu uplynulých desetiletí v České republice měnily. V současné době se klade důraz na dlouhodobou ranou péči o dítě v rodinném prostředí. Muži - otcové na rodičovské dovolené (dále jen RD) jsou aktuálním tématem současné doby. V České republice (dále jen ČR) jsou stále raritou, ale v evropských zemích se otcové objevují stále častěji, zejména ve skandinávských státech, kde otcové pečovali o své malé děti formou rodičovské dovolené již od 70. let 20. století. Skandinávské země jsou známé svojí politikou genderové rovnosti jak v soukromé, tak ve veřejné sféře.

Maříková (2009, s. 89-113) uvádí, že pokud je muž na RD, je jasné, že se mu tím, kromě jiného, umožní naplnit představu moderního otce. Nešporová (2006, s. 32-36) tvrdí, že muži na RD získají novou a pozitivní zkušenost. Někteří otcové se zprvu bojí nastoupit na RD, jelikož mají strach z nejistoty a z představy, že se nedokážou o dítě dobře postarat. Muž, který se rozhodne aktivně podílet na rodinném životě, se nevyhne negativním reakcím okolí, především ostatních mužů. Otcové, kteří jsou na RD a pečují o své malé děti, nacházejí podporu v mediálním odrazu, a tím zároveň zesilují poptávku po změnách v sociální politice.

Výsledky šetření Českého statistického úřadu (ČSÚ, © 2017) zjistily, že v roce 2016 pobíralo rodičovský příspěvek 269 140 žen a pouze 5 179 mužů. Nízký podíl mužů na rodičovské dovolené dokazují také údaje Ministerstva práce a sociálních věcí ((MPSV, © 2017), kdy uvádí zhruba 269 100 žen a pouze 5 200 mužů. A podobný trend lze pozorovat i v předcházejících letech. RD je v porovnání s ČR ve skandinávských zemích výrazně kratší, trvá zhruba jeden rok (v součtu pro oba rodiče). Česká RD v délce dva a půl roku až tři roky, je svojí délkou srovnatelná spíše s německou nebo rakouskou obdobou. Podobně je s těmito státy srovnatelná rovněž v míře využívání otci, která je velmi nízká.

Ačkoliv otcové na RD nejsou v dnešní době běžným jevem, stále se zvyšuje počet mužů, kteří tuto osobní zkušenost mají. Díky tomu se ženám otevírají nové příležitosti pro osobní sebe-realizaci mimo oblast rodiny. Oproti tomu muži zase dostávají příležitost plně se podílet na péči o dítě a jeho výchovu. Existuje celá řada faktorů a motivů, které ovlivňují partnery či manželé k rozhodnutí, že žena půjde do práce a muž se bude plně podílet na chodu domácnosti a na péči o dítě. Avšak tím nejdůležitějším jsou stále přetrvávající genderové stereotypy, předsudky a mýty, které se dotýkají role jak žen, tak i mužů. Tyto genderové mýty často odkazují na domnělou přirozenost tohoto rozdělení rolí. Navzdory společenskému mínění, mí-

nění kamarádů, zaměstnavatelů a rodiny, je muž, kterému se podařilo vydobýt si právo na RD, často považován za hrdinu. (Maříková, 1999)

5.1 Mateřská a rodičovská dovolená

Mateřská dovolená

V souvislosti s problematikou otců po RD, je důležité vysvětlit, definovat základní pojmy, kterými jsou mateřská a rodičovská dovolená. Odchod na MD a RD je pro zaměstnaného člověka důležité životní rozhodnutí. MD a RD ze strany otce či matky lze využít pouze v případě, jsou-li v pracovním poměru. O MD se často mluví po celou dobu i po dobu RD. Rozdíly jsou ale patrné již z rozdílných názvů těchto pojmů. Termín mateřská dovolená se všeobecně užívá k označení celé doby, kterou matka (případně otec) tráví s dítětem doma. MD souvisí s porodem a péčí o narozené dítě. Délka MD je 28 týdnů. V případě narození dvou a více dětí, trvá 37 týdnů. Na MD nastupuje těhotná žena 6 – 8 týdnů před termínem porodu. Nárok na MD upravuje zákoník práce § 195. (Zákoník práce č. 262/2006 Sb. ze dne 21. dubna 2006 v platném znění)

Stát zajišťuje finanční podporu rodiny prostřednictvím dávky z nemocenského pojištění formou peněžité pomoci v mateřství (dále jen PPM), kterou upravuje zákon č. 148/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Základní podmínkou pro její přiznání je, že rodič dítěte platil před porodem nemocenské pojištění. PPM může pobírat i otec a to nejdříve však od počátku 7. týdne života dítěte po porodu a minimálně na 7 kalendářních dnů na základě písemné dohody s matkou. Příspěvek může otec pobírat za totožných podmínek jako matka.³⁵

Rodičovská dovolená

Letos tomu bude 17 let, co mají v České republice muži oficiální možnost čerpat rodičovskou dovolenou, která byla uzákoněna v roce 2001. Jsou fenoménem, o kterém je v poslední době

³⁵ Studie Mezinárodní organizace práce zkoumala politiku mateřských dovolených ve 167 zemích světa. Více než 100 zemí nabízí 14 a víc týdnů placené MD. Průměrná délka MD ve vyspělých zemích OECD je 18 týdnů s plně placenými 13 týdny. Daleko hůř jsou na tom (také tradičně) USA. MD trvá v Americe pouze šest týdnů. Pokud je matka pojištěná, dostává po tu dobu 100 % svého platu. Pak se však musí vrátit do práce. Chce-li zůstat doma déle, záleží na zaměstnavateli. Někteří umožní pobýt doma čtvrt roku, jiní (ale moc jich není) dokonce půl roku. To je maximum. Pokud chce být matka s dítětem doma déle, musí zaměstnaná opustit. Je jasné, že podobný systém touhu pořídit si děti spíše limituje, než podporuje. Přitom statistiky potvrzují, že placená MD má velké výhody nejen pro matky i otce, ale také pro celou společnost. Jak zjistila mezinárodní nevládní organizace Human Rights Watch (HRW), v důsledku krátké MD končí matky dříve s kojením, takže děti jsou méně odolné vůči nemocem. Hůř také navazují vztahy s okolím. Negativní dopady pocítí matky na vyšší důchodu, nemluvně o pracovní diskriminaci. Lidem, kteří chtějí založit rodinu, hrozí bez podpory státu dluhy. Snižují se jejich úspory, klesá koupěschopnost, a tudíž i prosperita a konkurenceschopnost celé země. Dá se tedy shrnout, že když stát rodiče nepodporuje, doplatí na to všichni, ať už děti mají nebo ne. (International Labour Organization, OECD, Human Rights Watch)

slyšet stále více. RD je velice citlivým tématem hlavně z hlediska postavení muže a ženy ve společnosti. Po vyčerpání MD, k prohloubení péče o dítě, ještě vzniká nárok na RD, která přísluší matce dítěte po skončení MD a otcí od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký požádají. RD je poskytována zaměstnancům - mužům a ženám, pokud si o ni požádají. Je účinným nástrojem rodinné politiky, který umožňuje skloubit a sladit péči o děti a pracovní život. Délka RD je variabilní (2, 3 nebo 4 roky). Délku je možné měnit (téměř libovolně) i v průběhu čerpání. To znamená, že pokud se rodič na začátku rozhodne pro rychlejší čerpání, může si v průběhu RD změnit na pomalejší variantu.³⁶

RD je pojem zavedený v ČR od 01. 01. 2001. Tímto krokem došlo ke zrovnoprávnění žen a mužů v péči o malé děti a rovněž k vytvoření rovnosti mužů a žen v pracovněprávních vztazích. Jedná se o pojem z oblasti pracovně právní legislativy a upravuje jej zákoník práce č. 262/2006 Sb. ze dne 21. dubna 2006 v platném znění.³⁷ Otec většinou smí čerpat RD až po šestinedělí matky dítěte. (Tomeš, 2011, s. 200-201). RD je dnes hlavním tématem zaměstnanecké politiky na celém světě a v každé zemi EU výjimkou VB je dnes nařízena zákonem, systém EU je teoreticky velice radikální, ačkoliv nyní umožňuje i neplacenou RD, výslovně stanovuje 3 měsíce nepřenosného volna na zaměstnance a na jedno dítě. (Burgessová, 2004, s. 167)

V dosavadním systému RD a rodičovského příspěvku (dále též RP) se nedaří plnit jeho dva základní cíle - umožnit rodičům skutečnou volbu délky RD podle potřeb rodiny bez intervenujících vlivů stávajícího nastavení rodinné politiky a posílit účast otců na (celodenní) péči o nejmenší děti. Sociologické výzkumy opakovaně potvrzují, že důvodem stále malého využívání RD otcí je vedle stereotypů dělby práce mezi partnery a kulturně-normativních tradičních vlivů hlavně nízká finanční náhrada ušlého příjmu mužů. Tuto situaci lze řešit buď změnou koncepce RD a RP nebo novou finanční dávkou, zaměřenou na vytvoření příznivějších podmínek konkrétně pro participaci otců na péči. V řadě evropských zemí je otcovská dovo-

³⁶ V Německu získá rodina nárok na dva měsíce rodičovské dovolené navíc, pokud minimálně dva z těchto měsíců vyčerpá otec. Podobné pravidlo platí i v Rakousku a Portugalsku.

³⁷ Právo na RD je individuálním a nepřenosným právem každého z rodičů, jedná se tedy o nárokové pracovní volno. RD mohou otec i matka čerpat současně, nebo se na ni střídat, nebo ji může čerpat jenom jeden z nich. Čerpání RD nesmí zaměstnavatel odmítnout. Institut RD má jednak pracovně-právní rozměr, ale je též spojen s dávkou státní sociální podpory – rodičovského příspěvku. Zatímco z pohledu pracovního práva na RD má zaměstnanec (muž/žena) nárok na náhradu mzdy od zaměstnavatele, dávka státní sociální podpory je vyplácena úřadem práce. Těmto dávkám bude věnována poslední kapitola naší práce. RD umožňuje jednomu z rodičů, aby celodenně pečoval o malé dítě. To je důležité nejen pro fyzický a psychický vývoj dítěte, ale také pro formování jeho charakteru.

lená již pevnou součástí systému státní podpory rodičovství a konkrétně otcovství. (Schulze, Gergoric 2015)

5.2 Otcovská dovolená

Teď, když je známo základní právní pozadí rodičovské a mateřské dovolené, je třeba vymezit otcovskou dovolenou. Doposud, převážná většina otců, v případě narození dítěte čerpala klasickou dovolenou nebo si brala neplacené volno. Podle zákoníku práce č. 262/2006 Sb. ze dne 21. dubna 2006 v platném znění, měl otec nárok na placené pracovní volno jen na nezbytně nutnou dobu při odvozu ženy do porodnice nebo při odvozu domů. V případě, že chtěl být u porodu, měl nárok na neplacené volno. Podle dosavadních pravidel může otec čerpat PPM nebo RP, vždy však místo matky dítěte, nikoliv oba současně. Na rozdíl od RD mají tatínci nárok na otcovskou dovolenou souběžně s MD. Znamená to, že zatímco při MD a otcovské dovolené jsou s dítětem doma oba rodiče, při RD do 3 let dítěte zůstává doma vždy pouze jeden z nich.

Od února 2018 mají otcové možnost, jak pomoci matce svého dítěte během šestinedělí. V období prvních šesti týdnů po narození potomka, si otcové mohou vzít sedm dnů volna v práci.³⁸ Otcovská dovolená spadá do novely zákona o nemocenském pojištění č. 148/2017 Sb., kterým se mění zákon o nemocenském pojištění (zákon č. 187/2006 Sb.). Po dobu otcovské dovolené pobírají tátové tzv. příspěvek na otcovskou poporodní péči. Výše otcovské za kalendářní den činí 70% denního vyměřovacího základu z jeho výdělku. O otcovský příspěvek, tzv. příspěvek na otcovskou poporodní péči žádají otcové na okresní správě sociálního zabezpečení v místě trvalého bydliště prostřednictvím svých zaměstnavatelů.

MPSV podpořilo prosazením otcovského volna zapojení obou partnerů do péče. To má velký význam pro funkčnost rodinných vztahů, kvalitu života celé rodiny, a tím i na rozvoj dítěte. Zapojování mužů do péče o děti a domácnost umožní také proměnu společenských stereotypů, které se projevují například v přístupu žen na trh práce. Žena je často vnímána jako hlavní pečovatelka a naopak muž se ocitá pod tlakem jako hlavní živitel, bez ohledu na to, jaké jsou reálná přání a aspirace konkrétních párů. (MPSV, © 2017)

³⁸ Podpora je stejná jako výše peněžité pomoci v mateřství. Podmínkou je, aby na týdenní otcovskou dovolenou nastoupil během tzv. šestinedělí matky, tedy do 6 týdnů po porodu a aby tento týden nepřerušil. Nárok na tuto dávku mají otcové (také i podnikatelé), kteří si platí dobrovolné nemocenské pojištění. Proti zavedení této nové dávky bylo ministerstvo financí, hlavně kvůli nárokům na státní rozpočet.

Z provedených výzkumů a studií vyplývá zvyšující se zájem otců zapojovat se do péče o dítě. MPSV si nechalo vypracovat výzkum o „motivační otcovskou dovolenou“.³⁹ Podle výsledků výzkumu by o delší volno stály čtyři pětiny rodičů malých dětí. Podle průzkumu, který si nechala vypracovat Liga otevřených mužů, měla otcovská dovolená podporu 93 procent mužů a žen. Podle staršího výzkumu „Podoby otcovství“ z roku 2010 si 57 procent otců bezprostředně po porodu vybírá dovolenou, dalších 16 procent řešila tuto potřebu zajištěním neplaceného volna. Institucionální podpora otcovství v této podobě je víc než symbolické gesto. Je také praktickým krokem s pozitivními dopady na rodiny i na společnost.⁴⁰

V roce 2015 Kuchařová a Psychlová (2016, s. 57) realizovali sociologickou studii při Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, kdy výstupem byl projekt „Výzkum veřejného mínění k nové motivační otcovské dovolené“.⁴¹ Výsledky výzkumu ukázaly, že mezi rodiči byl poměrně vysoký zájem (81 % respondentů mělo zájem rozhodně nebo podmíněně). Více než polovina respondentů, kteří vyjádřili o MOD zájem, preferovali čerpání po jednotlivých dnech (ne)pravidelně, tj. jako "pomoc matce v případě potřeby." (Kuchařová, Psychlová, 2016, s. 57) V Evropské unii je otcovská poporodní péče a otcovská dávka považována za zcela samozřejmé opatření.⁴² (MPSV, © 2017)

Domníváme se, že otcovská dovolená je velmi dobře propracovaná a dává smysl. Účelem této novinky je především posílení vazby mezi otcem a dítětem, stejně tak jeho oběma rodiči v raných týdnech života dítěte.⁴³ Dalším účelem je podpora a motivace otců k zapojení se do rané péče o dítě a následně rozvoj vztahů v rámci rodiny. Pozitivum spatřujeme jako velký přínos pro rodinu a posílení role otce v rodině, která je v prvních dnech a týdnech života dítěte zvláště důležitá. A právě zákonem zaručená otcovská dovolená je hlavním předpokladem pro to, aby se moderní aktivní otec stal běžným fenoménem. Rovněž se tímto vytvoří prostor pro participaci mužů na péči o malé děti a o domácnost, ale také umožní otcům rozvíjet své rodičovské kompetence při zachování jistoty zaměstnání a výdělku. Zavedením otcovské do-

³⁹ Výzkum zjišťoval, zda by rodiče malých dětí o motivační otcovské volno stáli.

⁴⁰ Časné zapojení mužů do péče o děti zvyšuje šanci, že se rodiče budou i později o tuto péči dělit a podporuje spravedlivé rozložení domácích prací mezi partnery. Je také zdrojem kvality života dnešních mužů.

⁴¹ Cílem bylo zjistit postoje rodičů v ČR k zavedení tzv. motivační otcovské dovolené (dále jen MOD), která by umožnila otcům celodenně pečovat o dítě a nahradila jim příjem v období této péče. Dotazníkové šetření zjišťovalo preferovaný způsob nastavení MOD s ohledem na výši dávky, způsob a podmínky čerpání nebo současný způsob sladění práce a rodiny především u otců. Podle šetření byly dvě třetiny dotázaných rodičů dětí do šesti let věku toho názoru, že by otec měl ještě nějaké další volno na péči o dítě mít, přes polovinu z nich projevilo zájem o týdenní poporodní otcovské volno a čtvrtina z nich dokonce o delší volno.

⁴² Otcovská dovolená je uzákoněna podle údajů MPSV ve 23 zemích z celkového počtu 28 členských států a ve většině z nich funguje za obdobných podmínek. V celém světě je to kolem 80 zemí.

⁴³ První dny po narození dítěte jsou pro společnou domácnost důležité a volno otců může rodinu podpořit.

volené, jsme se přidali k moderním společnostem, které podporují rozmanitost a rovnoprávnost mužů a žen. ČR touto novelou dělá další krok k rozvoji moderního rodinného práva a právního řádu vůbec.⁴⁴

5.3 Otcovská dovolená ve světě

Zavedením otcovské dovolené do právního řádu ČR se vytvořil stav odpovídající zavedení otcovské dovolené, která funguje v řadě evropských zemí (v Belgii, Dánsku, Finsku, Francii, Norsku, Švédsku nebo Velké Británii). První zemí, která zavedla otcovskou dovolenou, se stalo Švédsko. V téměř polovině zemí EU, kde je poskytována otcovská dovolená, je proplácena v plné výši.

Tabulka 1. Srovnání zemí OECD podle délky otcovské dovolené.

Země	Délka otcovské dovolené	Kolik otec dostane (podíl běžné mzdy)
Jižní Korea	53 týdnů	30,7 %
Japonsko	52 týdnů	58,4 %
Francie	28 týdnů	20,2 %
Lucembursko	26 týdnů	39,8 %
Portugalsko	21 týdnů	54,2 %
Belgie	19 týdnů	25,8 %
Island	13 týdnů	63,8 %
Švédsko	10 týdnů	75,6 %
Norsko	10 týdnů	98,7 %
Finsko	9 týdnů	70,7 %
Německo	9 týdnů	65 %
Rakousko	9 týdnů	80 %
Španělsko	2 týdny	100 %
Slovinsko	2 týdny	90 %
Velká Británie	2 týdny	20,6 %
Polsko	2 týdny	100 %
Estonsko	2 týdny	100 %
Dánsko	2 týdny	54,1 %
Austrálie	2 týdny	42 %
Mexiko	1 týden	100 %
Maďarsko	1 týden	100 %
Chile	1 týden	100 %
Česká republika	7 dní	70 %
Nizozemsko	2 dny	100 %

⁴⁴ Vzhledem k rozsahu podpory se spíše jedná o symbolickou sociální dávku, která neřeší porodnost ani celkovou sociální situaci rodiny, ale je to rozhodně krok správným směrem.

Řecko	2 dny	100 %
Itálie	1 den	100 %
USA	žádný den	-
Turecko	žádný den	-
Švýcarsko	žádný den	-
Slovensko	žádný den	-
Nový Zéland	žádný den	-
Izrael	žádný den	-
Irsko	žádný den	-
Kanada	žádný den	-

Zdroj: (OECD, 2015, upraveno)

V zemích, kde tato otcovská dovolená existuje, má velmi rozdílnou délku. Minimální, tj. nejkratší a výjimečná délka je jeden den existující v Itálii. Vedle Itálie mají nejkratší dovolenou po narození dítěte otcové v Nizozemsku a Řecku (dva dny). Nejdelší otcovskou dovolenou si po narození dítěte mohou vzít otcové v Jižní Koreji (53 týdnů) a Japonsku (52 týdnů). V Japonsku ji využívá jen velmi nízký podíl mužů, přihlásí se o ni jen dvě procenta otců. Ve Francii mohou být otcové doma s rodinou až 28 týdnů. Po Francii mají otcové nejdelší otcovskou dovolenou v EU v Lucembursku (26 týdnů) a Portugalsku (21 týdnů). Nejčastější délkou jsou dva týdny, v ČR to je týden. V EU nemají otcovskou dovolenou na Kypru, Maltě, v Irsku a na Slovensku. Nemá ji ani Švýcarsko.⁴⁵

Aktuální srovnání otcovské dovolené v rámci Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) ukazuje, že se ve vyspělých zemích jedná o běžný standard. Různé aspekty RD jsou evergreenové téma i v ostatních skandinávských zemích, protože, jak plno lidí říká, péči o děti je možné vylepšovat do nekonečna. A podle názoru nejen mnohých rodičů, ale i řady renomovaných odborníků, by se především měla posilovat role otců. „Cesta vpřed vede přes zákonem zaručenou otcovskou dovolenou,“ konstatuje další analytická studie (Eydal a Rostgaard, 2016), „Fatherhood in the Nordic Welfare States“. Otcové by podle nich měli trávit co nejvíc času se svými novorozenci a intenzivně se podílet na každodenní péči o ně. Účast obou rodičů na péči a výchově je dobrá jak pro vztah mezi rodiči, tak pro vytvoření těsnějšího pouta mezi otcem a dítětem.

⁴⁵ Otcovská dovolená je využívání zejména ve Skandinávských zemích k zapojení otců do péče o nedonošená miminka. V některých zemích otec dostane jen část výdělku, například ve Slovinsku 90 procent a ve Velké Británii jen 21 procent.

6 FINANČNÍ MOŽNOSTI PODPORY RODIN S DĚTMI ZE STRANY STÁTU

Podpora rodin s dětmi je v ČR uskutečňována prostřednictvím finančních podpor (stát poskytuje celou řadu sociálních dávek), poskytovaných služeb pro rodiny a budování podmínek a prostředí, které usnadňují harmonizaci pracovního a rodinného života rodičů. Podle Mitchell (2010, s. 22) je finanční podpora nedílnou součástí moderní společnosti a je brána jako jisté ocenění výkonu rodičovských rolí a probíhá více způsoby.

Rodinná politika je souhrn aktivit a opatření ze strany státu za účelem podpory rodiny, které se přímo či nepřímo týkají rodinného a pracovního života jedinců.⁴⁶ Podporou státu se rozumí povinnost státu podle potřeby rodinám poskytovat rodinné dávky (např. daňové úlevy aj.), podporovat bydlení pro rodiny a stimulovat rodiny v jejich úsilí o výchovu dětí i jinými vhodnými prostředky, přiměřenými a relevantními službami. (Tomeš, 2011, s. 199)⁴⁷

Aby byla rodinná politika úspěšná, je potřeba do ní zapojit orgány státní správy na ústřední, regionální a místní úrovni, občanský i komerční sektor, odborníky, vzdělávací instituce, média a širokou veřejnost. Na ústřední úrovni ji zajišťuje odbor rodiny a dávkových systémů MPSV. (MPSV, © 2017)

Stát i společnost považují rodinu za přirozenou základní jednotku společnosti, proto má rodina vůči státu podle Tomeše (2011, s. 188) právo na ochranu a na podporu k zajištění plného svého rozvoje. Podpora se uskutečňuje ve dvou rovinách, v rovině finanční, což je oblast sociální politiky a nefinanční, což je sféra sociálních služeb, uvádějí Kodymová a Koláčková. (2010, s. 47-48) Státní opatření podporující návrat mužů na trh práce po rodičovské dovolené můžeme shrnout do třech kategorií, a to finanční podpora rodiny, aktivity k podpoře rodiny a slučitelnost profesních a rodinných rolí.

⁴⁶ Konkrétně se jedná o peněžité dávky a služby spojené s rodičovstvím a výchovou dětí a péčí o členy domácnosti. Některá opatření jsou poskytována všem občanům, kteří splní dané podmínky. Jiná se odvozují od příjmu domácnosti a slouží ke snížení sociálních nerovností a chudoby.

⁴⁷ Rodinná politika se soustřeďuje na podporu rodin ve výkonu jejich přirozených funkcí (nikoli na přebírání těchto rolí a zasahování do vnitřního života rodin, rozdělení sociálních rolí v rodině atd.). Na druhou stranu se ale týká i oblastí soukromé a musí respektovat autonomii a schopnost rodin rozhodovat se samostatně. Jedná se o politiku průřezovou, která zasahuje do různých veřejných oblastí života společnosti (např. bydlení, školství, zdravotnictví, trh práce, infrastruktura).

6.1 Přímá a nepřímá finanční podpora rodiny

V českém sociálním systému za finanční podporu rodinám s dětmi označujeme dvě hlavní oblasti - přímou a nepřímou oblast finanční pomoci rodinám, nebo lze také hovořit o oblasti systému sociálního zabezpečení a oblasti daňových opatření.

A) Oblast sociálního zabezpečení - přímá finanční podpora

Přímá finanční podpora je realizována prostřednictvím pilířů dávek systému sociálního zabezpečení - sociálního pojištění, zahrnující nemocenské pojištění a základní důchodové pojištění, dále státní sociální podpory, pomoc v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro osoby se zdravotním postižením. Jsou to tedy veškeré peněžní transféry, které jsou určeny pro rodiny s dětmi. Podle našeho názoru je nejdůležitější podporou rodin právě finanční podpora, která je rodinám poskytována podle podmínek určených především v zákonech o nemocenském pojištění a státní sociální podpoře. Právě tato podpora umožňuje otci věnovat se výchově dítěte v rámci RD s finančním zajištěním příslušnými dávkami.

1) Dávky nemocenského pojištění

- peněžitá pomoc v mateřství
- ošetřovné
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství
- nemocenské
- otcovská (od 1. 2. 2018)
- dlouhodobé ošetřovné (od 1. 6. 2018)⁴⁸

Bližší informace nalezneme na internetových stránkách ČSSZ (ČSSZ, © 2017), MPSV (MPSV, © 2017). Dále pak v zákoně č. 148/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

2) Důchodové pojištění

- starobní důchod
- invalidní důchod
- pozůstalostní důchod

⁴⁸ Cílem dávek nemocenského pojištění je finančně zabezpečit ekonomicky aktivní občany v okamžiku, kdy kvůli nemoci či mateřství ztratí krátkodobě výdělek.

Bližší informace nalezneme na internetových stránkách ČSSZ (ČSSZ, © 2017) a v zákoně č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1996.

3) Dávky státní sociální podpory

Zákonem č. 200/2017 Sb. byl novelizován zákon o státní sociální podpoře s účinností od 1. ledna 2018, ve znění pozdějších předpisů (dříve zákon č. 117/1995 Sb.). Podle tohoto zákona se poskytují následující dávky:

- přídavek na dítě
- rodičovský příspěvek
- příspěvek na bydlení
- porodné
- pohřebné

4) Dávky pomoci v hmotné nouzi

- příspěvek na živobytí
- doplatek na bydlení
- mimořádná okamžitá pomoc

Bližší informace nalezneme na internetových stránkách MPSV (MPSV, © 2017), dále v zákoně č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a další právní předpisy, zejména v zákoně č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů a vyhlášce č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi.

5) Dávky pro osoby se zdravotním postižením

- příspěvek na mobilitu
- příspěvek na zvláštní pomůcku
- příspěvek na péči

Dávky pro osoby se zdravotním postižením jsou upraveny zákonem č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů a vyhláškou č. 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, ve znění pozdějších předpisů. Bližší informace nalezneme na internetových stránkách MPSV (MPSV, © 2017).

5) Dávky pěstounské péče

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte

- odměna pěstouna
- příspěvek při převzetí dítěte
- příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla
- příspěvek při ukončení pěstounské péče

Od 1. 1. 2018 došlo ke změně výše dávek pěstounské péče podle zákona č. 200/2017 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Bližší informace nalezneme na internetových stránkách MPSV (MPSV, © 2017) a v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

B) Oblast daňových opatření - nepřímá finanční podpora

Nepřímá finanční podpora se týká daňové oblasti, která je svým charakterem pro příjemce méně „hmatatelná“ než je tomu u přímých transférů. Kromě toho nezahrnuje mezi možné příjemce všechny občany, ale pouze ty, kteří jsou plátcí daně. Na druhou stranu tím klade důraz na motivaci k zaměstnání a pouze tím tak naplnit podmínky nároku na získání těchto výhod. Hlavním cílem daňových opatření je zajistit, aby v rodinném rozpočtu zůstal co největší objem peněžních prostředků. Tím bude snížena závislost rodiny na sociálních dávkách a rodina bude soběstačnější. Kladným efektem těchto opatření je motivace jedince k práci.

Následně jsou tyto daňové výhody využity alespoň jedním z partnerů. V ČR funguje:

- sleva na dani na manželku/manžela formou slevy na dani,⁴⁹
- daňové zvýhodnění na vyživované dítě žijící s poplatníkem v domácnosti (poskytované formou slevy na dani, daňového bonusu, případně kombinací obou forem),⁵⁰
- sleva na dani pro rodiče za umístění dítěte,⁵¹
- daňová uznatelnost nákladů zaměstnavatele na péči o dítě⁵²

Bližší informace o daňových opatřeních pro rodiny nalezneme na internetových stránkách Ministerstva financí ČR (MF ČR, © 2017).

Daňová opatření jsou častěji směřována na otce než na matku, nejsou proto tak efektivní jako hotovostní platby. Současné jsou však považovány za politicky udržitelnější nástroje než vy-

⁴⁹ více viz zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, §35ba, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁰ více viz zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, §35c-§35d., ve znění pozdějších předpisů.

⁵¹ více viz zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, §35bb., ve znění pozdějších předpisů

⁵² více viz zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, §24, odst. 2, písm.zw., ve znění pozdějších předpisů

plácené sociální dávky vzhledem ke skutečnosti, že pro stát v době krize je ztráta v podobě nižších daňových výnosů méně viditelná než další v hotovosti vyplácené výdaje. Řadíme sem i ostatní formy podpory rodin finančního charakteru, např. různé slevy v kultuře či dopravě.

6.2 Aktivity k podpoře rodiny a slučitelnost profesních a rodinných rolí

Aktivity k podpoře rodiny

MPSV (2018) k podpoře rodiny uvádí 3 typy aktivit, a to sociální služby, služby na podporu fungující rodiny a činnosti poskytované v rámci sociálně-právní ochrany dětí, které mají preventivní a podpůrný charakter.

Sociální služby se řadí k nástrojům nefinanční podpory rodin s dětmi. Sociální služby jsou zaměřeny na pomoc a podporu jednotlivým členům rodiny anebo rodině jako celku nacházejícím se v nepříznivé sociální situaci za účelem prevence sociálního vyloučení. Základními druhy sociálních služeb jsou: sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Konkrétními službami rozumíme síť působení institucí zaměřujících se na péči o malé, předškolní a školní děti či působení různých subjektů v oblasti slučitelnosti rodiny a zaměstnání.⁵³

Účelem služeb na podporu fungující rodiny je usnadňovat a posilovat partnerské a manželské soužití a rodičovství, podporovat rodiny v péči o děti a při harmonizaci práce a rodiny. Jedná se o komerčně i nekomerčně poskytované služby na podporu fungující rodiny ve formě hlídání dětí, pomoc s vedením domácnosti, volnočasové a vzdělávací aktivity pro děti.

Slučitelnost profesních a rodinných rolí

Důležitá je také podpora slučitelnosti profesních a životních rolí nabízená státem. Jedním z cílů rodinné politiky je umožnit rodičům lepší slučitelnost jejich rodičovské a profesní role v případě, že se nechtějí vzdát rodičovství a ani profesní kariéry. Při vytváření podmínek k realizaci lepší slučitelnosti profesních a rodinných rolí je nutné nejen vyvážené zohlednění zájmů rodičů, ale i dětí. Předpokladem lepší slučitelnosti profesních a rodinných rolí je exis-

⁵³ Dále řadíme např.: manželské a rodinné poradny služby tzv. „rané péče“ zaměřené na rodiny s malými dětmi, jejichž vývoj je ohrožen vlivem zdravotního postižení nebo negativním vlivem okolního prostředí, podporované bydlení, služby „respitní“ neboli „odlehčovací“ péče určené pro rodiny, které pečují o postižené dítě či jiného člena rodiny, službu osobní asistence, centra denních služeb, stacionáře s denní a týdenní pečovatelskou službou, domovy pro osoby se zdravotním postižením, ochrana rodin před domácím násilím.

tence opatření pracovněprávní povahy a existence finančně a místně dostupných služeb péče o děti (zejména do tří let jejich věku, předškolního a mladšího školního věku dítěte). Pracovní právo a možnosti úprav forem práce upravuje zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, kde můžeme najít další podrobnosti. Veřejná správa disponuje řadou nástrojů, jejichž smyslem je podpora rodin, nicméně jejich celek nevytváří komplexní systém definovaný určitou koncepcí. Rovněž institucionální zajištění rodinné politiky není dosud vyhovující. Spíše než o rodinné politice je proto možno hovořit o jednotlivých prorodinných opatřeních.

V rodinné politice je životně důležité uvědomit si rozdíly mezi potřebami matek a otců. Nebudeme-li brát ohledy na obě pohlaví, nikomu tím nepomůžeme, neboť by zase mohl zvítězit tradiční pohled na celou problematiku. (Burgessová, 2004, s. 168) Chceme-li vytvořit rodinnou politiku pro muže, musíme myslet nejen na to, že muži mají rozdílné potřeby, ale také na skutečnost, že to, co většina mužů potřebuje a s čím mohou souhlasit dnes, jim už třeba zítra nemusí vyhovovat. Ve Švédsku po relativně krátké době kdy se velmi citlivým způsobem začaly řešit požadavky mužů, již každý třetí muž považuje za „ideální“ situaci, kdy se oba rodiče rovným dílem dělí o vydělávání peněz a péči o děti. Současně např. v Británii, kdy si na otce vzpomene jen málo lidí, zdá se pravděpodobné, že nejlepší by bylo nabídnout otcům opravdu pružnou pracovní dobu, čímž nemyslíme, že by mohli chodit do práce a o půl hodiny později nebo z ní odcházet o půl hodiny dříve. (Burgessová, 2004, s. 172)

Sladování profesních rolí není pouze o nastolování rovných příležitostí mezi ženami a muži a překonávání genderových stereotypů, ale také procesem, na kterém může stát profitovat. Bude-li stát podporovat služby péče o děti a zaměstnavatelé budou vycházet vstříc při poskytování flexibilních forem pracovních úvazků, může to mít pozitivní dopad na státní rozpočet, jednak z důvodů snížení sociálních výdajů na rodičovskou dovolenou, případně na podporu v nezaměstnanosti a zároveň zvýšením daňových odvodů do státního rozpočtu. Pro dosažení těchto cílů a zachování kontinuálního vývoje společnosti musí však stát nastavit takové podmínky, aby dítě bylo vnímáno jako přirozená součást života jednotlivce a rodičovství nepředstavovalo hrozbu výrazného zhoršení finanční situace, která může vést k poklesu porodnosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7 DESIGN VÝZKUMU

V první části práce jsme vymezili teoretickou oblast vybraného tématu. V následující praktické části se již věnujeme samotnému výzkumnému šetření. Postupovali jsme podle odborné publikace od Strauss – Corbinová „Základy kvalitativního výzkumu“ z roku 1999. Praktická část je dále provázena publikací „Výzkumné metody v pedagogické praxi“ (Gulová, Šíp, 2013). V určitých oblastech jsme čerpali z publikace Švaříčka a Šed'ová (2007) „Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách“. Přínosná nám byla i publikace „Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu“ od Miovského (2006) a Hendlův (2005) „Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace“.

7.1 Výzkumný problém

Jedním z dalších nezbytných kroků, které jsou doporučeny v oblasti výzkumu, je formulace problému.⁵⁴ Než začneme formulovat výzkumný problém je velmi důležité, abychom se v něm uměli orientovat a dokázali sjednotit patřičný kritický přístup. (Mioviský, 2006) Dle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 64) formulování výzkumného problému znamená jasně pojmenovat, čemu se bude výzkum věnovat. V této práci se zabýváme netradičním a specifickým tématem současné společnosti, kterým bezesporu je životní situace otců po skončení rodičovské dovolené. Podobné již realizované výzkumy na toto téma nenalzáme, jedná se o poměrně neprobádanou oblast, proto jsme se danou oblastí rozhodli zabývat a otevřít prostor této problematice také v sociální pedagogice. Sociální pedagogika propojuje teoretické poznatky s praxí a vytváří tak komplex jedinečných přístupů k řešení jednotlivých klíčových otázek. Z tohoto důvodu nám umožňuje dané téma pojmout komplexně a pochopit ho v celé jeho šíři.

Jak uvádí Gulová (2013, s. 47) je důležité si vybrat téma, které výzkumníka pohltí, zaujme a které mu může pomoci v rámci profese, ale též v rámci studia, v hodnotové orientaci a v dalších oblastech lidského života. Rovněž citlivost takového tématu podle Gulové (2013, s. 45) vyžaduje „profesionální přístup, kvalitní přípravu pracovníků, a zefektivnění metod práce.“ Abychom mohli tyto přístupy, metody a přípravu zkvalitňovat, musíme je podrobit

⁵⁴Jedná se vlastně o formulování pojmů, kterými se budeme v průběhu výzkumu zabývat. Tyto pojmy musejí být především uchopitelné. Jednotlivé pojmy se pokoušíme formulovat jednoduchou formou. Hlavním důvodem je zachytitelnost těchto pojmů a následná měřitelnost. (Chráska, 2007)

výzkumnému šetření, které analyzujeme, a na základě analýzy vytvořit teorie, jež se vrací do praxe, kterou pak mohou zefektivňovat.

7.2 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, porozumět a analyzovat, jak reflektují a hodnotí svou životní situaci otcové po skončení rodičovské dovolené. Protože je tento cíl rozsáhlý, vytvořili jsme si oblasti, které se opírají o teoretickou část práce. Jako dílčí cíle jsme na základě studia literatury zadali:

- 1.) popsat, jak otcové ze svého pohledu zvládli svou roli otců ve výchovném procesu po RD,
- 2.) popsat, jak otcové reflektují výchovu a péči o dítě po RD,
- 3.) popsat, jak otcové reflektují a hodnotí rodinnou finanční situaci a pomoc od státu po RD,
- 4.) popsat, jak otcové reflektují a hodnotí svou životní situaci po RD s ohledem na sladování rodičovské a profesní role.

7.3 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky tvoří jádro každého výzkumu a v gramatickém pojetí mají charakter tázacích vět.⁵⁵ Výzkumná otázka musí být jasná a nesmí poskytovat prostor pro rozporování. (Miovský, 2006) Podle Švaříčka a Šedové (2007, s. 69) plní dvě základní funkce: „pomáhají zaostřit výzkum tak, aby poskytl výsledky v souladu se stanovenými cíli, a ukazují také cestu, jak výzkum vést. Výzkumné otázky musí být v souladu se stanovenými cíli i výzkumným problémem.“ Na základě výzkumných cílů jsme si pro náš výzkum stanovili hlavní výzkumnou otázku, která zní: „Jak otcové reflektují a hodnotí svou životní situaci po skončení rodičovské dovolené?“ Na tuto výzkumnou otázku odpovíme pomocí osobních výpovědí otců. Vzhledem k našemu teoretickému vymezení konceptu životní situace, jsme hlavní výzkumnou otázku dále rozčlenili na dílčí výzkumné otázky, jež vycházejí z již výše zmíněného integrálního přístupu k těmto změnám v životě otců, a to:

- 1.) Jak otcové ze svého pohledu zvládli svou roli otců ve výchovném procesu po RD?
- 2.) Jak otcové reflektují výchovu a péči o dítě po RD?
- 3.) Jak otcové reflektují a hodnotí rodinnou finanční situaci a pomoc od státu po RD?

⁵⁵ Obvykle formulujeme tři až šest základních otázek, které musejí být jasné a především musejí formulovat zkoumaný problém.

4.) Jak otcové reflektují a hodnotí svou životní situaci po RD s ohledem na slad'ování rodičovské a profesní role?

7.4 Metoda výzkumu

Podle Gulové (2013, s. 45) se v posledních letech začínají ve výzkumných vědeckých pracích prosazovat kvalitativní výzkumné strategie. Pro výzkum problematiky životní situace otců po skončení rodičovské dovolené, jsme zvolili kvalitativní strategii výzkumu, kterou Strauss a Corbinová (1999, s. 11) vymezují následovně: „Kvalitativní metody se užívají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme. Mohou být také použity k získání nových a neotřelých názorů na jevy, o nichž už něco víme. V neposlední řadě mohou kvalitativní metody pomoci získat o jevu detailní informace, které se kvantitativními metodami obtížně zachycují.“⁵⁶

Pro kvalitativní výzkumné šetření je charakteristické zaměření na člověka a jeho individualitu, díky čemuž nám umožňuje zkoumat téma více do hloubky, samozřejmě bez nároku na generalizaci výsledků. (Miovský, 2006, s. 25)⁵⁷ Prostřednictvím této metody se seznamujeme s novými lidmi a pracujeme přímo v terénu. (Hendl, 2005, s. 50) Jelikož usilujeme o získání informací týkajících se subjektivního názoru konkrétních osob na dané téma, rozhodli jsme se s ohledem na cíl naší práce získat potřebné informace prostřednictvím právě tohoto typu výzkumu.⁵⁸

Zvolená metoda výzkumu je tedy v souladu s naším výzkumným záměrem poznat a porozumět reflektování a hodnocení životních situací otců po skončení rodičovské dovolené, což nám umožní osobní kontakt s informanty, kteří otevřeně hovoří o své životní situaci. Tak nám poskytne podrobnější a hlubší nahlédnutí, díky čemuž zachytíme emoce a pocity dotazova-

⁵⁶ Podle Hendla (2005, s. 51-52) se kvalitativní výzkum provádí pomocí delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo situací jedince či skupiny jedinců a za hlavní úkol si klade: „Objasnit, jak si lidé v daném prostředí a situaci dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce.“ Data jsou induktivně analyzována a interpretována.

⁵⁷ Švaříček a Šed'ová (2007, s. 17) popisují kvalitativně orientovaný výzkum jako snahu výzkumníka za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu. Jedná se o proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu.

⁵⁸ Za nevýhodu kvalitativního výzkumu lze snad považovat poměrně velkou časovou náročnost, se kterou se v jeho průběhu potýkáme. Jedná se o sběr dat, samotnou transkripci rozhovorů, která zabere až několik hodin a jejich následnou analýzu. Dále také fakt, že výsledky výzkumu mohou být ovlivněny výzkumníkem (osobní zaujetí výzkumníka danou problematikou), proto jsme se snažili o co možná nejmenší zkruslení dat. Jelikož se jedná o zjišťování subjektivních názorů a postojů vybraných informantů, nelze zjištěné poznatky příliš zobecnit. (Hendl, 2005, s. 52)

ných otců. Tím nám umožní popsat, vysvětlit, porozumět zkoumanému problému a získáme ucelené a podrobné odpovědi na témata, která potřebujeme.⁵⁹

7.5 Metoda sběru dat

Za výzkumnou metodu sběru dat jsme zvolili podle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 160) polostrukturovaný rozhovor,⁶⁰ kterým docílíme konkrétních a komplexních informací o dané problematice.⁶¹ Chráska (2007, s. 182) o dané metodě výzkumu rozhovoru, resp. interview hovoří jako o metodě shromažďování dat o pedagogické realitě, která spočívá v bezprostřední verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta.

Metoda polostrukturovaného rozhovoru⁶² je nejméně frekventovaná a je velmi cenná, neboť nám umožnila přímý kontakt s informanty, kdy jsme v průběhu mohli zachytit neverbální signály, názory, postoje, dojmy, přání informanta a předcházet případným nedorozuměním v oblasti pokládání otázek. Rozhovor poskytuje zpětnou vazbu, dává výzkumníkovi možnost aktivně si ověřit získané informace.⁶³ Rozhovory byly uskutečněny v rámci předem připravených otázek, které se v průběhu rozhovoru kladly informantovi a byly přizpůsobovány dané situaci. To je velkou výhodou polostrukturovaného rozhovoru, že si badatel může dopředu nachystat otázky a témata, kterých se bude při rozhovoru držet.⁶⁴ Tímto způsobem jsme získali informace, které jsou pro náš výzkum opravdu podstatné a data se nám také lépe analyzovali.

7.6 Konceptualizace

Konceptualizace je interpretativní postup, při kterém se k popisovanému jevu vytváří určitý základní výklad, který umožňuje jeho kvalitnější a hlubší uchopení (Miovský, 2006, s. 228). Koncepty (teoretické pojmy) jsou základní jednotky analýzy, protože teorie se navrhuje po-

⁵⁹ V samotném kvalitativním výzkumu není prioritou hledat objektivně danou realitu, ale porozumět tomu, jakým způsobem lidé realitu vnímají, prožívají a interpretují. Proto je nutné vyvinout takové úsilí, aby bylo pochopeno chování a myšlení člověka.

⁶⁰ Rovněž i Strauss a Corbinová (1999, s. 12) u kvalitativního výzkumu doporučují rozhovor.

⁶¹ Miovský (2006, s. 159-160) uvádí, že je nejrozšířenější metodou interview, protože dokáže řešit mnoho nevýhod nestrukturovaného a plně strukturovaného rozhovoru a za velkou výhodu také autor považuje možnost doplňujících otázek. Dle Hendla (2005, s. 164) se jedná o určitou střední cestu „v podobě polostrukturovaného dotazování, jež se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.“

⁶² „Polostrukturovaná varianta interview v zásadě kombinuje výhody a minimalizuje nevýhody obou krajních forem rozhovoru, tj. volného, nestrukturovaného a strukturovaného. Rámcově řečeno, jistá volnost se jeví jako vhodná k vytvoření přirozenějšího kontaktu tazatele s informantem, do jisté míry se dají akceptovat jeho osobnostní specifika, komunikace může lehčeji plynout atp. Na druhé straně přece jen jistá, byť nevelká míra formalizace ulehčuje utřídění údajů a jejich případné vzájemné porovnávání, zobecňování atd.“ (Reichl, 2009, s. 112).

⁶³ Vedení kvalitativního rozhovoru dle Hendla (2005) vyžaduje dovednost, citlivost, koncentraci, interpersonální porozumění a disciplínu, je třeba učinit řadu rozhodnutí ohledně obsahu otázek, jejich formy i pořadí. Otázky by měly být skutečně otevřené, neutrální, citlivé a jasné. Švaříček a Šed'ová (2007) dodávají, že lze mezi základní techniky ke zvýšení důvěryhodnosti, potvrditelnosti a autenticity mimo jiné řadit výběr účastníků výzkumu, postupy při interpretaci dat a přímé citace.

⁶⁴ Díky tomu se minimalizoval vliv zkoumaného jedince na kvalitu a průběh rozhovoru, a tak se data v jednotlivých rozhovorech strukturmě nelišila

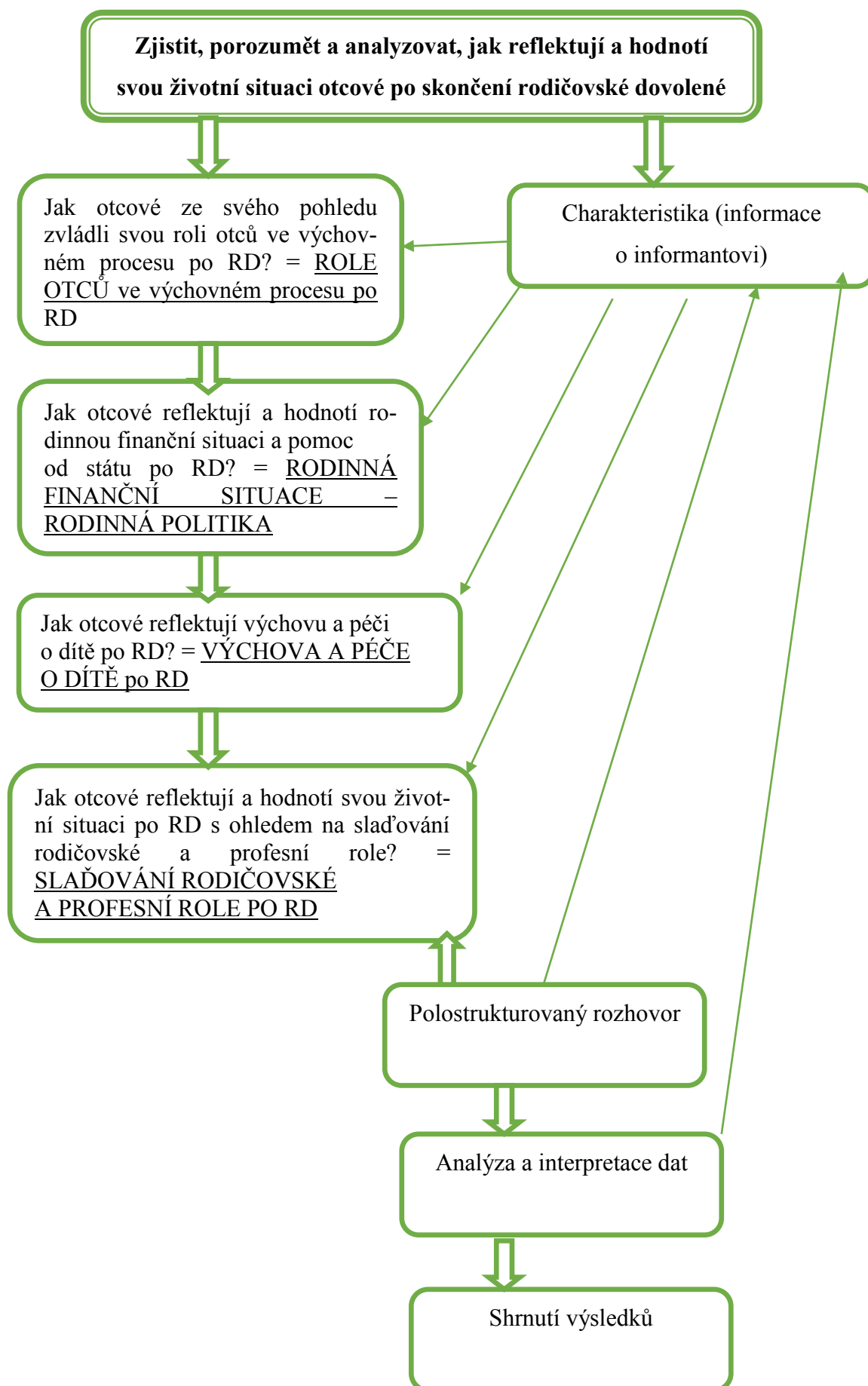
mocí konceptualizace dat. Při popisu konceptuální struktury se dává přednost grafickému znázornění před slovním.

7.6.1 Popis konceptuální struktury

Abychom mohli odpovědět na výzkumnou otázku, znázornili jsme graficky konceptualizaci, ve které se snažíme zachytit aspekty životní situace a porozumět tomu, jak reflektují a hodnotí svou životní situaci otcové po skončení rodičovské dovolené (z jejich pohledu) svůj současný život v různých dimenzích. Pro zpracování kvalitativního výzkumu jsme zvolili tyto témata (oblasti): Prvním okruhem konceptualizace je charakteristika otců. Do této oblasti jsme zahrnuli osobnost otců a zařadili jsme otázky týkající se informací o rodině. Druhý okruh je zaměřen na role otců ve výchovném procesu po skončení rodičovské dovolené. Do této oblasti jsme zahrnuli životní role a otcovství. Do konceptuálního schématu jsme zařadili i oblast výchovnou spojenou s péčí o dítě po RD, kde nás zajímá způsob výchovy dětí a péče o domácnost. Třetí okruh je vymezen rodinné finanční situací, kde nás zajímá, jak otcové reflektují a hodnotí rodinnou finanční situaci a pomoc od státu po RD. Poslední trs konceptualizace nese název sladění rodičovské a profesní role po RD. Zaměřujeme se na to, jakým způsobem probíhal návrat do zaměstnání po skončení RD, jak probíhá skloubení rodinného života a pracovní kariéry, zda se nějakým způsobem změnila životní situace po skončení RD a co by pomohlo ke zlepšení sladění pracovních a rodičovských povinností.

Důležité je také vysvětlit následující pojmy. Reflektování: chápeme jako vnímání. Podle Plhákové (2004, s. 129) je to proces, „jehož výsledkem jsou vjemy, které se mnohdy značně liší od neúplných údajů zaznamenaných našimi smysly. Tok sensorických informací putuje do mozku, který je dále třídí a zpracovává. Jejich konečná interpretace a pochopení významu probíhá v lidském vědomí. Podstatou percepce je odhalování smysluplných celků v chaotických sensorických informacích, které probíhá v lidské mysli“. Na pojem reflektování zde bude nahlíženo jako na duševní proces vnímání zprostředkovaný jazykem (rozhovorem s otcem). Psychologie definuje vnímání jako konstruktivní mentální děj, který je velmi ovlivněn předchozími zkušenostmi (učením) a dalšími kognitivními procesy, včetně myšlení. Otec: v našem případě se jedná o biologického otce – mužského rodiče dítěte. Rodičovská dovolená: navazuje na mateřskou dovolenou a v našem případě na ni byl muž – otec. Životní situace: Musil a Navrátil (2000) vyznačují životní situace všechny důležité okolnosti klientova života. Životní situace je tedy specifickým, individuálním uspořádáním bariér i předpokladů sociálního fungování jednotlivce. Níže nakreslené schéma určuje, kdo a co se bude zkoumat.

Obrázek 1. Schéma konceptualizace výzkumného šetření. (Zdroj: vlastní zpracování)

7.7 Výzkumný soubor

Velikost vzorku závisí na zvolené metodě výzkumu. Jelikož jsme si pro svou práci zvolili kvalitativní výzkum, je vhodnější zvolit si menší vzorek zkoumané populace, ve kterém získáme i přes menší počet informantů více informací.⁶⁵ Vzhledem k tématu práce nebyl výběr informantů náhodný. K výběru základního výzkumného souboru jsme zvolili záměrný výběr. Konkrétně se jednalo o účelový výběr, který je dle Miovského (2006, s. 135) „zřejmě vůbec nejrozšířenější metodou výběru, s jakou se při aplikaci kvalitativního výzkumu setkáváme“.⁶⁶ Co se týče velikosti výzkumného vzorku, doporučuje se vzorek čtyř až deseti informantů, aby mohl být dán dostatečný prostor hloubce individuální zkušenosti. (Gulová, 2013, s. 109) Jsme si vědomi toho, že náš vzorek nemůže prezentovat celou populaci otců, neboť nese určitá specifika. Jedná se o muže, kteří mají osobní zkušenost s pobytem na rodičovské dovolené a kteří celodenně pečovali o dítě či děti a nás tedy zajímá životní zkušenost otců po rodičovské dovolené. To však neznamená, že se nám podaří podat ucelené jednotné závěry, které by se týkaly škály otců. Uvědomujeme si, že závěry tohoto výzkumu se budou týkat pouze našeho vybraného vzorku.

Základním výzkumným souborem praktické části diplomové práce, který je veden kvalitativní metodou, byli lidé, skupina zvláště vybraných mužů dle svých specifík, jejichž společným znakem je otcovství a zkušenost otců s rodičovskou dovolenou, konkrétně jen muži – otcí po rodičovské dovolené. Informanty pro tuto práci a pro tento daný kvalitativní výzkum jsme vybírali předem podle určitých kritérií, aby byla důvěryhodnost výzkumu co nejvyšší. Při výběru informantů nehrálo roli kritérium věku.⁶⁷ Kritériem výzkumu bylo dobrovolné zapojení se do výzkumu, dále to, aby se jednalo o biologického otce, který si prošel rodičovskou dovolenou, byl na ni dobrovolně, a tak získal určité zkušenosti a nyní byl po rodičovské dovolené. Zaměřili jsme se však pouze na otce po rodičovské dovolené s odstupem do šesti let po skončení rodičovské dovolené, aby výzkumný vzorek nebyl příliš široký a také proto, že jsme chtěli zjistit, jak se tato životní zkušenost otců promítne v rodině při výchově dětí. Domníváme se totiž, že i tak dlouhá doba po skončení rodičovské dovolené, může mít vliv na životní situaci otce a může nám poskytnout zásadní informace, neboť díky rozhovoru

⁶⁵ Populace je soubor jednotek, o kterém předpokládáme, že jsou pro naše závěry platné (Disman, 1998, s. 93). Vzorek definuje Disman (1998, s. 93) jako „skupinu jednotek, které skutečně pozorujeme.“

⁶⁶ O výběru jistého prvku nerozhoduje náhoda, ale buď úsudek výzkumníka, nebo úsudek zkoumané osoby (Chráska, 2007, s. 22)

⁶⁷ Kritériem výběru je vybraná vlastnost (či projev této vlastnosti) nebo stav (např. příslušnost k určité sociální nebo jiné skupině). (Miovský, 2006, s. 135)

Lze sledovat, jak informanti s odstupem sami vnímají svou životní situaci. Oslovili jsme pouze ty, kteří splňovali výše uvedená kritéria a byli ochotni se do výzkumu zapojit. (Miovský, 2006, s. 284) Tři informanti se o výzkumu dozvěděli díky uveřejněné výzvě o hledání otců po rodičovské dovolené pro potřebu diplomové práce v regionálních novinách Týdeník Kroměřížska a sami se aktivně přihlásili. Dalších šest informantů jsme kontaktovali z předešlého výzkumu, uskutečněného v roce 2013.

Původním záměrem bylo získat dvanáct informantů, což se nám podařilo. Výzkumný soubor byl tedy sestaven z dvanácti informantů, z čehož jeden otec rozhovor odmítl, jeden otec sice měl zkušenosti s rodičovskou dovolenou, ale byl na ni nedobrovolně (úmrť manželky) a třetí otec nesplňoval kritérium stanovení hranice do šesti let po skončení rodičovské dovolené. Otec, který rozhovor odmítl, uvedl důvod, že o tématu své životní situace po skončení rodičovské dovolené nechce otevřeně hovořit, protože se mu rozpadlo manželství. Z důvodu nesplnění stanovených kritérií jsme museli tři otce z výzkumu vyřadit. Výsledný počet informantů byl nakonec devět otců, kteří souhlasili s poskytnutím rozhovoru. Tito informanti zůstávají v anonymitě a jsou jim přiřazena čísla. Vzhledem k ojedinělému tématu, jsme informanty začali hledat a kontaktovat půl roku dopředu. Jak podotýká Švaříček a Šed'ová (2007), měli jsme obavy z toho, že nebudou informanti moc otevření a komunikativní. Překvapením proto bylo, že muži - otcové, pro které jsme byli cizí osobou, se otevřeli a vyprávěli bez zábran. Všichni muži byli vstřícní, ochotní a rádi se o své životní zkušenosti podělili. Uvědomovali si velmi dobře, že jako otcové se zkušenostmi rodičovské dovolené, jsou u nás stále považováni za jakousi „raritu“ a patří k malému procentu.

7.7.1 Místní a časový rámec výzkumu

Tabulka 2. Časový plán výzkumu.

Harmonogram	Časové období
Studium – načítání literatury	leden 2017 – září 2017
Vyhledávání informantů	březen 2017
Návrh, design výzkumu, kontaktování informantů	srpen 2017
Zpracování teoretické části	srpen 2017 – říjen 2017
Studium metod a jejich volba	září 2017
Příprava rozhovoru	září – říjen 2017
Realizace rozhovoru	říjen – listopad 2017
Přepis rozhovorů	listopad – prosinec 2017
Analýza dat	prosinec 2017 – únor 2018
Vyhodnocení, závěry	březen – duben 2018

Zdroj: (Vlastní výzkum, 2017–2018)

7.7.2 Etické aspekty výzkumného šetření a role výzkumníka

V rámci každého výzkumného šetření je třeba řešit určité etické otázky. Dle Švaříčka a Šedové (2007) je třeba zvažovat důsledky výzkumného šetření, zejména uveřejnění závěrů, především pak u každého kvalitativního výzkumného šetření, kterým je zkoumán člověk a jeho působení. Ve výzkumu jsme dbali na etickou stránku výzkumu, která je v kvalitativním výzkumu nutná. Postupovali jsme dle pravidel Hendla (2005, s. 155) a dle Miovského (2006, s. 285), kdy „za dodržení etických zásad zodpovídá vždy výzkumník.“ Z etických důvodů a především z důvodů zachování anonymity jsou informanti vedeni pod čísly. Zachovány jsou pouze informace o skutečném věku a stručná charakteristika informantů. Slíbili jsme, že s informacemi budeme zacházet diskrétně. Nebyly zveřejněny žádné informace, které by mohly informanty jakýmkoli způsobem ohrozit.

Výzkum probíhal v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů, přičemž všechna získaná data byla použita pouze k účelu, ke kterému byla určena. Přestože nás poskytnuté informace zajímaly a projevovali jsme účast a porozumění, přistupovali jsme neutrálně, nehodnotili jsme. (Miovský, 2006, s. 283) Bylo důležité, aby se informanti cítili při rozhovoru vždy příjemně a snažili jsme se o to, aby nedošlo k jakékoli jejich újmě jak při jeho konání, tak při jeho pozdějším zpracování, neboť výzkum nesmí ohrozit tělesné nebo psychické zdraví zkoumaných jedinců, jak uvádí Hendl (2005, s. 155).

V roli výzkumníka jsme se snažili neovlivňovat informanty a být nestrannými. Dále naše role v procesu celého výzkumu spočívala v tom, abychom nabídli přátelství a jistotu informantům, vhodné prostředí a především uvolnění. Pozitivní stránkou bylo získání velkého množství dat, informací a relevantních, otevřených vstupů, které byly necenzurované a dokreslily celou podstatu naší práce. Rovněž se dbalo na emoční bezpečí, kdy jsme dávali prostor pro uvolnění a vysvětlení jejich pocitů. Informantům byla dána svoboda odmítnutí, tzn., bylo jim řečeno, že mohou kdykoli ukončit svoji účast ve výzkumu a pokud nebudou chtít, nemusí na nějakou otázku odpovídat k emočně citlivé záležitosti. Výslovný souhlas informantů jsme si zajistili přes audiozáznam (nahrávání rozhovorů na mobilní telefon a MP3 zařízení). Všichni naši informanti souhlasili. Informantům jsme poskytli zpětnou vazbu – informace a na závěr jsme vyjádřili poděkování za věnovaný čas a úsilí. Pokud byla potřeba doplnit nějaké informace vztahující se k předmětu výzkumu a jeho dílčím cílům, bylo tak činěno dle konkrétního zjištění a potřeby.

7.7.3 Limity výzkumu a validita

V souvislosti s daným výzkumem je vhodné zmínit rovněž limity, které omezují přínos práce a mohou být podnětem pro budoucí realizaci dalších prací v této oblasti výzkumu. Vzhledem k tomu, že je kvalitativní výzkum typický svým nízkým počtem účastníků oproti kvantitativnímu, uvědomujeme si, že námi vybraný vzorek nemá stejné vlastnosti, které mají i ostatní muži - otcové. Získané poznatky proto nelze zevšeobecňovat a vztahovat na ostatní otce v ČR.⁶⁸ Proto jsou naše získané výsledky charakteristické pouze pro náš výzkumný vzorek. V rámci výzkumu byl vzorek zúžen na otce po skončení rodičovské dovolené do šesti let. Je však třeba zdůraznit, že zúžení výzkumného vzorku bylo od počátku záměrem práce. Kvalitativní výzkumné šetření bylo aplikováno na zkoumaném vzorku devíti informantů, a proto jsou zjištěné informace omezeny pouze na tuto sledovanou skupinu. Každý z informantů měl různé spektrum vlastností, každý prožil odlišnou životní zkušenost, byl jedinečný, což může mít na získané výsledky velký vliv. Bylo třeba vyvarovat se subjektivnímu hodnocení. Ta je však pro kvalitativní výzkum typická, každý výzkumník analyzuje rozhovor jiným způsobem.

7.8 Realizace výzkumu

Výzkum a samotné rozhovory byly realizovány s jednotlivými informanty, tedy konkrétně s otci po rodičovské dovolené. Uskutečnění rozhovorů předcházela telefonická komunikace, kdy se souhlasem s účastí ve výzkumu jsme si domluvili termín schůzky s konkrétním datem a časem jednotlivých schůzek za účelem realizace rozhovoru. U třech z devíti informantů byl termín dvakrát přesunut z důvodu nedostatku jejich času. Všem informantům jsme se snažili co nejvíce přizpůsobit v jejich časovém harmonogramu. Rozhovory probíhaly většinou v odpoledních až večerních hodinách. Všechny informanty jsme informovali o průběhu a okolnostech výzkumu. Pečlivě jsme je seznámili s cílem našeho výzkumu a jeho podmínkách. Nezatajovali jsme žádné informace. Základem pro realizaci rozhovorů bylo sestavení otázek, díky nimž jsme získali data, která nám umožnila zkoumat jádro problému. Před zahájením prvního rozhovoru, jsme si prošli připravené schéma, abychom měli jistotu, že sestavené otázky jsou

⁶⁸ Možným problémem tohoto výzkumu je míra validity i reliability. Základní otázkou závěrů kvalitativního výzkumu je to, do jaké míry se závěry výzkumu z velmi úzkého vzorku populace dají zobecnit na celou populaci, či alespoň na jiné podobné případy. Jak uvádí Švaříček a Šedřová (2007, s. 24), „podstatou kvalitativního výzkumu je do široka rozprostřený sběr dat bez toho, že by na počátku byly stanoveny základní proměnné. Stejně tak nejsou předem stanoveny hypotézy a výzkumný projekt není závislý na teorii, kterou již předtím někdo vybu-
doval.“

dostačující a podle něhož jsme v průběhu dotazování postupovali. Prvně proběhlo stručné představení osoby badatele a seznámení s tématem a cílem diplomové práce a účelem výzkumného šetření. Po vzájemném představení probíhala ještě nejprve jakási zdvořilostní komunikace a byl objasněn důvod nahrávání rozhovoru. Následně jsme každého znovu seznámili s průběhem rozhovoru a byl pořízen souhlas s použitím získaných dat. Důsledně jsme zdůraznili, že se jedná o anonymní rozhovor.⁶⁹

Rozhovory se odehrávaly v přirozeném domácím prostředí (v místě trvalého bydliště informantů), podle vlastního uvážení informanta, čemuž jsme dávali přednost, aby se při kladení otázek cítili příjemně, neboť přirozené podmínky a příjemné prostředí jsou pro úspěšný rozhovor velmi důležité, jak uvádí Miovský (2006, s. 171) Během rozhovoru jsme nebyli nikým rušeni. Rovněž i jak uvádí Hendl (2015, s. 128) prostředí, v němž se rozhovor koná, má vyvolat pocit bezpečí a pohody. Jen tak byly rozhovory co možná nejvíce autentické. Prioritou bylo jejich pohodlí a dostatek vlastního prostoru, aby se necítili pod tlakem. Pro získání údajů jsme zvolili již zmíněnou metodu sběru dat - polostrukturovaný rozhovor.⁷⁰

Důvodem výběru této metody byl záměr umožnit informantům široký prostor pro jejich odpovědi. Mohli jsme si ověřit, že informant odpověď správně pochopil a interpretoval. Rozhovory jsme se snažili udělat co nejdříve, abychom měli časovou rezervu na analýzu dat, dále také kvůli čerstvosti zpráv, abychom měli v sobě uchovány odpovědi mužů a byli bychom s nimi schopni pracovat a posoudit jednotlivé rozhovory nezávisle na sobě. Úvodní otázky v rozhovoru byly nastaveny tak, aby prolomily případnou nervozitu a jiné psychické bariéry u informantů. Otázky byly sestaveny od jednodušších po otázky, jež jsou směřovány více do hloubky. Důvodem volby takového pořadí bylo, abychom si získali důvěru u informantů a navodili pozitivní atmosféru, jak popisuje Švaříček a Šed'ová (2007, s. 163)

Hlavní otázky tvořily jádro rozhovoru, nabádali informanta, aby vyprávěl o tématech tvořících jádro výzkumu. Tyto otázky byly pečlivě konstruovány s ohledem na to, aby neomezovaly nebo nepředurčovaly odpovědi a aby pokrývaly zájem výzkumu. Cílem bylo povzbudit

⁶⁹ Dle doporučení Švaříčka, Šed'ové (2007, s. 163) úvodní fáze trvala zhruba 20 minut. Jelikož se tento způsob osvědčil, každá schůzka pak začínala takovým neformálním rozhovorem, který pak přešel do výzkumného. Díky tomu byli informanti sdílnější a atmosféra uvolněná. Snažili jsme se vytvořit v mužích pocit důvěry a otevřenosti.

⁷⁰ V polostrukturovaném interview vytváříme určité schéma, které je pro badatele závazné. Toto schéma obvykle specifikuje okruhy otázek, na které se budeme ptát informantů našeho výzkumu. (Mioviský, 2006, s. 159) Interview má několik fází, od přípravné a úvodní částí interview po závěr a ukončení. Jádro interview tvoří tematické okruhy, které jsou ve výzkumu přímo spojeny s jeho cíli a výzkumnými otázkami. (Mioviský, 2006, s. 167)

informanty, aby hovořili o svých zážitcích, dojmech a přesvědčeních, jak uvádí Švaříček a Šed'ová (2007, s. 164)

Hlavní otázky rozhovoru vycházely z hlavní výzkumné otázky a ze specifických výzkumných otázek stanovených na začátku výzkumu, které se vztahovaly k tomu, jak reflektují a hodnotí svou životní situaci otcové po skončení rodičovské dovolené. Během rozhovoru jsme se snažili zjišťovat předem stanovené tematické okruhy, které jsme vymezili v konceptualizaci. Pořadí otázek nebylo pevně dodrženo, ale byly využívány podle situace a vývoje rozhovorů s informanty. Byly pokládány i kontrolní otázky. Rozhovor byl dále rozvíjen doplňujícími otázkami, tak abychom naplnili úplnost dané odpovědi.⁷¹ V případě, že nějaké otázce informant neporozuměl, bylo potřebné ji přeformulovat.⁷²

Pomocí rozhovoru jsme zjistili životní situaci jednotlivých otců po rodičovské dovolené, jejich prožívání, osobní charakteristiky, schopnosti a představy. Takto jsme získali od devíti informantů informace, které jsou důležité pro náš vlastní výzkum. V přípravě osnovy rozhovoru jsme postupovali podle autorů Švaříček a Šed'ová (2007). Schéma polostrukturovaného rozhovoru uvádíme v příloze č. P I.

Výpovědi se u jednotlivých informantů lišily mírou otevřenosti. Někteří byli více sdílní, v některých případech se informací rozhovořili i o skutečnostech, na které nebyli dotazováni. Některé odpovědi byly stručné, jiné obsáhlé. Jiní byli spíše uzavřenější a odpovídali stručněji. Délka jednotlivých rozhovorů byla značně individuální, nebyla nijak časově omezena. Odvíjela se od komunikativnosti otce, nejkratší rozhovor trval 42 minut, nejdelší pak 108 minut. Rozhovory byly po udělení souhlasu informanta nahrávány na mobilní telefon, pouze u jednoho informanta jsme použili MP3 zařízení. Díky kvalitnímu zaznamenání mluveného slova, tónu hlasu či pomlky nám umožnil při přehrávání rozhovoru znovu představit, jak se mohl při pokládání otázek respondent cítit.⁷³ V průběhu rozhovoru vyšly na povrch dokonce informace, které byly nad rámec zkoumaných okruhů. Avšak tyto odpovědi se ukázaly jako důležité, podtrhující vyzkoumané skutečnosti a doplňující celek zkoumaného problému. Objevily se vztahy mezi oblastmi, které dále analyzujeme v analytické části.

⁷¹ Otázky v kvalitativním výzkumu by měly být skutečně jasné, neutrální a především otevřené. Doplňující otázky umožní proniknout více do hloubky dané problematiky a mohou být při následném zpracování dat velmi užitečné z hlediska pochopení celého kontextu odpovědi. Měly by být kladeny tak, aby nedocházelo k vnucování odpovědi její formulací. To, že jsou otázky otevřené, dává výzkumníkovi možnost zvolit při odpovědi jakýkoliv směr a jakoukoliv volbu slov.

⁷² Podstatou položených otázek je vytvoření prostoru a podmínek pro sebevyjádření. Při rozhovoru je velmi důležité zachování a nastavení podmínek, které jsou nezbytné pro bezpečí respondenta s možností případné zpětné vazby. (Gulová, 2013, s. 108)

⁷³ Během rozhovoru jsme se řídili instrukcemi dle Hendla (2005, s. 172).

Snažili jsme se vést rozhovor pokud možno tak, abychom získali relevantní údaje. Po ukončení rozhovoru bylo informantům sděleno, kdy a kde bude práce dostupná. Informantům bylo slíbeno odeslat na jejich emailovou adresu výsledky našeho výzkumu, pokud o to projeví zájem. Všichni informanti nás sami požádali, zda by si naši práci po jejím dokončení mohli přečíst ještě dříve, než jsme jim to stačili sami nabídnout. Zvláštní pozornost byla věnována začátku a konci rozhovoru. Také zakončení rozhovoru bylo jeho důležitou součástí. Jak uvádí Hendl (2005, s. 167): „právě na konci rozhovoru nebo při loučení můžeme ještě získat důležité informace.“ Fáze ukončovací trvala zhruba 10 minut. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 163)

Rozhovor končil ve chvíli, kdy jsme naznali, že nám informant vypověděl vše důležité, a současně jsme sami již nabyli přesvědčení, že pokračování v rozhovoru by nepřineslo další informace k sledovanému tématu. Poděkování za účast ve výzkumu a rozloučení předcházelo ujištění se, že rozhovor v informantovi nevyvolal negativní pocity. Informanti byli ve svých projevech spolupracující, spontánní a ochotni diskutovat o každém tématu. Jejich otevřenost a necenzurovaný projev vyplýval s uvolnění a klidného prostředí. Po uskutečnění rozhovorů byly všechny rozhovory doslovně přepsány a následně pak kódovány. Jeden doslovně přepsaný rozhovor je součástí této diplomové práce a nalezneme ho v příloze č. P II.

7.8.1 Charakteristika informantů

V této podkapitole se zabýváme charakteristikou informantů, kteří byli zařazeni do výzkumu a se kterými byl veden rozhovor. Z důvodu zachování anonymity uvádíme dále v textu pouze číslo informanta. Dále uvádíme věk, kdy se poprvé stal otcem, současný věk otce, jeho nejvyšší dosažené vzdělání, současný zaměstnání, současný počet nezl. dětí v rodině a jejich pohlaví. Dále od kolika měsíců věku dítěte nastoupil otec na RD, dobu trvání na RD a zda je v manželství či žije v partnerském svazku. Věk muže je uveden jako skutečný věk v době konání rozhovoru. Vzděláním se rozumí: SŠ (střední s maturitou) a VŠ (vysokoškolské). Složení výzkumného vzorku je různorodé jak věkově tak vzdělanostně, i socioekonomického postavení.

Osobnostní spektrum informantů je velmi rozmanité. Každý otec byl něčím ojedinělým a zvláštním. Celkem bylo provedeno devět rozhovorů. Sedm mužů má vysokoškolské vzdělání a dva muži mají střední školu s maturitou. Z toho lze vypožorovat, že otcové s vysokoškolským vzděláním využili rodičovskou dovolenou častěji. Tento určitý trend mezi otci potvrdily i výsledky výzkumného šetření z roku 2015 (Petr, 2015, s. 39, 43), které zjistily, že nejvíce naklonění myšlence zvyšování podílu mužů v péči o děti, jsou právě výše zmí-

nění muži. Tedy muži spíše starší, s vysokoškolským vzděláním a také muži, kteří již děti mají. Můžeme tedy říci, že se jedná o muže, kteří zastávají spíše moderní rozdělení rolí v rodině než to tradiční. Informanti spadají do věkové skupiny v současném věku 32-53 let. Ukázalo se, že jejich kariéra pro ně již není nadále prioritní. Většina otců pochází z různých lokalit, jedná se o menší vesnice až po větší města. Otcové pečovali jak o dívky, tak i chlapce. Sedm mužů pečovalo o syna a čtyři muži o dceru. Pro lepší přehlednost zde uvádíme údaje o informantech formou stručné a přehledné tabulky.

Tabulka 3. Seznam informantů a základní údaje o nich.

Infor- mant číslo	Věk, kdy se poprvé stal otcem	Současný věk otce	Nejvyšší dosažené vzdělání	Současné zaměstnání otce	Současný počet nezl.dětí	Pohlaví dětí	Nástup na RD	Doba trvání RD	V manžel- ství (ano x ne)
11	30	38	SŠ	práce z domova, interne- tový obchod	1	syn	od 2 měsíců	do 4 let věku dítěte	ne
12	31	40	VŠ	výrobní ředitel a de- velopment manager	2	synové, dvoj- čata	od 8 měsíců	do 4 let věku dítěte	ano
13	25	35	VŠ	účetní	1	dcera	od 6 měsíců	do 4 let věku dítěte	ne
14	29	40	VŠ	IT	3	2 synové, 1 dcera	od 22 měsíců u syna	do 4 let věku dítěte	ano
15	27	34	VŠ	výrobní manager	2	synové	od 2 měsíců u obou synů	do 3 let věku dítěte	ano
16	30	41	VŠ	lékař	2	1 dcera, 1 syn	od 3 měsíců věku dcery, a od 5 měsíců věku syna	do 3 let věku dítěte	ano
17	30	43	SŠ	účetní	2	1, dcera, 1 syn	od 1 roku a 9 měsíců u syna	do 3 let věku dítěte	ano
18	28	35	VŠ	konstruktér	3	2 dcery, 1 syn	o dceru, od 26 měsíců	do 3 let věku dítěte	ano
19	32	40	VŠ	kaskadér	3	2 syny, 1 dcera	u druhého syna od 6 měsíců, u dcery od 8 týdnů	do 3 let věku dítěte	ano

Zdroj: (Vlastní výzkum, 2017–2018)

8 ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

V následující kapitole se budeme zabývat analýzou dat, s jejichž pomocí docházíme k závěrům nebo teoriím a která představuje vždy nejnáročnější fázi realizace výzkumné studie. Po pečlivém studiu odborné literatury a s ohledem na povahu kvalitativního výzkumu jsme zvolili zakotvenou teorii (grounded theory)⁷⁴, jevící se jako nejvhodnější vzhledem ke zkoumanému jevu, kdy se snažíme porozumět a analyzovat, jak reflektují a hodnotí svou životní situaci otcové po skončení rodičovské dovolené. Zakotvená teorie je v kvalitativním výzkumu nejvíce využívaným přístupem a byla vyvinuta v šedesátých letech 20. století. (Gulová, 2013, s. 46) V průběhu let však prošla mnoha obměnami a rozdělila se do různých přístupů a variant (Švaříček a Šed'ová, 2007).

Autory této teorie jsou Barney Glaser a Anselm Strauss, kteří své společné zakladatelské dílo *The Discovery of Grounded Theory* vydali v roce 1967. (Gulová, 2013, s. 46) Jedním z cílů teorie bylo vytvořit protipól kvantitativnímu výzkumu, jenž má podstatně menší schopnost vytvářet novou teorii. Pojetí výzkumu založené na zakotvené teorii je metoda, která představuje sadu systematických induktivních postupů k tvorbě induktivně odvozené zakotvené teorie o nějakém jevu. Výsledkem je spíše teoretické vyjádření zkoumané reality. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 15) Glaser a Strauss se později rozešli a každý z nich začal rozvíjet vlastní verzi zakotvené teorie. Pojetí Glasera a Strausse je rozdílné zejména v dalších fázích kódování. Oba výzkumníci uznávají otevřené kódování, ale Glaser doporučuje dvě základní kódovací fáze, kdežto u Strausse a Corbinové najdeme fáze tři (kódování otevřené, axiální a selektivní).

V naší práci se řídíme podle straussovsko-corbinovské verze. Ta totiž v sobě zahrnuje didaktické principy, které na druhé a třetí úrovni procesu analýzy („axiální“ a „selektivní kódování“ snadněji vedou k logicky formulovaným závěrům).⁷⁵ Podle Gulové (2013, s. 43) se tato verze v praxi osvědčila nejlépe a ukázala se tak být vhodným vstupem do přiblížení kvalitativních metod výzkumu. Základním stupněm všech verzí zakotvené teorie je tzv.

⁷⁴ „Pod pojmem kódování v kontextu zakotvené teorie rozumíme operace, pomocí nichž jsou zjištěné údaje analyzovány, konceptualizovány a opět skládány novými způsoby, což je ústředním procesem tvorby nové teorie“ (Miovský, 2006, s. 228).

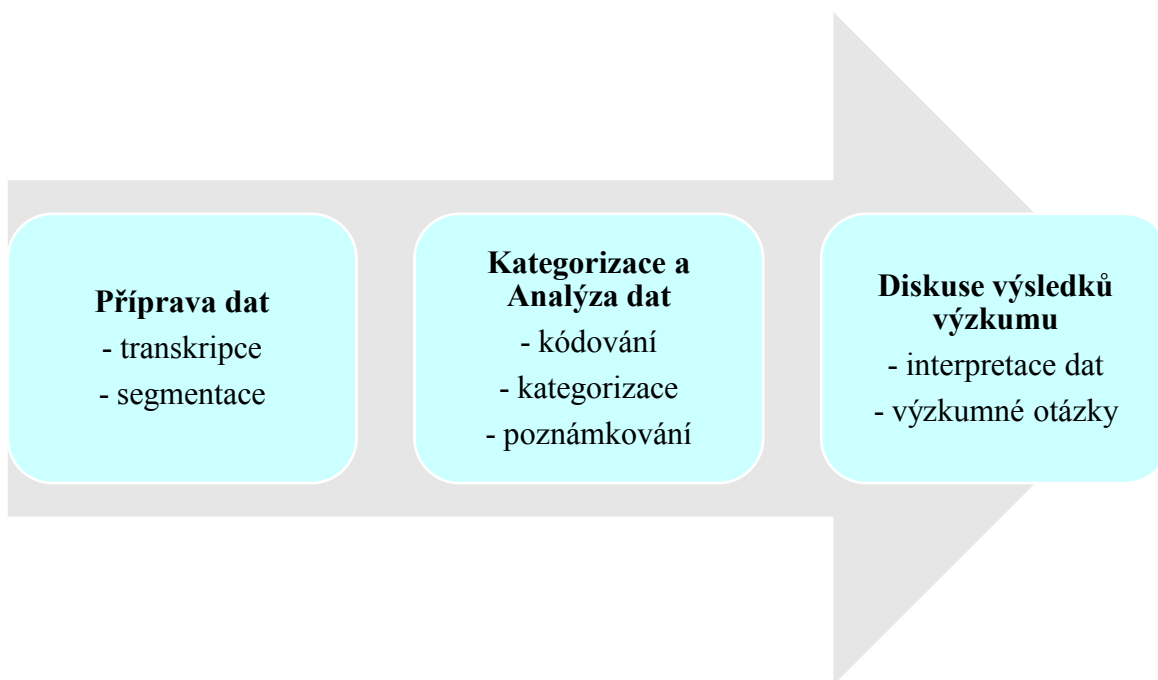
⁷⁵ Při provádění výzkumu nezačínáme teorií a jejím následným ověřováním. Je vhodné zaměřit se na zkoumanou oblast a dát volný průběh rozhovoru a zjistit tak, životní situaci otců po skončení rodičovské dovolené. Metoda zakotvené teorie se vytváří tedy až v souvislosti a analýzou získaných dat. Tato teorie poté představuje otevřené kódování nashromážděného materiálu, který představuje hloubkovou a detailní práci s textem a dává možnost badatelé rozkrýt i takové významy, které by nebyly při běžném studiu zaznamenány (Strauss a Corbinová, 1999, s. 48-50).

otevřené kódování, jež se dá za jistých okolností použít bez následujících stupňů („axiálního“ či „selektivního kódování“).

8.1 Fáze zpracování analýzy dat

Při aplikaci kvalitativního přístupu dochází k cyklickému opakování jednotlivých fází, paralelně může probíhat proces získávání, zpracování a analýzy dat a všechny tyto tři fáze se vzájemně řetězově ovlivňují. V první části zpracování a rozřídění dat provádíme úkony pomáhající rozlišit data dle zdroje, použité metody, případně dle dalších kritérií. Dalším krokem jsou dílčí úpravy dat, usnadňující práci s nimi. Mezi velmi rozšířené úpravy plné transkripce záznamů interview patří tzv. redukce prvního řádu, tzn. proces transformace plné (doslovné) transkripce záznamu interview do plynulejší podoby, vhodnější pro další analytickou práci. (Miovský, 2006, s. 209 - 210) Na níže uvedeném schematickém znázornění, se jednotlivé kroky neprobíhaly lineárně, ale každá z těchto fází probíhala cyklicky a vzájemně se časově prolínaly.

Obr. 2. Fáze zpracování dat v několika fázích.

Zdroj: (vlastní zpracování, 2017-2018)

8.1.1 Způsob zpracování analýzy dat

Údaje jsme získali pomocí polostrukturovaných rozhovorů s jednotlivými otci. Získané informace z pořizovaných rozhovorů byly nahrány na mobilní telefon a zařízení MP3. Následně byly uloženy jako soubor v počítači. Zvuková nahrávka rozhovorů je přepsána bez

úprav, tzn., doslovně tak, že písemný přepis obsahuje hovorové výrazy informantů, pomlky a citové projevy (např. smích), což, jak se domníváme, podtrhuje autentičnost jednotlivých rozhovorů. Při převedení těchto rozhovorů do písemné podoby neboli transkripce byl také zachován dialekt daného informanta. Zbývající rozhovory jsou zapisovány selektivně, tj. je přepsáno to, co použijeme v analýze.

Každý rozhovor byl jiný a provedené rozhovory byly poté přepsány do textové podoby prostřednictvím programu Microsoft Word. Všechny jednotlivé rozhovory jsme si pak důkladně přečetli. Provedli jsme transkripci rozhovorů, která je podle Hendla (2005, s. 208) pro podrobné vyhodnocení rozhovoru podmínkou. Použili jsme dle Miovského (2006, s. 206-207) kontrolu transkripce opakovaným poslechem. Jedná se o jednoduchou techniku, kdy po dokončení přepisu či lépe s určitým časovým odstupem po jeho ukončení procházíme záznam znovu (i vícekrát) a porovnáváme původní záznam s jeho transkriptovanou podobou. Z přepsaných rozhovorů jsme vytvořili jednotlivé kódy, kterým jsme přiřadili konkrétní označení.⁷⁶ Pro zjednodušení tohoto kroku jsme je barevně odlišili, což nám usnadňovalo orientaci v dokumentech.

Po získání všech kódů, jsme vytvořili jejich seznam, na základě kterého byly přiřazeny k jednotlivým kategoriím. Kódy byly do těchto kategorií zařazeny v rámci jejich podobností, či souvislostí. Během analýzy kvalitativních dat jsme prováděli činnosti jako přepis rozhovorů, segmentování na jednotlivé části, kódování⁷⁷, kategorizaci, zkoumání vztahů mezi kategoriemi a interpretaci dat. Podle Strausse a Corbinové (1999, s. 39, 52) je třeba jednotlivé rozhovory kódovat a pomocí kódování jsou získané údaje rozebrány, kategorizovány a poté opět složeny novými způsoby. Základem kódování je rozebrání a konceptualizace údajů.

8.1.2 Interpretace dat podle jednotlivých kategorií

Nyní budou rozebrány jednotlivé kategorie. V textu odkazují na odpovědi informantů v záznamech rozhovorů. Informanti jsou označeni stejně jako v tabulce (Tabulka 1) velkým **I** a pořadovým číslem. Badatel je označen, jako **B**. Nejprve provedeme otevřené kódování, tedy utvoříme skupinu všech, které jsou si navzájem podobné. Seskupované

⁷⁶ Dle Švaříčka, Šedové (2007, s. 211), může být jednotkou kódu slovo, sekvence slov, věta či odstavec.

⁷⁷ Kódování se skládá s mnoha operací, na základě kterých jsou informace rozebírány a poskládány novým způsobem. Textu, který analyzujeme, přiřadíme specifický kód, který nejlépe charakterizuje problematiku dané části textu.

pojmy, jsou součástí stejného jevu, který nazýváme kategorizace. Kategorie pojmenujeme podle údajů, které spolu souvisí. Dále provádíme axiální kódování, při kterém vytváříme k vybraným zaštiťujícím kategoriím jednotlivé subkategorie. Axiálním kódováním vytváříme stavební kameny pro selektivní kódování. Při selektivním kódování vybereme jednu centrální kategorii, která se vztahuje k ostatním kategoriím.

8.2 Otevřené kódování

Jak jsme již uvedli, první fáze analýzy dat je otevřené kódování. Otevřené kódování je základní analytická technika ke zpracování dat a provádí se v momentě, kdy výzkumník začíná pracovat s daty. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 40) Cílem je hledání opakujících se pravidelností v jednotlivých odpovědích účastníků a to tak, že se ke každé otázce stanoví příslušná kategorie a poté kód, popř. jejich soubor. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 211)⁷⁸

Ve výzkumu je důležité kódovat „řádek po řádku“, slovo od slova, tzn. přepsané rozhovory rozebrat na významové části a postupně seskupovat pojmy, jež nám budou sloužit pro tvorbu kategorií. (Gulová, 2013, s. 48) Pracovali jsme s „papírovou“ verzí a jako techniku úprav a přípravy dat pro analýzu jsme použili barvení textu, jak popisuje Miovský (2006, s. 211).⁷⁹ Výsledkem otevřeného kódování je vytvoření kategorií, ze kterých vychází další fáze analýzy, a proto se budeme dále věnovat detailně jejich interpretaci. V textu budeme uvádět i komentáře jednotlivých informantů, které nejvíce charakterizují dané téma. Interpretace uvádíme v původním znění (citované formě), to znamená, že u jednotlivých výroků nebudeme upravovat gramatickou ani stylistickou formu. Citace psané kurzívou a ohraničené uvozovkami znamenají doslovné výroky jednotlivých informantů.

Během analýzy sesbíraných dat jsme z jednotlivých kódů vytvořili devět kategorií. Těchto devět kategorií se týká určitých oblastí, které souvisí s cíli práce. Jsou podmíněny předem danými výzkumnými otázkami, či otázkami kladenými v rámci rozhovoru. Kategorie jsme pojmenovali na základě pojmů, které se v nich objevovaly a které byly pro danou kategorii

⁷⁸ Jako nejvhodnější techniku jsme zvolili tzv. techniku „vyložení karet“ jak ji popisují Švaříček, Šed'ová (2007, str. 211–227). Tato technika je tou nejjednodušší nástavbou k otevřenému kódování, jakou si lze představit. Jde zkrátka o to, že výzkumník vezme kategorizovaný seznam kódů, kategorie vzniklé skrze otevřené kódování uspořádá do nějakého obrazce či linky a na základě tohoto uspořádání sestaví text tak, že je vlastně převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií. (Švaříček, Šed'ová 2007, str. 211–227) Přepsaný text byl rozdělen na segmenty (jednotky). V závěru vzniklý seznam kódů byl uspořádán do určitého obrazce či linky a sestaven text tak, že došlo k jakémusi přetlumočení jednotlivých kategorií. Každý rozhovor byl analyzován samostatně.

⁷⁹ Švaříček a Šed'ová (2007, s. 213) označují metodu papír a tužka a metodu barevného značení.

specifické, tzn. pro jejich názvy, jsme zvolili vyjádření informantů, které nejvíce odpovídá její obsahu kategorií.

Jednotlivé kategorie jsou sestaveny v textu takovým způsobem, že převyprávíme jejich obsah. V analýze zmíníme všechny uvedené kategorie, zaznamenáme jejich vlastnosti a dimenze těchto vlastností⁸⁰, neboť se vztahují k výzkumnému cíli. Kvůli přehlednosti a s ohledem na výzkumné otázky jsme některé třídy pojmů a kódy museli vynechat, protože neodpovídaly výzkumnému problému. V některých případech se mohou překrývat a zařazení významových jednotek, jejich kódování a následné zařazení do kategorie může být sporné. V rámci získání interpretovaných dat uvádíme níže tabulku, která obsahuje kategorie a příslušné kódy, které rozebíráme a popisujeme v následujících podkapitolách. Na základě analýzy získaného materiálu jsme tedy vymezili tyto kategorie:

- 1) „Role otců, aneb otec jako hlavní pečující osoba“.
- 2) „Přínos rodičovské dovolené, aneb mužská zkušenost s dítětem“.
- 3) „Motivace aneb, příležitost jak vypnout přepracovaný mozek“.
- 4) „Buďme PROFI, aneb aktivní otcovství, když pečují tátové“.
- 5) „Výchova miminem udělá z chlapa dobrého tátu“.
- 6) „Snažíme se o to, aby to byl příběh pozitivní změny“.
- 7) „Stát se nemá pléct do rodin“.
- 8) „Chceme podpořit začátek nového příběhu“.
- 9) „Čas strávený s dětmi aneb volný čas – obyčejné starosti a radosti“.

Tabulka 4. Schéma kategorií a kódů.

KATEGORIE	KÓDY	DIMENZE
	smysl	podstatný/ nepodstatný
	hodnota	cenná/ méně cenná
	sebevědomí	vysoké/ nízké
	důstojnost	zásadní/ nevýznamné
	společenské postavení	nízké/ vysoké
	práce	stabilní/ nestabilní
	zkušenost	cenná/ méně cenná
	péče	náročná/ méně náročná
	výživa	podstatná/ nepodstatná
	sebeuvědomění	vysoké/ nízké
	pozornost	nízká/ vysoká

⁸⁰ „Proces otevřeného kódování odhaluje nejen kategorie, ale i jejich vlastnosti a dimenze“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 48).

1.) „Role otců, aneb otec jako hlavní pečující osoba“	sebelítost	nízká/vysoká
	láska	důležitá/méně důležitá
	porozumění	prospěšné/méně prospěšné
	čas	cenný/méně cenný
	obohacení	cenné/bezvýznamné
	individualita	zaručená/nezaručená
	program	stabilní/ nestabilní
	rovnocennost	dostatečná/ nedostatečná
	vzpomínky	pozitivní/negativní
	důvěra	velká/ malá
	trpělivost	velká/malá
	zážrak	normální/nenormální
	odpovědnost	vysoká/nízká
	zodpovědnost	vysoká/nízká
	radost	příjemná/nepříjemná
	nenahraditelnost	podstatná/nepodstatná
	blízkost	těsná/netěsná
	učení	přínosné/nepřínosné
	nová role	významná/méně významná
	nová věc	významná/nevýznamná
netradiční role	významná/ nevýznamná	
	pocta	cenná/ méněcenná
2.) „Přínos rodičovské dovolené, aneb mužská zkušenost s dítětem“	kontakt	neomezený/omezený
	péče o dítě	náročná/ nenáročná
	ztráta zaměstnání	obava/nejistota
	získání zkušeností	přínosné/prospěšné
	změna	velká/malá
	obohacení	velké/malé
	přínos	velký/malý
	ekonomický faktor	značný/nevýznamný
	zkušenost	velká/malá
	3.) „Motivace aneb, příležitost jak vypnout přepracovaný mozek“	rozhodnutí
volba povolání		nevýznamná/významná
kontakt s dítětem		významný/nevýznamný
opora dětem		důležitá/nedůležitá
potřeby dětem		zaručené/nezaručené
lepší zaměstnání		vítané/nevítané
vyšší plat		rozhodující/nerozhodující
zodpovědnost		velká/malá
	zájem o dítě	značný /méně značný
	vývoj dítěte	podstatný/nepodstatný
	vyčerpání	občasná/méně občasná
	obohacení	velké/malé
	sblížení	velké/malé
	přínosnost	prospěšná/méně prospěšná
	náročnost	obtížná/méně obtížná
	hraní	časté/méně časté
	volný čas	omezený/neomezený

4.) „Bud’me PROFI, aneb aktivní otcovství, když pečují tátové“	pozorování	časté/méně časté
	potřeby	zásadní/méně zásadní
	změna	vítaná/nevítaná
	radost	velká/malá
	smysl	zásadní/ méně zásadní
	výchova	podstatná/nepodstatná
	školní zařízení	pozitivní/negativní
	tlak	velký/malý
	individualita	silná/slabá
	chvála	častá/méně častá
	rodinné pouto	podstatné/nepodstatné
	program	plánovaný/neplánovaný
	vzdání se zálib	smíření/ nesmíření
	fungování rodiny	stabilní/nestabilní
	vzdání se koníčků	smíření/nesmíření
	blízkost	důležitá/nedůležitá
	spokojenost	významná/nevýznamná
	ochránitel	častý/méně častý
	údržbář	častý/méně častý
	učitel	častý/méně častý
pečovatel	častý/méně častý	
živitel	častý/méně častý	
5.) „Výchova miminem udělá z chlapa dobrého tátu“	tlak	občasný/méně občasný
	stres	občasný/méně občasný
	zdeformovanost	nevýznamná/významná
	hranice	problematické/neproblematické
	učení	vítané/nevítané
	rozvoj	velký/malý
	podpora	velká/malá
	neomezená láska	cenná/bezcenná
	srovnanost	častá/méně častá
	individualita	významná/nevýznamná
	pohoda	důležitá/nedůležitá
	hýčkání	cenné/bezcenné
	mazlení	cenné/bezcenné
	pohlazení	časté/méně časté
	čtení	časté/méně časté
	zpívání	časté/méně časté
	povídání	časté/méně časté
	obejmutí	vítané/nevítané
	TV	časté/méně časté
	intuice	významná/nevýznamná
	ochránce	častý/méně častý
	učitel	častý/občasný
	soudržnost	pozitivní/negativní
	vlastní uvážení	rozhodující/nerozhodující
	vysvětlení	pozitivní/negativní
	příklady	vítané/nevítané

	dohled	pozitivní/negativní
	pochvala	důležitá/nedůležitá
	psychická odolnost	stálá/nestálá
Subkategorie: výchovné problémy	slib	zásadní/nezásadní
	neposlušnost	častá/méně častá
	nerespektování	časté/méně časté
	období vzdoru	časté/méně časté
	mobil	běžný/výjimečný
	vyjednávání o TV	občasné/zřídka
Subkategorie: výchovné styly	kamarádský	častý/méně častý
	upřímný	častý/méně častý
	bič a cukr	občasný/méně častý
	spartánský	občasný/méně častý
Subkategorie: odměny a tresty	hračka	významná/nevýznamná
	pochvala	významná/nevýznamná
	pohlazení	důležité/nedůležité
	hýčkání	časté/méně časté
	mazlení	časté/méně časté
	zákaz sledování TV	občasný/zřídka
	sladkosti	časté/občasné
	finanční odměny	občasný/zřídka
	postavení do kouta	občasný/zřídka
	pleskanec po zadku	občasný/zřídka
	hraní	časté/méně časté
	výlet	časté/méně časté
6.) „Snažíme se o to, aby to byl příběh pozitivní změny“	pohoda	dostatečná/nedostatečná
	subjektivní pocity	podstatné/nepodstatné
	láska	plnohodnotná/neplnohodnotná
	vyrovnanost	významná/nevýznamná
	spokojenost	podstatná/nepodstatná
	úcta	cenná/bezcenná
	větší zájem o sex	častý/méně častý
	pravidla	zásadní/nezásadní
Subkategorie: Péče o domácnost	spolehlivost	zásadní/nezásadní
	čas	nedostatek/dostatek
	úklid	častý/méně častý
	praní	častý/méně častý
	žehlení	málo/mnoho
	pomoc	významná/nevýznamná
	pravidla	vítané/nevítané
	příprava jídla	dostačující/nedostačující
	úkoly	prospěšné/neprospěšné
	spokojenost	významná/nevýznamná
	celodenní péče	velká/malá
	minimální hranice	zásadní/nezásadní
	částečný úvazek	vítán/nevítán
	únosnost	značná/méně značná
	strach	občasný/častý

7.) „Stát se nemá pléct do rodin“	stres	občasný/častý
	materiální zabezpečení	dostačující/nedostačující
	bydlení	potřebné/nepotřebné
	nespokojenost	občasná/častá
	medializace	vítaná/nevítaná
	úsilí	vítané/nevítané
	snaha	velká/malá
	únava	častá/méně častá
	almužna	zásadní/bezvýznamná
	nadávky	časté/méně časté
	podpora	nedostatečná/dostatečná
Subkategorie: Návrhy na zlepšení	částečný úvazek	vítán/nevítán
	slevy na dítě	vítané/nevítané
	snížit daně	vítané/nevítané
Subkategorie: Dávky	MD	přínosná/nepřínosná
	RD	prospěšná/neprospěšná
	rodičovský příspěvek	vítán/nevítán
	přídavek na dítě	vítán/nevítán
	příspěvek na bydlení	občasný/méně občasný
	slevy na daních	vítány/nevítány
Subkategorie: Otcovská dovolená	medializace	vítána/nevítána
	zrovnoprávnění	dostačující/nedostačující
	propagace	vítána/nevítána
8.) „Chceme podpořit začátek nového příběhu“	nemožnost návratu	zřídka/často
	péče o dítě	nákladná/méně nákladná
	práce z domova	častá/méně častá
	dotace školek	významné/nevýznamné
	málo času	zásadní/méně zásadní
	pracovní vyčerpání	častá/méně častá
	nová situace	prospěšná/neprospěšná
	vstřícnost	jedinečná/méně jedinečná
	flexibilní pracovní doba	vítána/nevítána
	harmonie kariéry a rodičovské tolerance	pozitivní/negativní
	kompromis	důležitý/nedůležitý
	snaha	cenná/bezcenná
	nedostatek času	častý/občasný
	obohacení	cenné/bezcenné
	sblížení	podstatné/nepodstatné
	home office	časté/méně časté
	nutnost mít auto	zásadní/bezvýznamné
9.) „Čas strávený s dětmi aneb volný čas – obyčejné starosti a radosti“	aktivity	pestré/méně pestré
	nedostatek času	občasný/častý
	možnosti	široké/úzké

(Zdroj: Vlastní výzkum, 2017-2018)

8.2.1 Kategorie č. 1: „Role otců, aneb otec jako hlavní pečující osoba“

Tato kategorie odpovídá na to, jak otcové vnímají roli otců, jak tato změna má vliv na jejich novou životní situaci. Ke vzniku této kategorie vedly kódy ve výše uvedené tabulce. Role otce jim dává podstatný smysl a vysoké sebevědomí. Důležitá pro otce je láska a prospěšné porozumění.

Narozením dětí nastává pro partnery zásadní zvrát v jejich životě. Je nutné postarat se o dítě, přeorganizovat veškerý čas, sladit fungování celé rodiny. Tuto změnu rolí všichni informanti vnímali pozitivně. Další změnou, která po narození dítěte nastává, je přijetí zodpovědnosti za nového člena rodiny. Z vyprávění otců vyplynulo, že jejich děti byly plánované. To dokazuje výpověď **I1**: *„Tož, roli otce na RD vnímám jako normální věc. Měl by si vyzkoušet každý muž, aby si uvědomil, jak těžké to ženy, matky mají při starosti o rodinu. Tož naše dítě bylo chtěné.“* Zajímavou odpověď jsme dostali od **I3**: *„Jako tatínek se cítím velmi pozitivně. Vždy jsem se snažil být ve výchově dětí a v mnoha povinnostech rovnocenným partnerem. Nepocituji ani emočně, ani pocitově nějaké hlubší rozdíly ve vztahu k dcerám, či k synovi. Býti otcem mi příliš změn ve vztahu k dětem nepřineslo. Vyrostal jsem se dvěma sestrami a ta nejmladší se narodila, když mi bylo devět let a moje maminka nás doma šikovně zapojovala do výchovy malé sestřičky. Dokázala nás přesvědčit, že se máme o sestřičku starat a pamatuji se, že jsme si hrávali na rodiče s malým miminkem. Možná to byl podvědomě dobrý základ pro mou budoucí roli tatínka. Na roli otce na rodičovské dovolené jsem se připravoval i s partnerkou, v těhotenství jsme navštěvovali kurz budoucích rodičů. Rozhodujícím faktorem byla důvěra partnerky, že roli otce na RD zvládnou. Za sebe jsem se velmi těšil.“*

Mnozí muži se chtějí stát otcí, aby upokojili své svědomí, a tento typ otcovství vnímají jako výhodu, jelikož jsou následně uznávaní, nenapadnutelní a imunní proti každé kritice. **I6** o své roli otce hovoří jako o *„...zvýšení pocitu zodpovědnosti, větší toleranci.“* **I7** svou roli otce vnímá jako *„Přísnější, nejde mi nechat děti dělat více, co chtějí.“* Dále **I7** vypovídá, že jí vnímá jako povinnost, *„a když se daří, tak se i daří a zapojím obě děti. Obě děti mám rád stejně.“* K tomu **I1** dodává: *„Jak ji prožívám? Hm. Užívám si to. Je to něco jiného mít vlastně všechnu zodpovědnost o domácnost a rodinu na sobě.“* **I2** vypovídá: *„Ano trávil jsem s nimi více času, který bych jinak byl v práci.“* **I4** se nadechl a se zaujetím začal vyprávět: *„Roli otce zkusím popsat několika slovy. Nejsou to moje slova, ale slova výji-mečného člověka a homeopata Jana Scholtena. Smysl, smysl svojí existence, hodnota, vlastní hodnota, sebevědomí, důstojnost, společenské postavení, práce. Může to znít trochu*

*ulítle, ale když se nad tím opravdu hodně zamyslím a porovnáám se svou zkušeností, vystihuje roli otce, to co znamená pro dítě, neuvěřitelně přesně. Myslím, že otec má dítě podepírat, zvedat ho ke hvězdám. Jen tak pro zajímavost bych chtěl ještě popsat roli matky podle Jana Scholtena, to co znamená pro dítě: péče, výživa, sebeuvědomění, pozornost, věnování pozornosti, sebelítost. Myslím, že matka má dítěti dávat neomezenou výživu a péči a bezpečí své mateřské náruče. Slovo láska jsem neuvedl záměrně, protože je, mělo by být, obsaženo ve všem, co otec a matka pro dítě dělají.“ K mužské roli se **I5** vyjádřil takto: „Máme syny, takže mužskou roli jim lépe vštěpí otec než matka.“ Oproti tomu **I8** vypráví: „Jak jsme si to naplánovali, takové to máme. Dobře, trochu vážněji. Myslím, že jsem platný člen rodiny a vydatně přispívám k jejímu zdárnému chodu. Pocity? Strašně rychle to utíká.“ **I9** se rozprávěl takto: „Díky možnostem, které jsem získal skrze rodičovskou dovolenou, jsem si vynahradil velmi sporný kontakt, který jsem měl po náročném zaměstnání s prvním synem po jeho narození. Užít, vytvořit si s druhým synem daleko užší kontakt. Lépe pochopit úskalí, jimiž prochází během rodičovské dovolené ženy a více si vážit své manželky, maminky i žen obecně. Jsem se stal lepším otcem, manželem, mužem i člověkem, než jsem byl kdykoli předtím.“*

Muži mohou oplývat dovednostmi a vlastnostmi, které označujeme jako mateřské. Ale přídavné jméno mateřský v tomto významu není vázáno na ženské pohlaví, stejně jako mateřský jazyk, nemusí pocházet výhradně od matky. Slovo mateřský vyjadřuje onu blízkost, vztah, kterou k jazyku (nebo dítěti či rodiči) cítíme.

Nejen z rozhovorů, ale i z pozorování při provádění rozhovorů, se ukázalo, že otcové měli blízký vztah ke svým dětem než k matce. Podle vývojových psychologů a psycholožek se pouto mezi matkou a dítětem rodí již v prenatálním věku, otec tudíž nemůže tento fyzický handicap překonat. Absence schopnosti kojení má být další přirozenou bariérou ve vztahu mezi mužem a dítětem. Existují však i novější psychologické studie, které tyto letité mýty vyvracejí. Například americká profesorka psychologie Brendy Geiger (1996, cit. dle Sedláček, 2009) sledovala chování dětí a rodičů v rodinách, kde hlavní pečující osobou byl muž. Zajímavé bylo především zjištění, že v situacích ohrožení děti hledaly bezpečí v náruči tatínka. Dávaly přednost otci před matkou a projevovaly mu náklonnost, jakou děti projevují v tradiční rodině matce. Pečující otcové prokazovali rozvinutější schopnost se o děti starat. Byl to otec, kdo se budil v noci při každém zakašlání dítěte, kdo mnohem zručněji přebaloval, krmil, konejšil a uspával. Právě tyto výzkumy prokazují, že

péče o děti není vrozená, dokonce ani tolik výchovou vštěpená, jako je výsledkem každodenní praxe.

8.2.2 Kategorie č. 2: „Přínos rodičovské dovolené, aneb mužská zkušenost s dítětem“

Kategorie „Přínos rodičovské dovolené, aneb mužská zkušenost s dítětem“ zahrnuje další aspekty jako např. přípravu na roli otce, jaké faktory byly pro otce rozhodující pro to, aby se muži stali otcem na rodičovské dovolené, jak roli otce vnímá okolí, zda pociťují odlišné emoce k dceři nebo synovi, zda jim jejich nová životní role přinesla nějaké změny ve vztahu k dětem i ostatním členům rodiny. Rovněž, jak otcové vnímají, prožívají a cítí svou roli otce ve výchově dítěte. Dozvíme se, jak je tato zkušenost změnila, co bylo nejtěžší na zvládnutí role otce po skončení rodičovské dovolené a jak vnímají rozdělení a kompetence rodičovských rolí.

Z rozhovorů vyplynul přínos neomezeného kontaktu spojen s náročnou péčí o dítě, zároveň však velké obohacení a velká zkušenost. Výzkum prokázal, že otcové, se velmi dobře s touto rolí otce sžili, vyrovnali a péči o dítě zvládli na výbornou.

Životní situace otců po skončení rodičovské dovolené má určité typické rysy. Muži zůstávají v kontaktu se svými přáteli a se svou prací. Je také dokázané, že muži se dokážou soustředit na péči o dítě více než ženy, jelikož řadu domácích prací jako je praní, žehlení, nakupování či vaření stále vykonávají jejich manželky či partnerky. Ženy, které přistoupí, aby na rodičovskou dovolenou nastoupil místo nich muž, mají většinou vysoké pracovní postavení, které nemohou na delší dobu přerušit. Takovým příkladem jsou lékařky, advokátky nebo vědkyně (Nešporová, 2006).

Informanti hovořili o tom, co se pro ně změnilo po ukončení rodičovské dovolené, v čem se jejich vztah k dítěti změnil. Popisovali drobné, každodenní události, které s dětmi sdílejí. Zdá se, že tyto zcela obyčejné a běžné věci mají velký vliv na vytváření pouta mezi otcem a dítětem. Jakoby pro otce bylo důležité, že s dětmi nyní sdílejí tato drobná tajemství, něco, co je mezi nimi a dětmi. A právě tyto drobné každodennosti dodávají otcům pocit nezastupitelnosti v jejich nové, nezvyklé roli.

Muži-otcové se shodují na tom, že rodičovská dovolená pro ně byla přínosná a za největší plus během celého jejího průběhu považují, že vůbec byli přítomni při důležitých chvílích vývoje svého dítěte a že s ním zažili věci, které by jinak neměli možnost zažít. U všech

rodin fungoval model, kdy o dítě nejprve během mateřské dovolené pečovala matka a poté nastoupil na rodičovskou dovolenou otec. Díky tomu měli otcové možnost porovnat, jak o jejich děti pečovala partnerka a jak poté oni. **I6** vypovídá o tom, že sice byl na rodičovské dovolené, ale „na rozdíl od své manželky sem i nadále pracoval a věnoval se svým koníčkům.“

Informanti oceňují a jako pozitivní vnímají zkušenosti, které díky rodičovské dovolené získali. Ať už se jedná o zkušenosti se zvládnáním domácnosti či s výchovou dětí. **I1** míní: „Nová životní role mi otevřela oči na pohled ženy, matky na MD. Starat se o celou domácnost, děti, vařit uklízet, prát a ještě být večer usměvavá k manželovi.“ Dále k tomu **I1** dodává: „No a tož k dětem? Ehm. Hm. No, více jsme v kontaktu. Vím o něm vše, jak se chová. Poznám to už podle chování, jestli ho něco bolí a kdy ho něco trápí nebo kdy je v pořádku a spokojenější a tak.“ Naopak **I4** se vyjádřil, tak že: „Toto asi vyplývá ze všech mých odpovědí – především jsem měl možnost poznat své děti a porozumět jim, nebo alespoň v to doufám. A to opravdu asi jen díky času, který jsem s nimi mohl strávit. Ten bych v normálním pracovním procesu nikdy neměl, nikdy bych ho nedostal a ani nedokázal si jej udělat.“ Oproti tomu **I5** řekl: „Musel jsem se naučit všechny, jinak mateřské činnosti, jako je např. přebalování a koupání dětí atd. Když trávíte celé dny s dětmi, tak to určitě na vás působí. Je potřeba jim vymyslet program, musíte se vžít do jejich myšlení a částečně se jim přizpůsobit. Také se musí naučit vařit, aby jim mohl připravit jídlo, musí po nich neustále uklízet.“

Burgessová (2004) dodává, že k blahobytu dětí přispívá především každodenní důvěrný vztah k dětem. Výzkumy tvrdí, že pečující otcové mají dlouhodobý vliv na své děti - ty jsou více empatické a projevují více porozumění vůči druhým (Billler, Trotter, 1994). Otec má na děti nemalý vliv nezávisle na pohlaví dětí. Chlapcům může být vzorem, ke kterému mohou vzhlížet a dívkám vzorem pro to, jakého muže by chtěly mít po svém boku, až vyrostou. Již od narození dítě vnímá osoby kolem sebe a komunikuje s nimi. Učí se nápodobou a úsměv oplácí úsměvem. Trávením času s dětmi se buduje i vzájemná důvěra, která posiluje vztah rodičů a dětí.

Co se týká citů k dětem, zda otcové pociťují odlišné city k synovi nebo dceři, vypovídají následující odpovědi od informantů. **I4** uvádí: „Myslím, že pohlaví dítěte až tak roli v mém případě ani nehraje. Ten nejzákladnější cit je vždycky stejný. Láska ke svým dětem a to je podstatné. Tím, že jsem měl možnost s dětmi být prakticky pořád a opravdu je vnitřně poznat, tak už se pak liší jen výsledné projevy a výchova. Vím, nebo v to aspoň doufám, kdo

co potřebuje, jak, kdo na co reaguje, kdy potřebuje podpořit, pohladit, popovídat anebo naopak, kdy nemám vůbec zasahovat. “**I3** se v roli otce na rodičovské dovolené naučil větší trpělivosti, „být stále ve střehu“, více pozorovat, jak miminko reaguje na pohlazení, utěšení, když pláče, jak moc potřebuje stálou blízkost rodičů. Jako otec mám stejné povinnosti jako maminka, není v tom rozdíl, jde jenom o dobu, kterou věnuji dceři, jsem přece na RD. Roli v rodině hodnotím pozitivně, díky RD jsem nebyl „mimo“ mnoha drobných událostí rostoucího miminka. Myslím, že mne role otce na RD zásadně nezměnila. Spíše mi umožnila pochopit, že být na RD je velký závazek, odpovědnost a kdybych byl zákonodárce, rozhodně bych prosazoval změnu slova „dovolená“ na slovo „výchova“. Ano, do práce jsem nechodil, ale dovolená to nebyla. V současnosti po RD máme oba rodiče náročnou práci, dcerka chodí do školy a kompetence nastavené nemáme. Snažíme se řešit domácí povinnosti tak, abychom se mohli jeden na druhého spolehnout, aby si každý občas dopřál věnovat čas svým koníčkům. Pravdou je, že mnoho času na společné koníčky už nezbyvá. Po RD je pro mne nejtěžší vnímat, jak už nemám tolik času na dcerku a pozoruji, že jí to chybí. Oproti tomu **I5**: „Snažím se, aby při výchově nebyly žádné rozdíly ve vztahu k nim.“ Stejně tak hovoří **I7**: „Ne, oba mám rád stejně, nedokázal bych dělat rozdíly mezi mými dětmi.“ Podobnou shodu v odpovědi nalezneme u **I8**: „Snažím se přistupovat ke všem stejně, ale vzhledem k modelu holka, holka, kluk, trochu víc tlačím na to, aby z nejmladšího nebyl mamánek. Nevím, jestli se to daří?“ Stejného názoru zastává **I9**: „Myslím, že nikoli, dokonce i výchova je prakticky stejná, byť je dcera zatím maličká a do budoucna ani žádné rozdíly nepředpokládáme. Nutno podotknout, že výchovu spolu s manželkou preferujeme spíše spartánského typu, bez genderového rozlišení. Určitý rozdíl sleduji ve vztahu k prvnímu synovi, kterému se snažím vynahradiť, že jsem s ním jeho rané dětství neprožíval tak intenzivně, jako s jeho sourozenci, zejména kvůli práci.“

Ukázalo se, že muži podílející se více na péči o děti, jsou více vyrovnaní než ženy. Tedy alespoň to vyplynulo z výpovědí informantů. Otcové, kteří si prošli rodičovskou dovolenou, mají po svém boku více angažované partnerky.

Co se týká přípravy na roli otce, převážná většina otců odpověděla, že se nepřipravovali, „Nééé. Přišlo to samo. Pracuji z domova a tak to byla spíš jasná volba, kdo zůstane s malým doma. Nelituji toho, a pokud přijde druhé, budu doma i s ním,“ uvedl **I1**. Dva informanti z devíti uvedli, že „teoreticky jsem se připravoval formou sledováním tematických internetových článků, bloků a diskusí. Během rodičovské dovolené jsem pak často čerpal praktické informace, dovednosti od manželky, babičky, dětské lékařky apod.“, uvedl **I9**.

Co se týká faktorů rozhodujících pro to, aby se muži stali otcem na RD, převažovali převážně odpovědi jako ekonomické a finanční (I7, I6), „*nutnost postarat se o děti*,“ uvedl I2. Podle I1: „*Musí chtít a musí si věřit, že to zvládne. Není to jen péče o dítě, ale o celou domácnost, od přípravy stravy až po úklid.*“ I9 to vnímá jako „*intenzivnější vztah s dítětem i partnerkou. Hlubší pochopení a respekt vůči ženám.*“ Podle výpovědí otců, otec hraje roli ve výchově dítěte různou. Podle I1: „*Otec většinou bývá jen strašákem. Když neposlouchá, počkej, až přijde táta, ten ti dá! A to není přece dobře. Otec má být ten, na kterého se všichni můžou spolehnout a který je dokáže ochránit.*“ Ovšem I2 to vnímá jinak: „*Otec je na blbinky, přináší dětem racionalitu a hry zároveň. Učí je nadhledu a takové té praktičnosti.*“ I6 svou roli otce ve výchově dítěte shrnuje jako: „*důležitou, je to vzor, opora, ochránce, partner.*“ Svou roli otce v rodině I9 zhodnotil takto: „*snad jsem nebyl úplně nejhorší táta. Použil bych hodnotu dvě až tři evropské klasifikační stupnice.*“

Z rozhovorů vyšla najevo větší fixace dítěte na otce než na matku, i když na otázku, na koho je dítě více fixováno, či za kým si běží pro útěchu, reagovali informanti tak, že záleží na situaci, ale když popisovali běžné situace, toto schéma se opakovalo i ve zbývajících rozhovorech s ostatními informanty.

Role otce v rodině, zkušenost s rodičovskou dovolenou otce změnila, a krásně to vystihují slova I9, který se vyjádřil takto: „*Úcta, respekt, pokora k ženám, zejména k té vlastní, přehodnocení názoru na mateřství a rodičovství. Blížší a užší vztah s dítětem i s dětmi obecně.*“ Podle I1: „*No ano, změnila. Jak jsem uvedl. Více si vážím žen a jejich jak říkáte povinností. Měl by si to zkusit každý, aby o tom věděl, co všechno je kolem RD práce a ještě starost o domácnost.*“ I2 byl u této otázky poněkud rozladěný: „*Ano, jsem naštvaný na celý státní systém pomoci. Nejhorší je OSPOD! Policie taky na nic. Soudy nefungují! Strašný je totálně feminizovaný sociální systém, včetně školství! Musím se spolehnout jen sám na sebe! Státu nevěřit!*“

Společenské přijetí role pečujícího otce má před sebou ještě řadu překážek. Projevy mateřské péče mohou muže snadno dostat do konfliktů s jeho okolím. Péče o tělesnou čistotu dítěte či prosté projevy citové blízkosti společnost přijímá u mužů a žen rozdílně. Zatímco intimita maminek s dětmi nás nepohoršuje, blízký fyzický kontakt otce s dítětem může v lidech vzbuzovat podezření, zdali dítě není zneužíváno.

Celkově roli otce vnímá okolí následovně. Podle I1: „*Nevím. Moc o tom s nikým nemluví. Ani jsem nemluvil. Ale asi je to netradiční, když přijde k lékaři s dítětem otec*

a ne matka. To si pak člověk připadá, jak kdyby něco provedl. Maminky na něj koukají.“ Závisí jistě i na osobnosti jedince, jak reakce svého okolí vnímá. Většina mužů popisovala reakce okolí spíše pozitivně. **I2** to vnímá negativně a dodává: „*Je středem pozorování, sledování a buzerace.*“ Muži byli většinou natolik psychicky silní, že se s negativní reakcí svého okolí dokázali vypořádat a nepůsobila na ně nijak výrazně depresivně. **I6** na to zareagoval takto: „*U žen s obdivem a uznáním. U mužů s údivem, nepochopením, často až odporem.*“

Jelikož jsou muži, mající zkušenost s rodičovskou dovolenou, považováni stále za něco výjimečného, přesto jejich sociální okolí na ně pohlíželo naprosto běžně. Reakce okolí vůči informantům byly v zásadě takového rázu, že vesměs neměli problém se s nimi vyrovnat. Jejich situaci okolí vnímalo neutrálně nebo pozitivně. Vyskytly se i lidé, kteří se jim divili nebo dokonce přímo vyjadřovali své negativní hodnocení toho, jakým způsobem se rozhodli zorganizovat péči o dítě a domácnost. Přímé negativní reakce se podle líčení informantů objevovaly méně často než reakce pozitivní. Způsob, jakým reagovali známí a příbuzní lidé na otce, můžeme rozdělit na postoje pozitivní, neutrální a negativní.

Z výpovědí informantů vyplývá, že obeznámenost lidí s možností využití rodičovské dovolené otci stoupá, nepochybně především díky mediální propagaci. Většina populace však žádného otce čerpajícího rodičovskou dovolenou osobně nezná. Tím je způsobena situace, že takový muž působí na většinu svého okolí spíše zvláště, „jako rarita“, jak se někteří informanti vyjádřili.

V roli otce se otcové naučili „*Více si vážit žen na MD*, jak uvádí **I1**, který dále říká, že „*Péče o rodinu není nic jednoduchého a vůbec nechápu, jak tomu někdo může říkat mateřská dovolená!*“ Pro **I6** je to „*Komunikace s dítětem*“. „*Pokoře a respektu k manželce a mamince,*“ zaznělo u **I9**. „*Kupu srandy. Vrátil jsem se do dětského myšlení a dodnes mě to naplňuje. Mám pocit, že jsem vlastně ještě nevyrostl,*“ uvádí **I3**. **I7** zhodnocuje slovy: „*Dostal jsem se k synovi blíže. Mohl jsem lépe poznat jeho svět a jeho vnímání.*“ Oproti tomu **I8** si otcovství víc užíval a **I9** „*Vyjma toho, co jsem řekl, sleduji snad poněkud kritičtější pohled, jímž se dívám na liberálnější formy výchovy mých vlastníků a který jsem dříve neměl.*“

Jejich nová životní role informantům přinesla určité změny ve vztahu k dětem i k ostatním členům rodiny. **I2**: „*Změny jsou pozvolné a člověk do toho vpadne. Nezbyvá čas o tom moc přemýšlet. Možná jsou vztahy k dětem přímější, rovnější, založené na větší důvěře.*“ **I6**:

„Větší tolerance a pochopení k dětem, neshody s ostatními vzdálenějšími členy rodiny, myslím tím tchyně a tchán.“ Nejtěžší na zvládnutí role otce po RD se ukazuje vzdorovitost dětí a komunikace s dítětem (I6). „Po skončení RD se pro mne prakticky nic nezměnilo, což je ale v mém případě spíše individuální specifikum, s přihlédnutím k nestandardnímu profesionálnímu zaměření, zejména pro využití místa bydliště jako profesionálního působení,“ dodává I9.

Názory otců v otázce rozdělení a kompetencí rodičovských rolí se různily. I1 sdělil: „Měli by být na stejné rovině. Proč by si měl jeden užívat a druhý lítat a starat se o všechno?“ Stejného názoru je i I6, který uvádí: „Vyvážené rozdělení.“ Zato I9 odpovídá: „Zastávám režim spartánské výchovy bez výraznějších odlišností mezi kompetencemi otce a matky. Je ovšem přirozené, že děti mají tendenci u matky hledat spíše něhu a u otce hru.“ Odlišná byla odpověď I2: „Feminismus zrušit. Genderová rovnost je zlo a pavěda! Zastávám tradiční role matky a otce. Otec se aktivně účastní dění v rodině. Je ochranitel, údržbář, učitel, vnáší do rodiny pokoj a nadhled. Žena je pečovatelka, dělá rodinné teplo, měkkost a útulnost. Jen oba dokupy tvoří funkční pár a tedy rodinu, na aktivitách se společně domlouvají.“

Zoja (2005) uvádí, že pokud rodiče nemají role předurčené, je jen na nich, aby si rozdělili jednotlivé kompetence v rodině. Podíl na tom, jak jsou v rodině rozdělené role má hned několik faktorů, například jakým způsobem probíhala naše výchova, jaké jsme měli vzory, jaké máme vzdělání, jak nás ovlivňují masmédia či jaké podmínky nám vytváří stát. Rolí v rodině zastáváme hned několik. Týkají se pracovní vytíženosti, péče o děti nebo domácích prací.

8.2.3 Kategorie č. 3: „Motivace, aneb příležitost jak vypnout přepracovaný mozek“

Následující kategorie se věnuje kódům, týkající se motivů, které vedly otce k rodičovské dovolené, a jejich výhodám a nevýhodám. K životní změně, týkající se motivace k odchodu na rodičovskou dovolenou, existovaly různé okolnosti, které jsme zjistili z rozhovorů. Primární chápání termínu rodičovské dovolené se rozumí období péče o dítě, při kterém muž odchází ze zaměstnání, aby se mohl o svého potomka určitý čas starat. Je to ale také specifická doba mezi odchodem ze zaměstnání a následným návratem do zaměstnání.

Odchod na rodičovskou dovolenou je velice specifickou životní situací snad pro každého otce, který neovlivňoval ve většině případů jen jeden motiv, ale kombinace hned několika

důvodů současně nebo se vyskytuje důvod hlavní, který doplňují motivy vedlejší, doplňující, ne tak důležité. Dalšími důvody můžeme nazvat praktickými a vztahovými. Za praktické označujeme ty, které znamenaly pro rodinu praktické výhody, např. vyšší příjem. Jako vztahové chápeme ty, které znamenaly prospěch pro vztahy v rodině. V neposlední řadě také osobnostní rysy rodičů, kdy převažoval jejich vzájemný vztah a ochota ženy přenechat otci celodenní péči o dítě i ochota muže tento úkol přijmout. Nutno podotknout, že v našem výzkumu se jedná o muže dobrovolně pečující. Maříková (2004, s. 9) popsala otce pečující dobrovolně takto: „Silnou vnitřní motivaci starat se a pečovat o dítě pak můžeme považovat za případ „dobrovolného“ rozhodnutí. Často zůstávají doma muži uměleckých profesí, které se vyznačují značnou senzitivitou, která je při péči o malé dítě rovněž potřebná.“ Mezi těmito muži se však vyskytují i tací, kteří mají poměrně vysoké kariérové aspirace (přerušeni práce nemusí výrazně snížit jejich šanci v daném povolání či profesi uspět, ba naopak, pracují-li u zahraniční firmy, která tuto skutečnost „oceňuje“). Jsou to muži kolem třiceti let či více, muži vzdělanější, pracující obvykle v povolání, kde péče a starost o druhé tvoří podstatu jeho výkonu. (Maříková, 2004)

O svých vnitřních motivech a přesvědčeních se informanti vyjádřili následovně: „*Mám práci z domova a bylo to rozhodnutí nás obou. Partnerka měla dobře placenou práci a tak nebyl důvod protahovat její nástup do práce,*“ uvedl **I1**. Důvod, který ženy přiměl k tomu, že rodičovskou dovolenou přenechaly svým partnerům, vycházel do značné míry z pocitu, že ženu dlouhodobý celodenní pobyt doma s dítětem příliš neuspokojoval a chtěla se rovněž realizovat v zaměstnání. Je těžké posoudit, nakolik tento důvod hrál v jednotlivých případech roli. Jaké důvody či motivy vedly **I3** k tomu, že se stal otcem a získal tak zkušenost s RD se dozvíme v jeho odpovědi: „*Měl jsem možnost si vybrat mezi pokračováním v současném zaměstnání (programátor) a najmout nějakou chůvu na celodenní hlídání nejmladšího synka a i ostatních dvou dětí anebo zůstat s dětmi doma a prakticky o zaměstnání přijít. Hlavní důvod odchodu na RD pro mne byl ten, že mi to umožnilo zůstat s dětmi doma a být s nimi neustále v kontaktu, přišly o maminku a zůstal jsem pro ně jediná jejich jistota. Pokud bych se zavřel na deset hodin do práce, prakticky by mne ani neznaly a sebral bych jim jedinou oporu, která zůstala.*“ I zde však většinou ke konečnému rozhodnutí přispěly i další okolnosti, kdy informant nebyl příliš spokojen se svým zaměstnáním, nebo žena měla vyšší plat.

Motivy informantů mající zkušenost s rodičovskou dovolenou, byly do jisté míry spojené s ekonomickou situací rodiny, pro kterou se jevilo toto řešení jako výhodnější. Tam,

kde ekonomické důvody hrály klíčovou úlohu, se jednalo především o dvě možné modelové situace. V té první bylo reálně finančně výhodnější, aby zůstal doma s dítětem muž, protože žena vydělávala podstatně více peněz. Tato situace byla významná především u níže uvedených informantů a většinou se dále kombinovala s doplňujícími motivy, které otce vedly k rozhodnutí. U **I5** to byly ekonomické důvody: „*Manželka má lepší zaměstnání a s tím souvisí i vyšší plat, takže lépe zajistí rodinu. Také často služebně cestuje.*“ Stejně tak tomu bylo u **I7**: „*No, finanční důvody. V dané době jsem byl na novém místě za velmi nízký plat a manželka dostala nabídku se vrátit do práce, za vyšší plat.*“ U jiného informanta bylo výrazným důvodem skutečné přání otce věnovat se dítěti. Jiná situace byla u **I8**: „*Jednoznačná výhoda. Více času strávený s dítětem.*“ V některých rodinách naproti tomu bylo rozhodování založeno na výraznějším přání ženy, aby muž zůstal doma s dítětem.

Důvody, které ženu k tomuto směřování vedly, byly různé. Především spočíval v tom, že se žena chtěla vrátit do zaměstnání, aby neztratila výhodnou pozici, obávala se, že pokud by se do půl roku nevrátila, zaměstnavatel by ji sice zaměstnal, ale přeložil na jinou a jí méně vyhovující pozici, a tak si tím vylepšila finanční situaci rodiny. A dále k tomu po chvíli **I8** dodal: „*možnost návratu manželky do práce za výhodnějších podmínek, vyšší plat.*“

Vyčerpávající odpověď s vysvětlením jsme získali od **I9**: „*Pracuji v zábavném průmyslu jako kaskadér. Tedy nárazová práce. Cca tři až pět dní v měsíci s vysoce honorovaným výkonem a tvůrce zvláštních efektů. Výrobce speciálních rekvizit pro filmové a divadelní účely. Zde jde opět o časově nenáročnou činnost – samotné předání díla lze obvykle odbyť v řádu několika hodin přímo na místě provedení díla nebo dokonce pouze jeho vydáním v sídle firmy, která je zároveň místem bydliště. Při výrobě efektů, rekvizit jsem pak užíval individuálního specifika jako pacient, trpící PTSD⁸¹, se potýkám s neschopností usnout, udržet spánek. Díky tomu mohu částečně využít k výtěžné činnosti i čas, který musí „zdraví“ lidé trávit spánkem a zároveň lze tuto činnost považovat za léčebnou formu pracovní terapie, arterterapie. Toto specifikum mi umožňovalo být přes den otcem na rodičov-*

⁸¹ Posttraumatická stresová porucha či rozšířený akronym PTSD (posttraumatic stress disorder) patří mezi úzkostné poruchy. Rozvíjí se po emočně těžké, stresující události, jež svou intenzitou přesahuje obvyklou lidskou zkušenost. Příkladem mohou být válečné zkušenosti, přírodní katastrofy či traumata, která jsou postiženému člověku způsobena druhými lidmi například v podobě násilného trestného činu. Celoživotní prevalence PTSD je v západní populaci asi 10% u žen a 5% u mužů. (<http://psycholog-holcner.cz/posttraumaticka-stresova-porucha>)

ské dovolené a v noci pracujícím živitelem rodiny. Zároveň to umožnilo, jak již bylo uvedeno dříve, aby manželka zůstala v kontaktu se svou profesí a pro jejího zaměstnavatele byl zachován cenný zaměstnanec.“

Podle Nešporové (2006, s. 34) pracovní záležitosti hrají v rozhodování ohledně využití rodičovské dovolené otci klíčovou úlohu. Muži ji často využívají v těch případech, kdy je pro jejich partnerku výhodnější pracovat, například aby neztratila pracovní místo, pozici v zaměstnání nebo klienty při podnikání. Rovněž výrazně vyšší mzda ženy oproti mzdě muže může vést k tomu, že se rodiče rozhodnou pro možnost, že rodičovskou dovolenou využije muž. Vždy se jedná o společné rozhodnutí obou rodičů a důležitý je nejen přístup muže, ale i jeho partnerky.

Otcové mezi výhody RD řadí: být s dítětem ve věku, kdy nejvíce potřebuje rodičovskou péči a neomezený kontakt s rodiči. Podle **I5**: „Dítě by měli vychovávat rodiče.“ A **I6** vnímá pozitivum jako „zvládnuto bez většího průšvihů.“ Stejně tak **I7** hodnotí kladně to, že „byl jsem se synem a víc si ho užil. Viděl jsem jeho pokroky, jak se mění, učí a tak dále.“ **I9** odpověděl, že: „Výhodou bylo, že jako pár, tvořený matkou, pracující přes den a otcem, starajícím se přes den o dítě a pracujícím v noci, jsme si v rámci rodiny zachovali plný příjem, aniž bychom ztratili profesní kontakt. Rodičovský příspěvek vzhledem k jeho výši nelze brát jako „příjem“, náklady na dítě jej v násobku převyšují. Samostatně bych uvedl jako výhodu výrazné usnadnění provozu, který manželku zaměstnává soukromá výrobní firma, neboť na jejím profesionálním výkonu je společnost prakticky závislá a jen těžko by za ni, pokud vůbec, našla náhradu.“

Mezi nevýhody RD otcové často zmiňovali pouze finanční nevýhodu a případnou ztrátu zaměstnání, která ale asi nebyla přímo kvůli tomu, že byli otcové na RD. Pro **I6** negativum je „opětovná adaptace v práci po 5,5 letech náročná.“ Úsměvně stejně tak **I7** dodává: „Moje nervy. Stereotyp. Zvyknout si na jiný režim, odlišný styl života.“ Oproti tomu **I9** řekl: „Nevýhodu jsem spatřoval v nutnosti učit se věcem, které jsou ženám dány instinktem. Bez manželčiny rady a pomoci bych se mnohdy neobešel. Manželka to tak dramaticky nevidí, ale v tomto směru důvěřuji svým pocitům.“

I otce může pochopitelně občas přepadnout krize. Její příčiny můžeme hledat v psychické i fyzické únavě. Otcové například nepočítali s určitou mírou izolovanosti, která se ukázala být pro některé z nich jako zatěžující. Podle **I2** je: „nejlepší recept na překonání krize kontakt s blízkou osobou,“ ostatními rodiči, mající zkušenost s rodičovskou dovolenou, kteří

jsou chápat a umějí naslouchat. „*Pomáhá také fyzická aktivita či povyražení s kamarády,*“ dodává **I6**.

8.2.4 Kategorie č. 4: „*Bud'me PROFI, aneb aktivní otcovství, když pečují tátové*“

Tato kategorie poodhalí otcovské povinnosti, změnu rolí v souvislosti s ukončením rodičovské dovolené a nástupem do zaměstnání, kde otcovské získávali informace o roli otce, jak pohlíží na otcovství a aktivní otcovství. Kategorie odkrývá zkušenosti s rodičovstvím, návrhy opatření, která by vedla k vyšší angažovanosti otců v péči o rodinu a o domácnost a jejich životní situaci z pozice otce po skončení rodičovské dovolené.

Výzkumem jsme odhalili jaký je současný model rolí v rodině. Ukázalo se, že otcové jednoznačně upřednostňují moderní styl, kde jsou povinnosti a volnočasové aktivity rozděleny po vzájemné dohodě s partnerkou.

Se suverenitou, se kterou tradiční správný muž vymění rozbitou žárovku, tihle otcové přebalí či vykoupou svou ratolest. A nedělají to jen o víkendech nebo po večerech, jsou se svými dětmi každodenně, v době, kdy ještě byli na rodičovské dovolené, to bylo od rána do večera. Mohli bychom je nazvat „*Tátové na plný úvazek*“. Jsou to muži, kteří před několika lety dobrovolně opustili své zaměstnání, nastoupili na rodičovskou dovolenou a nyní po skončení rodičovské dovolené mají i nadále své povinnosti.

S rolí otce souvisí i otcovské povinnosti. **I1**: „*Být dobrý otec. Povinnosti? Jaké povinnosti? Mělo by to být bez povinnosti. Povinně něco dělat přece nejde nebo jo?*“ (smích) **I6** na to zareagoval svou odpovědí: „*Všechny domácí práce. A k tomu pracovat.*“ Stejně tak reaguje i **I9**: „*Všechny myslitelné. Otec je název povinnosti a de facto v případě rodičovské dovolené otce i samostatné profese sám o sobě. Je nutno přijmout fakt, že jakákoli jiná povinnost, než ty, související s péčí o dítě, jsou v případě rodičovské dovolené otců pouze sekundární. Zastávám názor, že muž se v případě své rodičovské dovolené může na tuto roli soustředit kvůli slabší instinktivní genetické predispozici daleko více než ženy a často i přesto s daleko horšími výsledky svého snažení.*“ Všichni otcové mají povinnosti. Jedná se především o děti, úklid, domácnost, peníze, zázemí. Jedním slovem „*starám se o vše*“, řekl **I2** a ostatní informanti.

Dříve byl model tradiční rodiny ve společnosti přísně rozdělen na mužský a ženský svět. Dnes již naštěstí takové rozdělení neplatí. Muži s láskou pečují o své děti, koupají je, přebalují, krmí a uspávají. Vozí je v kočárku, a když jsou nemocné, vysedávají u jejich postý-

lek a foukají na bolístky. Co se týká současného modelu rolí v rodině, osm informantů z devíti odpovědělo jednoznačně, a to tak, že moderní, kde jsou povinnosti a volnočasové aktivity rozděleny po vzájemné dohodě. **I1:** „Rozhodně moderní. Rozdělené aktivity po vzájemné dohodě.“ **I6:** „Moderní, oba dělají vše.“ **I9:** „Rozhodně moderní.“ Reakce **I2:** „Není. Jen otec. Tradiční, kdy je živitelem muž a žena pečuje o děti.“

Otcové byli dříve vnímáni především jako živitelé rodiny. Pokud by muž chtěl v minulosti přebalit své dítě, asi by se setkal spíše s negativními projevy svého okolí. Péče o děti nebyla totiž mužskou záležitostí. Role otce se ale v posledních letech dostává do popředí. Maříková et al. (2012) rozdělují otce na tradiční a moderní. Mezi moderní otce řadí ty, pro něž je nutnost fyzické blízkosti, citového vztahu a přijetí odpovědnosti za prospívání dítěte. „Dříve institucionální a autoritářské otcovství se v současnosti stává otcovstvím vztahovým a dobrovolným - z otcovství se stává akt vůle“ (Maříková, 2009, s. 90).

Sedm informantů uvedlo shodnou odpověď, že v jejich rodinách nepozorují změnu rolí v souvislosti s ukončením RD a nástupem do zaměstnání. Zato **I1** uvedl: „To zatím neřeším. Je čas. Třeba budu pokračovat s druhým.“ **I6** sdělil: „Ano. Po nástupu do zaměstnání je nyní manželka převážně pečující osobou, ale musí zvládat i práci.“ Podle **I3:** „Negativum po RD je jasně změna délky času věnovaném dceři.“

Dále všichni informanti odpověděli stejně s tím, že informace o roli otce nevyhledávají v odborné literatuře. Odpověď **I1:** „Tak to bych zrovna tak nestavěl. Je pravda, že někdy musím na internetu zjistit, co třeba dělat při zdravotních potížích dětí, ale jinak si dokážu poradit se vším. Si myslím.“ Oproti tomu **I6:** „Ne, pouze informace o roli rodiče obecně.“ **I9** říká: „Byl jsem s těmito informacemi konfrontován během svého studia na vysoké škole. Mám vystudované obory speciální pedagogiku a obor sociální práce.“

Podle Sobotkové (2012) nemá role otce pevně vymezené hranice a důležitým kritériem pro roli otce je i postoj, který zaujme matka dítěte.

Svou roli otce v rodině informanti zhodnocují různě. **I1:** „Otec v rodině měl by být hlavně k prospěchu ne na obtíž. Snažím se pomáhat ve všech oblastech.“ Podle **I2:** „Táta i máma dokupy.“ **I6** hodnotí jako: „Partner a opora.“ Pro **I3** je to: „Podstoupení oběti, úbytek volného času.“

Ideální otec se dnes rovná aktivnímu otcovi, tedy muži, který se o své děti skutečně zajímá, rád s nimi tráví čas, věnuje jim energii a zároveň o ně umí pečovat stejně dobře jako matka. Přestože počet takovýchto otců se jistě zvyšuje a obecně se dnes hovoří o návratu ot-

covství a pokroku od minulých desetiletí si může všimnout i laická veřejnost, neznamená to, že současný stav je ideální. Pod pojmem „aktivní otcovství“ si informanti představují podle **I1**: „*Matku na RD, co všechno musí zvládat, zajišťovat péče o děti domácnost tak to je otročina. A to jsem vlastně byl já.*“ Odpovědí **I2** zareagoval: „*Moc nevím, možná špatně rozumím. Myslí se tím, že s dětmi dělám různé blbinky, stavíme hrady, když něco opravuji, kluci jsou u toho a pomáhají, jezdíme po výletech a tak.*“ Podle **I3**: „*Aktivní otcovství má nebo může mít mnoho podob. Stačí, když doma slyším chválu, že pomáhám, že se starám. Bez aktivního přístupu bych pochválen nebyl. Na čas jsem se vzdal zásadního koníčku, nyní se k němu v pohodě vracím.*“

Oproti tomu **I4** dodává: „*Jde o to, zajímat se o svoje dítě, vnímat jeho vývoj a podepírat jej, kdykoliv to bude potřeba. A pro to je nejzásadnější dostatek času. Protože mám tři děti a na RD jsem zůstal až s nejmladším, zažil jsem oba póly „otcovství“. V prvním to bylo chycení do finanční pasti současného světa, kdy jsme hledali svoje místo pro žití, hypotéka, deset až dvanáct hodin v práci, docela výrazná vyčerpanost a pozdní příchody z práce domů. V této situaci se otcovství smrskne jen na podvečerní blbnutí s dětmi, čtení pohádek na dobrou noc a uspávání, aby si žena trochu odpočinula a děti mne trochu užily a já je. A pak společné víkendové chvíle a samozřejmě řešení výjimečných situací – nemoci apod. A potom druhý pól, kdy jsem byl s nejmladším synkem dvacet čtyři hodin denně (měl tehdy 1,5 roku, když jsem s ním zůstal na RD), sledování jeho objevování světa krůček po krůčku a být vždy nablízku. Víím, že se v mém případě míchala dohromady role matky a otce, ale měl jsem možnost zažít všechno, co mi u starších dvou uteklo. Takže aktivní otcovství pro mne znamená především mít dostatek času a umět si ho taky dopřát pro to být se svými dětmi. A všechno ostatní právě vyplyne z jejich potřeb, které člověk vnímá jen tehdy, kdy prostě může se svými dětmi být.*“

I5 vypovídá: „*Každodenní péče o děti, vymýšlení programu, aby poznávaly svět kolem sebe, ve vyšším věku i fungování rodiny, u kluků mužské činnosti v rodině.*“ **I6** hovoří stručně: „*Stíhat naprosto vše, péči o dítě, práci, všechny úkoly kolem.*“ **I7** sdělil: „*Více se zapojit do aktivit dětí, více se zapojit do výchovy, vodit je do kroužků a pomáhat v denních aktivitách.*“ Rovněž i **I8** se vyjadřuje takto: „*Zapojení do chodu rodiny nejen vydáváním peněz. Řešit důležité věci vždy ve dvou, dnes už v některých případech i v pěti (např. lokace letošní dovolené jeden hlas pro Český ráj, čtyři hlasy pro Vysoké Tatry).*“

I9 dodává: „*svého vlastního otce, jako předobraz a vzor toho, čím bych svým dětem chtěl být já sám, tj. otec, trávicí s dětmi, pro děti devadesát pět procent volného času. Zájem*

o děti, snažím se rozšířit jim obzor. Ničeho jsem se vzdát nemusel. Mám úzký vztah k dětem, pěkné zážitky, negativa nevidím.“

Otcovství může mít mnoho podob, ale může se potýkat i s negativními stránkami, či něčím, čeho se museli otcové kvůli otcovství vzdát. Podle **I1**: *„Samozřejmě. Hospody a různých tak zvaných mužských zábav. Nevím. (ticho, přemýšlí) Nemám nic tak zásadního. Nic není důležitějšího než starost o syna.“* **I2** dodává: *„Ne, děti byly plánované, narodily se asi rok po svatbě. Těšili jsme se na ně oba.“* **I4** sděluje: *„Myslím, že vlastně nebylo potřeba se něčeho vzdávat, jen se přirozeně změnilo moje potřeby. A určitě si dokážu dopřát i čas sám pro sebe. A myslím, že to vůbec není špatně. Když děti vidí, že jejich táta dělá něco, co mu dělá velikou radost a dává mu to veliký smysl, tak přirozeně to tak budou mít i u sebe. Jít za tím, co mi dává smysl, co dělá radost a co mě rozvíjí. Toto si myslím, že je velká část výchovy. Kdežto když člověk v sobě má pocit, že se něčeho musel vzdát, něco musel opustit pro to, aby mohl být otcem, tak je to vlastně docela špatně.“*

Podle **I3** mu otcovství nic nebere, *„naopak mi dcerka „dobíjí baterky“ svou bezprostředností, smíchem, je to pohodářka. V souvislosti s otcovstvím a rodičovstvím příjemně vnímám rodinné pouto.“* Rovněž u **I5** bylo omezení: *„Musel jsem částečně omezit svoje koníčky. A čeho jsem nebyl ochotný se vzdát? Pro děti bych se vzdal čehokoliv.“* Dále pak i u **I6**: *„Ano, v podstatě všeho: práce, kariéra, volný čas a veškeré koníčky, styky s kamarády, pravidelný sex s manželkou. Nebyl jsem ochotný se vzdát ničeho, ale bohužel nic jiného nezbývalo, takže vzdal.“* Stejně tak zazněla odpověď u **I7**: *„Vzdal jsem se práce, jinak nevnímám, že bych se musel něčeho vzdávat a nějak měnit mé zvyky.“* **I8** sdělil: *„Bylo jen potřeba jinak organizovat běh věcí. To, že se většina z nich bude týkat dětí, jsme věděli dopředu. Některé aktivity jsem omezil, ale vyloženě vzdát jsem se nemusel ničeho.“* A také u **I9**: *„bylo nutné vzdát se valné většiny koníčků a volnočasových aktivit. Ovšem jejich nahrazení aktivitami s dětmi se stalo plnohodnotnou satisfakcí. Prakticky zůstaly pouze kondičně rekreační sportovní aktivity, kterým se věnuji předtím, než se děti probudí a pak v noci, až usnou. Odmítli jsme se s manželkou vzdát intimního života, který považujeme za natolik důležitý, že jej v zájmu zdravého fungování vztahu obětovat nelze.“*

Všichni informanti (I1-I9) se považují za aktivního otce. *„Ano. Věnuji aktivitám s dětmi devadesát pět procent mimopracovního času. Primárně jde o sportovně vzdělávací aktivity, rekreační činnosti a různé edukační a motorické hry,“* dodává **I9**. Z našeho pohledu lze aktivním otcovstvím nazvat chování otce, který dětem a rodině věnuje volný čas, který

ochotně pomáhá v domácnosti s běžnou či každodenní péčí o děti. Mezi tyto aktivity řadíme návštěvy lékařů s dětmi, doprovod do předškolních zařízení, přebalování či koupání dětí. Sdílení rolí by mělo být samozřejmostí a tato nejen emocionální podpora může prospět partnerskému či manželskému vztahu.

Otcovství **I1** dává „mi vidět RD z pohledu muže a jak jsem řekl vážít si práce matky, ženy. Co mi bere? (úsměv na tváři) Není tolik volného času na různé aktivity.“ Podle **I5**: „Pozitivní je určitě delší čas strávený otce se synem, větší dohled na jeho výchovu. Negativní je podstatně kratší čas strávený s matkou, tím se částečně omezí její vliv na výchovu dítěte a dítěti se vstěpí ne zcela běžný model rodiny.“ Zazněla také odpověď typu: „Kdybych děti neměl, stejně bych si nějaké pořídil,“ byla odpověď **I2**. „Tím, že jsem se na děti těšil, nemám pocit, že bych o něco přišel,“ dodal **I2**. **I6** sdělil: „Dává smysl pochopení a toleranci dětí, bere volný čas pro sebe.“ **I9** se vyjádřil: „Pocit nadpozemského štěstí, který nelze s ničím srovnat. Bere mi volný čas, který bych dříve věnoval vlastním zálibám a potřebám, ale je důležité zmínit, že je to s přihlédnutím k tomu, co otcovství přináší, zcela zanedbatelná cena. Kromě toho některé záliby lze s otcovskou skloubit, nehledně na fakt, že se i samotné „otcovství“ může stát samostatným a skvělým koníčkem.“

V souvislosti s otcovstvím⁸² **I1** vnímá změny v tom, že „Mám větší přehled, co se se synem děje, jaké potřebuje věci. Větší znalosti ohledně starosti o děti, kdy a jaké očkování, jaká prohlídka.“ Podle **I6**: „Rovněž větší zodpovědnost, absolutní změna životního stylu.“ Od **I9** jsme dostali odpověď: „Podstatně užší a bližší vztah s dětmi, manželkou i nejužší rodinou. Zásadní zvýšení zodpovědnosti, a s tou související zodpovědností chování.“

Rodičovství představuje pro každého člověka velkou zodpovědnost a nese sebou i mnoho omezení. Maříková (1999) označuje jedince, jenž na základě péče, starostí o dítě a aktivnímu přístupu k dítěti na sebe bere zodpovědnost za jeho výchovu a rodičovské dovednosti, schopnosti a postoje považuje za osvojené, tedy získávané v průběhu vykonávání daných aktivit. Rozhodnutí stát se rodičem je ovlivňováno velkým množstvím vnějších i vnitřních faktorů. Mezi vnější faktory ovlivňující rozhodnutí patří vliv kulturních a soci-

⁸² Problematikou aktivního otcovství se zabývá i MPSV, které se pomocí projektů a výzkumných studií pokoušelo přiblížit tuto problematiku občanům ČR. Související sociologický výzkum s názvem „Podoby otcovství“ (2010, online) zkoumal jak postoje otců ke každodenní péči o děti, tak názory a postoje zaměstnavatelů týkající se sladování osobního a pracovního života. Související projekt MPSV "Táto, jak na to?" měl za úkol podpořit otce k větší aktivitě a zapojení do běžných činností týkajících se péče o děti, podávat otcům tipy, rady a informace. Odborným garantem tématu byla Liga otevřených mužů.

álních norem, materiální a ekonomické zabezpečení a fungující partnerský vztah. Mezi vnitřní faktory se řadí biologické potřeby, pud zajišťující zachování rodu a uspokojování vlastních potřeb. (Vágnerová, 2007) Navíc v dnešní době již není rodičovství nutností, jak tomu bývalo dříve, kdy potomek představoval především pracovní sílu, a případně zajišťoval pokračování rodu.

V současnosti je dítě především emocionální investicí, na kterou by ale lidé měli být dostatečně připravení. V tomto se shodujeme s názorem Vágnerové (2007), že člověk by si měl v první řadě uvědomit, že na rozdíl od jiných rolí, je role rodiče nevratná, člověk jím zůstává navždy.

Informanti nasbírali zkušenosti s rodičovstvím a to jim přineslo určité změny. „*Změny jsou k lepšímu. Jsem více v kontaktu se synem a přítelkyně není tak unavená. Je usměvavá a šťastná,*“ zazněla odpověď **I1**. „*Možná se s přáteli nevidám tak často, ale oni mají stejně staré děti. Máme si potom hodně co vyprávět*“ byla odpověď **I2**. Podle **I6**: „*větší zodpovědnost.*“ Oproti tomu **I9** dodává: „*je nutné lépe organizovat čas, je nutné změnit skladbu dne a přizpůsobit ji režimu a potřebám dítěte; úprava vlastních stravovacích návyků; důsledné ustanovení a dodržování rovnoměrných kompetencí partnerů, i kdyby byla snaha založena na dříve možných svobodných vazbách. Dále pak přirozená obměna okruhu přátel; změna ekonomických preferencí a rozvah.*“

Zásah do kariéry, je zřejmě nejvýznamnější oblast, do které rodičovství zasáhne. V dnešní době zejména lidé s vyšším vzděláním poměrně dlouho budují svou kariéru a právě rozvoj kariéry může dítě značně omezovat, či dokonce může kariérní růst úplně zastavit.

Člověk se rozhodnutím stát se rodičem vystavuje nejistotám a skutečnostem, z nich některé nelze ovlivnit. Může tedy jen doufat, že jeho dítě bude zdravé a bude vyrůstat v blahobytu. Samozřejmě existuje i velké množství důvodů, proč se lidé rodiči stávají. Dítě je všeobecně vnímáno jako zdroj pozitivních emocí a jako příležitost k projevení citů. Dále přináší do života rodiče nový rozměr a hodnoty, které jeho život obohacují. Pro většinu lidí rodičovství znamená skrz své dítě rozšířit úděl svého života a přispět tím k pokračování života. Dítě tak může být jednou z hnacích sil základní potřeby člověka – seberealizace (Mareš, 2008).

Někteří otcové navrhli opatření, která by vedla k vyšší angažovanosti otců v péči o rodinu a o domácnost. „*Přikázat zákonem, jinak je člověk nedonutí,*“ řekl **I6**. Další návrh zazněl od **I9**: „*Povinná, byť jen dílčí nebo periodická RD otců.*“ Podle **I1**: „*Opatření nevím.*“

(popijí čaj, menší papuza, zamyšlení). Nenapadá mě teď žádné. To musí chtít hlavně ta osoba. Myslím, že to každý muž nedokáže a to je chyba. Od ženy je to povinnost. Proč?“ **I2, I4, I5, I7, I8** nenavrhli žádné opatření a nic je nenapadlo. „Navrhovat nějaká opatření, aby byli tatínkové více angažovaní, není jednoduché. Pokud tatínka rodičovství naplňuje, dělá ho šťastným, zcela přirozeně se zapojí do všeho dění kolem miminka, dodal **I3**.

V rodině vznikají velmi intenzivní sociální vztahy mezi rodiči a dětmi, chování zaměřené vůči sobě navzájem, ovlivňující jejich jednání, chování, prožívání a hodnotový systém. Tyto vzájemné vazby jsou velmi pevné a mění se během životních etap jednotlivců. Dochází tu k ojedinělým vztahům, kdy nejen rodiče působí na děti, ale i děti významným způsobem obohacují a mění život svých rodičů. V rozhovorech zazněla i rodina, jaký má pro otce význam: **I1**: „Ten největší! Rodina je to nejcennější co člověk má.“ **I2**: „Je to radost, ale i zázemí.“ **I6**: „deset z deseti“. **I9**: „Rodina je pro mne vším. Není nic, co by v reálném světě bylo důležitějšího.“

Životní situaci z pozice otce otcové po skončení RD vnímají pozitivně i negativně. O tom vypovídají následující výpovědi informantů. „Nikdo na nic nebere ohledy a to hlavně státní organizace, kde bych nějakou podporu čekal,“ řekl **I2**. K tomu dále dodal: „Žádné ohledy, ale z pozice zaměstnavatele se asi nedá nic čekat.“ Podle **I4**: „U mě vlastně RD skončila v dubnu 2015, ale vzhledem k mojí situaci mi sociální podpora (sirotčí a vdovecký důchod) umožňuje jakž takž pokrýt základní finanční nároky na bydlení, stravu a školu, školku. Rozhodl jsem se zůstat doma, dávat nejmladšího synka do školky jen na dopoledne, takže vlastně RD u mne v určitém smyslu trvá. Dopoledne si občas něco přivydělám na DPČ a odpoledne mám zase prostor pro děti. Takže nemůžu k této otázce nic moc říct. **I6** to vidí takto: „Pozitiva, no, zvládnuto bez většího průšvihů. Negativa, jak už jsem řekl, opětovná adaptace v práci po 5,5 letech náročná.“ Odpověď **I7** je, že: „více oceňuji roli žen v domácnosti, na RD, v péči o dítě, že toho stíhají tolik, žijí ve stereotypu. No, muži nedokáží ocenit a docenit roli žen na RD.“ Podle **I8**: „Jak jsem již říkal, mohl jsem si více užít čas strávený s Žanetou. A vzhledem k volným kuželkářským sobotám, jsme si mohli na chvíli od sebe odpočinout. Negativa mě žádná nenapadají. Snad jen, asi bylo méně peněz.“ A **I9** se vyjádřil takto: „Jak jsem uvedl dříve, nezaznamenal jsem v souvislosti s ukončením RD žádné změny.“

V odlehčující otázce zazněla odpověď na to, zda otcové znají svátek Den otců. Čtyři informanti z devíti tento svátek neznají. **I1, I2, I7, I8, I9** znají. „Ano, od Němců Vatertag, oni se na ten den vždy strašně opijí, dodal **I2**.

Původně byla aktivním otcovstvím zamýšlena péče o děti ve větším měřítku, než jen o víkendech. Časová a kulturní měřítka nahlíží na otcovství jinak. „*Lidé často podléhají tzv. genderovým stereotypům, tedy zjednodušujícím souhrnným popisům a pravidlům, určeným ženám a mužům*“ (Sedláček, Plesková, 2008, s. 6). Boj za rovné příležitosti žen a mužů se snaží ukázat, že i otcové jsou schopní pečovat o své děti do jednoho roku života a snaží se jim poskytnout zázemí. Aktivním otcovstvím je míněna také situace, kdy muž převezme původní roli pečující matky v rodině a ocitne se na rodičovské dovolené. Přejímá tak veškerou péči o domácnost a rodinu. Matka zase přejímá roli živitele.

8.2.5 Kategorie č. 5: „Výchova miminem udělá z chlapa dobrého tátu“

Kategorie nese název podle výroku jednoho informanta, dle našeho názoru je nejzajímavější. Někteří z informantů se k tomuto tématu opravdu hodně otevřeli, což jsme vůbec neočekávali. Pod tuto kategorii jsme zahrnuli způsob výchovy dítěte, výchovné problémy, výchovné styly, odměny a tresty.

Ukázalo se, že otcové měli velkou podporu ze strany partnerky. I přes občasný tlak a stres, si cenili spokojeného manželství a pochvala od partnerky byla pro ně důležitá.

V knize Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít (Bakalář, 2002) najdeme test otcovské typologie. Autor sděluje, že ač je styl výchovy pokaždé jiný, nedá se říci, že by tento či onen typ výchovy byl špatný. Každé dítě je individuální bytostí a proto i způsob výchovy dítěte otcem je individuální. **I1:** „*Já si myslím, že dobře. Snažím se, aby nebyl rozmazlený, aby se učil, jak se má chovat spravedlivě. A asi přísně.*“ **I2:** „*Po tom, co jsme zůstali sami, se kluci chodili častěji mazlit. Vyžadovali čtení pohádek každý večer. Jezdíme na kolech, na výlety, do aquaparků a tak různě.*“

Oproti tomu **I3:** „*Snažíme se dítě vychovávat bez stresů, hubování nebo dokonce bití. Zcela zásadní je, že dcerka je mimořádně veselá a hodné dítě, zatím se u ní neprojevují záchvaty pláče či nějaké významné vzdorování. Dá se říct, že se při výchově s problémy nesečkáme. Hýčkání, mazlení, pohlazení, se jí dostává mírou vrchovatou, čtení, zpívání a povídání před spaním. Odměny zatím nabízíme pohlazením, obejmutím, krátkou pohádkou v TV. Péče o domácnost je nekonečná, znamená to, že kdyby to dělal pouze jeden rodič, asi by doma pohoda nebyla. Úklid, praní, vaření, nákupy, s tím pomáhám, více se tomu věnuje partnerka. Je mi líto těch, kteří z nějakého důvodu děti mít nemohou, dítě je od narození součástí života, ta z nejpříjemnějších. Literaturu k výchově dětí nepreferuji, pokud*

čtu, tak ze zvědavosti, převládá intuice. Důležité je nebýt dítěti „drábem“, ale být ochráncem, „učitelem“, poznává svět naším prostřednictvím. Dnešní emancipovaná doba nahrává právě tomu, že otcové mohou být a jsou více angažovaní. Otec hraje důležitou roli ve výchově, mohou to být drobnosti, například tatínek pomůže mamince s nějakou malou a jednoduchou domácí prací, dítě to vidí a příště pomůže mamince samo. No, tož co Vám mám ještě povědět? Je to tak, no. Výchova miminem udělá z chlapa dobrého tátu. Komplikace při výchově žádné nejsou a kázeňské přestupky (to zní drsně) malé děti nedělají. I když je dcerka malá, postupně ji učíme „dospěláckým“ pravidlům, ráno a večer čistíme zoubky, před jídlem opláchneme ruce, sprchujeme se před spaním, uklízíme v bytě, dcerka se učí uklízet hračky. Na výchově se podílejí pouze rodiče partnerky, dcerka je u babičky a dědy veselá. Škoda, že jsou tak daleko, na pravidelné návštěvy to není.“

Děti samozřejmě mužský vzor ovlivňuje, sami jsou pak otevřenější, průbojnější a odvážnější. Informanti upozorňují i na přínos ženské výchovy, její větší citlivost, péči a trpělivost, které jsou při výchově velmi potřebné. Tento ženský element by však dětem zpovídaných otců chybět neměl, maminky se jim naopak věnují ve svém volném čase. Výchovné působení obou rodičů tedy zůstává poměrně vyrovnané.

I4: „Na všechny otázky ohledně výchovy a péče o děti po RD je pro mne těžké odpovědět. Protože jsem si mohl dovolit vlastně RD ještě neskončit a dovolil jsem si zůstat víc doma, tak nejsem pod takovým tlakem a stresem, jako ostatní rodiče, kteří se vrátili na plný pracovní úvazek. Protože tlakem a stresem, který je na rodiče (a celkově na všechny lidi) v dnešní společnosti tak obrovsky vyvíjen, jsou pak zdeformované veškeré rodinné vztahy a daleko častěji se musí přistupovat k různým trestům, odměnám atd. jak se ptáte. Samozřejmě, že je nezbytné dětem dávat hranice, ukazovat co je správné a co ne, učit je respektovat nejen prostor ostatních ale také i svůj vlastní, rozvíjet je, dávat jim možnosti k rozvíjení, na pozadí chystat věci tak, aby se jim podařily, ale také občas dovolit aby selhaly, ale vždy jim poskytnout podporu, od které se zase odrazí, tímto se učí, rozvíjí atd. Hlavně jim dávat svoji neomezenou lásku a podporu. Ale toto všechno je možné dávat jen tehdy, když jsem jakž takž srovnaný sám se sebou. Toto je si myslím to nejpodstatnější z pohledu rodiče pro výchovu a péči o dítě a taky to nejpodstatnější, co se v dnešní době docela ignoruje.“ **I5:** „Snažím mu věci vysvětlit, dávat úkoly a dohlížet na jejich správné vykonávání. Při splnění může být pochvala nebo drobná odměna (hračka), slib návštěvy např. ZOO atd.“ **I6:** „Dle nejlepšího vědomí a svědomí, snažit se nic nezanedbat. Na úrovni komuni-

kace aplikujeme Nevýchovu od Katky Králové.“ **I7:** „Snažím se být přísný, ale spravedlivý.“

Každý otec v době narození svého potomka, ale ještě i před tím, přejímá určité otcovské role. Každý přistupuje k otcovství zcela jinak a tudíž i styly výchovy či přístupy jsou rozdílné. **I8:** „Styl výchovy se mění s věkem dítěte. Snažíme se dodržovat, dávat míň dárků, ale víc času. Snažit se řešit vše důležité, vysvětlovat, i pomocí wikipedie či googlu, nehrát si na vševědoucí, hrát deskovky. S přibývajícím věkem času postupně ubývá, ale ještě letos s námi Žaneta jela dobrovolně na tábor pro rodiče s dětmi, organizujeme si sami v rámci ZČHB) i na rodinú dovolenku na Slovensko. Vštěpovat základní společenská pravidla. **I9:** „Preferuji přísnější sparňanský způsob výchovy, při kterém je dítě od útlého věku učeno smyslu pro povinnost a disciplínu. Moderní liberální způsoby výchovy jsme s manželkou zavrhlí jako neefektivní, přinejmenším v prostředí, v němž žijeme, venkov. Snažím se vést ke slušnosti a zvědavosti, neposlušnost, mazlení, hraní, slovní vyznání, tresty nominálně zákaz mobilů, TV, odměny ve formě koupení drobných dárků a manželka se stará více, já se snažím pomáhat.“

Z rozhovorů vyplynulo, že informanti vychovávají své potomky více volně, ve větší pohodě a s nadhledem. Vedou je k větší samostatnosti, přehnaně s nimi neprožívají každou bolestku, orientují je více na aktivní činnosti.

Při výchově dětí se otcové potýkají s různými problémy. **I1:** „Dneska mobil. A tak od mala je to problém. Většina matek, aby měla klid, pustí dětem TV anebo dají na hraní mobil, nastaví jim spoustu písniček a her. Samozřejmě neodsuzují tuto variantu na mobilu. Taky pustím nějakou písničku, ale jen v omezené míře.“ **I2:** „Nemáme výchovné problémy. Kluci přicházejí do puberty, zkoušeli občas zalhat, ale zjistili, že to nemá cenu, že se skutečnosti vyjeví. Takže mluvíme na rovinu.“ **I5:** „Tak hlavně je to neposlušnou a vzdorovitost dětí v určitém věkovém období. Je potřeba být psychicky odolný, aby nedocházelo k nepřiměřenému, hlavně fyzickému, trestání dětí.“ **I6:** „Komunikační, občas zapomínám na to, že dítě to vidí úplně jinak.“ **I7:** „Dětská hluchota, tvrdohlavost. Občas máme s manželkou odlišný názor na daný problém.“

I8: „Jsou to děsní bordeláři. Asi po manželce. Ale podle pravidla, bordel v bytě šťastné dítě, to asi nebude závažný problém. A navíc, když se zavelí, anebo když něco potřebují, umí si krásně uklidit. Trošku závažnější jsou myšlenkové pochody naší mladší dcery, které více než méně nechápeme. Ač se snažíme vychovávat všechny děti stejně, u ní je to oproti sourozencům trochu odlišné a lehce nám musí vypomáhat psycholog.“ **I9:** „Občas

je zejména zpočátku obtížné být při preferovaném způsobu výchovy skutečně důsledným. S tímto problémem se setkáváme především v raném dětství, během tzv. období vzdoru, které je při odmítnutí liberální výchovy delší a poněkud složitější.“

Určité komplikace při výchově dítěte pociťuje **I6**: „*Práce, nutnost shánět finance na chod domácnosti, zhoršující se manželství.* U **I9** jsou to: „*Liberalizace výchovy a určitá osamocenosť v tradičním, autoritativním pojetí výchovných postupů.*“

Od mužů se dnes očekává určitá aktivita vůči rodině. Je známo, že jak ženy, tak i muži vychovávají a hrají si s dětmi rozdílným způsobem. Ale oba typy výchovy jsou pro dítě a jeho růst důležité.

Otcové upevňují svůj vztah s dítětem různými způsoby. Nejčastěji častým fyzickým kontaktem jako hýčkání, mazlení, pohlazení. **I1**: „*Fyzickému kontaktu se snažím co nejvíce vyhnout, ale jsou situace kdy to prostě je na místě. Co si budeme povídat. Na zadek dá každé. Ale většinou se mazlíme a snažím se co nejvíce si hrát.*“ **I2**: „*Do teď si dáváme pusy na dobrou noc, i přesto, že přicházejí do puberty, si občas před spaním zalezeme společně do jedné postele a povídáme si.*“ Odborníci, zejména psychologové, přišli s názorem, že pokud se má mezi otcem a dítětem vytvořit silný citový vztah, musí se otec dítěti věnovat od nejranějšího dětství. V té době se v psychologické literatuře poprvé objevil názor, že také otcové vědí, jak s dítětem mateřsky zacházet (Maříková, 1999).

I5: „*Myslím si, že u mužů je to spíš slovní pochvala nebo pohlazení, hýčkání a mazlení je spíš doménou maminek, ale někdy to jde až do extrému a to asi není úplně vhodné, opičí láska.*“ **I6**: „*Hraním, mazlením, hraní často, mazlení alespoň jednou denně.*“ **I7**: „*Mazlení, hraní si s nimi jejich hry, poslouchám, co mi povídají, rodinné výlety, dělání srandiček.*“ **I8**: „*To bylo, když byly menší. Teď je to spíš objetí (v 90%, když dojdou sami). Občas pochválit, občas koupit něco dobrého.*“ **I9**: „*Každodenně a nepočítaně používáme něžný fyzický kontakt, rovnoměrně já i žena. Primárně však v souvislosti s pozitivním projevem chování dítěti. Samostatnou kapitolou je pak velmi častý fyzický kontakt při každodenních sportovních a herních aktivitách, jimiž trávím převážnou část společného času s dětmi.*“

Psychologické výzkumy dokazují, že instinktivní chování k dítěti není v lidském rodu zakotveno jen v jeho ženské polovině, ale že jsou jím vybaveni i muži. Otcové dokážou být k signálům svých dětí stejně citliví jako matky. Není tedy biologického a psychologického důvodu, proč by nebyli muži schopni se postarat i o velmi malé dítě (Matějček, 1994).

Každý otec upřednostňuje určitý „způsob“ výchovy svých dětí. Uznává určitá pravidla, názory, postoje a hodnoty, podle kterých se řídí a staví na nich i svůj vztah k dětem. Nemusí však vždy reagovat v každé situaci stejně. Výchovné styly se mohou různě prolínat, například podle momentální nálady nebo situace. Většina hlavních znaků, které plynou z výchovy dětí, však poukazuje na jeden určitý styl výchovy, ke kterému se přiklání. Používání výchovných stylů se u jednotlivých otců liší. **I1:** „*Osobně asi bič cukr když zaslouží trest tak ano pokud odměnu ano.*“ **I2:** „*Neznám výchovně styly, řeším vše akutně, nestíhám. Myslím, že jsem od každého něco podle situace, někdy trochu kamoš, někdy přísný, ale mám jejich důvěru.*“ **I5:** „*Spíš jaké nepoužívám – nepoužívám fyzické tresty.*“

Záleží na každém, jaký styl si vybere a bude se podle něho řídit. Někdo může jednat zcela instinktivně, jiný si zase prostuduje literaturu a snaží se zaměřit na styl, který mu pro vývoj dítěte připadá nejvhodnější. Pro klasickou tradiční rodinu je typická převážně výchova autokratická. Současná rodina se zase začíná čím dál tím více přiklánět k výchově liberální. Každý preferuje jiné hodnoty, má jiné vzdělání, společenské postavení či profesy, a proto se liší i představy lidí o správné výchově. V každém případě by se měl ale každý rodič snažit dítě vychovávat tak, aby s ním měl dobrý vztah a aby z něho byl stejně dobrý nebo ještě lepší člověk, než je rodič sám. **I6:** „*Nevýchova, partnerský přístup.*“ **I7:** „*Selský rozum.*“ **I8:** „*Nejsem kovaný v názvech výchovných stylů. Snažíme se řešit závažné potíže vždy ve dvou - domluvit se a pak aplikovat. A hlavně když jeden rodič něco řekne, druhý za ním stojí, takže to bude asi styl dva na jednoho.*“

Domníváme se, že hlavní „složkou“, která by v žádné výchově neměla chybět je láska. Člověk, který je v nejdůležitějších obdobích svého života obklopen láskou, nemůže pak sám vyzářovat nic jiného než lásku. Stačí se rozhlédnout okolo sebe a hned je možné zjistit, že láska v dnešní době mezi lidmi chybí, anebo ji nedokážou k sobě vyzářovat příliš dlouho. Mnohdy stačí malý problém a láska mizí. Tak proč ji nedávat tam, kde to vždy bylo a pořád je, naprosto přirozené. **I9:** „*Dominantně autoritativní tzv. spartánský výchovný styl. Dětem je při něm vštěpován smysl pro disciplínu, pravidelný denní režim, nutnost reflektovat bezvýhradně pokyny dospělých apod. a povinnosti. Plnění kladených nároků je bonifikováno, oblíbené činnosti, hra, oblíbený pokrm nebo sladkost. Jejich neplnění je konfrontováno s vynucením opakováním úkolu neb sankcionováno trestem.*“

Problematikou způsobů výchovy v rodině se u nás podrobně zabýval Čáp (2007) se svými spolupracovníky a ti společně, v devadesátých letech, došli k analyticko-syntetickému

modelu, který je také nazýván jako model devíti polí. O způsobu výchovy v rodině uvažují prostřednictvím základních dimenzí (emoční vztah, výchovné řízení), které jsou syceny vždy dvěma komponentami. Dimenzi emočního vztahu a dimenzi řízení ve výchově v rodině model chápe jako „dvě dvojice protikladných komponent výchovy, tedy čtyř komponent výchovy a jejich kombinací, které se vzájemně kombinují v různých kvantitativních stupních i kvalitativně odlišných formách.“ (Čáp a Mareš, 2007, s. 306)

Kázeňské přestupky v rodině řeší převážná většina informantů společně, tedy oba rodiče. Pouze u **I2** je to výhradně otec. Otcové ve výchově svých dětí používají i tresty. **I1:** „*Tak pokud to už jinak nejde, tak postavím do kouta a vrchol je pleskanec po zadku, jen v krajních situacích.*“ **I2:** „*Když byli menší, a zkusili zalhat, dostali plácnutí po puse.*“ **I5:** „*Zákazy, např. zákaz sledování oblíbeného televizního pořadu nebo filmu.*“ **I6:** „*Snažím se tresty nepoužívat, dle moderní literatury prý nefungují. Max posílat do pokoje, ať se zklidní.*“ **I7:** „*Občas přes zadek, pokud nepomůže slovní domluva a omezení pohádek, když je to nutné. Děti vědí o svých povinnostech a v případě, že nejsou splněny, nemůžou očekávat, že půjdou s kamarády ven, důslednost rodičů na dodržení sedmdesát až osmdesát procent. V případě vážnějšího prohřešku následuje pohovor a dotaz na dítě jak by řešilo situaci. Nevím, jestli očekáváme nějakou racionální odpověď, ale snad tím dáváme najevo, že to také nemáme lehké. Bohužel, ne všechny situace řešíme s klidnou hlavou a normální hladinou hlasu.*“ **I9:** „*Odporování oblíbené činnosti nebo hry. Fyzickým trestem v případě vážného porušení pravidel, lehkým úderem otevřenou dlaní přes hýžděové partie, nejde o efekt vytvoření bolesti, ale o projev fyzické převahy a nadřazenosti. Co se četnosti týče, pak cca dvakrát až třikrát denně, v některých dnech však třeba také vůbec.*“

Ve výchově dětí otcové uplatňují také i odměny. **I1:** „*Pochvala, pohlazení. Vždy, když si zaslouží.*“ **I2:** „*Když se klukům daří, dostanou pochvalu, někdy koupím čokoládu nebo sladkost, nějaký zákusek. Jindy mají slíbený výlet. Pochvalu dostanou skoro každý den, sladkosti jednou za měsíc, Výlet podle počasí a nálady, ale ty jsou častější na jaře a létě, to klidně každý týden.*“ **I5:** „*Záleží na věku, u mladšího syna sladkosti nebo hračky, u staršího i finanční odměny.*“ **I6:** „*Odměna pochvalou, uznáním, občas sladkost, hračka.*“ **I7:** „*Pochvala, často, když udělají něco dobře, něco se jim povede, jsou hodní, zruční atd. Sladkost, občas, podle situace. Občas pochválit, občas koupit něco dobrého. U dvou mladších občas zahrát si na počítači.*“

S velkým nadšením informanti dlouze vyprávěli a popisovali jejich vztah k dětem. Výstižně to dokazují jednoduché odpovědi informantů, jako **I1:** „*Já si myslím, krásný*

kamarádský, upřímné.“ **I2**: „Jsme parta. Držíme při sobě. Těšíme se na sebe.“ **I6**: „Snažím se být partnerský.“ **I9**: „Nelze je milovat víc.“

Otcové zastávají různých názorů na výchovu vůči svým dětem, které uplatňují. Podle **I1**: „Je účinná a spravedlivá. Ví, že když něco provede, přijde potrestání. A že když bude zase obráceně, něco udělá dobře, tak že bude pochválen.“ Oproti tomu vyjádření **I2** zní: „Nevím, to by měl zhodnotit někdo jiný.“ Zato **I6** dodává: „Mnohem složitější a náročnější, než jaký uplatňovala starší generace, jejich policejní, autoritářský. Doufám, že bude mít pozitivní výstup z dlouhodobějšího hlediska.“

Informanti vypovídali o tom, zda se jejich názor na výchovu liší od názoru jejich partnerky či manželky. Podle **I1**: „Máme stejný pohled, byla vychovávána taky tak. Vyhovuje nám tento způsob výchovy. Ví, že se to neslučuje s posledním trendem pedagogiky ale, když vidím, co vychovávají tak zvaní pedagogové, tak mám strach, co bude, až vyrostou.“ **I2**: „Když manželka žila, dost jsme se shodli. Respektoval jsem její názor, přece jen byla s dětmi více.“ Jiná názor má **I6**: „Spíše ne. Oba jsme začali na nevhodně, ona teď již lehce ustupuje od tohoto principu a začíná používat autoritativní přístup.“

Převážná většina informantů se snaží své děti vychovávat intuitivně. Najdou se však i tací, kteří vychovávají podle načtené literatury. **I1**: „Podle intuice a podle svého uvážení. Podle literatury bych dítě nikdy nevychoval. Co by z něho bylo? Ti, co to píšou, asi nikdy děti nevychovali. Jinak by nikdy takové kraviny, co tam píšou, nemohli napsat.“ **I2**: „Trochu podle intuice, ale i si přečtu. Nechám si poradit.“ **I6**: „Oboje, Kurz nevhodná i rovněž literatura.“ **I9**: „Vychovávám z teoretických základů, ale spíše intuitivně.“

A jelikož otec reaguje na dítě jiným způsobem než matka, přináší tím dítěti nové zkušenosti a rozvíjí jeho dovednosti. Aby se vztah dítěte s otcem mohl rozvíjet, je důležité, aby otec navazoval na zkušenosti, které má dítě s matkou (Vágnerová, 2000)

Při výchově dítětem je pro **I1** nejdůležitější: „Aby byl z něho poctivý člověk.“ Naopak pro **I2** je nejdůležitější: „Pohoda, jistota, bezpečí, které mu rodič zajistí.“ Pro **I6** je to: „Spokojenost dítěte, jeho rozvoj.“ A pro **I9**: „lásky, disciplína a dodržování pravidel.“

Důležitým a základním předpokladem úspěšného výchovného procesu je atmosféra upřímného partnerského vztahu, ve kterém je možno se otevřít a sdělovat své pocity a prožitky. Výchova je základem pro utváření předpokladů zdárného vývoje, který se projeví nejen v současnosti, ale především pak v budoucnosti. Při výchovném procesu je nutné vycházet z událostí, které se odehrály v minulosti a které mohou posloužit pro bezproblémovou

a klidnou současnost a bezesporu budou důležitým zdrojem informací a zkušeností do budoucnosti.

Čtyři informanti z devíti se domnívají, že se v poslední době zvyšuje angažovanost otců při výchově a soudí podle **I6**: „*Ano, setkávám v současnosti více mužů, kteří se více zapojují do výchovy. Nebylo skoro aplikováno dle vyjádření generace mých rodičů, ročník narození 1951-1952.*“ Pět informantů z devíti si myslí, že ne. Podle **I1**: „*Bojí se zodpovědnosti a myslím si, že by na to polovina chlapáků neměla. Nedokáží se vzdát hospody, piva, kamarádů a myslí si, že od toho je žena.*“

Pět informantů z devíti si myslí, že první roky dítěte strávené převážně s nimi, jako otcem, nemají na dítě nějaký speciální vliv. Podle **I6**: „*Myslím, že ne, nedokáží posoudit.*“

Čtyři informanti jsou jiného názoru, a myslí si, že první roky dítěte strávené převážně s otcem, mají na dítě nějaký speciální vliv. Podle **I1**: „*Tak to nevím. (ticho) Myslím si, že ano. Je tam přece jen ten mužský element. Vidí, že ostatní chodí s maminkama a on chodí s tatínkem. Taky se tím chlubí, že on je tam s tátou a ne s mámou. Myslím si, že bude více otrkaný jak od maminky, že když upadne tak hned neběžíme k doktorovi, že máme odřené kolena.*“ **I9**: „*Pokud k ní dochází, pak bych jako důvod viděl postupné zženšťování mužské populace a s ní související, dále tím pádem evolučně vynucenou emancipaci žen, přebírání mužských rolí, což vede logiky k tomu, že muž přebírají uvolněná místa role žen. Osobně jsem však zvýšenou angažovanost otců nezaznamenal.*“

Naprostá shoda panovala u všech devíti informantů v tom, že se radí o výchově dětí se svojí manželkou či partnerkou. **I1**: „*Samozřejmě že ano jsme přece rodiče!*“ Všichni informanti se mohli spolehnout na významnou pomoc partnerky při výchově a péči o dítě a domácnost. Rodiče si tudíž rodinné povinnosti dělí mezi sebe, přičemž pracující matky se snaží ve značné míře otcům pomáhat.

V péči o dítě se partneři snaží pečovat o dítě ve stejné míře, ale z rozhovoru od **I1** vyplynulo: „*Snažíme se, aby to bylo společně, ale samozřejmě já jsem s ním většinu času, takže tak.*“ A k tomu **I6** dodává: „*Při mé RD více já, nyní již více manželka.*“ Informantům záleží na tom, aby ze svých dětí vychovali správné osoby, to doplňuje výrok **I1**: „*Poctivosti, spravedlnosti, to je přece jasná věc.*“ Podobně **I2**: „*Odpovědnost, samostatnost, ale i se nebát.*“ Podle **I6**: „*Zodpovědnosti, samostatnosti, racionálnímu uvažování, orientaci v tomto složitém světě.*“ Informanti se nám také otevřeli v tom, že se ke svému dítěti chovají po vzoru svého otce. Tak je tomu u **I2** a **I1**: „*Ano, snažím se. Byl*

jsem vychován taky stejným způsobem a myslím si, že to bylo správné a dobré. (ehm) I partnerka byla taky tak, takže máme shodu ve výchově svého potomka.“ I6 byl opakem, ten po vzoru svého otce děti nevychovává.

Podle výpovědí informantů, ve výchově dítěte hraje otec důležitou roli. Soudí tak **I1**: *„Tak určitě. Jak role matky, tak role otce je důležitá. Otec je ten, který má rodinu chránit a rodina se na něho ve všem spolehnout. Dokáže se zastat partnerky zastoupit ji. Soudím podle sebe. Je k výchově potřeba obou rodičů partnerů. Otec by měl být ochránce rodiny, umět se o ni postarat, uvařit, prát, vychovávat děti.“* Podobný názor můžeme zaznamenat u **I2**: *„Matka je podle mě opečovávatelka a taková ta osoba, která dává dítěti jistotu, otec ukazuje okolní svět, poznání nových věcí, pocit bezpečí a stability.“* Podle **I6**: *„Ano, opora, partner, vzor.“*

S výchovou se začíná již od narození dítěte a je považována za nejpodstatnější podmínku vývoje. Vychovatel na osobnost jedince působí svým chováním, názory, aktivitami, komunikací a hodnotami, které uznává. Nemalý podíl na výchově, má také prostředí, které dítě obklopuje, a ve kterém vyrůstá. (Laca, 2013)

I9 se k důležitosti roli otce vyjadřuje: *„Mimořádnou důležitou rolí otce je nezastupitelná kromě pocitu bezpečí role ochranná a ekonomického zajištění, role ekonomická. Vidím jako nejdůležitější roli rodinnou, tu funkční, kdy otec působí jako symbol a záštita řádu a pravidel. Soudím dle vlastních zkušeností a pocitů z dětství.“*

Šmolka (2009) zdůrazňuje, že pomoc dalších osob při péči o dítě je důležitá, jelikož partnerskému vztahu jenom prospěje, pokud si mohou rodiče dopřát i v této životní fázi nějaké společné prožitky mimo stěny domova, např. kino, divadlo či setkání s přáteli.

Otcům v péči o dítě a domácnost zřídka pomáhaly i další osoby, přičemž nejčastěji šlo o prarodiče dítěte. Ukázalo se, že role prarodičů při výchově dítěte není až tak zásadní. U **I1**: *„Už žádnou. Nežijí.“* **I2**: *„Když musím odjet na služební cestu, tak pohlídají. O prázdninách jezdí třeba na týden za babičkou a dědou. Někdy třeba na den.“* U některých informantů působil i další významný faktor, a sice změna v postavení prarodičů na pracovním trhu.

Se vzrůstajícím věkem vnoučat přibývá prarodičů, kteří ukončují svoji aktivní pracovní fázi života a odcházejí do důchodu, čímž zároveň začnou mít více času na péči o vnoučata. **I6**: *„Skoro žádnou, byli z výchovy zcela vyjmuti kvůli rozdílným pohledům na výchovu dítěte a z toho vznikajícím hádkám.“* Výpomoc ze strany prarodičů dítěte byla poměrně častá

u **I9**. Nejčastěji se jednalo o pomoc dědečka dítěte při jeho hlídání, méně často také při vykonávání domácích prací, zejména vaření, praní a žehlení. **I9**: „*Z mé strany se péče účastní zejména dědeček, ze strany manželky, zejména babička. Jejich zapojení je plnohodnotné zástupné, je-li třeba.*“

Mezigenerační solidarita v podobě pomoci prarodičů se tak ukazuje být jedním z významných možných řešení, které napomáhají otcům vypořádat se s časovými potřebami péče o dítě a domácnost. Pokud bydlí prarodiče v blízké vzdálenosti od rodičů dítěte a jsou-li navíc již v důchodu, jejich pomoc je často poměrně významná. Většina prarodičů však dnes ještě sama pracuje nebo je jinak aktivní, čímž jsou omezeny jejich možnosti pomáhat svým dětem s domácí péčí o vnoučata. Kromě manželky vypomáhá v péči o dítě u **I3** „*Výjimečně babičky.*“

Švejcar a Frühauf (2003) sdělují, že babička bývala vždy důležitým členem rodiny a účastnila se výchovy dětí. Forma pomoci spočívala především v hlídání dětí v době, kdy si rodiče potřebovali zařídit záležitosti, při kterých by jim dítě bylo na obtíž. Nejčastěji se jednalo o návštěvu institucí státní správy, případně vykonávání studijních či pracovních povinností, méně často si rodiče prostě chtěli odpočinout, například při návštěvě kulturního programu (kino, divadlo) či ve společnosti blízkých či známých. Prarodiče se tak snažili podpořit rodinu v době, kdy žena byla zaneprázdňena pracovním vytížením v zaměstnání, a otec nezvládal vykonávání domácích činností. Zatímco s hlídáním příležitostně pomáhali oba prarodiče, i když s převahou dědečků, s domácími pracemi častěji otcům pomáhaly babičky. Marksová-Tominová (2009) uvádí, že je dobré mít na paměti, že pomoc ze strany prarodičů není povinností, ale spíše projevem jejich dobré vůle. V případě partnera však jde o jinou situaci, stejně jako žena i on je rodičem, má tedy vůči svým dětem tytéž povinnosti.

8.2.6 Kategorie č. 6: „Snažíme se o to, aby to byl příběh pozitivní změny“

Tato kategorie v sobě zahrnuje partnerský vztah, jejich změny v partnerském soužití po skončení rodičovské dovolené a péči o domácnost.

Společné soužití partnerů a dětí v rodině je důležitým momentem výchovy, který buduje jejich normu chování v dalším životě. Stejně tak i vzájemný partnerský respekt a cit je důležitým momentem ve výchově dětí.

Partnerské soužití po skončení RD II hodnotí tak, že „*zatím je vše na pohodu.*“ **I3** prvně trochu váhá, přemýšlí, „*protože mohu sdělit subjektivní pocity, tedy jak se cítím ve vztahu*

a není tu protiváha pocitů partnerky. Dcerka je takové pojítko, které vyžaduje lásku, pozornost a dobře vnímá, jak se rodiče k sobě chovají, že se pohladí, dají si pusy, smějí se na sebe, obejmou se, říkají nahlas, že se mají rádi. V takových chvílích dcerka přiběhne a zcela přirozeně chce pusy, obejmout. Jsou to drobnosti, ale právě ty tvoří pohodu ve vztahu.“ **I6** se zamýšlí a po chvíli odmlčení sdělí: „Značné ztížení partnerství už v začátku RD.“ **I9** hovoří uvolněně: „lepší, krásnější a naplněné porozuměním a harmonií než kdy dříve.“ Oproti tomu **I4**: „Dobře jsem spokojen.“ A **I7** dodává: „Realisticky, tak jak je.“

O tom, jestli bylo partnerce někdy líto, že přece jen s dítětem nezůstala doma ona sama, vypovídá **I6**: „Ano, a dávala to najevo špatným vztahem k otci.“ Podle **I1**: „Myslím si, že ano, ale vynahrazuje si to po příchodu ze zaměstnání.“ **I2**: „Kdyby žila, asi by si chtěla užít ještě jednu mateřskou.“ **I9**: „Manželka si užívá RD s druhým dítětem.“ Z výpovědí informantů vyplynulo, že matky trápilo i to, že „si dítě neužily“ a nemohly s ním trávit více času. V tomto případě se jednalo především o vlastní vnitřní pocity informantů. „S postupem času si žena uvědomí, jak důležité je období, kdy mohla strávit se svým dítětem. Jak velmi cenný čas to byl, který se nedá ničím nahradit,“ sděluje **I7**.

Spokojenost v partnerském vztahu vyjadřuje **I1** slovy: „vážím si své partnerky mnohem víc a ona si váží mnohem více mě.“ **I9** pociťuje harmonii v manželství, „myslím, že je dobré, že jsme se rozhodli k založení rodiny až v pozdějším, zralém věku. Rodičovství není věcí, kterou bychom, domnívám se, dokázali takto plně ocenit v době rané dospělosti a ani náš přístup by nebyl tak zodpovědný.“

Láskou v rodině se zabývá Prekopová (2009), která uvádí, že právě láska je pro fungování rodiny velmi důležitá. A to nejenom láska mezi rodiči a dětmi, ale i mezi rodiči navzájem, protože to jak se k sobě rodiče chovají, přenáší i na své děti. Zdůrazňuje, že je důležité, aby si všichni členové rodiny dokázali odpouštět a přijímali se takoví, jací jsou i se všemi chybami. Je logické, že během života dochází mezi rodinnými příslušníky k různým konfliktům a nedorozuměním, protože každý člověk je jiný a může mít tedy jiné názory, postoje či hodnoty než ostatní. Důležité však je, umět konflikty řešit, vzájemně se chápat nebo nalézt kompromis, namísto nesmyslných hádek, či útěku. V případě hádky, Prekopová (2009) doporučuje tzv. „pevné oběti“, které používá i pro práci s dětmi. Spočívá v tom, že když člověk ucítí zlost či vztek a nejraději by například na partnera začal křičet, měli by se namísto toho navzájem podržet v náručí. A to tak dlouho, dokud se nevyplaví všechna nahromaděná bolest a zlost a nenahradí ji láska, která mezi těmito lidmi panuje.

U všech informantů nastaly různé změny po skončení RD v jejich partnerských životech.

I1: „No, v partnerském životě? No, ehm, (smích). Jak to myslíte jako? Jako že máme oba větší chuť na sex. (smích). No, možná, asi tady, změna.“ **I2:** „Ano, tchán a tchýně mě nenávidí a já jich.“ **I9:** „Nezaregistroval jsem žádné změny.“

Výměna rolí jistým způsobem ovlivnila partnerské životy, a to u **I1:** „Ano změnil. Jak jsem uvedl. Více si vážím žen, matek na MD. Nevím, jak to někdo může nazývat dovolená!“ A dále k tomu **I1** dodává: „Přítelkyně tuto změnu sama navrhla, já pracuju z domova a ona, ona má pěkný příjem tak byla volba jasná.“ **I3:** „Myslím, že říkat, že ne by byla blbost a nikdo by tomu nevěřil. Ano že změnila. Přítelkyně je spokojenější, odpočatější má větší zájem o sex.“ **I6:** „Ano, dalo mi to možnost pochopit náročnost této role.“ **I9:** „Ano, začal jsem ženy daleko více respektovat a vážit si jich víc, než kdykoli předtím. Jiné změny jsem nezaznamenal, v žádné oblasti.“

Rodině je dnes věnováno mnoho pozornosti, zejména proměnám, kterými v průběhu historie prochází, hledajíc ukotvení v současnosti. I když rodina prošla během historického vývoje mnoha peripetemi a musela se potýkat s mnoha problémy, zůstává i v 21. století nezastupitelnou a nepostradatelnou institucí v životě jedince.

Subkategorie: Péče o domácnost

Informanti se téměř jednotně shodli na pracovních i domácích povinnostech, tedy péči o domácnost, což se projevilo ve vzniklé kategorii. Otcové pomáhají v rámci možností jak s úklidem, tak s péčí o děti. Péče o domácnost a rodinu je rozdělena různě, „Co je potřeba a kdo je doma. Ale většinu obstarávám já, když jsem doma, samozřejmě,“ sděluje **I1**. **I2:** „Když byli kluci malí, starali jsme se s manželkou podle možností a sil. Jeden umyl nádobí, druhý ho otřel a uklidil. Jeden vysál, druhý vytřel. Jeden děti vykoupal a druhý převlékl a uložil... Potom jsem se o vše staral několik let sám. Poslední dva až tři roky postupně kluky zapojuji. Už je jejich pomoc znát.“ **I5:** „Podle možností, které každý z nás má. Pokud je manželka doma, tak vykonává běžné ženské práce ona a já jí pomáhám, když není doma, tak se snažím všechno dělat sám.“ **I6:** „Otec i matka dělají oba vše.“ Otcové pečující o děti mají tu výhodu, že v převážné většině případů se matka v čase, který nevěnuje zaměstnání, výrazně zapojuje do péče o dítě a domácnost.

Otcové tak mají čas, věnovat se svým koníčkům či pracovním povinnostem. **I7:** „Většinu domácích prací obstarává manželka, ale ve všem pomůžu a i sám občas vyvinu nějakou aktivitu, abych manželku potěšil. S dětmi pomáhám a věnuji se dětem po příchodu z práce,

*aby si mohla aspoň chvíli manželka od dětí odpočinout Fifty - fifty. Akorát manželka neze-
dničí a netahá těžká břemena, a já nešlapu pedál u Singeru. S většinou domácích pracov-
ních aktivit už nám pomáhají děti, ne vždy dobrovolně, ale i my se taky musíme občas hod-
ně přemáhat.“*

Do péče o domácnost se informanti zapojují téměř stejnou měrou. Obecně se otcové sho-
dují v tom, že rozvržení rolí v rodině je na dohodě mezi partnery. **I9:** *„Formou krátkodo-
bého plánování ve sdíleném kalendáři, s vyznačením rámových dlouhodobě plánovaných
událostí. Krátkodobé plány jsou v horizontu týdně až měsíce, každý den večer dochází
k přesnému rozdělení úkolů a kompetencí pro další den.“* Vyšší podíl práce v domácnosti
je ze strany otců většinou nutný a partneři se tak snaží si práci mezi sebe vzájemně rozdě-
lit. **I1:** *„Společně. Samozřejmě rozhodujeme o věcech společně. Tak by to mělo být přece.“*
I2: *„Já vše. A kluci pomáhají. Už začali s úklidem, zarovnat, vyrovnat nádobí, uklidit
po sobě, vysát, starají se o našeho pejska.“* **I6:** *„Všichni dělají vše.“*

S ukončením pobytu otce na rodičovské dovolené, přichází ještě jedna podstatná změna.
Zatímco matka tradičně přebírá starost nejen o dítě, ale i o domácnost, muži většinou
chápu svoji novou roli zejména v roli živitele rodiny a ve vztahu k dítěti. Odmítají
přijmout svoji úplnou zodpovědnost za celou domácnost. Starají se o děti, ale důsledně si
hlídají, aby se o domácí práce dělili půl na půl s jejich partnerkou. Mohli bychom tedy říci,
že muži mohou situaci opět lépe zařídit, avšak zároveň můžeme konstatovat,
že v rodinném modelu, kde pečuje muž a žena vydělává, dochází k mnohem
spravedlivějšímu rozdělení domácích prací. Domácnost už není povinností toho, kdo se
stará o dítě, ale zodpovídají za ni oba dva.

V rodinách jsou stanovena nějaká pravidla, která musí dodržovat všichni členové rodiny
bez rozdílu, a tím je podle **I1:** *„Ano, mluvit pravdu.“* Podle **I9:** *„Ano, zejména v oblasti
úklidu, dodržování denního režimu stravování koupání, ukládání ke spánku, multimediální
zábav. Krátce, nelze od všeho vyžadovat doporučování pravidel, která rodiče sami
porušují.“*

Z výše uvedených výpovědí informantů je zřejmé, že způsob, jakým si rodiče dělí mezi
sebe povinnosti péče o děti a domácnost se poměrně značně liší. Z hlediska harmonizace
rodinných a pracovních povinností není příliš důležité přesně vymezit činnosti, které
v jednotlivých rodinách dělá muž a které dělá žena, důležitější je skutečnost, že se oba
rodiče o rodinné povinnosti dělí. Je velmi důležité, když mohou rodiče zastat různé domácí

povinnosti a sdílet péči o děti a domácnost. Pokud si na to zvyknou v době, kdy je jeden z nich na rodičovské dovolené, je pravděpodobné, že si tuto zkušenost alespoň do jisté míry udrží a budou ji využívat i v době, kdy budou děti starší a zaměstnání budou oba rodiče.

8.2.7 Kategorie č. 7: „Stát se nemá pléct do rodin“

Tato kategorie je podle nás snad nejobsáhlejší, protože obsahuje odpovědi na zásadní dílčí otázku výzkumu, jak otcové reflektují a hodnotí rodinnou finanční situaci a pomoc od státu po skončení rodičovské dovolené. Pomocí této kategorie bylo zjišťováno, jak informanti nahlíží na finanční pomoc ze strany státu, jak vnímají svou rodinnou finanční situaci, jejich návrhy na zlepšení a opatření. Informanti hovoří o možnostech využívání dávek státní sociální podpory a názoru na otcovskou dovolenou.

Finanční pomoc ze strany státu je informanty vnímána negativně. **I1:** „Špatně to je hnus jak se stát stará o rodiny.“ **I2:** „Žádná není.“ **I3:** „Finanční pomoc ze strany státu je pouze v malé míře podpůrná. Víceméně stát spoléhá na to, že jeden z rodičů pracuje a udržuje příjem rodiny. Možná by nebylo od věci, kdyby stát více dotoval školky, i ty soukromé. Hlavní příjem do rodiny po RD v současnosti je z mé podnikatelské činnosti. Podporu státu využíváme formou slev na dani a ty jsou dostačující. Otcovská dovolená je přínosem, se schválením souhlasím, u narozeného miminka tak z počátku mohou být oba rodiče. Zvýšení přídatku na dítě je v pořádku, jen doufám, že jej využívají rodiny, kde je zvýšení zlepšením tíživé finanční situace.“ **I8:** „Vzhledem k tomu, že jsem systém dávek až na malé výjimky nevyužíval, nemám přehled. Ze strany státu považuji za přínos příspěvek na rodičovské. Prozatím jsou otcové na RD výjimečným úkazem. Nevyužíváme sociální služby či jiné nabídky nebo aktivity zaměřené na podporu rodiny ani dostupné zdroje a nástroje z rodinné politiky pro rodiny. Nemohu posoudit, zda je podpora státu dostatečná, dostává se jí myslím všem, a ne vždy jsou na podpoře rodiny, které to opravdu potřebují. Rodinnou situaci by určitě zlepšilo vlastní bydlení, žijeme v pronájmu.“

Rodičovský příspěvek rozhodně nenahradil plat otců. Otcové si při péči o dítě poměrně často v pěti případech, přivydělávali. Toto zjištění ukazuje, že muži častěji než ženy při rodičovské dovolené zároveň pracují. **I4:** „Zase si dovolím společnou odpověď: je velice dobře, že stát podporuje obecně mateřskou dovolenou a rodičovským příspěvkem péči a výchovu dítěte po narození. Je opravdu potřeba, aby aspoň jeden z rodičů měl možnost celodenní péče o dítě. A tři roky věku dítěte je minimální hranice. Výši příspěvku RD neu-

mím posoudit – je těžké toto stanovit. Jen můj názor, pro rodiče, kteří opravdu chtějí žít rodinný život, mít a vychovávat děti, aby z nich vyrostli lidé v opravdovém smyslu občanství, by ale bylo možné udělat více. Chybí mi nějaká podpora v tom, aby se aspoň jeden z rodičů mohl po RD tři až čtyři roky) vrátit do práce jen na částečný pracovní úvazek, a to aspoň do školního věku dítěte, ideálně tak do dokončení 1 stupně základní školní docházky. Podpora ze strany státu ve smyslu jednak finančním, aby celková finanční situace rodiny byla únosná i v případě, částečného (částečných) pracovních úvazků a také aby zaměstnavatelé měli zájem zaměstnat člověka po RD i jen na částečný pracovní úvazek. Ale toto je asi hodně utopie. Podle toho, jak stát funguje, toto není vůbec možné. Ale je to škoda, protože děti jsou opravdu naše budoucnost. A podle toho, jaké děti budou, bude vypadat i budoucí svět. Pokud do nich od malička sypeme strach, násilí, stres, tlak, důležitost materiálního zabezpečení, jak asi může vypadat budoucnost?“

Podobně se vyjadřuje i **I5**: „Státní příspěvky v rodičovství nejsou zanedbatelné, naproti tomu při dnešních cenách by mohly být vyšší.“ **I6**: „Spíše slabou.“ **I7**: „Asi by každá rodina ocenila i větší finanční pomoc, protože fixní náklady na bydlení a žití jsou vysoké, ale samozřejmě zase možnost být s dětmi doma tři roky je pro maminky (tatínky) příjemnější a mohou si děti více užít.“ **I9**: „Označení pomoci jako příspěvek je zcela výstižné. Asi si dost dobře neumím představit, že by měl z finanční pomoci státu vystačit, pokud bych neměl pečovat o dítě a byl by to můj jediný zdroj příjmu.“

Subkategorie: Návrhy na zlepšení

Pro zlepšení situace otců po RD, resp. rodičů by stát podle výpovědí informantů mohl udělat řadu věcí, jako např. návrh **I1**: „Začít se věnovat rodinám s dětma.“ **I2**: „Větší úlevy na dani, dnes je to zanedbatelné.“ **I5**: „To je těžká otázka. V dnešní době je na každém zaměstnavateli, jestli zaměstná rodiče po RD. Někdy totiž hrozí časté absence rodiče s malým dítětem a v některých zaměstnáních je to problém i pro zaměstnavatele.“ Informant **7** se vyjádřil takto: *Nevím, byl jsem na RD krátce a nemám pocit, že by stát mohl nějak výrazně pomoci otcům po RD, ale pro ženy (rodiče po delší RD) bývá náročné najít vhodnou práci (pokud se nevrací do původního zaměstnání) a tak v tomto směru by mohl stát více podpořit rodiče po RD.“ **I9**: „snad společné organizace a podpora společenských akcí pro rodiče s dětmi, popř. pro organizace či zájmová sdružení, která se tímto druhem aktivit zabývají. Zvýšení finančních příspěvků jako ideální nevidím, pro aktivní rodiče je jejich vyřízení spojeno s natolik nepříjemnou administrativou, že čas, který by bylo společně s nemalým úsilím nutné vynaložit, raději stráví přímo s dětmi a peníze oželí.*

Príspevky by tak pravděpodobně byly jen z větší míry opět jen zneužívány.“

Jaké konkrétní opatření by mohlo zlepšit celkovou rodinnou situaci, vypovídá **I6:** „*Umět se naklonovat, ať člověk může zároveň pracovat, zároveň být s dětmi.*“ **I1:** „*Tak to nedokážu. Jsem spokojen, tak jak to máme, máme vše, co potřebujeme.*“ **I2:** „*Aby se respektovali rodiče, jako hlavní osoby, které jsou za děti zodpovědné.*“ **I9:** „*státní podpora akcí pro rodiče s dětmi.*“

Finanční zabezpečení po RD řeší informanti pravidelným příjmem ze zaměstnání. **I1:** „*tak já pracuji z domu a žena pracuje přes den.*“ **I2:** „*Musel jsem prodat dům, abych zaplatil všechny dluhy.*“ **I5:** „*Hlavním zdrojem příjmů je plat manželky, něco pomohli finančně i rodiče.*“ **I6:** „*Větší finanční podpora.*“ **I6:** „*Oba rodiče chodí do zaměstnání.*“ **I7:** „*Po RD se finanční situace vylepší, s manželkou nemáme až tak odlišný příjem a především máme společné finance (jeden účet) a neřešíme moje, tvoje.*“ **I9:** „*Nyní je na RD, s dalším dítětem manželka, příjem zajišťuji já.*“

Subkategorie: Dávky

Rodiny využívají různých podpor státu. Mezi nejběžnější patří: **I1:** „*Jakou? Žádná není.*“ **I2:** „*slevu na dítě.*“ **I5:** „*Dostáváme příspěvek na bydlení.*“ **I6:** „*V současnosti ne, pouze předtím mateřská a rodičovská.*“ **I7:** „*Daně, uplatňování dětí.*“ **I9:** „*Běžný příspěvek v rodičovství na jedno dítě, příspěvek v rodičovství na syna zanikl narozením dcery, drze jsme si dovolili pořídit si druhé dítě příliš brzy. Na zajištění potřeb pečujícího rodiče a dítěte to nestačí, konečně je to příspěvek.*“ Dávky, poskytované státem nejsou pro rodiny dostačující. **I1:** „*Nemáme žádné dávky a určitě nejsou dostačující.*“ **I2:** „*nejsou.*“ **I5:** „*Vzhledem k relativně dobrému platu manželky ano.*“ **I7:** „*Daň je příjemná finanční částka navíc, uplatňujeme ročně.*“ **I3:** „*Směšnééé.*“ **I4:** „*Spiše nedostatečný pro standardní rodiny.*“ **I9:** „*Myslím si, že jde o neefektivní systém, prováděný krajně neefektivním způsobem.*“ Podpora rodin státem podle informantů je rovněž nedostatečná. **I2:** „*Vhodnější bude, když se stát do ničeho plést nebude.*“ Podle **I9:** „*Připadá mi, že pokud člověk není ukřičený Rom, ohánějící se hrozbami rasově diskriminačních stížností, je nereálné získat dostatečnou státní podporu.*“

Subkategorie: Otcovská dovolená

Otcovství se dostává do popředí a tak můžeme pozorovat i podporu ze strany státu. Ministerstvo práce a sociálních věcí zavedlo dovolenou pro otce po porodu, aby se posílila vazba mezi otcem a dítětem a podpořila raná péče o děti. Od 1. února 2018 začala platit

novela zákona o nemocenském pojištění, která zavedla novou dávku tzv. otcovskou. Tatínkové tak mají od února 2018 možnost využít po narození potomka týdenní otcovskou dovolenou.

Na odlehčující otázku, o schválené otcovské dovolené, pět informantů odpovědělo, že o této novince slyšeli a čtyři informanti nikoliv. **I1:** „Abych pravdu řekl, neslyšel jsem to.“ **I2:** „Ano, při narození dítěte může otec zůstat doma pár dní. Je to ze začátku pěkný kolotoč, tak je každá pomoc vítána.“ **I5:** „Slyšel, ale momentálně to pro nás není aktuální. Je dobře, že zrovnoprávnili postavení matek a otců.“ **I6:** „Pouze další byrokracie, uměle vymyšlený paskvil, pokud otec nebude sám chtít, tak si čas neudělá, respektive pokud bude chtít, tak si ho udělá i bez zákonné otcovské dovolené.“ **I7:** „Neslyšel, je to pro mě nová informace.“ **I8:** „Jen jsem to zaregistroval.“ **I9:** „Nestačil jsem se s touto novinkou seznámit.“

Informanti se vyjadřovali ke zvýšení dávky SSP, přídavek na dítě ve formě výroků: „Tak konečně něco pro rodiny s dětma,“ říká **I1**. Vyjádření **I2:** „Podle mě jsou všechny dávky úplně špatně. Na to, aby se mohlo něco vyplatit, se nejdříve lidi okradou na daních, potom se zaplatí úředníci a z toho, co zbyde se jen někomu vyplácí almužna.“ Názor **I5:** „Jak už jsem říkal, při dnešních cenách je potřeba stále více peněz.“ „Nejsem obeznámen“, odpovídá **I6**. Zato **I7:** „Především oceňuji zvýšení u dvojčat – přišlo mi značně nespravedlivé, že rodiče s dvojčaty mohli čerpat výši RD ve stejné výši jako rodiče s jedním dítětem.“ A **I9:** „Nezaregistroval jsem zvýšení tohoto příspěvku.“ Informanti se zmínili i o jiných problémech či obtížích, které se týkaly jejich životní situace. **I1:** „Tak mě osobně ne. Jsou na tom podstatně hůře rodiny těm by měl stát pomáhat a ne jen některým, kteří si to umějí vyřvat na sociálkách Romové.“ **I2:** „Stát se nemá plést do rodiny. Čím více sociálních experimentů, tím hůře pro rodinu.“ **I5:** „Třeba nutnost mít vlastní auto, protože k dětskému lékaři je třeba jezdit do města a vlakem nebo autobusem je to, zvláště s malým dítětem, problém.“ **I6:** „Vše je příliš byrokratické.“ **I8:** „Vzhledem k tomu, že poté, co oba vyděláváme, na SSP nedosáhneme, tak to vůbec neřešíme.“ **I9:** „Díky společenskému odpovědnému přístupu k ekonomickému zajištění rodiny jsme žádné obtíže nezaregistrovali. Snad jen odnětí příspěvku na prostředního syna v souvislosti s narozením dcery bylo nepříjemným zklamáním.“ **I7:** „Co se týče rodinného uspořádání, už jsme si zvykli. Pamatuji si, jaké to bylo s manželkou, ale vše jsem přebral a jdu dál. V práci problémy nejsou. No, ehm. Teda jsou, ale musí se řešit, od toho tam jsem. Co mě trápí je přístup soudů, sociálních pracovníků, právníků, policie, kdy se na situaci všichni dívají

pouze přes paragrafy a pomoc žádná, pouze šikana a buzerace, obtěžování, vyžadování. Nerespektuje se rodina.“

Informanti by rádi uvítali změny: „Větší medializaci mužů na RD,“ říká **I1**. Návrh **I2**: „Snižít daně, sociální odvody nebo radikálně zvýšít odpočet na děti.“ **I6** by uvítal: „Lepší informovanost rodičů.“ A zato **I9**: „Necítím se být kompetentní ani dostatečně informovaný, abych si troufnul navrhnout změny.“ **I3**: „A co si myslíte o systému dávek, které stát vyplácí? Čiré zlo, jen pro někoho. Z podstaty nic neřeší.“ **I4**: „Nejsem dostatečně obeznámen se zákony.“ **I8**: „Jak už jsem uvedl, věřím, že by pomohla podpora společenských akcí rodičů s dětmi.“ Informanti negativně spatřují přínosy ze strany státu pro rodiny. **I1**: „Vůbec v ničem. Spíš hází rodinám klacky pod nohy, než aby jim pomohl.“ **I2**: „Sprostá buzerace.“ **I9**: „Daňové zvýhodnění.“ Všichni informanti (**I1-I9**) se shodli na tom, že otcové na RD jsou u nás v ČR spíše výjimečným úkazem. **I6**: „Ano, ale zlepšuje se to.“ Žádný z informantů (**I1-I9**) nevyužívá nějaké sociální služby či jiné nabídky nebo aktivity zaměřené na podporu rodiny. **I6**: „Ne, žádné státní. Pouze soukromé.“ Současné zabezpečení rodiny hodnotí informanti kladně. **I1**: „Na dobré úrovni.“ **I2**: „Kdybych si odmyslel buzeraci ze strany sociální péče, pokuty, poplatky za vyšetření, tak bych to sám zvládal.“ **I6**: „Standardní, ale díky vlastní snaze, ne díky státu.“ **I9**: „Díky vlastním úsilí uspokojivé po všech stránkách.“ Informace o možnostech pomoci rodině čerpají informanti převážně z internetu (**I2-I9**). **I2**: „Různě obvolávám známé, právníky, zjišťuji na internetu.“ **I6**: „Internet.“ **I9**: „Z internetu a v komunitě rodin.“ Pouze **I1** odpověděl, že: „Nečerpám, není potřeba.“

8.2.8 Kategorie č. 8: „Chceme podpořit začátek nového příběhu, aneb sladování rodičovské a profesní role“

Kategorie se vztahuje k návratu do zaměstnání, sladování rodičovské a profesní role, zhodnocení své současné životní situace.

Když přišel muž za svým zaměstnavatelem a oznámil záměr odejít na rodičovskou dovolenou, nezdá se setkal se zrazováním, výhrůzkami o ztrátě místa apod. Po skončení rodičovské dovolené, návrat otců zpět do zaměstnání, probíhal nekonfliktně.

Jako jeden z nejčastějších a nejběžnějších problémů vnímají informanti nedostatečné finanční ohodnocení. Nespokojenost z nedostatku peněz je dána chybnou politikou odměňování. Péče o dítě je velmi nákladná a výraznou měrou ovlivňuje finanční situaci, může tedy dojít k více či méně drastické změně životní úrovně jedince.

Rozdělení rolí v rodině je jedním z důležitých bodů při společném soužití. Informanti vyprávěli o spokojené rodině, kdy se jim daří sladit všechny své role. Nástup do zaměstnání po skončení rodičovské dovolené informanti popisují jako bezproblémovou. Informanti měli od začátku stanovené podmínky, za kterých chtějí nastoupit do zaměstnání. **I1** pracoval i během rodičovské dovolené doma, takže u něj žádný návrat po skončení RD do zaměstnání neproběhl.

U I3: „*Návrat do zaměstnání proběhl hladce. Starší dcera si našla zaměstnání a v živnosti jsem po skončení RD takřka plynule navázal. Skloubení rodinného života a mé práce se odvíjí od toho, jak jsem v průběhu každého měsíce pracovní vytížený, takže jsou dny, kdy na rodinu mnoho času nemám. Jsem živnostník a vedu firmám účetnictví. Během RD jsem občas dohlížel na provoz firmy a vedl porady, nepracoval jsem. Po RD jsem se vrátil do práce, starší dcera odešla do nového zaměstnání a práci jsem si převzal. Pro dítě to bylo něco nového, a chvíli trvalo, než si zvyklo, že tatínek není doma, a než si zvyklo na každodenní návštěvu školky. Nebylo prioritně mým přáním vrátit se do práce, bylo to dáno společnou dohodou s partnerkou a mou starší dcerou, která měla již v průběhu RD smluvně zajištěno nové zaměstnání a čekala na chvíli, kdy se vrátím do práce. Shodou okolností se nám podařilo dcerku umístit do školky, tak můj návrat do práce byl bez problémů. Chápeme, že pro dcerku to byla a ještě stále je nová situace, proto se snažíme být jí nablízku po práci. Moji klienti jsou vstřícní a nijak se jich RD nedotkla, vědí, že jsem spolehlivý účetní. Není důležité, jaké je zaměstnání mé partnerky, důležité je, že je na pozici, která jí umožňuje mít flexibilní pracovní dobu. To znamená, že se nám postupně daří harmonizovat naše kariéry a rodinu, je to o toleranci všech, doma i v práci.*“

I4 popisuje návrat do zaměstnání: „*Nebylo možné se vrátit na celý pracovní úvazek, protože péče o děti by nemohla obsáhnout to, co bych si představoval. Uzavřel jsem s původním zaměstnavatelem DPČ a pracoval převážně z domu.*“ **I5:** „*Byl problém se vrátit k práci, kterou jsem vykonával před RD, protože zaměstnavatel nemá povinnost držet stejné místo, ale nakonec se to vyřešilo kompromisem.*“ **I6:** „*Pozvolna, spíše náročný.*“ **I7:** „*Nastoupil jsem do nové práce, takže bez problémů a naopak ocenili, že jsem byl ochotný na RD a zvládl to. To velmi ocenila i moje manželka.*“ **I8:** „*Vzhledem k mému tehdejšímu pracovnímu zařazení, konstruktér, nebyl zase takový problém s přerušением práce. V současnosti by to asi problém byl.*“ **I9:** „*Bez potíží, ani během RD jsem neztratil kontakt s profesí.*“

Opětovné zapojení se na trh práce lze označit za stěžejní přechodový moment v rámci rodinného a životního cyklu. Na základě myšlenek Kuchařové a Haberlové (2008) proto ho-

voříme o návratu na trh práce po rodičovské dovolené jako přechod. Rodiče přecházejí od možnosti věnovat se pouze péči o dítě a být ekonomicky neaktivními k placené práci. Jedná se o přechod v rámci profesní dráhy z fáze věnované rodině a domácnosti do druhé fáze placeného zaměstnání (Kuchařová, Haberlová, 2008, s. 26). Přechod se dotýká rodinného života spadajícího do soukromé sféry a pracovní kariéry příslušející do sféry veřejné.

Jmenované sféry tvoří dvě základní oblasti lidského života, sdělují Kuchařová a Haberlová (2008). Vzápětí upozorňují na skutečnost, že vztah rodinné (soukromé) a profesní (veřejné) sféry se v průběhu života stále mění a oblasti mají v rámci změn potenciál dostávat se v určitém období života jedince do rozporu. Návrat po rodičovské dovolené na trh práce tak jakožto jeden z přechodů představuje etapu života, kdy vztah sfér není příliš komplementární, kdy dochází ke střetu rodinných plánů a profesních aspirací.

Skloubení rodinného života a pracovní kariéry probíhalo u informantů různým způsobem.

I1: „Není problém. Pracuji v noci.“ **I2:** „Těžce, ale snažím se to zvládat. Bylo hůře.“ **I4:** „Nedokáži naplnit požadavky zaměstnavatelů, v mojí profesi, programátor, je prakticky nemožné být zaměstnaný na částečný pracovní úvazek, který by mi vyhovoval a dával prostor pro péči o děti. Řeším to změnou zaměstnavatele a způsobu práce – spíše zakázkově a na dálku, z domu, což mi více umožňuje rozvrhnout si pracovní dobu podle potřeby rodiny.“ **I5:** „Docela dobře, pracuji na směny, tak když jsem ráno doma, vypravím kluky do školy, manželka s nimi zase odpoledne řeší úkoly. Já mám pevnou pracovní dobu, tak není problém.“ **I6:** „Špatně, závrtné pracovní kariéry jsem se s odchodem na rodičovskou dovolenou spíše vzdal.“ Sdílení domácích povinností umožní oběma rodičům řádně se uplatnit na pracovním trhu, pomůže vyřešit problém rodičů při sladování rodinné a pracovní sféry v rodinách, kde oba rodiče pracují. Rovněž současná práce nebo vzdělávání při rodičovské dovolené je velmi vhodnou strategií, která usnadňuje rodiči plně se zapojit do pracovního procesu poté, co rodičovskou dovolenou ukončí; zároveň to zvyšuje jeho možnost uplatnění na trhu práce a naději na získání zaměstnání odpovídajícího jeho vzdělání a kvalifikaci.

I7: „Není problém, práce mi nijak do rodinného života nezasahuje, časově vše zvládáme a doplňujeme se s manželkou. Jediný problém je při nemocech, to oceňujeme pomoc našich rodičů.“ **I8:** „Kariéru nebuduji, spíše jsem se snažil podřídit práci potřebám rodiny.“ **I9:** „I nadále beze změn. Pokud si manželka potřebuje něco vyřídit nebo krátkodobě přerušit svou péči o dítě, děti, stačí mi ujít patnáct metrů z dílny do domu. Totéž platí i o společném rodinném životě. Mimo domov trávím čas jen výjimečně.“ Jestliže jsou kladena na otce

vracející se na trh práce po RD nepřiměřená očekávání, či pokud nejsou schopni zvládat životní situaci, nebo pokud podpora prostředí je nedostatečná, výsledkem, na základě úvah Bartlett (1970), může být jediné nerovnováha. V různých životních situacích se tedy mísí všechny tři uvedené atributy (nepřiměřená očekávání, schopnost zvládat životní situaci, podpora prostředí), které buď pomáhají, nebo zabraňují nastolení rovnováhy.

Životní situace po skončení RD se u některých informantů změnila, u jiných ne (I1, I2, I4, I5, I9). Po finanční stránce se situace změnila u I8: „*Jistě, začali jsme oba vydělávat.*“ I4: „*Ani ne, ale je to dané mojí životní situací a možností čerpání sirotčího a vdoveckého důchodu, což naši rodinu drží nad vodou.*“ I6: „*Pozitivně i negativně. Negativně, jsem o pět let starší, ale v práci se nikam neposunul. Pozitivně, jsem moudřejší a zodpovědnější.*“ I7: „*Ano, byly dva příjmy, ale jinak se náš život nijak nezměnil.*“

V souvislosti s přechodem z RD zpět do zaměstnání můžeme říci, že zaměstnanost vracejících se rodičů je možné zvýšit posílením systému a jeho nastavením tak, aby se přechod vyplatil, významná je také koordinace a spolupráce a v neposlední řadě je důležitá především změna v přístupu institucí ke vzniklé situaci (Schmid, Gazier, 2002)

Ke zlepšení sladění pracovních a rodičovských povinností by převážně většině informantů pomohlo vyšší finanční ohodnocení I6: „*Méně práce za vyšší plat.*“ I5: „*Možná práce na jednu směnu, ale není to nepřekonatelný problém.*“ I1: „*Pracuju společně.*“ I2: „*Děle otevřené školky i družiny. Ve 4 hod. je moc brzy, nedá se to stihnout.*“ I4: „*Rozhodně možnost zaměstnání na částečný pracovní úvazek (dopoledne) a ideálně možnost práce z domu.*“ I7: „*S nástupem do školky nebyl výraznější problém a v případě potřeby mohly vypomoci babičky.*“ I9: „*Konkrétně mne asi nic, o ničem nevím.*“

Při bližším pohledu na reakce zaměstnavatelů vůči otcům, kteří se rozhodli přerušit práci a čerpat rodičovskou dovolenou, bylo zjištěno, že jsou ve většině případů korektní. Otcové, kteří odcházeli ze zaměstnání na oficiální rodičovskou dovolenou, kdy má zaměstnavatel ze zákona povinnost držet jim pracovní místo, bylo ve zkoumaném vzorku celkem sedm. Ostatní podnikateli nebo měli práci z domu. Informanti neměli s odchodem na rodičovskou dovolenou problémy a zaměstnavatel se k nim choval „normálně“. Tito otcové oznámili svému zaměstnavateli skutečnost, že chtějí čerpat rodičovskou dovolenou několik měsíců předem a zaměstnavatel jim nečinil potíže, když zjistil, že podle zákona mají na rodičovskou dovolenou nárok. V několika případech byl požadavkem otce zaměstnavatel překva-

pen a musel nejdříve zjišťovat, zda skutečně existuje právo otce na rodičovskou dovolenou.

Informanti svou současnou situaci hodnotí tak, „že by neměnil,“ říká **I1**. Také **I3** říká: „vyhovuje mi to ve všech směrech.“ **I2**: „Vyhovuje Vám to, tak jak to je, nebo byste něco rád změnil? Já i děti jsme traumatizovány buzerací sociálních organizací. Nikdo nerespektuje názor rodiče ani dětí.“ **I4**: „Tak to rozhodně ano, ale spíš kvůli mému přístupu, že při plném zaměstnání na osm a více hodin denně a ve vyčerpávajícím zaměstnání není možné se dostatečně starat o rodinu a děti.“ **I5**: „Vyhovuje, není třeba nic měnit.“ **I6**: „Změnit práci v budoucnu, dojíždím padesát kilometrů každý den tam a zpět, nelze dlouhodobě ustát.“ **I7**: „Jsem rád za to, co mám, za fungující a milující rodinu a to i tu širší. Jsem spokojený a šťastný a hlavně že jsem zdraví.“ **I8**: „Vyhovuje, jen nám ty děti nějak vyrostly.“ **I9**: „Jsem velmi spokojený, nezměnil bych nic.“

Informanti nepociťovali znevýhodňování na trhu práce (**I1 – I5, I9**). „Ne myslím, že ne. Každý si může vybrat v jakém oboru a za jakých podmínek bude pracovat,“ vypovídá **I2**. Dlouze se rozvyprávěl **I7**: „Já jako muž ne, ale ženy bývají znevýhodňovány, čeká se častější ošetřováním z důvodu nemoci a to nemusí každému zaměstnavateli vyhovovat. Na druhou stranu u ženy po RD, která už neplánuje další děti, odpadá starost s tím, že by mohla odejít na MD a RD a nebude v práci tři až šest let.“ Z devíti informantů pouze jeden **I6** odpověděl, že pociťuje znevýhodňování na trhu práce a dále už o tom nechtěl mluvit. Žádný z informantů nepociťuje v zaměstnání diskriminaci spojenou s rodičovskými povinnostmi.

Jak upozorňuje Kuchařová et al. (2006), v ČR je RD užívána ve většině případů v plném rozsahu. Avšak dlouhodobé odtržení od pracovního trhu má poté negativní následky, a to především pro rodiče, kteří pracují v odvětvích, kde dochází relativně rychle ke změnám (např. informační technologie). „Návrat na trh práce po tříletém a delším přerušení zaměstnání však dnes znamená u mnoha profesí zastarání kvalifikace a s tím spojené narušení kontaktu se zaměstnavatelem, oslabení sebedůvěry atd.“ (Kuchařová et al., 2006, s. 8)

Informanti měli stejné zaměstnání jak před nástupem na RD, tak i po skončení RD se vrátili ke svému stejnému zaměstnavateli a v době RD byli v kontaktu se svým zaměstnavatelem. „Ano, vrátil. Ale už jen na jednu pozici development manažera. Být zároveň v pozici výrobního ředitele bylo náročné i s manželkou, sděluje **I2**. **I6**: „Ano, ke stejnému, volil jsem nejjednodušší cestu.“ Pro návrat do zaměstnání se rozhodli **I2**: „hned,

jak to šlo.“ I6: „Se vstupem mladšího dítěte do školky. “K návratu do práce informanty vedla finanční situace a „peníze“ (I2), „ touha opět po změně“ (I6).

Převážná většina informantů prožívala rozhodnutí vrátit se zpět do práce „úplně normálně“. „Těšil jsem se, ale měl jsem obavy, zda to vše budu stačit. Vše jde dopředu a vyvíjí se, pár měsíců je hodně znát.“ I1 nijak, protože stále pracuje z domu. I6: „Rozporuplně, nerad, že opouštím děcka, rád, že zas přijdu do jiného prostředí.“

Podstatné je také, na jakou část pracovního úvazku otcové po RD nastoupí. Formánková et al. (2011) poukazuje na problematiku využívání částečných úvazků při přechodu na trh práce po RD, když uvažuje o vyšším riziku nižšího platového ohodnocení ve vztahu k ohodnocení pracujících na plný úvazek, a to především v souvislosti s mimořádnými odměnami či příplatky, na které osoby zaměstnané na částečný úvazek nedosáhnou. „Částečné úvazky představují nižší šance na kariérní postup či zhoršený přístup k zaměstnaneckým benefitům.“ (Formánková et al., 2011, s. 9)

Uspokojení potřeb informantů v rozhodování v návratu na pracovní trh ovlivnilo „částečně“ (I6), „značně“ (I2), „neovlivnilo (I1, I3, I4, I5, I7, I8, I9). Návrat do zaměstnání vůči dítěti prožívali informanti tak, že „dětem to bylo líto, ale měli už věk,“ uvedl I2. Podle I6: „Vůči dítěti hůře, že ho zrazuji, ale alespoň nebudou furt tatánci.“ I1: „Nijak“, protože měl stálou práci z domova, takže se u něho nic nezměnilo. Návrat do zaměstnání vůči celé rodině a manželce informanti neprožívali nijak, zato I6 odpověděl: „Jednou to prostě přijít muselo. „S příchodem dítěte se priority otců dost často mění, a tak je možné, že zaměstnání, které bylo vhodné vykonávat dříve se buď z hlediska času, výkonu či z hlediska finančního s malými dětmi vykonávat nedá. Většina informantů sdělila, že nástupem na pracovní trh nic nezískali, ani nic neztratili. Pouze I6 zareagoval tak, že: „Ztratil šest let kariéry, získal opět klidně pracovní místo ve srovnání s péčí o dítě.“

Reakce manželek na návrat informantů do práce byly dle informantů „nijaké“ (I1-I5), „ani to s ní nehlo“ (I8) pouze u I6: „Přijala, nic jiného nezbyvalo, již jsem byl na RD dlouho, hrozilo, že se zblázním.“ Věk dítěte, ve kterém se matky vrátily zpět do zaměstnání nebo podnikání, se v jednotlivých případech samozřejmě liší. Bylo zjištěno, že matky se vracejí do pracovního procesu nejdříve po vyčerpání mateřské dovolené, tedy zhruba když je dítěti půl roku. V péči o dítě je pak nahrazuje otec, jak se ukazuje bez větších problémů. V polovině zkoumaných případů vystřídal otec matku v celodenní péči o dítě nejpозději v době, kdy dítě dosáhlo věku jednoho roku. Pouze jeden informant vystřídal

matku v celodenní péči o dítě, až když bylo dítě starší dvou let. Ve dvou případech byl s matkou zároveň doma i otec již od narození prvního dítěte, matky se pak vrátily zpět ke své podnikatelské činnosti dříve, než bylo dítěti šest měsíců.

Podpora širší rodiny, převážně prarodičů, při návratu na pracovní trh u informantů nebyla žádná, neměli na to vliv. Pouze u **I2**: „*Moji rodiče ano, alespoň morálně.*“ Nejtěžší v tomto období bylo pro I1: „*Naučit se spoustu nových věcí,*“ a pro **I6**: „*Znovu cestovat, adaptace, přijít zas mezi lidi, kteří děcka nemají. Ale už O. K.*“ Žádný z informantů neměl pocit, že by během RD ztratil svou odbornost. **I1** nemusel čelit žádným problémům při návratu do zaměstnání, stejně tak jako **I3**, pracovali po celou dobu z domova. **I6** čelil komunikačním problémům. **I2**: „*Všichni mají ostré lokty, každý se snaží prosadit, pokud nemá někdo zázemí, je logicky hendikepován. Porady někdy byly až do večera, představenstvo brzy ráno, musel jsem se postarat o děti a nachystat podklady v noci. Nedostatek času, ale i spánku.*“ Všichni informanti (**I1-I9**) se shodli na tom, že jejich současné zaměstnání je slučitelné s péčí o dítě. Zaměstnavatel vychází vstříc všem informantům, co se týče péče o děti. „*Ano a podporuje rodiny,*“ sděluje **I2**.

I2 navrhl konkrétní opatření, které by měl stát zavést, aby to usnadnilo návrat na trh práce po RD a poté harmonizaci kariéry a rodiny, a tím je „*Jediné, co bych podporoval, aby školky a družiny byly déle otevřené. Společnost se rozrůznila v pracovních dobách. Někdo pracuje od šesti, ale třeba v Praze se často pracuje od devíti.* Po profesní stránce to všem informantům vyhovuje tak, jak to je, pouze **I2**: „*Uvítal bych ženu do naší party. S ženami je velmi těžké žít, ale bez nich je to ještě horší.*“ A **I6**: „*Spíše není, bylo by potřeba se rozdvojit.*“ Všichni informanti mají sladěnou harmonizaci rodiny a kariéry. **I1**: „*Ano toužím mít oboje. Nemám problém to skloubit.*“ **I5**: „*Ano rodina i kariéra je důležitá.*“ **I3**: „*Ano mám oboje.*“ **I2**: „*Ano, mám to sladěné. Je na každém, jak si to zařídí a zorganizuje.*“

V souvislosti s ukončením období, kdy měli otcové možnost využít na určitou dobu absenci na trhu práce a věnovat se tak pouze péči o dítě, nastává situace, kdy se musí postarat nejen o dítě, ale musí se vyrovnat i s pracovními závazky. Ty ale mohou být (z pochopitelných důvodů) rodičovskou rolí/povinnostmi ovlivněny, či spíše limitovány, jak potvrzuje Kuchařová (2005). Tvrdí, že rodinné podmínky podstatným způsobem ovlivňují míru adaptability jedince a poukazuje na nízkou úroveň časové a prostorové flexibility rodičů po RD). Flexibilita je však dnes od pracovníků vyžadována. Na rostoucí požadavky v oblasti flexibility pracovní síly ze strany zaměstnavatele poukazuje například Tomášek a Du-

dová (2008), kteří zároveň poukazují na následné omezení možnosti kombinace pracovního a rodinného života. Jak shrnuje Horáková (2011, s. 35), pracující rodiče s dětmi tvoří stále početnější skupinu pracovní síly, „jejíž schopnost přizpůsobení se změnám na pracovním trhu je v první řadě odvislá od možnosti skloubit zaměstnání se svou rodičovskou úlohou.“

Možnost využít flexibilní formy práce mají všichni informanti (I1-I6). V průběhu života otce je dnes běžná změna vykonávané profese, kdy muž může být zaměstnán, následně provádět živnostenskou činnost, podnikat a podobně. Přerušení pracovní kariéry vnímají informanti následovně: I2: „Potřeboval jsem to a děti také. Vzájemně nás to obohatilo. Velmi jsme se sblížili.“ I1: „Nepřerušil. No, tak já nepřerušil. Jsem stále doma. Pracuji z domu.“ I6: „Smíření, nedalo se nic jiného dělat.“ Ve smyslu harmonizace práce a rodiny vychází zaměstnavatel vstřícně způsobu: „Je to na dohodě, ale zaměstnavatel neklade nesmyslné podmínky,“ říká I7. Stejně tak o dohodě hovoří i I3, I4, I5. Zato I6 sděluje: „Zaměstnavatel na to nemá prostředky a možnosti.“ I2 po skončení RD v zaměstnání měli možnost využít flexibilní pracovní doby: „Měl jsem flexibilní pracovní dobu a home office, to byla velká výhoda pro obě strany.“

Sladování rodinného života a zaměstnání je uznaným politickým problémem a v českém prostředí je dané problematice především v poslední době věnována velká pozornost. Zabývá se jí řada odborníků a odbornic (např. Nešporová, 2006, Křížková, 2007, Plasová, 2008). Křížková (2007, s. 60) uvádí, že rodiči není kombinace práce a rodiny vnímána jako problém sám o sobě, ale že jsou prožívané jednotlivé problémy a bariéry vnímané spíše jako individuální.

8.2.9 Kategorie č. 9: „Čas strávený s dětmi, aneb volný čas – obyčejné starosti a radosti“

Poslední, závěrečná kategorie obsahuje tyto kódy: aktivity, nedostatek času, možnosti, hraní, běh, filatelie, dovolená v tuzemsku, vycházka, četba, rybaření, modelařina, výlety, bazén, moře, hry, úkoly, plavání, brusle, lyže, kino, práce na zahradě, grilování, návštěvy přátel, kolo, výlety do aquaparků, termály, hrady, zámky, les.

Jak se ukázalo, po narození dítěte se otcům změnila priority. Otcové omezili své dosavadní zájmy a záliby. Nyní většinu času tráví s rodinou. Tuto změnu ovlivnila právě jejich pozitivní zkušenost s trávením času se svými dětmi. Otcové popisovali radostné pocity při trá-

vení času s dítětem a vzájemnou interakci pomocí úsměvů, která je do velké míry uspokojuje a naplňuje. Svůj čas dětem věnují i při běžných činnostech, kdy o dítě pečují.

Kategorie tedy zahrnuje výpovědi a pojetí volného času obecně u jednotlivých informantů. Z rozhovorů vyplynula výše zmíněná kategorie, kdy otcové s oblibou hovořili o volném čase, o čase stráveným s dětmi. Osm informantů z devíti odpovědělo, že mají dostatek času se dětem věnovat. Pouze **I6** odpověděl: „*Ted' již spíše ne.*“

Volný čas dříve vnímali téměř jako samozřejmost, kde bylo možné v rámci finančních možností téměř vše. S příchodem životních změn se čas najednou proměnil, přes veškerou snahu o udržení, na „čas, který zbude po splnění všech povinností“ a slouží tak především k odpočinku.

Délka trávení volného času s dětmi se u otců lišila v jejich odpovědích. Zatímco **I1** sdělil „*Co v největší míře*“, **I2** to upřesnil svou odpovědí na „*Každý den, čtyři až pět hodin.*“ **I3** se přiznal, že času na dítě nemá tolik, jako když byl na rodičovské dovolené. **I9** tráví s dětmi několik hodin denně, některý den i celou dobu, po kterou je vzhůru. Ostatní informanti (**I4, I5, I7, I8**) měli shodnou odpověď jako **I6**: „*Kdykoliv je to možné.*“

Mezi rodinné aktivity patří jakýkoliv společně strávený čas. Aktivity otců s dětmi jsou velmi pestré. **I1** zmiňuje vycházky, hraní, četbu. **I2** uvádí: „*Tož. Všechno možné. Hry, úkoly, výlety, plavání, kola, brusle, lyže, kino, no, tak no.*“ Rovněž **I6** s dětmi hraje hry, sportuje, cestují spolu, tvoří si různou zábavu, jsou spolu na hřišti. „*Hry a další aktivity, sportovně edukativního charakteru*“ zmiňuje **I9**. **I3** se nám dlouze rozvyprávěl a vypovídá o tom, že „*Dcerka je vděčná za každé namalování obrázku, skládání kostek, ráda doma venčí pejsky, plyšáky. Skládáme puzzle, a věnujeme se dalším holčičím aktivitám. Ráda se mnou chodí na procházky spolu s naším pejskem.* U informantů **I4, I5, I7, I8** se nejčastěji objevují hry, výlety do aquaparků, termály, hrady, zámky, les.

Volný čas je z velké míry vyplněn péčí o dítě, proto člověk musí přehodnotit jeho dosavadní využívání. Dovolenou, víkendy a další dny volna tráví informanti většinou velmi podobě. **I1** tráví dovolenou u moře a víkendy či dny volna výlety, stejně tak i **I4, I5, I7, I8**. **I7** se zaujetím vyprávěl o měsíčním pobytu na moři. **I5** dlouze vyprávěl o častém cestování s manželkou, o společných výletech s dětmi. Rodina u **I2** jede třeba do termálů, aquaparků nebo navštíví hrady a zámky. „*Libí se jim takové ty akce, když je oživení hradu. Naposledy jsme byli na stezce v oblacích,* vypráví **I2**. **I6** dovolenou, víkendy a další dny volna a vše tráví s rodinou a dětmi. Otcové se věnují svým dětem hodně, snaží se s nimi

aktivně trávit společný čas. Otec **I9** uvádí: „...s dětmi procházky, hry v přírodě, výlety na zajímavá místa nebo zábavně sportovní aktivity doma nebo v okolí domova nebo ve speciálních dětských nebo Baby Friendly komplexech, aqualandu, lanovém centru, herním centrum. Informant **I3** uvádí: „Dovolené trávíme v tuzemsku. Nebývá to dvacet dnů, spíše méně. Víkendy a dny volna, bohužel dost často věnuji práci, neboť některé termíny dané zákony nelze nedodržet. Pokud právě nepracuji, jsem s rodinou, a to platí na pracovní dny i dny volna státem uznané.“

Nejčastějšími aktivitami otce a dítěte jsou činnosti spojené s pobytem venku, sportem, konstruktivními hrami a zapojením do pracovních činností. Dalšími aktivitami, které otec s dítětem provozuje, bývá dohled nad koupáním, uspávání a vypracování úkolů do školy. Tyto činnosti mají často charakter rituálu, který provádí výhradně otec. Co se týče účasti otců na společenských aktivitách dítěte, účastní se často různých besídek a vystoupení, pokud jim to však umožní pracovní povinnosti. O školní úspěšnost se otcové zajímají. O aktivitách rodičů s dětmi přesněji vypovídají výsledky Maříkové a Radimské (2003).

Všichni otcové se snaží se svými dětmi trávit co nejvíce času. Jejich volný čas věnují dětem denně, co to jen jde. Dětem se věnují o víkendech, svátcích apod., hrají si s nimi, podnikají výlety a další pestré aktivity. Mezi nejčastější odpovědi informantů (**I1-I8**) zaznělo „co nejvíce času“, u **I9** zazněla odpověď: „devadesátosm procent“. **I6** k tomu dodává: „V průběhu pracovního týdne méně, jen pozdě odpoledne a navečer.“ Volný čas otcové s dětmi během roku tráví výlety a bazény (**I1**) anebo „Různorodě. Cestování, návštěvy, zábava, sport, hry, hřiště,“ říká **I6**. Volný čas o prázdninách převážná většina otců tráví s dětmi u moře (**I1, I2, I3, I4, I5, I7, I8, I9**) a **I6** „Návštěvy příbuzných, prarodičů, no a tak.“ Dále **I9** k tomu dodává: „v zimě hory, lyžování.“ A **I2** doplňuje: „ano, jezdíme na výlety, do termálů, na kole, do lesa.“

Ať žena či muž, věnují-li dítěti veškerý čas a péči, vznikne mezi nimi postupně vztah, který provází i ona potřebná schopnost péče o dítě. Děti nerozlišují, jestli o ně pečuje biologická matka či otec nebo zda se jedná o adoptivní matku či otce. Dítě navazuje vztah na základě kvality, se kterou pečující osoba uspokojuje jeho potřeby. Nehledí na to, zda je pečující osobou muž či žena.

I přes veškeré obyčejné starosti a radosti se snaží otcové udržet své koníčky a věnovat se svým zálibům a zájmům. Největší zálibou u **I1** je „rybařina a modelařina,“ o kterých mluvil s obrovským nadšením. **I2** uvádí: „Čtení je moje záliba, ale už jen o dovolených.“

Práce na zahradě, ale kluci už pomáhají (jen hnůj jim smrdí), grilování, to kluky moc baví.“ Pro muže, kteří při rodičovské dovolené zároveň pracovali, nebyla potřeba věnovat se svým koníčkům tak silná, protože sociální kontakt a změnu prostředí, kterou by tím získali, realizovali v zaměstnání nebo podnikání. Navíc jim přitom již prakticky nezbyval žádný volný čas, kdy by se koníčkům mohli věnovat. **I6** odpovídá: „*Sport rekreačně. Šachy. Těm se věnuji spíše zřídka.*“ Buriánek (2001) sděluje, že volný čas je statkem prakticky a za všech okolností vzácným a jeho efektivní využití má obrovský význam. **I9** dodává: „*Z původních koníčků zbyl pouze kondiční rekreační sport, kterému se věnuji denně brzy ráno a pozdě večer, když už děti spí. Krásným koníčkem se mi stala péče o děti. Pokud se mi nějaký volný čas navíc vyskytne, využívám ho k relaxaci s manželkou nebo návštěvě rodičů.*“

Podle výpovědí informantů, každý otec má různé záliby a svůj volný čas, který má sám pro sebe, tráví jiným způsobem. **I1** na rybách, **I2** někdy čte, studuje (je ve 3. ročníku postgraduálního studia), navštěvuje přátele. **I6** se snaží relaxovat, odpočívat, stejně tak jako ostatní otcové. **I3** dodává: „*Mým koníčkem je filatelie a vytrvalostní běhání. Filatelii se věnuji nárazově, pravidelný čas sám pro sebe mám na běhání, kterému se věnuji 3x týdně ráno. Je to výborná příležitost, jak na chvíli vypnout přepracovaný mozek.*“ Výše zmíněné vnímání volného času, jako doby bez povinností, se projevilo téměř jednotným uvedením odpočinkové funkce volného času. Aktivita se nesly především v duchu osobních zálib a dostatečného množství času spojeného s určitou bezstarostností, přinášely převážně pozitivní emoce. Přesto se zde téměř nenašlo uspokojení s naplněním tehdejších cílů a představ.

Otcové pociťují, že mají méně času na přátele, ale nevadí jim to (**I9**). Všichni otcové (**I1-I9**) se shodli na tom, že mají mnohem méně času na své přátele. U všech otců zaznělo, že jejich okruh přátel se změnil. **I9** sdělil: „*Ano. Dříve spíše byli mými přáteli sportovci muži a i ženy, zejména svobodní. Nyní jsou to spíše partnerské páry s dětmi, většinou z okolí bydliště nebo přímí sousedé.*“ **I3** k tomu dodává: „*Okruh přátel se velmi ztenčil. Respektive čas strávený s nimi. Důvod je prostý. Času málo a prioritou je rodina.*“ Podobně to vnímá i **I1, I4, I5, I6**. Jen **I2** to vnímá stejně: „*Ani ne. Zůstali ti samí. Jen se nevidáme tak často. Zavoláme si.*“

Jak jsou na tom děti s volným časem, vypovídá **I9**: „*Necháváme dětem dostatek volného času na to, aby se naučili znát jeho cenu i naučili se samostatnosti.*“ Všichni otcové (**I1-I9**) se shodli na tom, že děti mají volného času relativně dost (**I6**) a tráví ho aktivně (**I1**).

I2 k tomu dodává: „*Kluci mají volný čas pro sebe, ale to jsou potom na počítači, tak se to snažím omezovat.*“

Otcové uvedli, že jejich děti znají nějaké volnočasové zařízení, jejich děti tam docházejí a plně jich využívají. Především se jedná o mateřské školy a kroužky na základní škole. **I2** uvádí: „*Kluci chodí na kroužky: plavání, hra na kytaru, šachy, přírodovědecký kroužek.*“ Podobně je tomu i u **I9**: „*Nestaráší syn chodí do floorbalu, juda a taek wouda. Prostřední syn navštěvuje 2x týdně tzv. školičku, aby si přivykl na kolektiv a přivykl dosavadním sociálním návykům a rituálům.*“ K tomu jim může pomoci náplň volného času. Například hraní fotbalu, typicky mužského sportu, bez kterého si jeden z otců nedokáže představit svůj život a chodí ho hrát třikrát týdně. Podobný efekt pak může mít chození na pivo s kamarády, kde se otcové rádi baví o „mužských“ věcech, a témata ohledně dětí spíše vynechávají.

8.3 Axiální kódování jako další krok v zakotvené teorii

Metoda zakotvené teorie autorů Strausse a Corbinové dále pokračuje axiálním kódováním, jež následuje po kódování otevřeném. Dle Strausse a Corbinové (1999, s. 86) dochází k opětovnému kompletování dat, kdy jsou údaje po otevřeném kódování uspořádány novým způsobem, prostřednictvím vytváření spojení mezi kategoriemi a podkategoriemi. Vztahy mezi jednotlivými kategoriemi a podkategoriemi lze určit na základě tzv. paradigmatického modelu, který má následující podobu:

Obrázek 3. Paradigmatický model axiálního kódování. (Zdroj: vlastní zpracování)

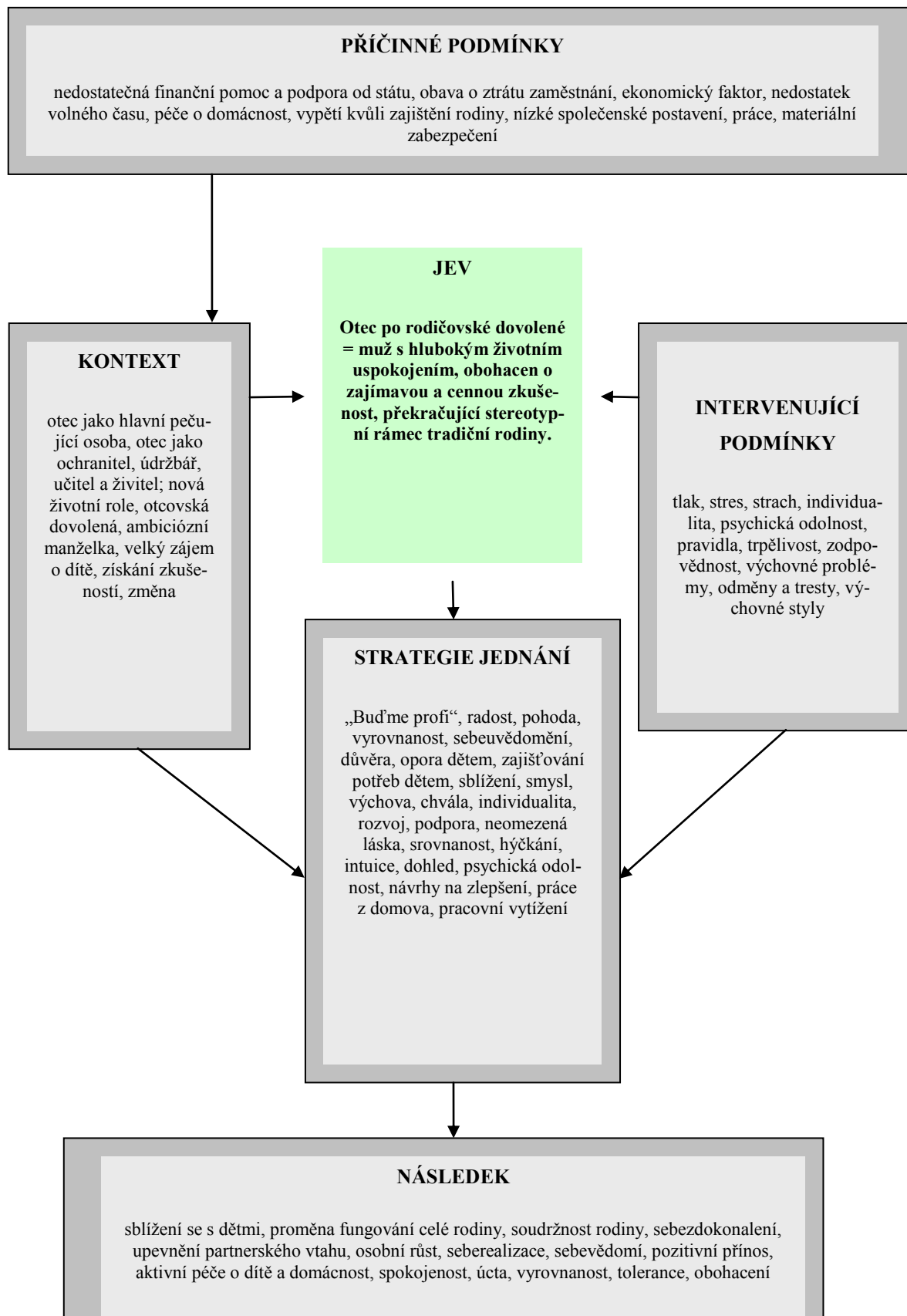
Axiální kódování slouží jako pomůcka při třídění dat (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 232). Postup je takový, že jednotlivé kategorie vzešlé z otevřeného kódování jsou přiřazeny k jednotlivým položkám paradigmatického modelu, a také dále hledáme vztah jejich podkategorií. Je to výběr jedné klíčové kategorie, a ta je uváděna systémově do vztahu k dalším kategoriím. Tato klíčová kategorie je ústředním jevem, kolem kterého se další kategorie spojují. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 86). Vzniká tak kompaktní pohled na sledovaný jev a aplikace tohoto modelu nám pomáhá o údajích systematicky uvažovat a vzájemně

je k sobě vztahovat složitými způsoby a zároveň zohlednit procesuální dynamiku v datech. (Gulová, 2013, s. 57)

Na základě tohoto výzkumného procesu jsme přepracovali kategorie vzešlé z otevřeného kódování a ty jsme (upravené a přejmenované podle potřeby výzkumu) vsadili do uvedeného paradigmatického modelu. V průběhu tohoto procesu jsme neustále ověřovaly vztahy a vazby mezi jednotlivými položkami modelu, uvědomovali jsme si souvislosti a rozkrývali nově se vynořující vazby a významová spojení.

Na následující straně předkládáme výše uvedený paradigmatický model navržený podle výsledků našeho výzkumu.

Obrázek 4. Interpretace získaných dat prostřednictvím paradigmatického modelu. (Zdroj: Vlastní výzkum, 2017-2018)

9 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

V předešlých kapitolách praktické části diplomové práce jsme se zabývali metodologií výzkumu a analýzou dat. Výsledky výzkumu byly zpracovány podle výše uvedeného způsobu jejich zpracování, kdy jsme text analyzovali tak, že jednotlivým výrokům byly přiřazovány pojmy a identifikována relevantní témata. Tímto postupem byl získán větší počet pojmových označení – tzv. konceptů, které lze považovat za základní jednotky analýzy. Rozkrývání textu probíhalo po jednotlivých úsecích vět či celých výrociích, jednotku kódování tedy tvořil vždy určitý významový celek. Podobné či příbuzné významové jednotky resp. koncepty byly následně podle vynořujících se souvislostí a významu seskupovány do kategorií. Dále byla použita technika axiálního kódování, na základě něhož jsme vytvořili spojení mezi danými kategoriemi.

Díky tomuto výzkumu jsme měli možnost nahlédnout do života otců po skončení rodičovské dovolené. Prožívání životní situace otce vykresluje linii života otce, ve kterém se odráží strategie jeho životní situace po skončení rodičovské dovolené. Lze vysledovat určitou analogii či stejný vývoj situace otců. Každý člověk je jedinečný, stejně tak i otcové jsou jedineční. Mají svůj příběh, svá trápení, své problémy, ale i své radosti. Pouze na nich záleží, jakou životní strategii zvolí a zda dokážou dosáhnout životní spokojenosti a kvalitní adaptace, jak o ní mluví Sobotková (2012, s. 130).

V české společnosti se postupem času mění pohled na otcovství i na péči o dítě, kdy o něj pečuje muž. Každý muž je jedinečná osobnost, tak jako jsou jedinečné a neopakující se podmínky jeho růstu. Novodobý muž je více než v minulosti začleňován do rodinného života. Postoje otce k rodičovské dovolené jsou zcela a úzce spjaty také s rodinnými rolemi a proto je důležité pochopit jejich životní situaci po skončení rodičovské dovolené a zamyslet se nad tolika diskutovanými změnami.

V této kapitole se budeme věnovat interpretaci zjištěných výsledků provedených kvalitativním výzkumem. Na základě rozhovorů s devíti informanty byly zodpovězeny výzkumné otázky, které jsme stanovili na začátku výzkumného šetření, a které vedly k dosažení stanovených výzkumných cílů. Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, porozumět a analyzovat, jak reflektují a hodnotí svou životní situaci otcové po skončení rodičovské dovolené. Dílčí výzkumné cíle popisujeme v podkapitole č. 7.2. Na tomto místě zmíníme stanovené výzkumné otázky a přiřadíme k nim naše výsledky. Jednotlivé otázky spolu souvisí a proto je logické, že odpovědi se vzájemně prolínají a doplňují.

První otázka zněla: **Jak otcové ze svého pohledu zvládli svou roli otců ve výchovném procesu po RD?**

Otcové, poté, co načerpali zkušenosti s rodičovskou dovolenou a ocitli se tak v nové životní roli, popisují sblížení s vlastními dětmi a proměnu fungování celé rodiny. Role otce jim dává podstatný smysl, radost, nové zkušenosti, vysoké sebevědomí, pozitivní přínos a větší soudržnost rodiny. Díky roli otce ve výchovném procesu po RD otcové uvádí schopnost předávat svým dětem hodnoty, zdokonalení se ve schopnostech plánování, organizování a rozdělování úkolů. V odpovědích se také objevilo sblížení s partnerkou, upevnění jejich partnerského vztahu, posunutí jej o krok vpřed, vyšší tolerance, osobní růst a seberealizace. Otcové poznali porozumění, lásku, pochopení, získali morální výbavu a hodnotový systém.

Campbell (1992, s. 18) zastává názor, že nejdůležitějším vztahem v rodině je vztah mezi manželi. Je nadřazen všem ostatním vztahům, vztah mezi rodičem a dítětem nevyjímaje. Kvalita vztahu rodiče a dítěte a pocit bezpečí dítěte do velké míry závisí na kvalitě manželského vztahu. Je tak důležité, aby se mezi manželi vytvořil co nejlepší možný vztah ještě předtím, než se pozitivnějším způsobem pokusí navázat vztah s dítětem. Dle autora je jednota mezi manželi velmi důležitá pro zdraví dítěte. Čím silnější a zdravější tento vztah je, tím méně problémů mají rodiče s výchovou dětí. Zamyslíme-li se nad důležitostí jednotlivých vazeb v trojúhelníku žena – muž – dítě, není lehké určit primárnost a sekundárnost. Oba vztahy muž – žena a rodič – dítě jsou provázané. Jeden ovlivňuje druhý, a naopak. Místo komparace se tak přikláníme k tomu, že obě vazby považujeme za součást jedné velké vazby rodinné. (Campbell, 1992, s. 18)

Rodinu potřebuje člověk v každém věku, ať už je dítětem či dospělou osobností. Rodiče jsou pro dítě vzorem pro fungování partnerského vztahu. Vyrůstá-li v harmonické rodině, je pro něj pozdější orientace v dospělosti a partnerském vztahu snazší. Ztotožnění se ve sféře pohlaví je cílem rodinné socializace. U dětí je nezbytný kontakt s oběma pohlavími, dítě si takto osvojuje sociální role otce a matky. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 81-82)

Ve výpovědích otců jsme rovněž našli hledisko jakési vnitřní pohody. Otcové se cítí být rovnocennými partnery a pociťují zvýšení pocitu zodpovědnosti a větší toleranci. Jejich vztahy k dětem jsou přímější, rovnější a založené na větší důvěře. Otcové se naučili více si vážit žen, komunikovat s dítětem, pokoře a respektu k manželce.

Sobotková (2012, s. 13) tvrdí, že „muži se aktivní roli otce přizpůsobují obtížněji než ženy roli matky.“ Muži tedy potřebují více času na adaptaci, přizpůsobení se novému životu

s dítětem. Dále Sobotková (2012, s. 13) uvádí, že pro muže je důležité, aby nabyli jistotu v péči o dítě, aby přijali rodičovskou roli. Nám se ovšem ve výzkumu toto tvrzení nepotvrdilo. Otcové, co si vyzkoušeli svoji novou roli, pečující o malé děti, jsou hrdi na to, že jsou velmi dobře schopni matku v péči o děti zastoupit. Otcové, kteří pečovali o své malé děti, hodnotí svoji zkušenost velmi pozitivně. Poukazují na to, že se jednalo o dobrou zkušenost, která jim umožnila zažít události a okamžiky, které většinou zakouší pouze matky.

Otcové vnímali jako největší přínos celé zkušenosti skutečnost, že si vybudovali velmi těsný vztah ke svému dítěti, o kterém jsou přesvědčeni, že by byl jiný, pokud by chodili do práce a měli omezenou možnost být s dítětem, které by prakticky vídali pouze večer a o víkendech. Současná přízeň dítěte, vybudování a utužení vztahu mezi otcem a dítětem, dále ve spokojených dětech, pro ně byla a je odměna za nelehkou a mnohdy vyčerpávající péči o něj. Rodičovská dovolená, během které trávili s dítětem mnoho času, byla pro ně vhodnou příležitostí k vybudování tohoto vztahu, který následně z obou stran přetrval i poté, co ji ukončili a začali opět chodit do práce.

Zajímavé se jeví zjištění, že roli otce bychom mohli charakterizovat především z pohledu morálních vlastností nejvyšších kvalit, např. zodpovědnost, spolehlivost, zásadovost, čestnost, tolerantnost nebo nekonfliktnost a také vlastností důležitých pro komunikaci a tvorbu vzájemných vztahů jako trpělivost, ochota naslouchat druhým nebo upřímnost.

V pozadí těchto vlastností stojí materiální zabezpečení rodiny, jinými slovy schopnost vydělat dostatek peněz a uživit rodinu. Otec má svou vlastní originální roli, jež si sestaví sám. Je na každém otci, které dimenze si zvolí, které bude plnit a které zůstanou bez povšimnutí. K dispozici má všechny tzv. repertoáry otcovské role a jak uzavírá Dudová, Hastrmanová (2007), je na něm, jak si svou individuální otcovskou roli utvoří a uspořádá. Závisí však na mnoha okolnostech, protože role otce není jedinou rolí, kterou muž ve svém životě zastává.

Z výzkumu vyplynulo, že otcové svou roli otců ve výchovném procesu po RD vnímají jako roli manžela, pečovatele, živitele, blízkého přítele dítěte, kamaráda, učitele, vychovatele, hlavu rodiny, ochránce, ale také vedle role otce zastávají kolegy, přítele, bratra, zaměstnance a musí si tak uspořádat svůj žebříček hodnot.

V souvislosti s životním cyklem dochází k proměnám otcovských rolí. Na proměny otcovské role upozorňuje také Maříková (2012, s. 57) která tvrdí, že zaměříme-li svou pozornost

na otcovství a jeho proměnu, lze pak tvrdit, že dříve institucionální a autoritářské otcovství, které se vymezuje vůči ženě a feminitě a které je primárně definované mocí, autoritou a rolí živitele, se v současnosti stává otcovstvím vztahovým a dobrovolným.

Otcovská role se neprojevuje tak bezprostředně a spontánně jako u matky. Otcové si utvářejí vztah k narozenému dítěti vědomě a postupně. Mužské vnímání světa je spíše zaměřeno na vnější svět. Muž poskytuje dítěti oporu, řád, stabilitu a bezpečí. Umožňuje dítěti kontakt s vnějším světem, vybízí ho k dobrodružství, otužuje ho a zbavuje úzkosti. Dnes otcovská role dostává trochu jiný rozměr. Není již třeba soustředit tolik energie na vnější ochranu a zabezpečení rodiny. Podle sociologických výzkumů se role otce ve výchově a rodinném životě v posledních desetiletích výrazně proměnila, a to k dobrému. Otcové si svých dětí více užívají. Otec má chránit více před vnitřními (nedůvěra, nedostatek lásky a porozumění) nebezpečími. K tomu potřebuje vnitřní sílu, jakou je zodpovědnost, věrnost a spolehlivost (Novák, 2013).

Z výzkumu dále vyplynulo, že hodně mužů se také v současnosti na roli otce aktivně připravovalo, formou načítání odborné literatury či vyhledávání informací na internetu. Být otcem neznamená jen zabezpečit rodinu finančně, ale hlavně mít o dítě zájem. Nejčastějším požadavkem na otce, je, aby byl zodpovědný a aby byl pro děti autoritou (Novák, 2013, s. 50)

Ukázalo se, že muži podílející se více na péči o děti, jsou více vyrovnaní než ženy. Tedy alespoň to vyplynulo z výpovědí informantů. Otcové, kteří si prošli rodičovskou dovolenou, mají po svém boku více angažované partnerky.

Otcovství je předmětem mnoha výzkumů a téměř po celém světě vidíme snahu o to, aby si otcové a jejich děti k sobě našli vztah. Zoja (2005) upozorňuje na fakt, že ideál otce podléhá změnám, jelikož je tvořen kulturním konstruktem. Někteří "noví otcové" se již nespokojují s rolí živitele rodiny a představitele autority, projevují zájem o bližší navázání vztahu a inklinují k péči o své děti (Dudová, 2008).

Druhá otázka zněla: **Jak otcové reflektují výchovu a péči o dítě po RD?**

V rámci našeho výzkumu jsme se také zaměřili na to, jak otcové reflektují výchovu a péči o dítě po RD. Z výzkumu vyplynulo, že o dítě pečují oba rodiče. Výchovu a péči o dítě po RD otcové hodnotili pozitivně, i když připouštěli určité těžkosti. Výchova je pro mnohé otce povinnost, starost, radost nebo štěstí. Z výsledného šetření vyplynulo, že otcové mají

velkou doživotní zodpovědnost za děti, které vychovávají. Dětem předávají svoje znalosti, zkušenosti a připravují je do života. Výchova dětí je pro rodiče životní výzvou. Rodiče mají v rukách budoucnost svého dítěte. Vytvářejí mu prostředí domova, nejsoukromějšího místa na světě, ve kterém se dítě stává jedincem s novou kvalitou po stránce emoční, sociální a intelektuální.

Populární literatura o výchově, vychovatelské příručky a časopisy pro rodiče jistě prohlubují znalosti rodičů o výchově, nezřídka jsou jim také předkládány návrhy ideálních řešení situací, které se však ne vždy dají aplikovat do praxe. Rodiče pak zažívají pocity méněcennosti a připadá jim, že selhali. Dnešní rodič ví mnoho o výchově, ale málo o vývojových stupních, které jsou výrazem temperamentu, charakteru a individuality dítěte. Rodiče musí přijímat děti takové, jaké jsou, a ne takové, jaké by je chtěli mít. Rydvalová a Junová (2011) sdělují, že pro muže může být zpočátku těžké postarat se sám o dítě, ale zároveň mu to poskytuje výbornou příležitost k tomu, aby se svými dětmi navázal hlubší vztah bez dohledu partnerky, aby si skrze vlastní zkušenost ověřil, že práce doma je fyzicky i psychicky náročná. A co je důležité, matka se bude opět těšit na své děti, bude pro ně mít víc trpělivosti a energie. Také Abbott a Langston (2005) zdůrazňuje, že zapojení obou rodičů do péče o dítě v raném věku má zásadní význam pro jeho budoucí vývoj.

Nejzávažnějším úkolem rodičů je vychovat z dětí vyspělé společenské bytosti v prostředí lásky, pochopení, vzájemné pomoci, jistoty a bezpečí. Rodiče vytvářejí dítěti domov. Jeho obraz si s sebou dítě ponese celý život a stane se základem jeho budoucí rodiny. Příchod potomka na svět je spojen s odpovědností za život druhého a s povinností, která nová úloha rodiče přináší. Na druhou stranu vzniká mezi rodičem a dítětem silné citové pouto. Tento vztah není vztahem jednostranné závislosti, ale je oboustranný, vzájemný.

Z výzkumného šetření se potvrdila teorie Lacinové, Škrdlíkové (2008, s. 23-25), o které se zmiňujeme v teoretické části druhé kapitoly, a to, že otcové zmínili problémy při výchově dětí. Nejčastěji je trápí potíže s autoritou, kdy dítě neposlouchá a je drzé. Rovněž se otcové setkávají s nepříjemnými či nežádoucími projevy v chování dítěte ve formě lhaní. Z výpovědí otců také zazněly obavy o správný vývoj dítěte a vyjádření pochybností o vlastní rodičovské kompetenci. Z výzkumných poznatků můžeme tedy konstatovat, že otcové zápasí se vzdorovitostí dětí a občasnou komunikací s dítětem.

Zjistili jsme, že s autoritou otce může souviset i výchovný styl, kterým své dítě otec či rodiče vychovávají. Z výzkumného šetření jsme u otců vyzorovali podobné přístupy

ve výchově dětí. Někteří z otců preferují autoritativní styl výchovy, kdy se řídí výchovnými zásadami, jiní otcové volí spíše přátelský přístup ke svým dětem. Setkáváme se ale i s otevřeným přístupem, založeným na důvěře, otevřenosti a postavený na slušnosti. Jsou i otcové, kteří vychovávají své děti demokratickým stylem výchovy. Můžeme konstatovat, že je velmi nepravděpodobné, že by si rodiče uvědomovali, že existuje klasifikace výchovných stylů, ale i přesto má jejich výchovný styl vliv na chování jejich dětí. Výchovný styl, který otec používá při určování a uplatňování rodinných pravidel, se může lišit mimo jiné podle věku, pohlaví a kulturního prostředí dítěte. Každý z otců své výchovné praktiky uplatňuje v souladu se svým systémem hodnot.

Z výzkumu vyplynulo, že docházelo k vzájemnému prolínání všech stylů výchovy, rodiče neuplatňovali jen jeden výchovný styl. Vyzorovali jsme ale určité shodné prvky, které se objevují při reakcích rodičů na různé situace. Otcové se snaží být k dětem více kamarádští než autoritativní, berou ohledy na potřeby a přání svých dětí. Ukázalo se, že otcové více vnímají, co děti chtějí, co cítí, k čemu mají vlohy a k čemu naopak ne. A podle toho se otcové snaží své děti podporovat v tom, co je baví. Nenutí je do něčeho, k čemu se vůbec nehodí. Z výzkumu vyplývá skutečnost, že shodnými prvky výchovy, bez ohledu na uplatnění výchovné metody v praxi, jsou individuální přístup, tolerance, empatie, nadhled, trpělivost, humor, osobní příklad, přirozená autorita, takt a vzájemná úcta.

Jednotlivé styly výchovy, které uplatňují rodiče vůči dětem, mají značný vliv na jejich způsob chování a prožívání dítěte, prospěch ve škole, psychofyzilogický stav, vývoj a formování osobnosti. V rodině kromě otce na dítě výchovně působí také matka, sourozenci, prarodiče, kamarádi, příbuzní a ostatní členové rodiny. Výchovu dítěte ovlivňují i další vlivy jako například škola apod. Mnohdy každý z těchto činitelů výchovy na dítě působí jiným výchovným stylem.

Střelec (1992, s. 71) uvádí, že v praxi rodinné výchovy svých dětí vychází značná část rodičů především ze svých bezprostředních životních zkušeností a činí tak s přesvědčením, že je to naprosto přirozená cesta, která přinese své očekávané výsledky. Často při tom zapomínáme, že na dítě nepůsobí jen rodinné prostředí, ale také společenské vlivy, především předškolní zařízení, škola, církev, zájmové organizace, spontánně vznikající skupiny dětí, televize, tisk, rozhlas a další činitelé.

To jak otec výchovně působí a zda je ve své činnosti kompetentní, je vytvářeno kulturními a společenskými normami, které upravují činnosti otce. Konkrétní vhodnost konání otce

je subjektivní záležitostí. V každém případě je však brán zřetel na rozvoj dítěte a odstranění jednání, které by pro dítě mohlo být škodlivé. Pokud bychom hledali ideál otce, mohla by nám být nápomocna Goetzová (in Bakalář, 2002), která sestavovala osobnostní rysy ideálních otců. Tito se velmi podíleli na výchově nebo ji přebírali jako vlastní odpovědnost. Děti považovali za svoji prioritu, kdy jim prokazovali náklonnost, lásku, přijetí, chránili je, učili je hodnotám, začleňovali je do svých aktivit, diskuzí a sami řešili jejich starosti.

Vztah mezi rodiči a dětmi by měl být založen na výchovném a vychovatelském partnerství. Tento vztah není vztahem jednostranné závislosti. Rovnost vztahu je dána tím, že rodiče nejsou jen učitelé, ale i žáky, stejně jako jejich děti nejsou jen žáky, ale také učitelé – někdy dokonce citlivější, spontánnější a trpělivější než rodiče. Výchovný vztah je oboustranný, vzájemný. Dítě je svým prostředím nejen ovlivňováno a formováno, ale samo do svého prostředí aktivně zasahuje a svým způsobem si je utváří a přetváří. Od dětí se můžeme mnohému přiučit, mnohé se dozvědět, mnoho věcí pochopit. „Žít s dětmi neznamená žít pro ně. Žít s dětmi znamená žít a učit se společně s nimi.“ (Rogge, 2007, s. 11)

Musíme si však uvědomit, že vztahy mezi rodiči a dětmi nejsou nikdy definitivní a mají svou vlastní dynamiku. Mění se postupně s věkem aktérů vztahu. „Rodina je jako živé tělo, které se neustále mění.“ (Trélaün, 2005, s. 41)

Vývoj vztahu se děje na pozadí ostatních vztahů v rodině a na pozadí společenských vztahů rodiny k okolnímu světu. Přikláníme se ke slově Matějčka (1994, s. 25), že „výchova je mnohotvárný, složitý vzájemný vztah, v němž není jeden dárce a jeden obdarovaný, ale kde se myšlení a jednání každého vzájemně podmiňují a ovlivňují. Celý výchovný proces probíhá v mnohočetné spojitosti s životním vývojovým procesem všech účastníků.“ (Matějček, 1994, s. 25)

Maříková (2008) říká, že oba rodiče jsou stejně potencionálně schopni o své dítě pečovat. Zkušenost otců s rodičovskou dovolenou a jejich pohled na současnou výchovu svých dětí po skončení rodičovské dovolené, přinesla péče o dítě otcům určité uspokojení. Tato zkušenost se stala podnětným zážitkem, který stál za vynaloženou námahu. Partnerky otcům pomáhaly překonat negativní zážitky z každodenní péče o dítě, a tak všechny své role a povinnosti spojené s péčí o dítě, otcové zvládli mnohem lépe a jako pozitivní zdroj podpory je zmiňována také výhoda jednotného výchovného vedení.

Stejně tak jako Maříková (1999 s. 18) uvádí, že mnohé výzkumy zaměřené na roli otce dospěly k závěru, že otec je rovněž velice podstatným a důležitým činitelem ve vývoji dítěte, je nebo dokáže být stejně kompetentním rodičem jako žena v péči o děti a při jejich výchově, tak i my jsme tímto výzkumem dospěli ke stejnému závěru.

Z provedeného šetření vyplynulo, že otcové museli omezit své volnočasové aktivity a na jejich zájmy a koníčky jim moc volného času nezbývalo. Převážná většina otců upřednostňuje společně strávený čas s dětmi. Za negativní aspekt otcové považují nedostatek volného času pro sebe, ale rozhodně této ztráty nelitují. Volný čas tráví společně s dětmi, jako rodina pospolu.

Názory některých autorů na výchovu v této oblasti jsme porovnávali s názory a výpověďmi námi oslovených otců. Dunovský (1999) upozorňuje, že velice záleží na kvalitě společných chvil rodičů s dětmi, na tom jak společný čas stráví, jelikož v rodinách výrazně ubývá společně tráveného času a společné činnosti. Také Buriánek (2001) souhlasí, že společné činnosti v rodině působí příznivě na celkový sociální vývoj dítěte, naopak prázdné trávení volného času vystupuje jako rizikový faktor.

V současném životním období otcům schází více volného času pro sebe. Pávková (2002) také potvrzuje, že možnost mít volný čas je pro pocit osobní spokojenosti velmi důležitý a uvádí, že „volný čas je základním lidským právem a nikomu nesmí být upírán.“ Významně přispívá ke kvalitě života, jelikož podporuje celkové zdraví a pohodu.

Šafr a Patočková (2010) potvrzují, že existuje řada faktorů, které ovlivňují trávení volného času, jako například pohlaví, věk, fáze životního cyklu, vzdělání, sociální postavení, charakter, profese, velikost a vliv primární a současné rodiny, zdravotní stav, množství volného času, finanční a časová dostupnost volnočasových aktivit atd.

Šmolka (2009) však podotýká, že není vhodné vzdávat se svých zájmů, přátel a kontaktů, říkat si, že pár let člověk vydrží a pak se k nim zase vrátí. Opak bývá většinou pravdou.

Za důležité považujeme podotknout, že zatímco Pávková (2002) potvrzuje, že kvalitní osobní záliby jsou pro člověka celoživotní oporou a existují životní období, kdy se to projevuje obzvláště výrazně např. mateřská dovolená.

Otcové tím, že děti při hrách častěji pošouchují, narušují jejich rovnováhu a nutí je přizpůsobovat se novým situacím a reagovat na obtíže. Otcové mají sklony své děti připravovat

na nebezpečí a rizika tím, že je vystavují nejistotě, střetu s nebezpečím. (Šulová, 2004, s. 137-140)

Všichni z otců se snaží děti rozvíjet především v rámci mimoškolních aktivit, a to v podobě zájmové činnosti. Dále kladou důraz na dobré prospívání ve škole. Děti navštěvují organizované volnočasové aktivity nebo různé zájmové kroužky.

Třetí otázka zněla: **Jak otcové reflektují a hodnotí rodinnou finanční situaci a pomoc od státu po RD?**

Spokojenost jednotlivých otců s ekonomickými podmínkami, ve kterých žijí, byla zkoumána pomocí vedlejší výzkumné otázky č. 3, která byla zaměřena na hodnocení rodinné finanční situace a pomoci od státu po RD. Do ekonomických podmínek bylo zařazeno vnímání finančního zabezpečení rodiny po RD, finanční podpory ze strany státu, využívání sociálních dávek a dalších pomoci ze strany státu.

Z výzkumu vyplynulo, že příjem rodiny zabezpečují oba partneři. Otcové své manželky hodnotili jako ambiciózní a z provedených výpovědí otců vyplynulo, že některé partnerky mají vyšší příjem než otcové. Avšak v převážné většině příjem obou partnerů byl na stejné úrovni.

Výše uvedenou výzkumnou otázkou bylo zjištěno, že devět informantů z našeho vzorku vnímá a hodnotí kvalitu a úroveň jejich bydlení, ve kterých žijí pozitivně, převažuje přiměřené trvalé bydlení. Svou finanční situaci reflektují kladně a vyjádřili jistou spokojenost. Pomoc rodinám od státu otcové hodnotí velmi negativně. Negativních aspektů vážících se k situaci otce po rodičovské dovolené nezmínili informanti mnoho, přesto poukázali na nedostatky a navrhli možné opatření státu, jako např. aby školky i ty soukromé více stát dotoval, aby školky a družiny byly déle otevřené. Dále navrhovali, aby se stát více zaměřil na rodiny s dětmi, poskytoval větší slevy na dani, radikálně zvýšil odpočty na děti. Z výzkumného šetření také vyplynulo přání otců, aby se otcům na RD poskytovala větší medializace.

Rodinná politika současné doby zahrnuje jak pomoc peněžitou, tak i všechna další opatření, která mají přímou souvislost se sociálními událostmi v rodině. Podle Tomeše (2011, s. 241-242) je rodina podporována ekonomicky, právně i sociálně, pomoc je zaměřena na mateřství, rodičovství, výchovu a výživu dětí, ochranu žen a dětí a také pomoc při ztrátě živitele rodiny.

V současné době rodinné příjmy otců tvoří mzda (plat) obou partnerů a u některých pobírání sociálních dávek. Systém podpory rodiny je tvořen pomocí finanční přímou, což jsou dávky státní sociální podpory, dávky pomoci v hmotné nouzi. Významné jsou i dávky, plynoucí z pojištění a také dávky sociální péče. Na základě našich poznatků z výzkumu z přímé finanční podpory otcové nejčastěji využívají dávku státní sociální podpory, a to přídavek na dítě, kdy uvádí, že se jedná o běžnou podporu, každý peníz je pro ně dobrý a podle jejich slov je na děti vše velmi drahé. Rodičovský příspěvek otcové hodnotí jako nedostačující dávku a shrnují slovy „almužna.“ Pouze jeden informant z devíti pobírá příspěvek na bydlení. Jiné dávky státní sociální podpory otcové nepobírají.

Sociální politika současnosti staví na úroveň péči obou rodičů a otcům přiznává stejné postavení v péči o děti jako matce. Mezi nástroje ochrany rodinné politiky je řazena sociální pomoc, rodinné dávky, systém zdravotnictví, dávky na bydlení a setrvání pečujícího rodiče v domácnosti. Cílem je harmonizovat rodinnou a pracovní oblast. Strategie harmonizace rodiny a zaměstnání je založena na poskytování rodinných dávek, mateřské a rodičovské dovolené.

Z výzkumného šetření se potvrdilo tvrzení Chaloupkové, Mitchell (2009) o tom, že nastavení systému daní a dávek nepodporuje k aktivní participaci na trhu práce, přestože ekonomická aktivita je nejučinnější nástroj zlepšení životních podmínek. (Chaloupková, Mitchell, 2009, s. 7)

Nepřímá finanční podpora je realizována v oblasti dani z příjmů. Sociální služby plní nezapustitelnou úlohu v prevenci sociálního vyloučení. Patří sem sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Z dalších aktivit na podporu rodiny lze uvést volnočasové a vzdělávací aktivity pro děti, zařízení péče o děti, centra pro rodinu, mateřská centra, hlídání dětí, služby pro domácnosti a další. Mezi nepřímou finanční pomoc řadíme slevy či dotace, poskytované rodině a služby. Jako velmi využívaný nástroj u nepřímé finanční podpory, určený pro podporu rodin, je u všech rodin uplatňování daňového zvýhodnění.

Domníváme se, že stát by měl mít takovou koncepci, aby co největší okruh rodin byl zabezpečen vlastními silami. Nedostatek míst v zařízeních pro děti, nároky a předsudky zaměstnavatelů a také absence částečných úvazků jsou překážkami, se kterými se otcové setkávají. Služby pro rodiny jsou pro rodiny nezbytné, především zařízení pro předškolní děti a mladší školní věk, jako jsou jesle, mateřská škola či školní družina.

Ze zjištěných dat lze tedy učinit závěr, že většina dotazovaných otců svoji finanční situaci hodnotí kladně, avšak vyslovují nespokojenost s nastaveným systémem v rodinné politice.

Odpověď na čtvrtou výzkumnou otázku: **Jak otcové reflektují a hodnotí svou životní situaci po RD s ohledem na sladování rodičovské a profesní role?**

Z výzkumu vyplynuly kladné aspekty celkového hodnocení informantů. Otcové svého rozhodnutí odejít na rodičovskou dovolenou nelitovali. Podle výpovědí informantů, je rodičovská dovolená dobrá zkušenost a je potřeba si to zažít. Všichni dotazovaní otcové by doporučovali i ostatním otcům, aby si zkušenost celodenně pečovat o děti formou rodičovské dovolené vyzkoušeli, alespoň na určité období. Podle výpovědí otců se jedná o zajímavou a obohacující zkušenost. Nejedná se o zkušenost lehkou, nicméně i přesto jsou přesvědčeni o tom, že zkušenost s celodenní péčí o dítě je rozhodně cenná, oceňují přínos především v bezprostřednosti vztahu k malému dítěti, a proto ji doporučují i ostatním otcům.

Výše uvedenou výzkumnou otázkou bylo zjištěno, že informanti hodnotí pohodové partnerské soužití, sblížení, porozumění, harmonii. Z výpovědí otců vychází také najevo větší zájem o sex. Otcové hodnotí svou životní situaci v pozitivním dopadu na posílení vzájemných partnerských vazeb. Mnozí otcové si uvědomili, jak náročnou práci musí jejich partnerka vykonávat, více ji pak ocenili a vážili si své ženy. Otcové reflektují partnerčinu identitu a mimo jiné i uznání a ocenění její běžné domácí práce. Pro svou partnerku mají větší pochopení a jsou schopni jí také více pomáhat. Partneři si vzájemně poskytují podporu, vzájemně vychovávají děti a společně se jim věnují.

Otcové jsou většinou s celou situací spokojeni a zmiňovali spíše podružné věci a problémy, které mají otcové po rodičovské dovolené obecně. Z výpovědí otců je patrné, že se jednalo o muže – otce, kteří dokázali překročit stereotypní rámec tradiční rodiny a mají sklony k aktivní péči o dítě a domácnost. Jejich finanční zázemí je již dostačující, nebo jejich partnerky mají lépe placené postavení. Zvláštní skupinou jsou pak muži, kteří mají takové zaměstnání, které jim umožňuje plnohodnotnou péči o dítě, aniž by své zaměstnání opustili.

Z výzkumu vyplynulo, že otcové jsou v praxi skutečně aktivními otci. Aktivní otec je podle Sedláčka (2008) a Šmídové (2008) muž, který nejen pečuje o své dítě, ale také se podílí na pracích, které nepatří mezi oblíbené, jako např. práce spojené s domácností. Z výzkumu je zřejmé, že se otcové podílí na péči o dítě stejným dílem jako jejich partnerky.

Nové výzkumy dokazují, že na pohlaví pečující osoby vůbec nezáleží, muži mohou být stejně tak schopnými pečovateli jako ženy (Sedláček, 2008, s. 20-22). Informanti mají pečovatelské schopnosti, otcové jsou stejně schopnými pečovateli jako ženy. Genderové stereotypy otcové vnímají jako model pouze zažité představy a podle nich záleží na domluvě s partnerkou, jak si role rozdělí, a v jejich rodinách převládalo moderní rozdělení rolí.

Aktivní otce je také možné chápat jako otce, kteří jsou na rodičovské dovolené, ale v literatuře se spíše vyskytuje pojem „pečovatelské otcovství“, pro které je aktivní otcovství spíše jakýmsi předstupněm. Otcové se za aktivního muže považují. Své otcovství hodnotí pozitivně a přínosně. Podle výpovědí otců je hlavní náplní aktivního otce věnovat se dítěti, hrát si s ním, pečovat o něj, provozovat s ním výlety, učit jej poznávat svět. Ve výpovědích otců zaznělo sdílení rolí, kdy se muž rovnoměrně podílí s ženou jak na péči o dítě, tak i na péči o domácnost.

V teoretické části jsme se zmínili o tom, že ženy disponují mateřským instinktem, což je ovšem, mýtus, který byl rozvíjen vlivem vývojové psychologie. Ta totiž zkoumala pouze rodiny, kde byla vždy primární pečující osobou žena.

Rodičovství je v životě člověka důležitým mezníkem. Mít děti, žít s dětmi, přináší také vedle starostí i něco radostného, co dospělí vnitřně potřebují, čím lidsky rostou a vyžívají, co jim dává hluboké životní uspokojení. Toto konstatování bylo potvrzeno i na základě praktické části diplomové práce.

Na rodičovství otcové nevnímají vůbec nic negativního. Uvádějí pouze větší pracovní vypětí kvůli zajištění rodiny, úbytek času a méně osobní svobody.

Podle vlastního hodnocení otců, vzniklo tvrzení, že ačkoli se snaží otcové být dobrými otci, ne vždy je vše podle jejich představ.

V kapitole 2 Wildová (2012) uvádí, že ve snaze dosáhnout co nejlepších výsledků ve výchově hledají rodiče často radu, jak správně vychovávat v odborné literatuře. A právě toto tvrzení nám potvrdil náš výzkum, kdy otcové skutečně zmiňovali, že vyhledávali informace na internetu.

Sladování osobního a pracovního života je problém, resp. situace, ve které se v jistém momentu ocitne víceméně každý. Ať už jde o kombinování výkonu profese s rodičovstvím či následně např. starost o rodiče v jejich stáří nebo i jiná nenadálá rodinná situace, která si vyžádá čas, prostředky a energii zaměstnance.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že otcové mají sladěnou harmonizaci rodiny a kariéry. Jejich zaměstnání je slučitelné s péčí o dítě. Zaměstnavatel vychází, vstříc ve smyslu harmonizace práce a rodiny, tedy i co se týče péče o dítě. Časově vše zvládají, doplňují se s manželkou. Problémy se vyskytly při nemocech dětí. Někteří informanti pracovali i během RD doma, takže u nich žádný návrat po skončení RD do zaměstnání neproběhl. U ostatních návrt do zaměstnání proběhl hladce. Pouze u jednoho informanta byl náročný a další informant nastoupil do nového zaměstnání.

Na základě našich poznatků z výzkumu, znevýhodňování na trhu práce informanti nepociťovali. Pouze jeden. Diskriminaci spojenou s rodičovskými povinnostmi nepociťoval žádný informant. S nástupem na pracovní trh nic nezískali, ani nic neztratili. Nečelili žádným problémům při návratu do zaměstnání. Podle odpovědí otců, svou odbornost neztratili. Někteří informanti byli po dobu RD v kontaktu se svým zaměstnavatelem i se svými kolegy.

Domácí práce vykonávají rodiče společně a mají je různě, dle potřeby rozdělené. Jako možné změny by informanti uvítali u zaměstnavatele možnosti využít flexibilní formy práce.

Křížková, Vohlídalová (2008) uvádí, že současná situace na trhu práce značně přispívá k znevýhodnění rodičů při návratu po rodičovské dovolené na trh práce. Nám se toto tvrzení v našem výzkumném šetření nepotvrdilo.

Otcové jsou v mnoha českých rodinách stále hlavními živiteli rodiny. Úlohou otce však není jen zajistit dostatek finančních prostředků pro rodinu, ale také pečovat o děti, vychovávat je a být jim k dispozici, když je potřebují.

To, co otcům však nejvíce chybí, je čas, který je nutno skloubit se zaměstnáním, péčí o stav domácnosti, výchovou, příp. časem pro sebe. Je důležité věnovat také určitý čas sobě a svému osobnímu růstu, jelikož spokojený otec znamená spokojené dítě.

Mnoho otců by rádo věnovalo svým dětem více času, ale často to není zejména z pracovních důvodů možné. Muži tráví v práci většinu dne, domů chodí obvykle až večer, kdy již není prostor pro nějaké společné aktivity. Proto má mnoho mužů možnost trávit s dětmi více času společně až o víkendech. Tento problém pomáhá alespoň částečně vyřešit kladný postoj zaměstnavatele k potřebám rodičů a rodinná politika organizace, která bere ohled na zaměstnané matky a otce. Je nutné si ale uvědomit, že velmi záleží na druhu vykonávané práce. Mnoho zaměstnavatelů nabízí nejrůznější možnosti skloubení pracovního a rodinné-

ho života, ale pokud práce otce vyžaduje pevnou pracovní dobu, nebo je časově velmi náročná, nemůže zaměstnaný otec tyto nabízené možnosti mnohdy využít.

Na základě našich poznatků z výzkumu vyplynulo, že otcové si uvědomují potřebu výše získaného výdělku a finančními prostředky si zpříjemňují dosavadní život. Musí se spolupodílet finančně na fungování domácnosti, bydlení a zajištění rodiny. Tyto nesčetné výdaje a závazky nutí otce k vykonávání takové profesní činnosti, která garantuje stálost a pravidelnost příjmu. Otcové jsou takto z důvodu odpovědnosti omezeni v osobním nespoutaném životě, který může přivolat určitý stereotyp.

Podle Biddulpha (2007) volba povolání je důležitá pro každého člověka a zejména pro muže. Volba zaměstnání by měla být dobře promyšlena, aby muže naplňovala, obohacovala a měla smysl. Výhodou je, když se stane práce zábavou. Práce by měla muže rozvíjet. V opačném případě se z práce, která je vykonávána jen pro výdělek, stane stereotyp. Nekonečná činnost, která muže neuspokojuje, může ho frustrovat, nenaplňovat, zabíjet. Svá negativa z pocitu odvedené práce muž nekompromisně přenáší na vše kolem sebe.

Podle výpovědí otců, sociálním okolím byl otcům vysloven obdiv za to, že jsou schopni o dítě a domácnost pečovat.

Maříková, Vohlídalová (2007) poukazuje na to, že účast a spolupodílení se otce na chodu domácnosti a péči o děti je všeobecně souhlasně podporována. Aktivita otce v rodině s sebou přináší velká pozitiva. Mnohem více se prohlubuje a upevňuje vzájemný vztah otce a dítěte, zvyšuje se partnerská spokojenost, upevňuje se stabilita rodiny a v případě rozpadu rodiny je větší pravděpodobnost udržení vztahů mezi otcem a jeho dětmi. A právě toto tvrzení se nám potvrdilo v našem výzkumu.

To podle nás jenom potvrzuje tezi, že životní situace otce je opravdu uskupením individuálních okolností každého jedince.

DOPORUČENÍ PRO PRAXI

V praktické části diplomové práce byla provedena sonda do života otců po skončení rodičovské dovolené. Bylo detailněji popsáno, jak se těmto otcům změnila životní situace po skončení rodičovské dovolené. Blíže byly specifikovány i problémy, se kterými se setkali nebo nyní setkávají. Rovněž bylo popsáno, jak otcové ze svého pohledu zvládli svou roli otců ve výchovném procesu, výchovu a péči o dítě po RD. Zaměřili jsme se také na jejich rodinnou finanční situaci, pomoc od státu a sladování rodičovské a profesní role. Úkolem této kapitoly je naformulovat doporučení použitelná v praxi, vycházející z výsledků kvalitativního výzkumu, tedy s rozhovorů s otcí. Uvádíme několik důvodů, proč je tento výzkum potřebný. Reálné možnosti těchto doporučení lze ověřit pouze v praxi.

Zkušenosti ukazují, že změny směrem k vyššímu zapojení otce do každodenní péče o malé děti (model tzv. nového či moderního otcovství) se odehrávají pomalu a obtížně. Je tedy nutné pracovat s veřejným míněním populace a využít mediální a informační kampaně k prosazování nového modelu moderního otcovství, působit na otce a veřejnost, aby došlo ke změně ve stereotypním vnímání rolí muže a ženy v domácnosti a tzv. modelu sdíleného rodičovství. Cílovou skupinou by měla být především skupina mladých otců s malými dětmi a skupina mladých mužů – potenciálních otců, kteří své názory na otcovství teprve budují a jsou v této oblasti nejsnáze ovlivnitelní.

V teoretické části dané práce jsme poukázali na mnoho metod, které mohou pomoci ve výchovném procesu. Na základě skutečností zjištěných z analýzy výsledků výzkumu, se ukázal menší problém s rolí otce ve výchovném procesu. Na počátku však musíme zmínit jednu důležitou skutečnost. K tomu, aby se výchovné působení na děti posunula pozitivním směrem, je zapotřebí aktivního přístupu obou rodičů, nejen otce. Jinými slovy, rodiče musí sami chtít kladný výchovný přístup aplikovat, a pokud si s tím sami nevědí rady, existují různé možnosti, jak jim cestu k pozitivnímu přístupu více přiblížit.

Pomoc s výchovnými problémy, které otcové zmiňovali, hledali prostřednictvím internetu. Se svými dětmi chtěli mít hezký vztah, proto měli ambice problémy řešit a čerpali z online

kurzu společnosti Centrum Nevýchovy s.r.o. s názvem „Výchova Nevýchovou“.⁸³ Jelikož se tento online kurz osvědčil v praxi, doporučujeme i nadále tento nevhovný přístup využívat, neboť vychází z žité zkušenosti s dětmi a osvědčuje se v praxi tisíců rodin.⁸⁴

Pro udržení harmonického partnerského vztahu bychom mohli doporučit léta osvědčený kurz manželů Kopřivových „Respektovat a být respektován“.⁸⁵

Doporučení pro praxi je výzvou a zároveň závazkem. Převážně vycházíme z konkrétních možností řešení, které navrhovali informanti, či se ukázaly v průběhu rozhovoru. Jedině tak máme možnost podat podnět k propagaci zvýšení aktivity otců v každodenních činnostech spojených s péčí o nezletilé děti. Součástí informační kampaně by mělo být zvýšení informovanosti otců a potenciálních otců o jejich zákonných nárocích a právech v legislativní oblasti. Výzkum ukázal, že v této oblasti je poměrně nízká informovanost, a to v oblasti jejich zákonných práv ze strany zaměstnavatelů (možnost jít s dítětem jako doprovod k lékaři, zůstat s dítětem v době nemoci doma).

Jak vyplývá z rozhovorů s informanty a z analýzy dokumentu, doporučujeme zaměřit se na propagaci otcovské dovolené. Její podpora je vítaným krokem směrem k vyššímu zapojení otců do péče o malé děti. Vhodně zvolenou informační kampaní otců, lze zvýšit podíl otců, kteří budou mít o otcovskou dovolenou zájem. Zvýšit informovanost otců doporučujeme nejen prostřednictvím jednorázové mediální kampaně, ale také vytvořením informačních webových stránek pro otce a rozšířením obecného povědomí o těchto stránkách.

Z výzkumu vyplynulo, že by otcové uvítali navýšení dávky státní sociální podpory, rodičovského příspěvku a celkově lepší podporu státu rodinám s dětmi. Ukázalo se, že otcové využívají daňových zvýhodnění na děti a uvítali by další benefity. Systém rodičovských dávek, tak, jak je v současné době nastaven, spolu s velice nízkým podílem částečných úvazků a genderovým rozdílem v příjmech, však celkově nahrávají současnému stavu ní-

⁸³ Jedná se o akreditovaný vzdělávací program Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Výchova Nevýchovou je jedinečný výchovný přístup pro moderní rodiče, kteří nechtějí vychovávat tvrdě, autoritativně, ale ani liberálně, bez pravidel - chtějí si s dětmi rozumět a mít s nimi hezký vztah.

⁸⁴ Pomáhá rodičům a dětem vyřešit každodenní potíže, na všem se domluvit a být si skutečnými partnery. (www.nevychova.cz)

⁸⁵ Kurzy R+R Tatjana a Pavel Kopřivovi tohoto typu cílí mimo jiné na všechny, co usilují o respektující přístup při výchově dětí. Poskytují praktické metody a dovednosti včetně pohledu na širší souvislosti mocenského a respektujícího přístupu mezilidských vztahů a výchovy. Cílem kurzů je zprostředkovat tento pohled na výchovu a řízení lidí. Upozornit na to, čím vším můžeme při každodenní komunikaci nechtěně ubližovat a působit problémy sobě i druhým. Jsou zde nabízeny účinné alternativy. Kurzy jsou určeny všem, kteří se snaží o respektující přístup při výchově dětí i ve vztazích s dalšími dospělými lidmi. Nabízí praktické postupy a dovednosti i pohled na širší souvislosti mocenského a respektujícího pojetí mezilidských vztahů a výchovy. Přírodním důsledkem osvojení respektujících postojů a dovedností je udržení vlivu a dobrých vztahů a vzrůstající pocit vnitřního klidu, sebeúcty a kompetentnosti. Snahou těchto školení je ovlivnit postoje účastníků v tom smyslu, že se vyplácí projevovat ve vzájemných vztazích úctu a respekt. (www.respektovat.com)

kého zapojení otců. Míra zapojení otců do každodenní péče o děti souvisí s mírou zaměstnanosti žen - matek. Výzkum tuto skutečnost nepřímo také potvrdil. Otcové s vysokoškolsky vzdělanou partnerkou – matkou patří v každodenní péči o děti k těm aktivnějším. Pokud ženy pracují alespoň na částečný úvazek, jsou otcové nuceni přebrat alespoň částečně některé povinnosti v oblasti péče o děti a domácnost.

V tomto případě navrhujeme zvýšit tlak a motivaci zaměstnavatelů k tomu, aby vytvářeli vhodnější podmínky pro každodenní zapojení zaměstnanců - otců. V našem případě se jedná především o změnu podmínek otců na pracovním trhu, např. umožnění větší časové flexibility, ať již formou klouzavé pracovní doby, rozšíření částečných úvazků nebo možnosti vybírat si volno za napracované hodiny, což by mohlo podpořit aktivnější zapojení otců do každodenní péče o děti. Existuje totiž jasná souvislost mezi mírou využívání částečných úvazků a mírou každodenního zapojení otců do péče o děti a domácnost, jak ukazují například výsledky v Švédsku.

V praxi by otcové ocenili jednoduše sepsanou brožuru či letáček, kde by se dozvěděli potřebné informace v nárocích na dávky poskytované státem. Přes velké množství dostupné literatury, postrádají stručně a laicky sepsanou formu o výchově, kde by se dozvěděli, zda postupují správně nebo jak jinak postupovat, pokud jejich způsob přestává fungovat či nefunguje vůbec. Navrhujeme také, aby například Ministerstvo práce a sociálních věcí zřídilo internetovou stránku pro otce s veškerými dostupnými radami a informacemi. Právě tímto směrem by se pomoc nejen otcům, ale i všem potenciálním otcům, mohla odvíjet.

Uvědomujeme si však, že naše vlastní názory na řešení, případně opatření legislativní či politická, jsou pouze ideálem, který by měl v této oblasti panovat.

Informace získané pomocí tohoto výzkumu mohou sloužit jako podklad pro realizaci rozsáhlejšího a dlouhodobějšího výzkumu daného problému.

Dále z rozhovorů vyplynulo, že by otcové byli rádi, kdyby tato práce byla přínosná nejen pro studijní účely, ale byla nabídnuta široké veřejnosti. Proto bychom další doporučení pro praxi směřovali tímto směrem. Na doporučení Lukáše Talpy, manažera projektu „Táta na plný úvazek“, navrhujeme zveřejnění článku o pojednání životní situace otců po skončení rodičovské dovolené.

ZÁVĚR

V diplomové práci s názvem „Otcové po rodičovské dovolené“ jsme se zabývali životní situací otců po skončení rodičovské dovolené. V úvodu naší práce jsme se zmínili o tom, že zkoumat otce po rodičovské dovolené se se svou četností v České republice přibližuje k vzácnosti. Ani v roce 2017 se nezměnil dlouhodobý trend v čerpání rodičovské dovolené muži, jejich počet v podstatě kontinuálně nepřekračuje dvě procenta z celkového počtu rodičů na RD, jak vyplývá z údajů MPSV. (MPSV, © 2017) Zkoumat životní situaci otců je podle našeho názoru důležité nejen proto, že se sice podíl zvedá jen pomalu a nepatrně, přesto těchto otců přibývá, ale také proto, že některé výzkumy ukazují, jak málo je těmto rodinám věnována pozornost.

V naší práci jsme se snažili co nejkomplexněji obsáhnout životní situaci otců v celé její rozmanitosti. Domníváme se, že tato problematika byla zmapována v co možná nejširší komplexnosti, především díky vstřícnosti informantů, kteří velmi poctivě a ochotně odpovídali na naše otázky.

Protože se jedná o ojedinělé téma, před uskutečněním výzkumu bylo nutné nejprve důkladné nastudování dostatečného počtu souvisejících odborných publikací k danému tématu, abychom si vytvořili určitou odbornost a dovedli naslouchat praktickým zkušenostem jedinců zkoumané sociální skupiny.

Co se týká problematiky otců po skončení rodičovské dovolené, musíme konstatovat, že jsme k tomuto tématu nenašli téměř žádné informace nebo jen velmi málo, a to jak z pohledu sociální pedagogiky, tak z pohledu sociální politiky či sociální práce. Tuto oblast tak pokládáme za nejméně prostudovanou.

Maříková a Radimská (2003) se v projektu „*Podpora využívání rodičovské dovolené muži*“ zaměřili na celospolečenské a časové souvislosti a vztahy. Výzkum se zaměřuje na faktory ovlivňující problematiku mužů na rodičovské dovolené, a to zejména v oblastech rovných příležitostí v zaměstnání a seberealizace, postojů veřejnosti, partnerských vztahů a oblasti veřejné státní sféry (legislativa, sociální podpora).

Zmapování postojů rodičů k využití RD otci kvantitativním výzkumem zmapovala Nešporová (2005) s názvem „*Harmonizace rodiny a zaměstnání: Rodiny s otci na rodičovské dovolené.*“

Zachytili jsme projekt „*Pečovatelská otcovství: zkušenost a genderové vztahy*“ (Šmídová, 2008), kde cílem bylo zachytit fenomén participujících otců, zejména otců na RD.

V roce 2016 provedla Kuchařová a Psychlová „*Výzkum zájmu rodičů o motivační otcovskou dovolenou*“. Nalézáme další odborné články a publikace věnující se otcovství a otcům, ale ne otcům po skončení rodičovské dovolené.

Smyslem naší práce bylo proto alespoň částečně tuto problematiku otevřít a porozumět tomu, jak se změnil život otců po skončení rodičovské dovolené. Samotní otcové se ve výzkumu ztotožňují s tím, že jsou jakousi raritou a proto doufáme, že tato práce bude alespoň nepatrným příspěvkem k tomuto tématu.

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, porozumět a analyzovat, jak reflektují a hodnotí svou životní situaci otcové po skončení rodičovské dovolené.

Všechny získané údaje z rozhovorů nám daly odpovědi na dílčí cíle, které jsme si stanovili. Zajímalo nás, jak otcové ze svého pohledu zvládli svou roli otců ve výchovném procesu po RD, jak otcové reflektují výchovu a péči o dítě po RD, jak otcové reflektují a hodnotí rodinnou finanční situaci a pomoc od státu po RD, jak otcové reflektují a hodnotí svou životní situaci po RD s ohledem na sladování rodičovské a profesní role.

Spojitosť zvoleného tématu lze v rámci sociální pedagogiky spatřit mj. s proměnami současné společnosti, aplikovanou sociální politikou a sociálním systémem, prostředím které ovlivňuje člověka, formování zdravého životního stylu, kvalitou života, životními situacemi anebo poradenstvím.

Různorodost a rozmanitost životních situací, ve kterých se otcové ocitají, dokládají muži, kteří byli ochotni se s námi o své pocity podělit. Vzhledem k tomu, že jsme pracovali pouze s malou skupinou informantů, výzkumný vzorek tedy není reprezentativní. Výsledky výzkumu nelze přenést na celou populaci, potažmo na všechny otce. Závěry není možné zobecňovat, platí pouze pro naši sledovanou skupinu. Abychom mohli zodpovědně prohlásit, že získaná data jsou skutečně reliabilní, bylo by potřeba zjištěné závěry ověřit některou z kvantitativních výzkumných metod, např. dotazníkovým šetřením na odpovídajícím počtu osob z různých geografických oblastí České republiky.

Výzkumu se zúčastnilo devět otců, kteří byli vybráni na základě splnění určitých podmínek, a to dobrovolné zapojení se do výzkumu. Dále, aby se jednalo o biologického otce,

který si prošel rodičovskou dovolenou a získal tak určité zkušenosti a jednalo se o otce s odstupem do šesti let po skončení rodičovské dovolené.

V teoretické části práce, která byla rozdělena do pěti kapitol, jsme nejdříve vymezili pojmy související s tématem naší práce. Objasnili jsme pojem rodina a její základní funkce. Podrobněji jsme se zaměřili na výchovu dítěte v rodině, výchovné styly a prostředky. Ve třetí kapitole jsme se věnovali rodičovství a rolím v rodině. Závěr teoretické části uzavírá kapitola finanční pomoci státem.

Na uvedená teoretická východiska následně navazovala praktická část. V praktické části naší práce jsme se zabývali námi realizovaným výzkumem. S ohledem na náš výzkumný cíl, který byl zaměřen na subjektivní pohled jedinců, jsme se rozhodli pro náš výzkum zvolit kvalitativní přístup. Práce byla proložena myšlenkami a životními příběhy otců, s nimiž jsme pracovali.

Výzkumné šetření probíhalo přímo v rodinách otců. V této části práce byl vymezen výzkumný problém, cíl výzkumu, výzkumné otázky a popsána konceptualizace. Cíle jsme se snažili dosáhnout pomocí vytyčených výzkumných otázek vztahujících se k výzkumnému problému. Hlavní výzkumná otázka zněla: „Jak otcové reflektují a hodnotí svou životní situaci po skončení rodičovské dovolené?“ Čtenáře jsme dále seznámili s vymezením místního a časového rámce výzkumu, etickými aspekty výzkumu a limity výzkumu. Následně pak jsme popsali realizaci výzkumu a charakteristiku informantů.

Metodou sběru dat byl polostrukturovaný rozhovor, kde jsme měli předem připravené otázky, které se v průběhu rozhovoru mohly měnit podle dané situace. Rozhovory s otci jsme získali nenahraditelné informace o jejich životní situaci, názorech, postojích, přáních a obavách. Všechny rozhovory byly zaznamenány na nahrávacím zařízení, zálohovány do stolního počítače a na flash disk a byly přepsány. Tímto způsobem byla data zafixována a získané záznamy byly uchovány pro další práci. Následně proběhla transkripce. Získaná data byla analyzována pomocí otevřeného a axiálního kódování. Následoval rozbor kategorií a výsledky výzkumného šetření zastřešovala interpretace získaných dat. Krok za krokem z kódů vznikaly kategorie, které shromažďovaly kódy s konkrétní podobností.

Vzniklo celkem devět odlišných kategorií, které z rozhovorů vplynuly. Na základě analýzy a interpretace dat byly zodpovězeny výzkumné otázky. V kapitole nazvané „Shrnutí výzkumu“ jsme se snažili porovnat výsledky dosažené výzkumem s poznatky z odborné literatury. Tedy propojit poznatky z teoretické části s částí výzkumnou. Poslední část práce

se zaměřila na doporučení pro praxi. Cíle, které jsme si kladli v úvodu, jsme splnili a v tomto smyslu byl cíl naší práce naplněn.

Výsledek výzkumného šetření dle našeho názoru přinesl mnoho zajímavých skutečností. Pro otce je to nenahraditelná zkušenost a vytvoření velmi blízkého vztah s dítětem. Na základě skutečností zjištěných při výzkumu se ukázalo, že pro mnohé otce to bylo náročné, ale nezapomenutelné. Otcové jsou spokojeni jak se svým sebevědomím, získání pocitu naplnění, zadostiučinění, tak se svým zevnějškem, zdravím, pomocí ze strany partnera i rodinných příslušníků, pocitu spokojenosti sami se sebou.

Z výzkumu vyplynulo, že každý životní příběh otce je svým způsobem specifický, závisí na mnoha faktorech a každý z dotazovaných otců reagoval na svou životní situaci – adaptaci po skončení rodičovské dovolené jiným způsobem.

V rámci tohoto výzkumu a také na základě získaných poznatků bylo bezesporu pro většinu informantů největším pozitivním faktorem obohacení po stránce citové k dítěti, upevnění partnerského vztahu, který nezaznamenal žádné větší změny. Jejich partnerky jsou jim i nyní po skončení rodičovské dovolené stálou oporou.

Závěry našeho výzkumu ukazují na kladné hodnocení životní situace otců po skončení rodičovské dovolené. Životní spokojenost je složena z mnoha složek. Mezi nejdůležitější složky životní spokojenosti patří bezpochyby sebeúcta, v další řadě spokojenost v zaměstnání a smysluplná práce, která člověka naplňuje a přináší mu pocity uspokojení. Zaměstnání je oblast, kde trávíme většinu času svého života, proto je práce, která člověk baví a naplňuje, velmi důležitá jako pozitivní faktor životní spokojenosti. K dalším faktorům patří uspokojivé mezilidské vztahy rodinné i přátelské. Hodně záleží i na celkové osobnosti člověka. Někteří lidé se umějí radovat z maličkostí a jsou pozitivně naladěni téměř v každé situaci. Ne vždy se ale člověku daří. Přicházejí i období horší a zcela špatná, kdy se člověk necítí dobře a je pohlčen starostmi. V těchto situacích je důležitá výše zmiňovaná sebeúcta a pocit vlastní hodnoty, které člověku v mnohém pomůžou zvládnout různé životní situace. Mnohdy člověk zjistí, že ty špatné situace přišly proto, aby ho posílily a uměl si vážit období, kdy je spokojený.

Negativním faktorem pro jejich současnou životní situaci je snad nedostatek volného času a nedostatečná podpora rodin s dětmi.

Výsledky výzkumu dokazují, že existuje silná vazba mezi otci a každodenní péčí o nezletilé děti. Je tedy v zájmu podpory aktivního otcovství i nadále podporovat otce k nástupu na rodičovskou dovolenou.

Výzkumem jsme zjistili, že život otců je neustále podrobován zkoušce, jak skloubit práci a péči o děti. Stát by měl pečovat i o muže-otce, jejichž role je někdy více než vyčerpávající. Dalším způsobem, jak pozitivně ovlivnit otce, je působit na vyrovnání pozice otců a matek z hlediska přístupu zaměstnavatelů, celospolečenského vnímání a dodržování rovného přístupu a snižování nerovností v oblastech, kde se otcové mohou cítit ve srovnání s ženami diskriminováni. Jednou z cest, která vede ke změně současného stavu rozdělení rolí v domácnosti směrem k tzv. sdílenému rodičovství je proto další vyrovnávání genderových nerovností prostřednictvím snižování příjmových diferencí v oblasti pracovního i veřejného života.

Byli jsme mile překvapeni vysloveným přáním otců, aby se medializací více podpořili otcové a o jejich životní situaci po skončení rodičovské dovolené, a napsala se výzkumná studie, která by pomohla i ostatním otcům s jejich životní situací.

Na tomto místě si dovolíme uvést, že většina otců v rozhovoru zařazeném do praktické části diplomové práce, nám vyslovili poděkování za práci, kterou pro otce odvádíme, o náš zájem, věnovat se otcům a analyzovat jejich životní příběhy po skončení rodičovské dovolené. Otcové ocenili naše porozumění a znalosti, které jsme prokázali při diskusi s nimi. Osobní zkušenost s otci je v tomto případě pro nás nezastupitelná a pro poznání dané problematiky jednoznačně přínosná. Otcové ostatním otcům sdělují: „*Každý by to měl prožít! Je to úžasné!*“ (19)

Za důležité považujeme říci, že průběh tvorby této práce byl pro nás nenahraditelným a jedinečným vhledem do myslí a názorů otců. Z období tvorby praktické části, realizace rozhovorů a jejich následného zpracování, si odnášíme skvělou zkušenost a unikátní zážitky. Výsledky z tohoto výzkumu otců po rodičovské dovolené by mohly být poskytnuty společnosti Liga otevřených mužů, o. s. na podporu rodičovství a aktivního otcovství, zveřejněním článku o pojednání životní situace otců po skončení rodičovské dovolené, dle doporučení Lukáše Talpy, manažera projektu „Táta na plný úvazek“. Stane-li se tak, splní tím tato diplomová práce svůj nejdůležitější účel.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ABBOTT, L. and A. LANGSTON. *Birth to three matters: supporting the framework of effective practice*. Maidenhead: McGraw-Hill International, 2005. 178 s. ISBN 0- 335-21540-8.
- [2] ALDORT, Naomi. *Vychováváme děti a rosteme s nimi*. Praha: Práh, 2010. ISBN 978-80-7252-287-3.
- [3] AUGUSTYN, Józef. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. ISBN 80-7192-581-0.
- [4] AZAROV, Jurij Petrovič. *Pedagogika rodinných vztahov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1983. Rodičom o výchove detí.
- [5] BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otcovstvím, aneb, Bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-702-1605-0.
- [6] BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.
- [7] BALLNIK, Peter. *Otcem i po rozvodu*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0150-2.
- [8] BARTLETT, H. M. 1970. *The Common Base of Social Work Practice*. Washington: NASW.
- [9] BERLINSKY, Ellen B. A Henry B. BILLER. *Parental death and psychological development*. Lexington, Mass.: Lexington Books, c1982. ISBN 978-0669058758.
- [10] BIDDULPH, Steve. *Knih o mužství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0012-3.
- [11] BIDDULPH, Steve. *Mužství: jak zvládat všechny mužské role*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-209-6.
- [12] BIERNÁTOVÁ, Olga. Knihovna Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Jan Skůpa, Vysoké učení technické v Brně, Ústřední knihovna. Bibliografické odkazy a citace dokumentů dle ČSN ISO 690 (01 0197) platné od 1. dubna 2011. Dostupné z: <https://www.citace.com/CSN-ISO-690.pdf>.
- [13] BILLER, Henry B. A Robert J. TROTTER. *The father factor: what you need to know to make a difference*. New York: Pocket Books, c1994. ISBN 9780671793975.
- [14] BINAROVÁ, Ivana. *Partnerství, sexualita a rodina*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000. Texty k otevřenému a distančnímu vzdělávání. ISBN 80-244-0138-x.
- [15] BRODY, L. *Gender, Emotion and the Family*. Cambridge: Harvard University Press, 1999.

- [16] BURGESS, Adrienne. *Návrat otcovství: jak se stát moderním otcem*. Brno: Jota, 2004. ISBN 80-7217-296-4.
- [17] BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie: pro střední školy a vyšší odborné školy*. Vyd. 2. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-754-5.
- [18] CAMPBELL, Ross. *Potřebuji tvou lásku: Co můžeš udělat pro své dítě*. Praha: Návrat, 1992. ISBN 80-85495-11-2.
- [19] CLOUD, Henry a John Sims TOWNSEND. *Hranice v chození: jak správně hledat životního partnera*. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-156-9.
- [20] COLOROSO, Barbara. *Krizové situace v rodině: jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce*. V Praze: Ikar, 2008. ISBN 978-80-249-1027-7.
- [21] CORNEAU, Guy. *Chybějící otec, chybující syn: jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity*. Praha: Portál, 2012. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-0075-8.
- [22] ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2993-0.
- [23] ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 80-7367-273-7.
- [24] ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.
- [25] ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996. Psychologie (ISV). ISBN 80-85866-15-3.
- [26] ČESKO. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. [online]. ČSSZ, ©2017 [cit. 2018-02-02]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz>.
- [27] ČESKO. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. MPSV, ©2017 [cit. 2018-02-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/>.
- [28] ČESKO. Nařízení vlády č. 286/2017 ze dne 01. 01. 2018, kterým se mění nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí, ve znění pozdějších předpisů. [online]. [cit. 2018-02-02]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-286>.
- [29] ČESKO. Zákon č. 111/2006 ze dne 01. 01. 2017 o pomoci v hmotné nouzi. [online]. [cit. 2018-02-02]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>.

- [30] ČESKO. Zákon č. 101/2000 ze dne 04. 04. 2000 o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. [online]. [cit. 2017-07-06]. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-101>.
- [31] ČESKO. Zákon č. 148/2017 od 01. 02. 2018 o nemocenském pojištění. [online]. [cit. 2018-02-02]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-148>.
- [32] ČESKO. Zákon č. 155/1995 ze dne 30. 06. 1995 o důchodovém pojištění. [online]. [cit. 2017-08-07]. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>.
- [33] ČESKO. Zákon č. 200/2017 ze dne 01. 01. 2018 o státní sociální podpoře. [online]. [cit. 2018-01-01]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-200>.
- [34] ČESKO. Zákon č. 203/2017 ze dne 01. 01. 2018 o důchodovém pojištění. [online]. [cit. 2018-02-02]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-203>.
- [35] ČESKO. Zákon č. 290/2017 ze dne 01. 01. 2018 o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. [online]. [cit. 2018-02-02]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-290>.
- [36] ČESKO. Zákon č. 297/2017 ze dne 01. 01. 2018 o pojistném na veřejné zdravotní pojištění. [online]. [cit. 2018-02-02]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-297>.
- [37] ČESKO. Zákon č. 301/2017 ze dne 01. 01. 2018 o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. [online]. [cit. 2018-02-02]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-301>.
- [38] ČESKO. Zákon č. 327/2017 ze dne 01. 01. 2018 o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění zákona č. 93/2017 Sb. [online]. [cit. 2018-02-02]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-327>.
- [39] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Zaostřeno na ženy a muže – 2017*. [online]. 2017 [cit. 2017-12-12]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/5-socialni-zabezpeceni-acrx41hiq1>.
- [40] ČSN ISO 690. *Informace a dokumentace – Pravidla pro bibliografické odkazy a citace informačních zdrojů*. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 2011. Třídící znak 01 0197.

- [41] DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 8071841412.
- [42] DOBSON, James C. *Láska a kázeň ve výchově dětí*. Praha: Návrat domů, 1997. ISBN 80-85495-58-9.
- [43] DUDOVÁ, Radka, Šárka HASTRMANOVÁ. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Sociologické studie. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, v.v.i. 129 s. ISBN 978-80-7330-124-8.
- [44] DUDOVÁ, Radka a VOHLÍDALOVÁ, Marta. *Rodina a rodičovství v individualizované společnosti. Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2005, roč. 6., č.1, s.1-3. Genderonline. Sociologický ústav AV ČR v.v.i. © 2012. [online]. [cit. 2017-08-08]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/19e1c1e62eb03a1cdae73d9d7b574a41a0cc1054_rodina-a-rodicovstvi-v-individualizovane-spolecnosti.PDF.
- [45] DUDOVÁ, Radka. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008. Sociologické disertace. ISBN 978-80-7330-136-1.
- [46] DUNOVSKÝ, J. *Dítě a porucha rodiny*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-040-86.
- [47] DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-7169254-9.
- [48] FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: [příručka pro učitele]*. Praha: Portál, 1997. ISBN 8071780634.
- [49] FORMÁNKOVÁ, L. et al. 2011. *Bariéry a možnosti využití flexibilních forem práce v ČR z komparativní perspektivy* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR v.v.i., 2011, 171 s. [cit. 2017-08-07]. Dostupné z WWW: https://www.mpsv.cz/files/clanky/13789/flexi_prace.pdf.
- [50] FRIEL, John C. a Linda D. FRIEL. *Sedm největších rodičovských omylů*. Přeložil Pavla LE. ROCH. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0596-8.
- [51] GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2798-1.
- [52] GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2390-7.

- [53] GRECMANOVÁ, Helena, Eva URBANOVSKÁ a Drahomíra HOLOUŠOVÁ. *Obecná pedagogika*. Olomouc: Hanex, 1998. Edukace (Hanex). ISBN 8085783207.
- [54] GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP, ed. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2013. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024743684.
- [55] GUTMAN, Laura. *Mateřství a setkání ženy s vlastním stínem: životní krize a emocionální revoluce*. Praha: Maitrea, 2013. ISBN 9788087249468.
- [56] Guðný Björk EYDSL and Tine ROSTGAARD. *Fatherhood in the Nordic welfare states. Comparing care policies and practice*. Nakladatel: Policy Press. Rok vydání 2016. ISBN 9781447310488.
- [57] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.
- [58] HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-717-8635-7.
- [59] HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.
- [60] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073670402.
- [61] HENSLIN, Earl R. *Otec a syn: tajemství silného pouta mezi otcem a synem*. Praha: Návrat domů, 2003. ISBN 80-7255-068-3.
- [62] HORÁKOVÁ, M. *Pracovní vzdělávání a výcvik: podpora zaměstnatelnosti nebo iluze? Přínosy rekvalifikačních programů pro zaměstnatelnost účastníků (s přihlédnutím k postavení ohrožených skupin na trhu práce)*. 2011. Disertační práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Tomáš Sirovátka.
- [63] HOSKOVCOVÁ, Simona a Lucie SUCHOCHLEBOVÁ RYNTOVÁ. *Výchova k psychické odolnosti dítěte: silní pro život*. Praha: Grada, 2009. Pro rodiče. ISBN 9788024722061.
- [64] HRONCOVÁ, J. – EMMEROVÁ, I. a kol.: *Sociológia výchovy a vzdelávania*. PF UMB: Banská Bystrica. 2010. ISBN: 978-80-557-0035-9.
- [65] CHALOUPKOVÁ, Jana a Eva MITCHELL, 2009. *Návrat do zaměstnání po rodičovské dovolené: rozdíly podle rodinného uspořádání*. Fórum sociální politiky: odborný recenzovaný časopis. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Roč. 2009, č. 3, s. 2 – 8. ISSN 1802-5854.

- [66] CHAPMAN, Gary D. *Pět znaků láskyplné rodiny: dynamika vztahů zdravé rodiny*. 2. vyd. Přeložila Zuzana KEMPNÁ. Praha: Návrat domů, c2011. ISBN 978-80-7255-249-8.
- [67] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 8024713691.
- [68] JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.
- [69] JANEBOVÁ, Radka. *Sociální problémy z aspektu gender*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. ISBN 80-7041-512-6.
- [70] JOHNSON, Rick. *To je moje dcera: jak otcova láska chrání a posiluje jeho dceru*. Praha: Návrat domů, c2013. ISBN 978-80-7255-297-9.
- [71] JUNGWIRTHOVÁ, Iva. *Mezi školkou a pubertou: výchova školáka*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0473-2.
- [72] JUNGWIRTHOVÁ, Iva. *Pohodoví rodiče - pohodové děti: podporujeme vývoj dítěte*. Praha: Portál, 2009. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-536-3.
- [73] JŮVA, Vladimír. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8.
- [74] KASTEN, Hartmut. *Ženy - muži: [genderové role, jejich původ a vývoj]*. Praha: Portál, 2006. Spektrum (Portál). ISBN 80-7367-145-x.
- [75] KAST-ZAHN, Annette. *Jak naučit děti pravidlům: [rady pro rodiče dětí od 1 roku do 14 let]*. Brno: Computer Press, 2008. ISBN 978-80-251-2042-2.
- [76] KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada, 2008. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-216-99.
- [77] KOHOUTEK, Rudolf. *Poznávání a utváření osobnosti*. Brno: CERM, 2001. ISBN 80-7204-200-9.
- [78] KOUČKÁ, Pavla. *Zdravý rozum ve výchově: uvolněné rodičovství v hektické době*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0614-9.
- [79] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- [80] KRAUS, Blahoslav. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.
- [81] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

- [82] KRÍŽKOVÁ, A.; VOHLÍDALOVÁ, M. *Kdo se bojí zaměstnané matky?* In KRÍŽKOVÁ, A.; DUDOVÁ, R.; HAŠKOVÁ, H. a kol. (eds.). *Práce a péče. Proměny „rodičovské“ v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. Praha: Sociologické nakl., 2008. ISBN 978-80-86429-94-6.
- [83] KRÍŽKOVÁ, Alena, 2007. *Nepříliš harmonická realita. Rodičovské kombinace práce a péče v mezích genderové struktury současné české společnosti*. Gender, rovné příležitosti, [online]. č. 2 [cit. 2017-10-10]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/b3379e3f92b88df3c88800e0f1bce18e7c6fd3df_neprilis-harmonicka-realits.pdf.
- [84] KRÍŽKOVÁ, Alena. *Práce a péče: proměny "rodičovské" v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-86429-94-6.
- [85] KUCHAROVÁ Věra, Kristýna PEYCHLOVÁ. *Výzkum zájmu rodičů o motivační otcovskou dovolenou* [Public opinion survey on the new motivational paternity leave]. / - Praha: VÚPSV, v.v.i., 2016. - 85 s. - ISBN 978-80-7416-243-5.
- [86] KUCHAROVÁ, V., ETTLEROVÁ, S., NEŠPOROVÁ, O., SVOBODOVÁ, K. 2006. *Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů*. Zpráva z výzkumu realizovaného jako součást projektu. Programu Iniciativy Společenství EQUAL Role rovných příležitostí pro ženy a muže v prosperitě společnosti (Půl na půl). Praha: VÚPSV.
- [87] KUCHAROVÁ, Věra a Věra HABERLOVÁ, 2008. *Rodina a zaměstnání v průběhu životního cyklu*. In: *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Boskovice: Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Albert, s. 19-62. ISBN 9788073261405.
- [88] KUCHAROVÁ, Věra. „Ženy po rodičovské dovolené na trhu práce.“ 2005. Pp. 79-90 in Winkler, J., Klímplová, L., Žižlavský, M. (eds.) *Účelové programy na lokálních trzích práce. Jejich význam, potřebnost a realizace*. Brno: Masarykova univerzita.
- [89] LACA, Slavomír. *Výchova - rodina - hodnoty*. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. ISBN 978-80-87182-32-1.
- [90] LACINOVÁ, Lenka a Petra ŠKRDÍKOVÁ. *Dost dobří rodiče, aneb, Drobné chyby ve výchově dovoleny*. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073674427.
- [91] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.

- [92] LEMAN, Kevin. *Na otci záleží*. Praha: Návrat domů, c2008. ISBN 978-80-7255-175-0.
- [93] LIPINSKÁ, K. 2009. *Jak matka ovlivní celý váš život. Děti a my. Otec a dcera*. 2009, roč. 39, č. 3, s. 28–29. ISSN 0323-1879.
- [94] LUPTON, Deborah. a Lesley. BARCLAY. *Constructing fatherhood: discourses and experiences*. Thousand Oaks, Calif.: SAGE, 1997. ISBN 076195340x.
- [95] MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, M. *Rodina a práce – jak je sladit a nezbláznit se*. Praha: Portál, 2009. 160 s. ISBN 978-80-7367-615-5.
- [96] MARSIGLIO, W. 1995. „*Fathers' Diverse Life Course Patterns and Roles: Theory and Social Interventions*.“ Pp. 78–101 in W. Marsiglio (ed.). *Fatherhood. Contemporary Theory, Research and Social Policy*. London: Sage.
- [97] MAŘÍKOVÁ, Hana. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. Praha, 2012. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta, katedra sociologie. Vedoucí disertační práce Doc. PhDr. Jiří Buriánek, CSc.
- [98] MAŘÍKOVÁ, Hana. *Kdo jsou otcové na rodičovské dovolené? Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2004, 7, 1/2004, s. 8-10. ISSN 1213-0028.
- [99] MAŘÍKOVÁ, Hana. 2003. „*Rodičovská dovolená a muži*.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 4 (1-2): 6-7. ISSN 1213-0028.
- [100] MAŘÍKOVÁ, Hana, *Pečující otcové: Příběhy plné odlišností*. 2009. Sociologický časopis [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, Vol. 45, No. 1, s. 89-113. © 2015. [cit. 2017-12-12]. ISSN 0038-0288. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/34c1e87455937f459a4ce65ff6b34168fffb0a16_514_MarikoVA2009-1.pdf.
- [101] MAŘÍKOVÁ, Hana. *Muž v rodině: demokratizace sféry soukromé*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1999. Working papers. ISBN 80-85950-69-3.
- [102] MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-011-86.
- [103] MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2000. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-494-x.
- [104] MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.

- [105] MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. Vyd. 8. Praha: Portál, 2015. ISBN 9788026208525.
- [106] MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989.
- [107] MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
- [108] MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9.
- [109] MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 8071785490.
- [110] MERTIN, Václav. *Výchova bez trestů*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. ISBN 978-80-7478-028-8.
- [111] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- [112] MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2010. ISBN 978-80-7330-183-5.
- [113] MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Ilustrace Vladimír Jiránek. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, 323 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 38. ISBN 978-808-6429-878.
- [114] MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.
- [115] MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Základy sociologie. ISBN 80-85850-75-3.
- [116] MÜHLAN, Claudia. *Jen klid, maminko!: [podněty pro výchovu dětí do tří let]*. 2. vyd. Praha: Advent-Orion, 1995. Život a zdraví (Advent-Orion). ISBN 80-7172-036-4.
- [117] MÜHLPACHR, Pavel. *Sociopatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4550-7.
- [118] MUSIL, L.; NAVRÁTIL, P. 2000. *Sociální práce s příslušníky menšinových skupin*. Sociální studia, Fakulta sociálních studií MU Brno, 2000, roč. 2000, č. 5, s. 127-163. ISSN 1212-365X. [online]. Sborník prací FSS MU Brno, [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080404095539.pdf>.

- [119] NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0628-1.
- [120] NAVRÁTIL, Pavel a Libor MUSIL. *Sociální práce s příslušníky menšinových skupin*. Sociální studia, Fakulta sociálních studií MU Brno, 2000, roč. 2000, č. 5, s. 127-163. ISSN 1212-365X.
- [121] NEŠPOROVÁ, 2006. *GENDER, ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI, VÝZKUM*. ROČNÍK 7, ČÍSLO 1/2006. [cit. 2017-08-15]. Dostupný z: http://www.genderonline.cz/uploads/94fc30c9a7a54f04c4d931c45e61b134f3f98f80_zivotni-styl-rodin-s-otci-na-rodicovske-dovolene.pdf.
- [122] NEŠPOROVÁ, Olga. *Životní styl rodin s otci na rodičovské dovolené*. Gender, rovné příležitosti, výzkum [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 2006, 7(1), s. 32-36 [cit. 26. 12. 2011]. ISSN 1213-0028.
- [123] NOVÁK, Tomáš a Blanka DVOŘÁČKOVÁ. *Vztah otce a dcery*. Praha: Grada, 2009. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2078-4.
- [124] NOVÁK, Tomáš. *O otcovské roli: [význam otce v rodině]*. Praha: Grada, 2013. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-4498-8.
- [125] OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.
- [126] PAVEZKOVÁ, Hana. *Otcové na rodičovské dovolené*. Brno, 2013. Absolventská práce. Vyšší odborná škola sociální, obor sociální práce. Vedoucí absolventské práce Mgr. Regina Hronová.
- [127] PAVEZKOVÁ, Hana. *Životní situace osamělých otců-vdovců v neúplné rodině*. Zlín, 2016. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Anna Petr Šafránková Ph.D.
- [128] PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-7116.
- [129] PAVLÁT, J, 2008. *Otcovství, děti a rodina*. Česká a slovenská psychiatrie [online]. © 2016 Praha: Česká lékařská společnost J. E. Purkyně, č. 4, s. 189-195 [cit. 2017-08-15]. ISSN 1212-0383. Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2008_4_189_195.pdf
- [130] PETR, J. (2015). *Mužská perspektiva v oblasti rovných příležitostí žen a mužů*. [online]. [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: http://ilom.cz/wp-content/uploads/2015/11/Muzska_perspektiva_FINAL.pdf.

- [131] PLAŇAVA, Ivo a Milan PILÁT, ed. (Břicháček: Odolnost rodiny) *Děti, mládež a rodiny v období transformace: sborník prezentací na sympoziu pořádaném ve dnech 19.-21. září 2002* Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity Brno. Brno: Barrister & Principal, 2002. Psychologie (Barrister & Principal). ISBN 80-86598-36-5.
- [132] PLASOVÁ, Blanka. *Harmonizace práce a rodiny a role zaměstnavatelů? Teoretická východiska*. Podniková sociální práce. 2008/3. [online]. [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/index.php?sekce=2&ukol=detail&id=8&clanekid=521>.
- [133] PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1387-3.
- [134] PREKOP, Jirina. *Pevné objetí: cesta k vnitřní svobodě*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-614-8.
- [135] PREKOPOVÁ, J. *Škola lásky v rodině: koncepce životního stylu podle PhDr. J. Prekopové. Rukověť ke kurzům*. [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://www.prekopovanaadacnifond.cz/dokumenty/skola-lasky-v-rodine-skripta.pdf>.
- [136] PREUSCHOFF, Gisela. *Výchova dívek*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 158 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-207-2.
- [137] PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.
- [138] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- [139] PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. Šesté, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1228-7.
- [140] RASER, Jamie. *Jak vychovávat děti, se kterými se dá žít*. Praha: Portál, 2000. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-459-1.
- [141] REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
- [142] ROGGE, Jan-Uwe. *Rodiče určují hranice*. Praha: Portál, 2005. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-990-9.
- [143] ROGGE, Jan-Uwe. *Výchova dětí krok za krokem*. Praha: Portál, 2007. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-249-2.
- [144] RYDVALOVÁ, Renata a Blanka JUNOVÁ. *Jak sladit práci a rodinu: --a nezapomenout na sebe*. Praha: Grada, 2011. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-35-78-8.

- [145] ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-48-6.
- [146] ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0343-8.
- [147] SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. Praha: Institut Virginie Satirové, 1994. ISBN 80-901325-0-2.
- [148] SEARS, William a Martha SEARS. *Kontaktní rodičovství: rozumná cesta k pochopení a výchově dětí*. Praha: Argo, 2012. ISBN 9788025705971.
- [149] SEDLÁČEK, L. *Mateřští otcové?* In JAVORSKÁ, Z.(Ed.). Sborník z konference Aktivní rodičovství. Fathers as Primary Caregivers. Brno: Nesehnutí Brno, 2009, s. 8-10.
- [150] SEDLÁČEK, Lukáš a Kateřina PLESKOVÁ, ed. *Aktivní otcovství*. Brno: Nesehnutí, 2008. ISBN 978-80-903228-9-1.
- [151] SEVERE, Sal. *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*. Praha: Portál, 2000. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-368-4.
- [152] SCHMID, Günther a Bernard. GAZIER. *The dynamics of full employment: social integration through transitional labour markets*. Northampton, MA, USA: E. Elgar Pub., c2002. ISBN 9781840642810.
- [153] SCHULZE, Erika; GERGORIC, Maja, 2015. *Maternity, paternity and parental leave: Data related to duration and compensation rates in the European Union* [online]. European Parliament: Directorate-General for Internal Policies of the Union. [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/509999/IPOL_STU\(2015\)509999_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/509999/IPOL_STU(2015)509999_EN.pdf) Internal Policies of the Union. ISBN 978-92-823-6492-5.
- [154] SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 8071782491.
- [155] SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2.
- [156] STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-x.
- [157] STŘELEČEK, S. a kol. *Kapitoly z rodinné výchovy: učebnice pro střední školy*. Praha: Fortuna, 1992. ISBN 80-85298-84-8.

- [158] ŠAFR, J. a V. PATOČKOVÁ. *Trávení volného času v České republice ve srovnání s evropskými zeměmi*. Naše společnost, 2010, č. 2, s. 21-27. ISSN 2336-1646.
- [159] ŠMOLKA, Petr. *Muž a žena - návod k použití*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-573-8.
- [160] ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, 2010. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3181-0.
- [161] ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0877-4.
- [162] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [163] ŠVEJCAR, Josef a Pavel FRÜHAUF. *Péče o dítě*. Dopln., rozš., a aktualiz. vyd. Praha: Nuga, 2003. ISBN 80-85903-15-6.
- [164] TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál, 2011. ISBN 9788073678685.
- [165] VACÍNOVÁ, Marie a Marta LANGOVÁ. *Kapitoly z psychologie učení a výchovy*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-42-6.
- [166] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
- [167] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [168] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 9788024621531.
- [169] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- [170] VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3.
- [171] VAN PELT, Nancy L. *Dítě v dobrých rukou: knížka pro správné rodiče*. Praha: Advent-Orion, 2000. ISBN 80-7172-420-3.
- [172] VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí: definice, popis, následky*. Praha: Grada, 2004. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0814-0.
- [173] VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-8643-248-3.
- [174] VORLÍČEK, Chrudoš. *Úvod do pedagogiky*. Jinočany: H & H, 2000. ISBN 80-86022-79-x.

- [175] VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK, ed. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.
- [176] WILD, Rebeca. *Učit se žít s dětmi: bytím k výchově*. Praha: DharmaGaia, 2012. Šťastné dítě (DharmaGaia). ISBN 978-80-7436-029-9.
- [177] YABLONSKY, Lewis. *Otcové & synové: o nejnáročnějším rodinném vztahu*. Praha: Portál, 1995. Čtení o výchově. ISBN 80-7178-075-8.
- [178] ZOJA, Luigi. *Soumrak otců: archetyp otce a dějiny otcovství*. Přeložil Petr PATOČKA. Praha: Prostor, 2005. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-145-8.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
B	badatel
č.	číslo
ČR	Česká republika
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská Unie
I	Informant
kol.	kolektiv
MD	mateřská dovolená
mj.	mimo jiné
MOD	motivační otcovská dovolená
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
např.	například
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
P	příloha
příp.	případně
RD	rodičovská dovolená
RP	rodičovský příspěvek
Sb.	sbírky
s.	strana
tzv.	tak zvaně

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1. Schéma konceptualizace výzkumného šetření.....	61
Obrázek 2. Fáze zpracování dat v několika fázích.....	72
Obrázek 3. Paradigmatický model axiálního kódování.....	126
Obrázek 4. Interpretace získaných dat prostřednictvím paradigmatického modelu.....	128

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. Srovnání zemí OECD podle délky otcovské dovolené.....	47-48
Tabulka 2. Časový plán výzkumu.....	63
Tabulka 3. Seznam informantů a základní údaje o nich.....	70
Tabulka 4. Schéma kategorií a kódů.....	75-79

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Schéma polostrukturovaného rozhovoru
- P II Úplný přepis rozhovoru s informantem I4

PŘÍLOHA P I: SCHÉMA POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

Jmenuji se Hana Pavezková a v současné době dokončuji navazující magisterské studium na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, na Fakultě humanitních studií, kde studuji obor sociální pedagogika. Ve své diplomové závěrečné práci se zaměřuji na muže-otce, kteří mají zkušenosti s RD. Budu se zabývat tím, jak otcové reflektují a hodnotí svou životní situaci po skončení RD. Zpracovávám tedy téma „Otcové po rodičovské dovolené“.

Pokud bude pro Vás nějaká oblast nepříjemná a nebudete se k ní chtít vyjadřovat, nemusíte mi na danou otázku odpovídat.

Nejprve bych se Vás dovolila zeptat, zda souhlasíte s poskytnutím rozhovoru a zda souhlasíte, že tento rozhovor bude nahráván? Chtěla bych Vás ujistit, že Vaše anonymita bude zachována. Získané informace od Vás pokládám za důvěrné a budou sloužit výhradně jen pro účely vypracování diplomové práce. Nebudou tedy nikde jinde využity.

Charakteristika - informace o informantovi

Mohl byste mi prosím o sobě říci pár informací?

V kolika letech jste se stal poprvé otcem?

Jaký je váš současný věk?

Kolik máte dětí?

Máte dceru či syna?

Jaký je současný věk vašich dětí?

Na RD jste pečoval o syna či dceru?

Od kolika měsíců věku dítěte jste na RD nastoupil?

Jak dlouho jste byl na RD?

Zvažovali jste s manželkou/partnerkou dlouho, kdo z Vás půjde na RD?

V čem jste spatřovali výhody a nevýhody RD?

Jaké důvody či motivy Vás vedly k tomu, že jste se stal otcem na RD?

OBLASTI:

1.) ROLE OTCŮ ve výchovném procesu po RD

Jak vnímáte/prožíváte a cítíte svou roli otce ve výchově dítěte? Popište mi, prosím své pocity.

Pocitujete odlišné pocity/emoce k synovi nebo dceři?

Zajímalo by mě, zda Vám nová životní role přinesla nějaké změny ve vztahu k dětem i k ostatním členům rodiny? Mohl byste mi to zkusit popsat?

Otcovství

Co si jako muž, představíte pod pojmem „aktivní otcovství“?

Bylo potřeba, abyste se vzdal něčeho kvůli otcovství? Čeho? A čeho jste nebyl ochotný se vzdát?

Jaká pozitiva či negativa vnímáte po skončení RD z pozice otce?

2.) VÝCHOVA A PÉČE O DÍTĚ po RD

Popište mi, jakým způsobem své dítě vychováváte?

S jakými problémy se při výchově dětí potýkáte?

Jakým způsobem upevňujete svůj vztah s dítětem (např. častým fyzickým kontaktem jako hýčkání, mazlení, pohlazení) a jak často?

Jaké výchovné styly používáte? *Klidně uveďte nějaký příklad...*

Jaké tresty ve výchově Vašich dětí používáte a jak často?

Jaké odměny ve výchově Vašich dětí používáte a jak často?

Jakým způsobem je u Vás v rodině rozdělena péče o domácnost a rodinu?

3.) RODINNÁ FINANČNÍ SITUACE – RODINNÁ POLITIKA

Jak vnímáte finanční pomoc ze strany státu?

Co by podle Vás mohl udělat stát, aby se zlepšila situace otců po RD, resp. rodičů?

Jakým způsobem jste řešili nebo řešíte finanční zabezpečení po RD? (Kdo zabezpečuje hlavní příjem do rodiny?)

Využíváte nějakou podporu státu? Jakou? (sociální dávky, úlevy na daních, příspěvky...)
(pokud ano) Jsou pro Vás tyto dávky dostačující?

Letos byla schválena otcovská dovolená. Slyšel jste o této novince? Co si o tom myslíte?

Jaký máte názor na otcovskou dovolenou?

Jaký je Váš názor na zvýšení dávky SSP – přídavek na dítě?

4.) SLAĎOVÁNÍ RODIČOVSKÉ A PROFESNÍ ROLE PO RD

Jakým způsobem probíhal Váš návrat do zaměstnání po skončení RD?

Mohl byste mi popsat, jak probíhá skloubení rodinného života a Vaší pracovní kariéry?

Změnila se nějakým způsobem Vaše životní situace po skončení RD? A jak?

Co by Vám případně pomohlo ke zlepšení sladění pracovních a rodičovských povinností?

Jak byste popsal současnou situaci? Vyhovuje Vám to, tak jak to je, nebo byste něco rád změnil?

Napadá Vás ještě něco, o čem jsme zatím nemluvili, co Vám Vaši situaci usnadnilo nebo usnadňuje?

ZÁVĚR:

Znáte nějakého muže, který také byl na RD? (pokud ano) Mohl byste mi na něho dát kontakt, prosím?

Je něco, co byste mi chtěl Vy sám říct?

Litoval jste někdy svého rozhodnutí? (a důvod?)

Chtěl byste něco vzkázat (říct) i ostatním otcům, kteří mají za sebou zkušenost s RD? Nebo těm, co se na ni právě chystají?

Chtěl byste zdůraznit ještě nějakou oblast, o které jsme se bavili?

Chtěl byste se na něco zeptat Vy mně?

Velmi Vám děkuji za Váš čas a upřímné odpovědi. Byl to pro mě příjemný a velmi zajímavý rozhovor. Přeji hodně štěstí a životních úspěchů nejen Vám, ale celé Vaší rodině!

PŘÍLOHA P II: ÚPLNÝ PŘEPIS ROZHOVORU S INFORMANTEM I4

B: Táák, můžem začít tedy?

I: Jo. Jo, jo. Můžem, no.

B: Tak, jmenuji se Hana Pavezková a v současné době dokončuji navazující magisterské studium na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, na Fakultě humanitních studií, kde studuji obor sociální pedagogika.

I: Jaký obor?

B: Sociální pedagogika.

I: Hm.

B: Ve své diplomové závěrečné práci se zaměřuji na muže-otce, kteří mají zkušenosti s RD. Budu se zabývat tím, jak otcové reflektují a hodnotí svou životní situaci po skončení RD. Zpracovávám tedy téma „Otcové po rodičovské dovolené“.

I: To máte teda zajímavé téma?

B: No, tož také si to myslím.

B: Pokud bude pro Vás nějaká oblast nepříjemná a nebudete se k ní chtít vyjadřovat, nemusíte mi na danou otázku odpovídat.

I: Rozumím.

B: Nejprve bych se Vás dovolila zeptat, zda souhlasíte s poskytnutím rozhovoru a zda souhlasíte, že tento rozhovor bude nahráván?

I: Souhlasím. Ano. Ano, souhlasím.

B: Děkuji.

B: Chtěla bych Vás ujistit, že Vaše anonymita bude zachována. Získané informace od Vás pokládám za důvěrné a budou sloužit výhradně jen pro účely vypracování diplomové práce. Nebudou tedy nikde jinde využity.

I: Dobře.

B: Mohl byste mi prosím o sobě říci pár informací?

I: A co byste chtěla vědět? Ptejte se. Já nejsem moc ukecanej a nevím, co všechno Vás zajímá, tak se raději ptejte Vy, a já Vám pak vždycky odpovím.

B: Tak jo.

B: V kolika letech jste se stal poprvé otcem?

I: Poprvé jsem se stal otcem, když mi bylo dvacetdevět let.

B: Jaký je váš současný věk?

I: Je mi čtyřicet let.

B: Kolik máte dětí?

I: Mám tři děti. Dva syny a jednu dceru. Staršímu synovi je deset let, druhému synovi je osm let a dceři jsou čtyři roky.

B: Aha. A na RD jste pečoval o syna či dceru?

I: Pečoval jsem o syna.

B: A od kolika měsíců věku Vašeho syna jste na RD nastoupil?

I: Když bylo Renému 22 měsíců.

B: A jak dlouho jste byl na RD?

I: Na RD jsem byl, rok a půl, nebo tak nějak. Počkejte, musím to spočítat. (ticho, odmlčení) Jo, jo, no, tak čtrnáct měsíců, přesně.

B: Zvažovali jste s manželkou/partnerkou dlouho, kdo z Vás půjde na RD?

I: Ano, zvažovali s manželkou společně, ale to bylo moje rozhodnutí.

B: V čem jste spatřovali výhody a nevýhody RD?

I: Ehm, (smích). No. Výhody? Jaké výhody? Jednoznačně, být s dítětem ve věku, kdy nejvíce potřebuje rodičovskou péči a neomezený kontakt s rodiči. A nevýhoda? Nevýhoda (ticho, odmlčení, popíjení čaje) Nevýhoda pouze finanční, která ale asi nebyla přímo kvůli tomu, že jsem byl na RD.

B: Jaké důvody či motivy Vás vedly k tomu, že jste se stal otcem na RD?

I: Měl jsem možnost si vybrat mezi pokračováním v současném zaměstnání (programátor) a najmout nějakou chůvu na celodenní hlídání nejmladšího synka a i ostatních dvou dětí anebo zůstat s dětmi doma a prakticky o zaměstnání přijít. Hlavní důvod odchodu na RD pro mne byl ten, že mi to umožnilo zůstat s dětmi doma a být s nimi neustále v kontaktu. Pokud bych se zavřel na deset hodin do práce, prakticky by mne ani neznaly.

B: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

I: Jsem inženýr, mám vysokoškolské vzdělání.

B: Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání Vaší manželky?

I: Taky vysokoškolské, je farmaceutka.

B: Jak byste charakterizoval Vaši manželku? Je Vaše manželka ambiciózní?

I: Rád bych odpověděl jinak, ale ano, je moje manželka ambiciózní. Teda alespoň já si to myslím.

B: Bydlíte na vesnici nebo ve městě?

I: Na vesnici.

B: Dobře. Teď bych se Vás zeptala na konkrétní oblasti.

I: Můžu ještě něco říct?

B: Jo. Jasně. Určitě.

I: Chtěl bych ještě jen něco na úvod mých odpovědí. Tím, co jsem měl možnost prožít, se můj pohled a vnímání světa, lidí a života velice změnil. Může být asi hodně odlišný od „standardního“ vnímání světa v našich končinách, ale nemám důvod před Vámi nic skrývat a snažím se být maximálně otevřený. Tak snad Vám moje odpovědi budou pro Vaši práci aspoň trochu užitečné.

B: Děkuji moc. Nesmírně si vážím Vaší upřímnosti a otevřenosti. A celkově vůbec, Vaší vstřícnosti, poskytnout mi tento rozhovor. Toho, že jste si na mě našel čas. A vyšel mi vstříc. Jo. Určitě jo. Budou užitečné.

B: Tak, teď tak nějak lehce přejdeme do oblasti, která se bude týkat role otců ve výchovném procesu po skončení Vaší rodičovské dovolené. Tady by mě tedy zajímalo, jak vnímáte nebo prožíváte a cítíte svojí roli otce ve výchově dítěte? Dokázal byste mi, prosím, popsat své pocity?

I: (smích) Roli otce zkusím popsat několika slovy. Nejsou to moje slova, ale slova výjimečného člověka a homeopata Jana Scholtena. Smysl. Smysl svojí existence, hodnota, vlastní hodnota, sebevědomí, důstojnost, společenské postavení, práce. Může to znít trochu „ulítle“, ale když se nad tím opravdu hodně zamyslím a porovnáím se svou zkušeností, vystihuje roli otce, to co znamená pro dítě, neuvěřitelně přesně. Myslím, že otec má dítě podepírat, zvedat ho ke hvězdám. Jen tak pro zajímavost bych chtěl ještě popsat roli matky podle Jana Scholtena, to co znamená pro dítě: péče, výživa, sebevědomění, pozornost, jako že věnování pozornosti, sebelítost. Myslím, že matka má dítěti dávat neomezenou výživu a péči a bezpečí své mateřské náruče. Slovo „láska“ jsem neuvedl záměrně, protože je, nebo tedy mělo by být obsaženo ve všem, co otec a matka pro dítě dělají.

B: Pociťujete odlišné city k synovi nebo dceři?

I: Myslím, že pohlaví dítěte až tak roli v mém případě ani nehraje. Ten nejzákladnější cit je vždycky stejný. Láska ke svým dětem a to je podstatné. Tím, že jsem měl možnost s dětmi být prakticky pořád a opravdu je vnitřně poznat, tak už se pak liší jen výsledné „projevy a výchova“. Víím, nebo v to aspoň doufám, kdo co potřebuje, jak kdo na co reaguje, kdy potřebuje podepřít, pohladit, popovídat anebo naopak, kdy nemám vůbec zasahovat.

B: Zajímalo by mě, zda Vám nová životní role přinesla nějaké změny ve vztahu k dětem i k ostatním členům rodiny? Mohl byste mi to zkusit popsat?

I: Tož toto asi vyplývá ze všech mých odpovědí. Především jsem měl možnost poznat své děti a porozumět jim, nebo alespoň v to doufám. A to opravdu asi jen díky času, který jsem s nimi mohl strávit. Ten bych v normálním pracovním procesu nikdy neměl, nikdy bych ho nedostal a ani nedokázal si jej udělat.

B: Teď bych se Vás zeptala na otcovství?

I: Jako jestli jsem biologickým otcem? (smích)

B: Néééééé. (smích). Ježíšš, to nééé. Já se chcu zeptat, co si jako muž, představíte pod pojmem „aktivní otcovství“?

I: (smích). Ještě k tomu otcovství. Děti jsou moje, jsem skutečným biologickým otcem.

B: Jo, dobře. Jo, jo, to já Vám věřím. Ale na to jsem se nechtěla ptát. Omlouvám se. Jestli má otázka vyzněla nějak blbě.

I: (smích). Tak podívejte. Jde o to, zajímat se o svoje dítě, vnímat jeho vývoj a podepírat jej, kdykoliv to bude potřeba. A pro to je nejzásadnější dostatek času. Protože mám tři děti a na rodičovské dovolené jsem zůstal až s nejmladším, zažil jsem oba póly „otcovství“. V prvním to bylo chycení do finanční pastí současného světa, kdy jsme hledali svoje místo pro žití, hypotéka, deset až dvanáct hodin v práci, docela výrazná vyčerpanost a pozdní příchody z práce domů. V této situaci se otcovství smrskne jen na podvečerní „blbnutí“ s dětmi, čtení pohádek na dobrou noc a uspávání, aby si žena trochu odpočinula a děti mne trochu užily a já je. A pak společné víkendové chvíle a samozřejmě řešení výjimečných situací, třeba nemoci apod. A potom druhý pól, kdy jsem byl s nejmladším synkem dvacet čtyři hodin denně (měl tehdy jeden a půl roku, když jsem s ním zůstal na rodičovské dovolené), sledování jeho objevování světa krůček po krůčku a být vždy nablízku. Vím, že se v mém případě míchala dohromady role matky a otce, ale měl jsem možnost zažít všechno, co mi u starších dvou uteklo. Takže aktivní otcovství pro mne znamená především mít dostatek času a umět si ho taky dopřát pro to být se svými dětmi. A všechno ostatní právě vyplyne z jejich potřeb, které člověk vnímá jen tehdy, kdy prostě může se svými dětmi být.

B: Bylo potřeba, abyste se vzdal něčeho kvůli otcovství? Čeho? A čeho jste nebyl ochotný se vzdát?

I: Myslím, že vlastně nebylo potřeba se něčeho vzdávat, jen se přirozeně změnily moje potřeby. A určitě si dokážu dopřát i čas sám pro sebe. A myslím, že to vůbec není špatně. Když děti vidí, že jejich táta dělá něco, co mu dělá velikou radost a dává mu to veliký smysl, tak přirozeně to tak budou mít i u sebe. Jít za tím, co mi dává smysl, co dělá radost a co mě rozvíjí. Toto si myslím, že je velká část výchovy. Kdežto když člověk v sobě má pocit,

že se něčeho musel vzdát, něco musel opustit pro to, aby mohl být „otcem“, tak je to vlastně docela špatně.

B: Jaká pozitiva či negativa vnímáte po skončení RD z pozice otce?

I: U mě vlastně rodičovská dovolená skončila v dubnu 2016, ale vzhledem k mojí situaci mi sociální podpora umožňuje jakž-takž pokrýt základní finanční nároky na bydlení, stravu a školu a školku. Rozhodl jsem se zůstat doma, dávat nejmladšího synka do školky jen na dopoledne. Dopoledne si občas něco přivydělám na dohodu o pracovní činnosti a odpoledne mám zase prostor pro děti. Takže nemůžu k této otázce nic moc říct.

B: Teď taková otázka na odlehčení. Znáte svátek Den otců?

I: Ne.

B: A chtěl byste, aby byl, stejně tak uznávaným dnem jako je Den matek?

I: Ano. Proč ne.

B: Dobře. Teď bych se Vás zeptala, jakým způsobem své děti vychováváte?

I: A jsou k tomu nějaký varianty? A, b, c, d, e?

B: Ne.

I: Nemáte tam žádný varianty?

B: Tak myslím tím, jestli třeba přátelsky, nebo nějak autoritativně, prostě, jak to u Vás funguje.

I: Víte, já jsem a slyším to ze všech stran i od svých dětí, jsem kamarádský. I když já si myslím, že v té přátelské rovině se mísí přísnost, nebo já to vidím spíš jako důslednost. Ale je to pravda, že je to asi tak. A na druhou stranu si troufám říct, že s nima i nadstandardně diskutuju, že si poslechnu, co si oni myslí, že se snažím zohlednit to, co oni si přejí nebo respektive, když dělá se nějaký rozhodnutí, tak ho nedělám proto, abych řekl, že takhle to prostě dělám já a vy máte smůlu, spíš se je snažím aji vyslechnout a vysvětlit jim to, tak já s nadsázkou jsem říkal, pravda, to je zase ...naznačuje tomu autoritativnímu stylu, že jsem s nadsázkou říkal, že s dětma se nevyjednává, ale tady jde spíš o to, že když padlo nějaké rozhodnutí, tak ho nechci prosazovat silou, chci nebo snažím se ho těm dětem jako vysvětlovat, jo takže tak.

B: S jakými problémy se při výchově dětí potýkáte?

I: Na otázky ohledně výchovy a péče o děti po rodičovské dovolené je pro mne těžké odpovědět. Protože jsem si mohl dovolit vlastně být na rodičovské dovolené a dovolil jsem si po skončení rodičovské dovolené zůstat víc doma, tak nejsem pod takovým tlakem a stresem, jako ostatní rodiče, kteří se vrátili na plný pracovní úvazek. Protože tlakem a stresem,

který je na rodiče, a celkově na všechny lidi, v dnešní společnosti tak obrovsky vyvíjen, jsou pak zdeformované veškeré rodinné vztahy a daleko častěji se musí přistupovat k různým trestům, odměnám atd. Samozřejmě, že je nezbytné dětem dávat hranice, ukazovat co je správné a co ne, učit je respektovat nejen prostor ostatních ale také i svůj vlastní, rozvíjet je, dávat jim možnosti k rozvíjení, na pozadí chystat věci tak, aby se jim podařily, ale také občas dovolit aby selhaly, ale vždy jim poskytnout podporu, od které se zase odrazí. Tímto se učí, rozvíjí atd. Hlavně jim dávat svoji neomezenou lásku a podporu. Ale toto všechno je možné dávat jen tehdy, když jsem jakž-takž srovnaný sám se sebou. Toto je si myslím to nejpodstatnější z pohledu rodiče pro výchovu a péči o dítě a taky to nejpodstatnější, co se v dnešní době docela ignoruje.

No a odměny nemám úplně rád, protože jako když děti něco dělají, že za to dostávají odměnu, odměnou je, když třeba pomáhají, tak potom mají víc času pro sebe, nebo máme to takový, že si třeba jdou hrát s mobilem, nebo je to takový, ne vysloveně, že by to byl nějaký dar nějaké věci, ale zastávám to, že už ty děti jako od malička musí vnímat, že nejenom trestaný být, ale být i motivovaný, je ta motivace, že když bude něco fungovat, že mi s něčím pomůžou, já nevím, když pomůžou zabalit, že vyrazíme dřív, když s něčím pomůžou, budou mi nervózní nebo když si udělají své povinnosti, budou mít čas pro sebe, to si myslím, že jsou ty věci, takže v tomhle ohledu se dá říct, že používám odměny, ale spíš než věcný, tak je to takhle no.

B: Teď bych se Vás zeptala, jak vnímáte finanční pomoc ze strany státu?

I: Zase si dovolím jít trošku ze široka. Je velice dobře, že stát podporuje obecně mateřskou dovolenou a rodičovským příspěvkem péči a výchovu dítěte po narození. Je opravdu potřeba, aby aspoň jeden z rodičů měl možnost celodenní péče o dítě. A tři roky věku dítěte je minimální hranice. Výši příspěvku na rodičovské dovolené, neumím posoudit. Je těžké toto stanovit. Jen můj názor! Pro rodiče, kteří opravdu chtějí žít rodinný život, mít a vychovávat děti, aby z nich vyrostli lidé v opravdovém smyslu člověčenství, by ale bylo možné udělat více. Chybí mi nějaká podpora v tom, aby se aspoň jeden z rodičů mohl po ukončení rodičovské dovolené, ty tři, čtyři roky vrátit do práce jen na částečný pracovní úvazek, a to aspoň do školního věku dítěte, ideálně tak do dokončení prvního stupně základní školní docházky. Podpora ze strany státu ve smyslu jednak finančním, aby celková finanční situace rodiny byla únosná i v případě, částečného, částečných pracovních úvazků a také aby zaměstnavatelé měli zájem zaměstnat člověka po rodičovské, i jen na částečný pracovní úvazek. Ale toto je asi hodně utopie. Podle toho, jak stát funguje, toto není vůbec

možné. Ale je to škoda, protože děti jsou opravdu naše budoucnost. A podle toho, jaké děti budou, bude vypadat i budoucí svět. Pokud do nich odmalička sypeme strach, násilí, stres, tlak, důležitost materiálního zabezpečení, jak asi může vypadat budoucnost?

B: Teď by mě zajímalo, jakým způsobem probíhal Váš návrat do zaměstnání po skončení RD?

I: Nebylo možné se vrátit na celý pracovní úvazek, protože péče o děti by nemohla obsáhnout to, co bych si představoval. Uzavřel jsem s původním zaměstnavatelem dohodu o pracovní činnosti a pracoval převážně z domu.

B: Mohl byste mi popsat, jak probíhá skloubení rodinného života a Vaší pracovní kariéry?

I: Nedokáží naplnit požadavky zaměstnavatelů, v mojí profesi, programátor, je prakticky nemožné být zaměstnaný na částečný pracovní úvazek, který by mi vyhovoval a dával prostor pro péči o děti. Řeším to změnou zaměstnavatele a způsobu práce, spíše zakázkově a na dálku, z domu, což mi více umožňuje rozvrhnout si pracovní dobu podle potřeby rodiny.

B: Změnila se nějakým způsobem Vaše životní situace po skončení rodičovské dovolené? A jak?

I: Ani ne, ale je to dané mojí životní situací, jak už jsem Vám řekl.

B: Co by Vám případně pomohlo ke zlepšení sladění pracovních a rodičovských povinností?

I: Rozhodně možnost zaměstnání na částečný pracovní úvazek. Dopoledne. A ideálně možnost práce z domu.

B: Jak byste popsal současnou situaci? Vyhovuje Vám to, tak jak to je, nebo byste něco rád změnil?

I: V podstatě jsem spokojen. Využívám dávku od státu, přídavky na děti. Já si zas až tak nemohu stěžovat.

B: Pociťujete jako rodič na trhu práce, že jste znevýhodňován?

I: Tak to rozhodně ano, ale spíš kvůli mému přístupu, že při plném zaměstnání na osm a více hodin denně a ve vyčerpávajícím zaměstnání není možné se dostatečně starat o rodinu a děti.

B: Znáte nějakého muže, který také byl na rodičovské dovolené?

I: Ne.

B: Je něco, co byste mi chtěl Vy sám říct?

I: Ne.

B: Litoval jste někdy svého rozhodnutí?

I: Nikdy.

B: Chtěl byste něco vzkázat, říct i ostatním otcům, kteří mají za sebou zkušenost s rodičovskou dovolenou? Nebo těm, co se na ni právě chystají?

I: Myslím si, že každý otec, který má zájem o rodinné soužití, by měl alespoň na nějaký čas, minimálně půl roku, zůstat doma na RD a zažít každodenní obyčejné starosti a radosti se svým dítětem. Velice to změní a obohatí pohled na roli matky v rodině a umožní pochopit spoustu věcí přínosných zejména pro partnerské soužití, které přirozeně muž nemá možnost zažít a tím pádem ani vůbec vnímat. A především dojde k obrovskému prohloubení vztahů otce a dítěte.

B: Chtěl byste zdůraznit ještě nějakou oblast, o které jsme se bavili?

I: Ne.

B: Chtěl byste se na něco zeptat Vy mně?

I: Ne. Ale opravdu si uvědomuji, že nejsem pro vás úplně typický otec po rodičovské a jsem moc rád, protože si myslím, že konec rodičovské dovolené by měl být vázán na potřeby dítěte a není řešení ho po dvou nebo třech letech dát na celý den do školky a vrátit se zase na plný pracovní úvazek do práce. Z mého pohledu je v tuto dobu částečný pracovní úvazek, na čtyři hodiny ideální. Ze zkušenosti se svými staršími dětmi rodičovská přirozeně končí tak zhruba v pátém až šestém roku dítěte, ale je to opravdu hodně individuální. Tak snad Vám můj pohled po skončení rodičovské na mou životní situaci bude opravdu ve Vaší práci užitečný. Přeji Vám hodně úspěchů ve studiu, ale hlavně v tom, co chcete dělat, proč se vůbec vzděláváte a studujete. Abyste mohla všechno to, čeho se při studiích dočtete pak uplatnit i v životě a k užitku a pomoci nejen sobě, ale i druhým.

B: Děkuji moc. To já Vám velice moc děkuju za Váš čas a upřímné odpovědi. Byl to pro mě neskutečně příjemný a velmi zajímavý rozhovor. Přeji hodně štěstí a životních úspěchů nejen Vám, ale celé Vaší rodině! Děkuji.